

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**İŞLETMELERİN KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARININ KÂR
YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE İMKB ŞİRKETLERİ ÜZERİNDE BİR
UYGULAMA**

Doktora Tezi

Hazırlayan

Seda YAVUZASLAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Halis KALMIŞ

Çanakkale - 2014

TAAHHÜTNAME

Doktora Tezi olarak sunduğum “İşletmelerin Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Kâr Yönetimi Üzerindeki Etkisi ve İmkb Şirketleri Üzerinde Bir Uygulama” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15./08./2014

Seda YAVUZASLAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

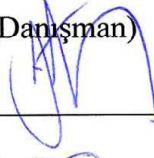
Seda YAVUZASLAN'a ait "İşletmelerin Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Kâr Yönetimi Üzerindeki Etkisi ve İMKB Şirketleri Üzerinde Bir Uygulama" adlı çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında,

DOKTORA TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

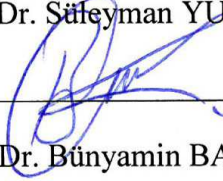

Üye Doç. Dr. Halis KALMIŞ

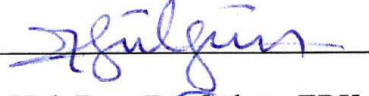
(Danışman)

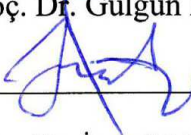
Üye Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ

Üye Doç. Dr. Bünyamin BACAK

Üye Yrd. Doç. Dr. Gülgün ERKAN

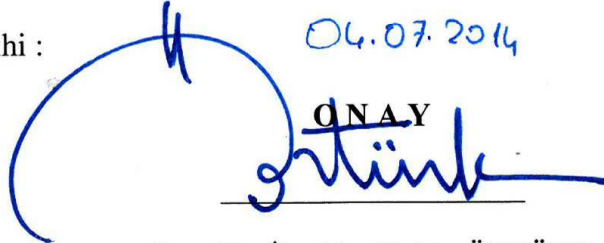
Üye Yrd. Doç. Dr. İsmail ELAGÖZ

Tez No :

10047109

Tez Savunma Tarihi :

04.07.2014

ONAY

Doç. Dr. İbrahim Hakkı ÖZTÜRK

Enstitü Müdürü

15/08/2014

ÖZET

İŞLETMELERİN KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARININ KÂR YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE İMKB ŞİRKETLERİ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA

Yıllardır kâr yönetimi uygulamaları nedeni ile yaşanan muhasebe skandalları, şirketlerin esnek muhasebe politikaları çerçevesinde hazırladıkları finansal raporlara olan güveni sarsmıştır. Bu çerçevede kâr yönetimi uygulamalarının engellenmesi ve finansal raporların doğruluğunu teminat altına almada temel unsur olarak kurumsal yönetim uygulamaları görülmektedir.

Çalışmanın amacı 2005-2010 yılları arasında İMKB' ye kote şirketlerin içsel kurumsal yönetim mekanizmaları olan yönetim kurulu üye sayısı, bağımsız üye sayısı, icracı olmayan üye sayısı, icra kurulu başkanı (CEO) ile yönetim kurulu başkanının ayrı kişi olması, denetim komitesindeki kişi sayısı, bağımsız ve icracı olmayan üye sayısı, kurumsal yönetim komitesinin varlığı ve halka açıklık oranı ile kâr yönetimi arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Analiz kısmında önce ihtiyari tahakkuklar hesaplanmıştır Bunun için de 4 farklı ihtiyari tahakkuk modeli kullanılmıştır. Bu modellerin değişen varyans sorunları halledildikten sonra modeller dengeli havuzlanmış panel veri analizi tekniği ile tahminlenmiştir ve Türkiye de kâr yönetimini ölçen en iyi tahakkuk modeli “Larcker, Richardson Modeli” olarak tespit edilmiştir.

Daha sonra kâr yönetimi katsayıları ile içsel kurumsal yönetim mekanizmaları arasındaki ilişki de panel veri analizi ile tahminlenmiştir.

Çalışmanın analiz sonuçlarına göre kâr yönetimi uygulamalarını azaltan kurumsal yönetim mekanizmaları ; yönetim kurulu ve denetim komitesindeki icracı olmayan üye ve bağımsız üye sayısının çokluğu ile denetim komitesi üye sayısı olmuştur. Aktif büyüklüğü de kâr yönetimini arttıran bir unsur olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kâr Yönetimi, Kurumsal Yönetim,İhtiyari Tahakkuk, İhtiyari Olmayan Tahakkuk, Yönetim Kurulu.

ABSTRACT

THE EFFECT OF CORPORATE GOVERNANCE ON EARNINGS MANAGEMENT APPLICATIONS : AN APPLICATION ON ISTANBUL STOCK EXCHANGE

Earnings managements applied for many years in the framework of flexible accounting policies of the companies has shaken the confidence towards business financial reports. In this framework, earnings management applications are considered as one of the basic factors which prevents earnings management applications and guarantee the accuracy of the business financial reports.

This study examines the relationship between earnings management and the internal corporate governance mechanisms of the companies listed at the İstanbul Stock Exchange between the years 2005-2010. Internal corporate governance mechanisms comprise number of the members of the board of directors, number of the non-executive members of the board of directors, number of the independent members of the board of directors, CEO duality, audit committee size, number of the independent and non-executive members of the audit committee, existence of corporate governance committee and free float rate of the Company.

First of all, discretionary accruals were calculated. Four different discretionary accrual models have been employed to be able to calculate earnings management. After the fluxional variance problems of these models had been resolved, the models were anticipated by pooled balanced panel data analysis technique. And Larcker Richardson model has been determined as the best accrual model measuring earnings management in Turkey.

Afterwards this study were analysed the relationship between earnings management and the internal corporate governance mechanisms

According to the analysis results internal corporate governance mechanisms that reduce earnings management applications in company were determined as non-executive members of the board of directors and the audit committee and audit committee size. And asset size has been determined as increase of earnings management applications.

Keywords: Earnings Management, Corporate Governance, Discretionary Accruals, Non- Discretionary Accruals, Board of Directors.

ÖNSÖZ

Çalışmanın hazırlanması aşamasında emeği geçen, bana yol gösteren değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Halis KALMIŞ'a, tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Mikail EROL'a, bugün aramızda olmayan Prof. Dr. Erol EREN'e , Doç. Dr. Bunyamin BACAK hocalarıma verdikleri destekten dolayı teşekkür ederim. Ayrıca verdiği destek ve yardımlarından dolayı Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ ve Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM'a da teşekkürlerimi sunuyorum. Bu süreçte desteklerini hiç esirgemeyen ve beni yalnız bırakmayan annem, babam ve kardeşime de teşekkürü bir borç bilirim.

Seda YAVUZASLAN

Çanakkale, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iv
içindekiler	v
KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ	xiv
şekiller listesi	xv
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

KURUMSAL YÖNETİMİN TEORİK ALT YAPISININ İNCELENMESİ

1. Kurumsal Yönetim Kavramı.....	5
1.1. Kurumsal Yönetim Kavramının Tarihsel Gelişimi.....	8
1.2. Kurumsal Yönetimin Amacı, Önemi ve Faydaları	10
2. Kurumsal Yönetim Sistemleri ve Sistemin Bileşenleri	12
3. Kurumsal Yönetim İle İlgili Yapılan Uluslararası Düzenlemeler ve Gerekliliği	15
3.1. Kurumsal Yönetim İle İlgili Yapılan Uluslararası Düzenlemeler	15
3.1.1. ABD’deki Kurumsal Yönetimle İlgili Düzenlemeler ve Gelişmeler	18
3.1.1.1. Sarbanes – Oxley Yasası ve Kurumsal Yönetim	21
3.1.1.2. Sarbanes–Oxley Yasasının Planlanmayan Olumsuz Etkileri.....	25
3.1.1.3. Basel Uzlaşısı ve Kurumsal Yönetim.....	27
3.1.2. İngiltere’deki Gelişmeler	29
3.1.3. Almanya’daki Gelişmeler	31
3.1.4. Fransa’daki Gelişmeler	33
3.2. Uluslararası Kuruluşların Kurumsal Yönetimle İlgili Düzenlemeleri ve Belirlenen Kurumsal Yönetim İlkeleri	34
3.2.1. OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri	35
3.2.1.1. Etkin Kurumsal Yönetim Çerçevesi Temelinin Tesisi.....	36
3.2.1.2. Hissedarların Hakları ve Temel Sahiplik İşlevleri	36
3.2.1.3. Hissedarların Adil Muamele Görmesi.....	37

3.2.1.4. Kurumsal Yönetimde Paydaşların Rolü.....	38
3.2.1.5. Kamuya Açıklama Yapmak ve Şeffaflık.....	38
3.2.1.6. Yönetim Kurulunun Sorumlulukları	38
3.3. Türkiye’de Kurumsal Yönetim ile İlgili Yapılan Düzenlemeler	39
3.3.1. SPK Tarafından Yapılan Düzenlemeler.....	39
3.3.1.1. SPK Tarafından Yayınlanan Kurumsal Yönetim İlkeleri	44
3.3.2. Kurumsal Yönetim Alanında TUSİAD Tarafından Yapılan Çalışmalar.....	45
3.3.3. Kurumsal Yönetim Derneği Tarafından Yapılan Düzenlemeler	46
3.3.4. Kurumsal Yönetimle İlişkin 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Tarafından Yapılan Düzenlemeler	46
3.3.5. Kurumsal Yönetim Mekanizmaları.....	52
3.3.5.1. İçsel Kurumsal Yönetim Mekanizmaları.....	52
3.3.5.1.1. Yönetim Kurulu Yapısı	53
3.3.5.1.2. Sahiplik Yapısı	54
3.3.6. Kurumsal Yönetim Endeksi ve Derecelendirme.....	55
3.4. Kurumsal Yönetimle İlgili Son Gelişmeler	56
3.5. Uluslararası Kurumsal Yatırımcılarla Ulusal Kurumsal Yatırımcıların Kurumsal Yönetimin Gelişimi Üzerindeki Etkileri.....	57
4. Kurumsal Yönetimle İlgili Teoriler	57
4.1. Hissedar (Shareholder) Yaklaşımı Teorisi.....	58
4.1.1. Vekalet (Agency) Teorisi.....	59
4.1.2. Temsilcilik Teorisi (Stewardship Theory).....	63
4.2. Paydaş Yaklaşımı (Stakeholder) Teorisi.....	63
4.3. Kaynak Bağımlılığı (Resource Dependence) Teorisi	65
4.4. İşlem Maliyetleri Teorisi.....	65

BÖLÜM II

KÂR YÖNETİMİ, YÖNTEMLERİ, NEDENLERİ VE TEKNİKLERİ

1. Kâr Yönetimi İle İlgili Kavramsal Açıklamalar	67
1.1. Kâr Yönetimi.....	67
1.1.1. Muhasebe İlke ve Standartlarına Uygun Kâr Yönetimi.....	71
1.1.2. Muhasebe İlke ve Standartlarına Uygun Olmayan Kâr Yönetimi	72

1.2. Kâr Yönetimi ve Tahakkuk Muhasebesi (UFRS ve GAAP'ın Sağladığı Esneklikler)	73
1.2.1. Kâr Yönetiminin Ölçümünde Kullanılacak Tahakkukların Toplam Tahakkuklardan Ayrıştırılması	76
1.3. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Uygulanmaya Başlanmasının (2005), Kâr Yönetimi Üzerindeki Etkisi	78
2. Kâr Yönetimi Yöntemleri (Sınıflandırması)	82
2.1. Kâr Yönetimi (Earnings Management)	85
2.2. Kârın İstikrarlı Hale Gelmesi (Income Smoothing)	88
2.3. Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting)	91
2.4. Yaratıcı Muhasebe (Creative Accounting)	91
2.5. Büyük Temizlik Muhasebesi (Big Bath Accounting)	92
2.6. Hileli Finansal Raporlama (Fraudulent Financial Reporting)	93
3. Kâr Yönetimi Teknikleri	95
3.1. Bilanço ve Gelir Tablosu Hesaplarında Tahakkukları Kullanarak Kâr Yönetimi	96
3.1.1. Bilanço Hesaplarında İhtiyari Tahakkukları Kullanarak Kâr Yönetimi Teknikleri	97
3.1.1.1. Dönen Varlıklarla İlgili Kâr Yönetimi Teknikleri	98
3.1.1.2. Duran Varlıklarla İlgili Kâr Yönetimi Teknikleri	100
3.1.1.3. Yabancı Kaynaklarla İlgili Kâr Yönetimi Teknikleri	102
3.1.2. Gelir Tablosu Hesaplarında İhtiyari (İsteğe Bağlı) Tahakkukları Kullanarak Kâr Yönetimi	103
3.2. Mulford ve Comiskey (2002)'e Göre Karı Yüksek Göstermek İçin Ya da Kârı Düşürmek İçin Kullanılan Kâr Yönetimi Teknikleri	105
3.3. McKee (2005)'e Göre Kârı Yüksek Göstermek İçin Ya da Kârı Düşürmek İçin Kullanılan Kâr Yönetimi Teknikleri	106
3.4. Rezaee (2009)'a Göre Karı Yüksek Göstermek İçin Ya da Kârı Düşürmek İçin Kullanılan Kâr Yönetimi Teknikleri	114
3.5. Gelirlerin Yüksek Gösterilmesi İçin, Gider ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesinde ve Giderlerin Aktifleştirmesinde Yapılan Kâr Yönetimi Teknikleri	118
3.5.1. Gelirlerin Yüksek Gösterilmesi	118
3.5.2. Gider ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Kâr Yönetimi Teknikler.	121

3.5.3. Giderlerin Aktifleştirilmesi	121
3.5.3.1. Sabit Varlığın Faydalı Ömrünün veya Amortisman Yönteminin Değiştirilmesi	122
3.5.3.2. Kârı Gelecek Yıllara Aktarmak Üzere Karşılıkların Yüksek Gösterilmesi (Storing Earnings for Future Years)	123
3.5.3.3. Büyük Temizlik Muhasebesi	123
3.5.3.4. Tamamlanmamış Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Muhasebeleştirilmesi	124
3.5.3.5. Finansal Tablolarda Yer Alan Hesaplara İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi	124
3.5.3.6. Mevcut Varlıkların ve Borçların Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması	125
4. Kâr Yönetimine Neden Olan Faktörler	125
4.1. Şirketlerin Zayıf Kurumsal Yönetim Yapıları	128
4.2. Yöneticilerin Ortaklık Payları ve Şirketlerin Ortaklık Yapıları	128
4.3. Bağımsız Denetim Komitesinin Yapısı	129
4.4. Bağımsız Denetim Şirketlerinin Bağımsızlığı	130
4.4.1. Genel Olarak Bağımsız Denetim	130
4.4.2. Kâr Yönetiminde Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu	130
4.5. Tahakkuk Esasına Dayalı Muhasebe	131
4.6. Muhasebe Standartlarının Sağladığı Esneklik	131
4.7. Finansal Analistlerin Kar Tahminleri	131
5. Kâr Yönetimini Ortaya Çıkaran Nedenler ve Güdöleyicileri	132
6. Kâr Yönetiminin Amaçları	135
6.1. Yöneticiler Açısından Kâr Yönetimini Amaçları	137
6.1.1. Yöneticilerin Ücret ve Teşvik Primleri	138
6.1.2. Yöneticilerin Mevki Kaybetme Riskleri	138
6.2. İşletmeler Açısından Kar Yönetimin Amaçları	139
6.2.1. Hisse Senedi Fiyatlarını Arttırmak ve Halka Arzlarda Hisse Senedi Fiyatını Etkilemek	139
6.2.2. Halka Açılarak Sağlanacak Fon Tutarını Arttırmak (Halka Arzlarda Hisse Senedi Fiyatını Etkilemek)	139
6.2.3. Borçlanma Gücünü Yükselterek Borçlanma Maliyetlerini Azaltmak	140

6.2.4. Ödenecek Vergi Miktarını Azaltmak.....	140
6.2.5. Şirket Kârlılığını Olduğundan Yüksek Göstermek	140
6.2.6. Uzun Dönemde Kârı İstikrarı Hale Getirmek (Smoothing and Managing Toward a Long-Term Trend).....	141
6.2.7. Yöneticiler Tarafından Şirketlerin Ele Geçirilmesi Uygulamalarında (Management Buy-Out) Ele Geçirme Maliyetini Düşürmek	142
6.2.8. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti (Insider Trading).....	142
7. Kâr Yönetiminin Tahmini ve Kâr Yönetiminin Tahmininde Kullanılan Modeller.....	143
7.1. Healy Modeli (The Healy Model- 1985)	148
7.2. Deangelo Modeli (The Deangelo Model).....	150
7.3. Jones Modeli (The Jones Model 1991).....	151
7.4. Modife Edilmiş Jones Modeli (The Modified Jones Model 1995).....	155
7.5. Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Ölçüm Modeli (Performance- Adjusted Current Discretionary Accruals Model, 2005).....	157
7.6. Larcker, Richardson Modeli	158
7.7. Dechow, Richardson, Tuna Modeli (2003).....	164

BÖLÜM III

KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARI VE KÂR YÖNETİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ VE HİPOTEZLER

1. Kurumsal Yönetim ve Kâr Yönetimi.....	165
2. Sarbanes Oxley Yasası Sonrası Kurumsal Yönetim.....	166
3. Kurumsal Yönetim İlkelerine Göre Roller ve Sorumluluklar	167
3.1. Yönetim Kurulu	167
3.1.1. Yönetim Kurulunun Yapısı, Görev ve Sorumlulukları	168
3.1.1.1. Yönetim Kurulunun Büyüklüğü (Üye Sayısı) ve Kâr Yönetimi... 170	
3.1.1.2. Yönetim Kurulunda Bağımsız Üye Sayısı ve Kâr Yönetimi.....	171
3.1.1.3. Yönetim Kurulunda İcracı ve İcracı Olmayan Üye Sayısı.....	174
3.1.1.4. Yönetim Kurulu ve İcra Kurulu Başkanının (CEO) Ayrı Kişiler Olması	175
3.1.1.5. Yönetim Kurulu Toplantı Sayısı	178
3.2. Denetim Komitesi	178
3.2.1. Denetim Komitesinde Bağımsız Üye Bulunması.....	180

3.2.2. Denetim Komitesinde İcracı Olmayan Üyelerin Varlığı.....	182
3.2.3. Denetim Komitesi Toplantı Sayısı	182
3.2.4. Denetim Komitesinde Finans Uzmanının Varlığı ve Kâr Yönetimi	183
3.3. Kurumsal Yönetim Komitesi	183
3.4. Halka Açıklık Oranı	184
4. Yönetim Kurullarının Performansını Ölçmeye Yönelik Sistemler	184
5. Kurumsal Yönetim Endeksi ve Derecelendirme	185

BÖLÜM IV

KURUMSAL YÖNETİM VE KÂR YÖNETİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ İLE İLGİLİ AMPİRİK ARAŞTIRMA’NIN VERİ, YÖNTEM, ANALİZ VE DEĞERLENDİRMELERİ İLE HİPOTEZ TESTİ SONUÇLARI

1. Araştırmanın Amacı, Veriler ve Örneklem	187
2. Araştırmanın Önemi ve Dizaynı	189
3. Araştırmanın Yöntemi	190
3.1. Araştırmanın Hipotezleri	191
3.2. Kâr Yönetiminin Ölçülmesinde Kullanılan Model ve Değişkenler	191
3.3. Kurumsal Yönetimin Ölçülmesinde Kullanılan Model ve Değişkenler	198
3.4. Kontrol Değişkenleri.....	200
4. Analiz Sonuçları	200
4.1. Kâr Yönetimini Ölçen İhtiyari Tahakkuk Modelleri ve Değişkenlere Ait Analiz Sonuçları ve Modellerin Değerlendirilmesi.....	201
4.2. Kurumsal Yönetim Mekanizmaları ile Kâr Yönetimi Arasındaki İlişkinin Ölçülmesi ve Modelin Değerlendirilmesi.....	206
4.2.1. Kurumsal Yönetim Mekanizması Değişkenlerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler , Analiz Sonuçları ve Değerlendirmeler	207
4.2.2. İçsel Kurumsal Yönetim Mekanizmaları ve Kâr Yönetimi İlişkisi ile İlgili Hipotez Sonuçları.....	214
SONUÇ, ÖZET DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	218
KAYNAKÇA.....	224

KISALTMALAR

AFEP	: Fransız Özel Sektör Temsilcileri Derneği
AICPA	: Amerika Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (American Institute Accounting Principles)
AKTKAR	: Aktif Karlılığı
BM	: Piyasa Değeri / Defter Değeri (Book Market)
CEO	: İcra Kurulu Başkanı
CFO	: Muhasebe-Finans Bölümü Sorumlusu
CFO	: Cash Flows From Operations (Faaliyet Nakit Girişleri)
CICA	:Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia (Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı)
DAC	: Discretionary Accrual
FAAKNAKG	: Faaliyet Nakit Girişleri
FASB	: Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board)
FIFO	: İlk Giren İlk Çıkar (First in First Out)
GAAP	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (Generally Accepted
GCGF	: Küresel Kurumsal Yönetim Forumu (Global Corporate
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri Governance Forum)
IAS	: Uluslararası Muhasebe Standartları (International Accounting Standards)
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunu (International Accounting Standards Board)

IASC	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee)
IBRD	: Dünya Bankası
IFAC	: Uluslararası Muhasebe Federasyonu (The International Federation of Accountants)
IFAC	: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants)
IFRIC	: Uluslararası Finansal Raporlama Yorumlama Komitesi (IFRS Interpretation. Committe)
IFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards)
IOSCO	: Uluslararası Sermaye Piyasası Kurumları Örgütü (International Organization of Securities Comissions)
İHOLMTAH	: İhtiyari Olmayan Tahakkuklar
İHTAH	: İhtiyari Tahakkuklar
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
LIFO	: Son Giren İlk Çıkar (Last in First Out)
MDV	: İşletmesinin t Yılındaki Maddi Duran Varlıklarını
MEDEF	: Fransız İşverenleri Federasyonu
MSCI Endeksi	: Morgan Stanley Capital International
NAD	: Non Discretionary Accrual (İhtiyari Olmayan Tahakkuk)
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
PD/DD	: Piyasa Değeri / Defter Değeri (Book Market)
PPE	: Property Plant and Equipment (MaddiDuran Varlıklar)
REC	: Trade Receivables
ROA	: Return of Asset (Aktif Karlılığı)

s.	: Sayfa
SAS	: Statements on Auditing Standards
SEC	: Sermaye Piyasası Komisyonu (Securities and Exchange Comission)
SOX	: Sarbanes Oxley
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TKYD	: Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTAH	: Toplam Tahakkuklar
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1	Basel II'nin Kapsamı.....	29
Tablo 2.1	Kâr Yönetimi Yöntemleri	84
Tablo 2.2	Kâr Yönetimi Tespiti Yapılırken Dönen Varlıklar ve Kısa Vadeli Borçlar.....	99
Tablo 2.3	Kâr Yönetimi Tespiti Yapılırken Duran Varlıklar	101
Tablo 2.4	Gelir Tablosunda Kâr Yönetimi Yapılmış Hesapların Belirlenmesi	103
Tablo 2.5	Kâr Yönetimi Teknikleri	115
Tablo 2.6	Kâr Yönetimi Teknikleri.....	116
Tablo 2.7	Kâr Yönetimi Teknikleri	117
Tablo 2.8	Kâr Yönetiminin Nedenleri ve Güdöleyicileri.....	133
Tablo 2.9	Kâr Yönetimi Güdöleyicileri.....	137
Tablo 2.10	Kâr Yönetimi Tespitinde Kullanılan Modeller ve Yaklaşımlar.....	144
Tablo 4.1	Örnekleme Dahil Olan Şirketlerin Endüstrilere Göre Ayrımı (2010).....	188
Tablo 4.2	Tahakkuk Modellerinin Analizi	203
Tablo 4.3	13 Şirketin 2005-2010 Yılları Arası İhtiyari Tahakkuk Miktarları.....	205
Tablo 4.4	Kurumsal Yönetim Değişkenlerine Ait Ortalama ve Standart Sapma.....	207
Tablo 4.5	Kurumsal Yönetim Değişkenleri İle Kâr Yönetimi Katsayıları Arasındaki İlişkinin Test Sonuçları	208

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Kurumsal Yönetim Sistemi	13
Şekil 2.1 Kâr Yönetimi Yöntemlerinin Sınıflandırılması.....	82
Şekil 2.2 Kâr yönetimi Teknikleri	114
Şekil 2.3 3 C Modeli.....	126

GİRİŞ

İşletmeler finansal faaliyet raporları aracılığı ile finansal bilgilerini kamu ve tüm paydaşları ile paylaşırlar bu da sermaye piyasalarının etkinliğinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Finansal tablo bilgilerini kullanarak rasyonel ekonomik kararlar alan tüm paydaşlar için bu bilgilerin güvenilir olması çok önemlidir. Fakat yöneticiler çıkarları doğrultusunda genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartlardaki esnekliklerden faydalanarak bazen de ilke ve standartları ihlal ederek finansal raporlardaki bilgileri manipüle edebilmekte ve paydaşlarına yanıltıcı bilgiler verebilmektedirler. Muhasebe literatüründe finansal bilgilerin manipüle edilmesi olarak ifade edilen bu olgu en genel anlamı ile kâr yönetimi (earnings management) olarak adlandırılmaktadır. Kâr yönetimi de literatürde bazı yazarlar (Levit, 1998; Mulford ve Comiskey (2002); Rezaee (2002)) tarafından genel kabul görmüş muhasebe ilke (GAAP) ve standartlarına uygun kâr yönetimi ve uygun olmayanlar (yasal olmayanlar; hile (fraud)) olarak ayrıştırılmıştır. İlkeler ve Standartlara uygun fakat esneklerin yönetimin çıkarları doğrultusunda kullanıldığı yada ilkeler ve standartların ihlal edilerek uygulandığı kâr yönetimi de tahakkuklar aracılığı ile gerçekleştirilen kâr yönetimi uygulamalarıdır.

Sermaya piyasalarını etkileyen kâr yönetimi uygulamalarına baktığımızda 1997-1998 Doğu Asya finansal krizi, teknoloji hisse senedi piyasasının çöküşü ve 2001-2002 yılları arasında kamunun dikkatini çeken Adelphia, Enron, Kmart, Xerox, WorldCom, Tyco International ve diğer şirketlerde yaşanan muhasebe skandalları karşımıza çıkmaktadır. Bu skandallar ile birlikte muhasebe uygulamaları ve finansal raporlamada etişe olan özen artmıştır (Grasso vd. 2009:45) ve kurumsal yönetim uygulamaları tüm kâr yönetimi olaylarına çözüm olabilecek temel faktörlerden biri olarak gündeme gelmiştir. Ayrıca sistem içinde önemli gelişmelere ihtiyaç olduğunu göstermiştir (Hutchinson 2009:89) Yine en son dönemdeki Lehman Brothers iflası ile başlayan küresel finansal erime ile birlikte tekrar kurumsal yönetimle ilgili düzenlemelere odaklanılmış ve araştırmacılar kâr yönetiminin yaygın bir uygulama olarak devam ettiğini görmüşlerdir (Alexander 2010:5).

Uygulayıcı ve araştırmacılar, işletmelerin paydaşlarına güvenilir ve tam zamanlı bilgiler sağlamalarının, küresel piyasaların etkinliğinin korunması için çok önemli olduğu görüşlerinde birleştiler. Bu bilgi akışını tüm paydaşlara ve sermaye piyasası yatırımcılarına

sağlayan temel bileşenlerin de; muhasebe, denetim ve kurumsal yönetim ilkeleri ya da uygulamadaki adı ile kurumsal yönetim uyum raporları olduğu kabul edildi.

Kurumsal yönetim ilkeleri ile ilgili ilk çalışmalar 90'lı yıllarda OECD tarafından geliştirilmiş ve 1999 yılında da kurumsal yönetim ilkeleri adı altında yayınlanmıştır. Ardından Enron ve benzeri birçok şirketteki kâr yönetimi nedeniyle ortaya çıkan şirket skandalları sonrasında da 30.07.2002'de şirketlerin muhasebe ve denetim uygulamalarını düzenleyen hukuki ve cezai yaptırımlar getiren Sarbanes-Oxley Act (SOX) adlı yasa çıkarılmıştır. (Zabrosky 2003:26). 2002 SOX yasası ile de kurumsal yönetim ilkeleri esaslarından olan yönetim kurulunun finansal raporlama ile ilgili sorumluluğu artırılmıştır (Grasso vd. 2009:46).

Kurumsal yönetim ilkeleri uygulamaları, anonim ortaklıkların tüm paydaşlarının haklı menfaatlerinin şirket menfaatleriyle uyumlaştırılmasını ve ortak bir nokta bulunmasını gerektirmektedir. İlkeler çerçevesinde yönetim kurulunun, etkinliğinin en üst düzeyde olması sağlanırken, her türlü çıkar çatışmasından ve etkiden uzak; karar alma, yürütme ve temsil görevlerini bağımsız olarak yerine getirebilecek şekilde oluşturulmasına da özen gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü yönetim kurulu üyelerinin yetenek, beceri ve deneyim düzeyleri ile bağımsızlık derecesi, yönetim kurulunun performans düzeyini ve başarısını belirlemekte ve şirketin hedefe ulaşmadaki başarısını doğrudan etkilemektedir (SPK 2005a:37).

Türkiye'de de kurumsal yönetim ilkeleri ile ilgili düzenlemeler Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) ve Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) tarafından yapılmıştır. Kurumsal yönetimle ilgili temel ilkeler Sermaye Piyasası Kurumu tarafından uluslararası uygulamalara paralel Türkiye'deki şartları da göz önünde bulundurarak hazırlanmıştır (SPK 2005a :3). İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında listelenen şirketlerde SPK'nın yayınladığı belirli kurumsal yönetim mekanizmalarını benimsemek zorundadırlar. Sonrasında da kurumsal yönetim derneği ve son olarak da Türk Ticaret Kanunu (TTK) tarafından kurumsal yönetim ilkelerine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Etkin kurumsal yönetim sisteminin kurulup uygulamaya geçilebilmesi için bazı temel değerlerin felsefe olarak benimsenmesi ve bu değerler çerçevesinde oluşturulan ilkelere de zorunlu olarak uyulması gerekmektedir. Hissedarlara ve tüm paydaşlara güven verme temeline dayalı olarak; şeffaflık, adillik, hesap verebilirlik ve sorumluluk değerleri çerçevesinde oluşturulan kurumsal yönetim ilkeleri ; "hissedarlık haklarının korunması ve

bu hakların kullanılabilmesinin kolaylaştırılması, şirketlerde hissedarlara eşit ve adil işlem yapılması; diğer paydaş gruplarının hak ve yükümlülüklerinin korunması, kamuya şirketin mali durumu, performansı, mülkiyeti, idaresi şirketle ilgili bütün maddi konular dahil olmak üzere şeffaf bilgi aktarımı, yönetim kurullarının görev, sorumluluk ve yetkilerinin açık bir şekilde ortaya konarak iş yapma yöntemlerinin belirlenmesi ” genel başlıklarından oluşmaktadır (SPK 2005a).

İlkeler çerçevesinde oluşan içsel kurumsal yönetim mekanizmaları ile kurumsal yönetime işlerlik kazandırılarak, işletme tepe yönetimi ve tüm çıkar grupları arasındaki ilişkilerde güvenilirlik arttırılmaya çalışılır. İçsel kurumsal yönetim mekanizmaları yönetim kurulları ve işletmenin özsermaye sahiplik yapısından oluşmaktadır. İşletmelerin güvenilirliğini arttırmayı amaçlayan kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması, SPK İlkeleri'nin benimsenmesi, uluslararası finansal raporlama standartlarının uygulanması ve TTK'nın ilgili maddelerinin yasalaşması ile ulusal ve uluslararası arenadaki yerli ve yabancı, bireysel ve kurumsal yatırımcılar ile tüm paydaşların sermaye piyasalarına duyduğu güven daha da sağlamlaşacak ve Türkiye tercih edilen piyasa konumuna geçecektir ve küresel rekabet gücünü arttıracaktır.

Son gelişme olarak İstanbul'un finans merkezine dönüştürülmesi çalışmaları sırasında İMKB'nın ünvanı “Borsa İstanbul” (BİST) olarak değiştirilmiştir. İMKB, Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası (VOB) ve İstanbul Altın Borsası (İAB) aynı çatı altında toplanarak “Borsa İstanbul” olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde İMKB ünvanı kullanıldığı için başlıkta ve çalışma içinde İMKB ünvanı kullanılmıştır.

İyi kurumsal yönetim, şeffaflık veya açıklığı beraberinde getireceği için, organizasyonların daha kaliteli muhasebe uygulamalarına aracılık edecek ve kâr yönetimini sınırlandıracaktır. Dolayısıyla hem sermaye piyasalarında yer alan hem de yer almayan tüm şirketlerin finansal etkinliği ve verimliliğine olan güven artacaktır.

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde şekillenen araştırma içsel kurumsal yönetim mekanizmalarının uygulanıyor olmasının kâr yönetimi üzerinde olumlu etkiye sahip olması gerektiği varsayımına dayanılarak geliştirilmiştir. Araştırmanın temel amacı 2005-2010 yılları arasında İMKB' ye kote şirketlerin içsel kurumsal yönetim mekanizmalarının kâr yönetimi üzerindeki etkisini incelemek ve kurumsal yönetim ile kâr yönetimi ilişkisini tartışan literatüre katkı vermektir.

İçsel Kurumsal Yönetim Mekanizmaları da ; yönetim kurulu üye sayısı, bağımsız üye sayısı, icracı olmayan üye sayısı, icra kurulu başkanı (CEO) ile yönetim kurulu başkanının ayrı kişiler olması, denetim komitesindeki kişi sayısı, bağımsız ve icracı olmayan üye sayısı, kurumsal yönetim komitesinin varlığı ve halka açıklık oranı unsurlarından oluşmaktadır.

Kurumsal yönetim ilkelerinin gerçek anlamda uygulanıp uygulanmadığı yönetim kurulu üyeleri , yönetim kurulunda oluşturulan komitelerin yaptığı çalışmalar ve kurumsal yönetim disipliniyle ilgili diğer kurumların kararları sonucunda ortaya çıkmış olacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde kurumsal yönetimin teorik alt yapısı incelenmiş ve kurumsal yönetim ilkeleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde; kar yönetimi , yöntemleri, nedenleri ve teknikleri ile “kar yönetimi tahmininde toplam tahakkukların kullanıldığı modeller” açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, kurumsal yönetim ilkeleri ve kar yönetimi (kar yönetimi) arasındaki ilişki açıklanmış ve kurumsal yönetim ilkelerinden yönetim kurulu ilkesi detaylarının kar yönetimi üzerindeki etkilerini açıklamak amacı ile oluşturulmuş hipotezler ve destekleri yer almaktadır.

Dördüncü bölümde araştırmanın amacı, dizaynı, medolojisi ve sonuçlar yer almaktadır.

BÖLÜM I

KURUMSAL YÖNETİMİN TEORİK ALT YAPISININ İNCELENMESİ

Kurumsal yönetimin teorik alt yapısı başlığı altında kurumsal yönetim kavramınının açıklanmasından kavramının tarihsel gelişimine; kurumsal yönetim ile ilgili yapılan uluslararası düzenlemeler ve gerekliliğinden Türkiye’de yapılan düzenlemeler ve gerekliliğine; içsel kurumsal yönetim mekanizmalarından, kurumsal yönetim teorilerine kadar kurumsal yönetimle ilgili teorik bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

1. Kurumsal Yönetim Kavramı

Uluslararası literatürde tartışma konusu olan “Corporate Governance” kavramı Türkçede “yönetim”, “kurumsal yönetim”, “kurumsal yönetişim”, “iyi yönetim”, “iyi şirket yönetimi” (Demirbaş, Uyar 2006: 19), birlikte yönetmek, kurumsal egemenlik, işletmenin üst yönetiminin yönetilmesi (Baraz, 2004:764) olarak kullanılmaktadır. Türkçe literatür çalışmalarında “Corporate Governance” kavramının tam Türkçe karşılığının olmadığı ifade edilmektedir. Çünkü ‘governance’ yönetim değil, ‘corporation’ da daha çok anonim şirkete karşılık gelmektedir. Kavramlarını üretildiği dil ana dilimiz olmadığı için literatürde de farklı ifadelerle karşılaşılmaktadır (Ararat 2003:82).

Literatürde ağırlıklı olarak kurumsal yönetim ve kurumsal yönetişim kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Yönetim ve yönetişim kavramlarını tanımlayacak olursak; yönetim, idareye yönelik bir kavram olarak kullanılırken; yönetişim, idarenin yanında geleceğe yönelik tasarımları gerçekleştiren ve bir takım ilkeleri kapsayan bir kavram (Demirbaş, Uyar 2006: 19), işletmenin üst hiyerarşik kadroları arasındaki güç ilişkileri ve dengeleri ile ilgili bir kavram olarak (Eren, 2005;43) yönetimden farklı daha geniş anlamı olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle yönetişim; bir sistem içinde yer alan ilgili tüm birimlerin birbirleri ile karşılıklı etkileşimleri sonucu ortaya çıkan yapıyı ifade etmektedir (Kooiman 1993:35). Kurumlarda aktörler arasında karşılıklı bağımlılık esasına dayanan bir eşgüdümleme biçimi olan yönetişimde, yönetim tek bir kişi veya gruba indirgenmemekte, aksine aktörlerin birbirini etkilemesiyle ortaya çıkan “birlikte yönetim” söz konusu olmaktadır (Bayramoğlu 2005: 31-34). Şirketin üst yönetiminin yönetilmesi şeklinde ifade edilen kurumsal yönetim ise işletmenin; hissedarları, çalışanları, tedarikçileri ve diğer paydaşları ile olan ilişkilerini kapsamaktadır (Ülgen , Mirze, 2004:422). Bu yüzden de bazı araştırmacılar “Corporate Governance” ifadesinin karşılığı

olarak “Kurumsal Yönetişim” ifadesini kullanmışlardır. Fakat uygulamadaki başlıklara bakıldığında şirketler ve resmi kurumlar sadece “Kurumsal Yönetim” kavramını kullanmışlardır. Çalışmada uygulama aşamasında şirket ana sayfalarından ve resmi kurum verilerinden faydalandığı için “Corporate Governance” ifadesinin karşılığı olarak “Kurumsal Yönetim” kavramı kullanılmıştır.

Uluslararası literatürdeki ampirik çalışmalarda da “Corporate Governance” kavramı çok çeşitli kavramları temsil etmektedir. Örneğin; mülkiyet konsantrasyonu (ownership concentration), mülkiyet yapısı (mülkiyet kimliği) (ownership identity), yönetim kurulunun yapısı (the structure of the board of directors), denetim komitesinin yapısı (audit committee structure), işletme yönetmeliğinin yapısı (the structure of charter /by laws) vb.(Lee 2009:32). Mülkiyet yapısı şirketlere finansal kaynak sağlayanların kimler olduğu ve koydukları sermaye paylarının büyüklüğünü ifade etmektedir (Gönenç 2004; 158).

Kurumsal yönetimin tanımlamasına geçmeden önce çok geniş bir terminolojiye sahip olduğunu ve yukarıda ifade edildiği gibi çok çeşitli kavramları da kapsadığını belirtmek gerekir. Kurumsal yönetimin çok genel perspektifle; icradan sorumlu yönetimler ,yönetim kurulları , pay sahipleri ve diğer paydaşlar arasındaki ilişkiyi ifade etmesinin yanında anonim ortaklıkların yönetimi ile ilgili etiksel ve çok disiplinli bir çalışma alanı olduğu da söylenebilir (Ararat: <http://archive.ismmmo.org.tr>).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), 1999 yılındaki raporunda, kurumsal yönetimi, “şirketlerin yönlendirildiği ve kontrol edildiği sistem” olarak tanımlamanın yanında kurumsal yönetimi bir şirketin yönetimi, yönetim kurulu, hissedarları ve diğer paydaşlar arasındaki ilişkiler grubunu ifade etmeye yönelik bir kavram olarak belirtmektedir (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004 :1)

Şirketin üst yönetiminin yönetilmesi şeklinde de ifade edilebilen kurumsal yönetim, işletmelerin stratejik yönetimi ve yönlendirilmesinden sorumlu üst yönetimin bu sorumluluklarını yerine getirirken; işletmenin pay sahipleri, çalışanları, tedarikçileri ve diğer paydaşları ile olan ilişkilerini inceler. Bu ilişkiler çevresinde üst yönetimin hissedarlar ve diğer tüm paydaşların çıkarları çerçevesinde hareket edip etmediklerini, hazırlanan stratejilerin misyon ile örtüşüp örtüşmediğini, uygulamaların doğru yönde yapılıp yapılmadığının izlenmesi ve kontrol edilmesi kurumsal yönetim kavramının konusunu oluşturmaktadır. (Ülgen ve Mirze 2004;422).

Dünya Bankası da 1999 yılı raporunda kurumsal yönetimi “bir kurumun beşeri ve mali sermayeyi çekmesine, etkin çalışmasına ve böylece ait olduğu toplumun değerlerine saygı gösterirken uzun dönemde ortaklarına ekonomik değer yaratmasına imkan tanıyan her türlü kanun, yönetmelik, kod ve uygulamalar“olarak tanımlamıştır (World Bank 1999 :8).

Denis ve McConell (2003:2) kurumsal yönetimi “ bir şirketin, kendi çıkarlarını koruyarak kontrol edenleri (şirket operasyonlarının nasıl yönetileceğine ilişkin karar alanlar), şirketin sahipleri (sermaye sağlayanlar) için şirket değerini maksimize edecek kararlar almaya sevk eden hem kurumsal hem de piyasa tabanlı mekanizmalar seti” olarak tanımlamaktadırlar.

Oman vd. (2003:45)’ e göre kurumsal yönetim, bir ülkenin özel ve kamu işletmelerindeki işletmeyi yöneten ve işletmeye kaynak sağlayan tüm kişiler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini kapsamaktadır.

TÜSİAD (2002)’ ın hazırladığı raporda ise kurumsal yönetim kavramı geniş bir perspektifle, modern yaşamda insanların bir amaca ulaşabilmek için oluşturduğu herhangi bir kurumun yönetiminin düzenlenmesidir. Dar anlamda ise bir kurumun beşeri ve mali sermayeyi çekmesine, etkin çalışmasına ve böylece ait olduğu toplumun değerlerine saygı gösterirken uzun dönemde ortaklarına ekonomik değer oluşturmasına olanak tanıyan her türlü kanun, yönetmelik, kod vb. uygulamalar olarak tanımlanmıştır (TÜSİAD 2002: 9).

Geniş bir perspektifle kurumsal yönetim; bireysel ve kurumsal hissedarlar, potansiyel hissedarlar, yönetim kurulu, üst yönetim ve çalışanlar arasındaki ilişkilerin kurallarını, yetki ve sorumluluk alanlarının dağılımını ve organizasyonu belirleyen kurumsal yapıların kalitesini, güvenilirliğini ve şeffaflığını kapsayan bir yönetim şeklidir (Argüden vd. 2007:50).

Paslı’ya göre de kurumsal yönetim, özellikle halka açık anonim şirketlerde görülen mülkiyet-kontrol ayrımının ortaya çıkardığı sorunları minimize etmeyi amaçlayan, temelinde adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik, iç sorumluluk ve dış sorumluluk değerleri üzerine oturan, şirketin yönetim ve denetim esaslarını temel ilkelere bağlayan, şirketi kuruluşundan tasfiyesine kadar bir bütün ve çok önemli bir ekonomik birim olarak ele alan, ülkeden ülkeye değişmekle beraber uluslararası geçerliliği olan bazı kuralları bünyesinde barındıran özel bir yönetim sistemini ifade eder (Paslı 2004:36-37).

Sonuç olarak kurumsal yönetim kuralları dizisinin yanında bir yönetim kültürüdür. İşletmede karar verenlerin bu yetkilerini kötüye kullanmalarını engellemesinin yanında sağduyulu, adil, şeffaf, hesap verilebilir ve değer yaratacak şekilde davranılmasına ve işletmenin hedeflerine ulaşması ve en üstün performansı göstermesine aracılık eder (Argüden vd. 2007:8).

1.1. Kurumsal Yönetim Kavramının Tarihsel Gelişimi

Ulusal ekonomilerin büyümesi, uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesi, uluslararası sermaye akışkanlığının artması, şirket hissedarlarının işletme yönetimindeki etkinliklerinin azalması, şirket yönetim kurulları ve özellikle kurul içinde Murahhas yönetici (CEO-Genel Müdür) unvanını taşıyan yöneticilerin verdikleri kararların öneminin artması gibi nedenler kurumsal yönetim kavramının doğuşunda etkili olmuştur (Koçel 2003 :89).

Serbest rekabet şartlarının kurumsallaştığı gelişmiş ülkelerde 1930’lardan itibaren önem kazanmaya başlayan kurumsal şirket yönetimi, küreselleşme ve liberalizasyon hareketleri ile OECD, Dünya Bankası, kurumsal yatırımcılar, borsalar ve uluslararası sermaye piyasalarının yönlendirmesi ile bir çok ülkede kurumların yönetilme tarzını belirler hale gelmiştir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu 2005:83).

Kurumsal yönetim kavramı “şirket içi politik yapı ve fonksiyonuna” vurgu yapmak açısından ilk kez 1960 yılında Richard Ells tarafından kullanılmıştır (Arı 2008:43).

1970’li 1980’li yıllar boyunca kurumsal yönetim araştırmalarında özellikle her ülke, USA’daki şirketlerin yönetimi üzerinde yoğunlaşarak o şirketlerin yönetim kurulu yapısı ve hisselerin mülkiyet sahipliğini incelemişlerdir. Dolayısıyla “Corporate Governance” kavramı ilk olarak ABD temelli araştırmalar olmuştur ve bu araştırmalar genişletilmiştir. 1990’ların başında da ABD dışındaki ülkeler temelli kurumsal yönetim araştırmaları yapılmaya başlanmıştır. Bu araştırmalara konu olanlar bu kez dünyanın diğer büyük ekonomileri olan Almanya, Japonya ve İngiltere olmuştur. 2000 ‘li yıllarda da kurumsal yönetim araştırmalarında, gelişmiş ve gelişmekte olan piyasalarda hem de dünya çapındaki araştırmalarda bir patlama olmuştur. Ve araştırmalarda kurumsal çevrelerin kurumsal yönetim mekanizmasının yapısı ve etkinliği üzerindeki farklı olası etkileri tartışılmaya başlanmıştır (Denis ve McConnell 2003:1-2)

Kurumsal yönetimle ilgili ilk çalışmalar, Anglo-Sakson ekonomileri olarak adlandırılan Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'ye özel olan hukuk sistemlerinde gelişmeye başlamıştır (Kurt ve Kayacan 2007; 246). Dolayısıyla "Corporate Governance" kavramı ilk olarak ABD'de gündeme gelmiş sonra İngiltere' de özellikle 1990'lı yıllarda kıta Avrupa'sında ve tüm dünyada tartışılan bir kavram olmuştur (Paslı 2004 :13).

Bugünkü anlamda kurumsal yönetim kavramı ilk olarak, yine İngiltere'de Sir Adrian Cadbury başkanlığındaki bir komite tarafından hazırlanan ve kısaca "Cadbury Raporu" olarak da adlandırılan 1992 tarihli Raporda (The Cadbury Committee Report: Financial Aspects of Corporate Governance) ele alınmıştır (Erdönmez 2003:42).

1997'de Asya krizinin yaşanmasının hemen ardından OECD'nin 1998 yılında Millstein Raporu olarak bilinen "Corporate Governance: Improving Competitiveness and Access to Capital in Global Markets" (Kurumsal Yönetim: Rekabeti Geliştirme ve Global Piyasalarda Sermayeye Giriş) yayınlanmıştır (www.oecd.org)

Kurumsal yönetim ilkeleri kavramı ilk kez OECD tarafından kullanılmış ve ilk çalışmalar OECD tarafından geliştirilmiş olsa da kurumsal yönetimin bilimsel temelleri çok daha öncesinde atılmıştır. Adolf Berle ve Gardiner Means'in 1932 yılında yayınladıkları "The Modern Corporation and Private Property" (Modern Şirket ve Özel Mülkiyet) isimli kitaplarında şirketlerde mülkiyet ve denetim (kontrol) fonksiyonunun ayrılması gerektiğine yaptıkları vurgu, yirminci yüzyılın geri kalanı için kurumsal yönetim sorunlarının çözümünde baskın düşünce olarak tartışılmış ve halka açık şirketlerin yönetimi hakkındaki tartışmalarda Adolf Berle ve Gardiner Means'in değerlendirmelerinin derin ve kalıcı etkileri olmuştur. Berle ve Means'in değerlendirmelerine dayanarak, mülkiyet ve denetimi ayırarak kurumsal yönetimi analiz etme kolayca açıklanabilir hale gelmiştir (Cheffins ve Bank 2009:443).

Mülkiyet ve denetim fonksiyonunu ayırma tezi hala güncelliğini korumaktadır. Örneğin Monks ve Minow' un (2008) kurumsal yönetimle ilgili metinlerine göre "Bugün Bill Gates'in Microsoft'u ve Sam Walton'un Wal-Mart'ı gibi istisna büyük şirketler dışında kalan büyük hissedarlı şirketler kurumsal yatırımcılar tarafından işletilmektedir". Mevcut veriler ışığında Berle ve Means'in ortodoks kabul edilen değerlendirmeleri bu durumu açıklayabilmektedir (Cheffins ve Bank 2009:463).

Yukarıda ifade edildiği gibi küreselleşme ve liberalleşme hareketleri ile şirketlerdeki ortaklık payları artan kurumsal yatırımcıların hakim pozisyonda olmaları, hisselerinin

değerini artırmak istemeleri, daha fazla hakka sahip olma ve bu haklarını kullanma istekleri, hak ve çıkarların mümkün olan en üst düzeyde gözetilmesi temeline dayalı kurumsal yönetim kavramının ortaya çıkışına neden olmuştur (Pahlı 2004: 14).

1.2. Kurumsal Yönetimin Amacı, Önemi ve Faydaları

Halka açık anonim ortaklığın paydaşları; ortaklardan, sermaye piyasası müşterilerinden, ortaklıkla ticari ilişkiye giren veya girecek olan kişi ve kurumlardan, işçi ve memurlardan, vergi alacaklısı ve topluma daha iyi bir yaşam sağlama sorumluluğu olan devletten oluşan büyük bir sosyal topluluktur. Söz konusu topluluk anonim ortaklığın başarılı işleyişinden faydalanabildiği gibi, başarısızlıklarından ve kötü yönetiminden de olumsuz yönde etkilenebilmekte ve zarar görebilmektedir (Şehirli 1999:2). Kurumsal yönetim anlayışı halka açık anonim ortaklıkların faaliyetlerinden kar elde etme ve ortaklarına dağıtma amacını taşıyan geleneksel yapılarının yanında gerek hissedarların gerekse yöneticilerin çıkarlarını gözetken, aynı zamanda diğer çıkar sahiplerinin haklarının, ortaklık çalışanlarının, müşteriler, alacaklılar, fon sağlayanlar ve devlet dahil tüm paydaşların haklarının korunmasını ve paydaşlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini amaçlayan bir anlayıştır (Millstein v.d. 1998:27) Yeni yasal düzenlemeler bu ilişkilerin boyutlarını açıklamaya çalışmaktadır (Demirbaş ve Uyar 2006: 36).

Kurumsal yönetimin en önemli fonksiyonlarından biri de finansal raporlama süreci kalitesinin sağlanmasıdır. Levit yöneticilere yaptığı ve bu ifadeyi doğrulayan konuşmasında “bir şirketin yöneticileri ve şirketin finansal raporlama sistemi arasındaki bağlantı hiç bu kadar önemli olmamıştı” demiştir (Cohen vd. 2004:87)

Çağdaş ekonomilerde kurumsal yönetimin öneminin artmasına neden olan gelişmeler, özel sektörün artan rolü, ülkelerin ekonomik olarak birbirlerine olan bağımlılıklarının artması, ortaklıkların içinde buldukları yeni rekabet şartları (Şehirli 1999:12) ile uluslararası sermaye hareketlerinin, hisse senedi sahipliğinin ve sermaye piyasaları arasındaki rekabetin artması olarak ifade edilmektedir (Demirbaş ve Uyar 2006: 36).

Küreselleşen dünya düzeninde önemi gittikçe artan kurumsal yönetimin yararları literatürde aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (SPK Kurumsal Yönetimi İlkeleri Rehberi 2005:2; Rezaee 2005:290)

1- İş etiğine, ait oldukları toplumun değerlerine saygı ve çevre bilinci gibi nedenlerle, şirketin imajı ve uzun vadeli başarısı üzerinde bir etkiye sahip olabilir.

2-Kurumsal yönetim kalitesinin yüksek olması; uluslararası sermaye piyasalarına entegrasyonun sağlanmasına ve bu yolla düşük sermaye maliyetine, finansman imkanlarının ve likiditenin artmasına ve krizlerin daha kolay atlatılması ile iyi yönetilen şirketlerin sermaye piyasalarından dışlanmasına engel olur.

3-Ülkeler açısından iyi kurumsal yönetim, ülkenin imajının yükselmesi, sermayenin yurt dışına kaçmasının önlenmesi, yabancı sermaye yatırımlarının artması, ekonominin ve sermaye piyasalarının rekabet gücünün artması, krizlerin daha az zararla atlatılması, kaynakların daha etkin bir şekilde dağılması, yüksek refahın sağlanması ve sürdürülmesi demektir.

4- Finansal raporlama kalitesi, güvenilirliği, kullanılabilirliği ve şeffaflığı artar.

5- İç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliği artar.

6- Denetim faaliyetlerinin etkinliği ve kredibilitesi artar.

7- Hissedar değeri oluşturur

OECD (2004)'e göre kurumsal yönetimin aynı zamanda şirket hedeflerinin belirlendiği bir yapıyı ortaya koymakta ve bu hedeflere nasıl ulaşılabileceğinin ve performanslarının nasıl denetleneceğinin yollarını göstermektedir (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004)

Ayrıca yönetime doğrudan katılmayan hissedarların ortaklık haklarını kullanmalarına, şirket yönetimine etkin olarak katılmalarına, şirket faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olabilmelerine ve gerektiğinde hesap sorabilmelerine olanak sağlar (Daştan 2010:5).

Özetle kurumsal yönetimin uygulanma nedeni; kurumsal yönetim ilkeleri ışığı altında şirket üst yönetiminin sahip olduğu güç ve yetkileri keyfi kullanımını engellemek, yatırımcı haklarını korumak, şirket hissedarlarının adil işlem görmesini sağlamak, şirketin gerçek faaliyetleri ve finansal durumu ile ilgili olarak kamuoyunun aydınlatılmasını sağlamaktır.

2. Kurumsal Yönetim Sistemleri ve Sistemin Bileşenleri

Etkili kurumsal yönetim sisteminin şirketler bazında ve ekonominin genelinde var olması piyasa ekonomisinin uygun bir şekilde işleyebilmesi için gereken güveni sağlaması açısından çok önemlidir. Kurumsal yönetim sistemlerinin; ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklılıklar göstermesinden dolayı evrensel bir uygulama şekli bulunmamakla birlikte oluşturulan sistemler bir çok açıdan paralellikler taşımaktadır. (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004:14-26)

Dünyada kurumsal yönetime yönelik iki temel sistem bulunmaktadır. Bunlardan birincisi hisse senedi kültürünün yoğun olarak gelişmiş olduğu Amerikan veya Anglo-Sakson sistemi olarak bilinen sistem, diğeri ise esas olarak bankaların egemenliğinde olan ve ortaklıkların gözetiminin bankalar tarafından yapıldığı Alman sistemi olarak da bilinen Kıta (Kara) Avrupası sistemidir. Her iki kurumsal yönetim sisteminin de kurumsallaşmanın sağlanması bakımından başarılı olduğu, ancak en etkin ve gelişmiş sermaye piyasalarının sadece Anglo- Sakson sistemine sahip olan Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi devletlerde görüldüğü, bu durumun ise “Anglo Sakson” hukuk sistemi ve “Kara Avrupası” hukuk sistemindeki farklılıklardan kaynaklandığı birçok uzmanın hem fikir olduğu bir görüştür. (Şehirli 1999:2)

Literatürde kurumsal yönetim uygulamalarına ilişkin farklı sınıflandırmalar da mevcuttur. İş yaşamıyla daha fazla örtüştüğü kabul edilen Weimer ve Pape (1999)’nin yapmış olduğu sınıflandırmada kurumsal yönetim sistemleri Anglo-Sakson, Alman, Latin ve Japon sistemleri olmak üzere dört ana grupta ele alınmıştır (Weimer ve Pape 1999:155).

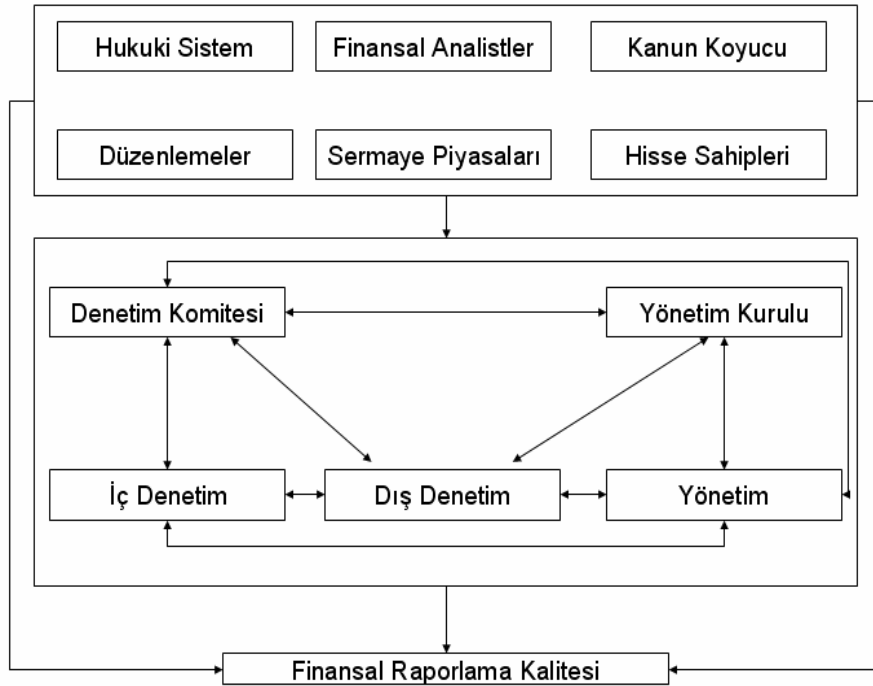
Weimer ve Pape (1999:152-154)’nin yapmış oldukları sınıflamada kurumsal yönetim sistemlerinde ortak dokuz unsur bulunduğu ifade edilmiştir. Bu unsurlar; 1) Piyasanın yönelimi, 2) Şirket kavramı, 3) Yönetim kurulunun yapısı, 4) Yönetim kararları üzerinde etkili olan önemli çıkar grupları, 5) Menkul kıymet borsalarının ekonomi içerisindeki yeri ve önemi, 6) İşletmeleri kontrol altında tutan dışsal bir mekanizmanın varlığı/yokluğu ve etkinliği, 7) Sahiplik(mülkiyet)yapısı ve yoğunluğu, 8) Performansa dayalı ödüllendirme düzeyi ve 9) Ekonomik ilişkilerin süresi olarak sıralanmaktadır.

Denis ve McConnell (2003:2-5)’e göre ise kurumsal yönetim sistemi yasal ve düzenleyici mekanizmalar, iç kontrol sistemi , dış kontrol sistemi ve mal piyasası rekabeti olarak 4 farklı mekanizmadan meydana gelmektedir. İç kontrol sisteminin bileşenleri yönetim kurulu, yönetici anlaşmaları ve borç/sermaye yapısından oluşmaktadır. Dış

kontrol sistemi ele geçirme piyasasından oluşmakta ve mal piyasası rekabeti benzer ürün ürettikleri diğer işletmelere yönelik oluşturulan maliyet ve satış fiyatı politikaları ile ilgilidir.

Kurumsal yönetim sistemini oluşturan kurumsal yönetim bileşenleri ve işlevleri çok önemlidir. Günümüze kadar yapılan araştırmalar bağlamında Şekil 1.1 , işletmelerde kurulan kurumsal yönetim sisteminin bileşenlerini ve bu bileşenlerden oluşan kurumsal yönetim sisteminin, finansal raporlama kalitesi üzerindeki etkisini göstermekte ve genel bir bakış açısı sağlamaktadır. Kurumsal yönetim sistemi, genel hatlarıyla şirket içi ve şirket dışından tüm önemli paydaşları kapsar. Örneğin iç denetim finansal raporlamanın kalitesinin sağlanmasında çok önemli bir role sahiptir. Kurumsal yönetim sistemini oluşturan içsel ve dışsal bileşenler mevcuttur. İçsel bileşenleri ; denetim komitesi, kurumsal yönetim komitesi, yönetim kurulu, yönetim, iç denetim ve dış denetim oluşturur iken dış bileşenleri de finansal analistler, hukuk sistemi, kanun koyucular, hisse sahipleri, düzenlemeler ve sermaye piyasaları oluşturur (Cohen, vd. 2004:88-89).

Şekil 1.1: Kurumsal Yönetim Sistemi

Kaynak: Cohen, Krishnamoorthy, Wright 2004,s.89.

Kurumsal yönetim sistemi öncelikle şekilde belirtilen bileşenler ve bileşenlerin etkileşiminden dinamizm kazanmaktadır. Ancak arka planda ise kültür, değerler, toplum ve işletmenin içinde bulunduğu sektör ve ekonomik sistemle de etkileşim içindedir.

Yönetim kurulu kurumsal yönetim sisteminin en önemli bileşenidir. Yönetim kurulu öncelikle hissedarların çıkarlarını koruyarak getirilerini maksimize etmeyi amaçlar.

Denetim Komitesi ; işletmenin finansal raporlama sürecinin pay ve menfaat sahipleri adına gözetimini yapar. Söz konusu gözetim sürecinde (Uzun 2009:8);

- Bağımsız denetçi ve mali yöneticilerle düzenli olarak görüşerek işletmenin finansal tablolarını, denetim sürecini gözden geçirir.

- Finansal tablolarda kamuya açıklamanın yönetim tarafından tam olarak yapıldığının gözetiminden sorumludur.

- Denetim Komitesi denetçilerin faaliyet alanını inceler, finansal tabloların hazırlanma sürecinde kullanılan muhasebe politikalarını inceler ve finansal tabloları kamuya açıklanmadan önce gözden geçirir.

- Denetim komitesi ile bağımsız denetçi arasında açık iletişim bulunmalıdır.

Literatürde denetim komitesinin etkinliğini belirlemek ve ideal bir denetim komitesinin nasıl olması gerektiğini araştırmak amacıyla bir çok çalışma yapılmıştır. Scarbrough vd. (1998) denetim komitesinin oluşumu ve iç denetimle olan etkileşimini Kanada'da faaliyet gösteren satışları 50 milyon doların üzerinde olan imalat işletmelerinin iç denetim direktörleri ile yapmış oldukları bir anket çalışması ile araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda, denetim komitesinin etkin olarak faaliyette bulunabilmesi için denetim komitesi üyelerinin işletmede çalışmayan bağımsız kişilerden oluşması gerektiği sonucuna varmışlardır.

McMullen (1996:87)'de araştırmasında işletmelerde denetim komitesinin varlığı ile finansal hataların oluş sıklıklarının azalacağı ve güvenilir finansal raporlamanın sağlanabileceği sonucuna varmıştır.

Kurumsal yönetim sistemlerinin ana aktörleri tepe yöneticisi (CEO), yönetim kurulu ve bağımsız yönetim kurulu üyeleridir. Etkin kurumsal yönetim sisteminde, iyi performans göstermeyen tepe yöneticileri ya da hisse senedi sahiplerinin beklentilerini

karşılayamayan tepe yöneticileri yerlerini daha yetenekli tepe yöneticilerine bırakmak durumundadırlar.

Ayrıca bir işletmede kurumsal yönetim sisteminin oluşturulması, iş süreçlerinin tabi olduğu bilgi ve raporlama sistemlerinin yanında, rollerin, sorumlulukların, kaynak kapasitelerinin ve kurumsal politika ve prosedürlerin açıklığa kavuşturulmasını kapsar. Ayrıca analiz, etkili izleme ve raporlamayı mümkün kılan yöntemlerin ve sistemlerin kullanılmasını da gerektirir. Bu nedenle son dönemde en çok tartışılan konu kurumsal yönetim, risk yönetimi ve mevzuat (Governance, Risk and Compliance-GRC) entegrasyonunun uyumlu bir şekilde sağlanması gerektiğidir.

Kurumsal yönetim, risk yönetimi ve mevzuat uyum hizmetleri entegrasyonunun oluşturulabilmesi için; işletmelerin mevcut yapılarının karmaşıklığına son vermesi gereklidir. Küresel krize paralel, finansal sistemindeki depremle birlikte ağırlaşan ekonomik koşullar ve artan belirsizlik ortamıyla birlikte daha fazla şirket, kendi kurumsal yönetim, risk ve uyumluluk faaliyetlerinin yönetilmesi için daha koordine bir yaklaşım benimsenmesi suretiyle riskin azaltılmasını, maliyetlerin düşürülmesini ve performansın iyileştirilmesini istemektedir (Yardımcı 2010: 22-23).

Kurumsal yönetim sistemi de kurumların sürdürülebilirliğini, riskinin daha iyi yönetilmesini, performansının artmasını, dolayısıyla da başta hissedarlar olmak üzere o kurumla ilişkide bulunan herkesin daha güvenli bir ortamda çalışabilmesini ve daha iyi sonuçlar elde etmesini sağlamaya yönelik olarak geliştirilmiş bir mekanizmadır.

Kurumsal yönetimin uygulanma nedeni; şirket üst yönetiminin sahip olduğu güç ve yetkilerin keyfi kullanımının engellenmesi, hissedar haklarının korunması, şirket hissedarlarının adil işlem görmesi, şirket faaliyetleri ve finansal durumu ile ilgili olarak kamuoyunun aydınlatılması içindir.

3. Kurumsal Yönetim İle İlgili Yapılan Uluslararası Düzenlemeler ve Gerekliliği

3.1. Kurumsal Yönetim İle İlgili Yapılan Uluslararası Düzenlemeler

Küresel ve ulusal finansal sistemlerde yaşanan skandallar(olumsuzluklar) sebebiyle gerek ulusal gerekse küresel boyutta düzenleyici ve denetleyici otoritelerin kurumsal yönetim uygulamalarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için çalışmalar yaptığı görülmektedir. Kurumsal yönetim ilkelerinin oluşturulması gibi. Bu çalışmaların yanında

kurumsal yönetimi destekleyici nitelikte olan düzenlemeler de mevcuttur. Örnek olarak, Sarbanes Oxley Yasası ve Basel II Standartları ve benzerleri verilebilir.

Son yıllarda halka açık anonim ortaklıkların yönetiminde başarısızlık profilleri ve suistimallerin olması, gelişmekte olan ekonomiler ve gelişen piyasalarda yaşanan finansal krizler, bunların yanında, gelişmiş ekonomilerde özel sektörün artan rolü, ülkelerin ekonomik olarak birbirlerine olan bağımlılıklarının artması ve ortaklıkların içinde buldukları yeni rekabet şartları kurumsal yönetimin öneminin artmasına neden olan gelişmelerdir (Şehirli 1999:2).

Kurumsal yönetimle ilgili düzenleme ve gelişmelerin artışında önemli etkenlerden biri de şirketlere öz sermaye ya da kredi olarak yatırım yapan sermaye piyasalarının ana oyuncularını olan kurumsal yatırımcıların ağırlığının artması olmuştur. ABD'deki kurumsal yatırımcılar şirket yönetimlerini yakından izlemekte gerekli gördüklerinde yönetimleri açıkça eleştirmekte, yatırım kararı alırken yönetim ile ilgili konulara büyük önem vermekte ve taşıdıkları hisseler ile genel kurullarda şirket yönetimlerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadırlar (Karpuzoğlu 2004:25)

Ülkelerdeki kurumsal yönetim uygulamaları, ülkede geçerli olan sermaye piyasası düzenlemeleri, şirketler hukuku, muhasebe ve denetim standartları, iflas hukuku, yasal yaptırımlar ve şirketlerin başka şirketler tarafından ele geçirilme uygulamaları ile desteklenmekte ve bunlara bağlı olarak düzenlenmektedir. Son yıllarda gelişmiş ülkeler dahil bir çok ülke mevzuatını, kurumsal yönetim uygulamaları çerçevesinde yeniden gözden geçirmiş, geçirmekte ve düzenlemektedirler (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu 2005:83).

Kurumsal yönetim ile ilgili dünyada bir çok çalışma yapılmış ve yapılmaktadır. Bu çalışmalar, her ülke için geçerli tek bir kurumsal yönetim modelinin olamayacağını önemle vurgulamaktadırlar. Buna göre oluşturulacak model ülkeye özgü koşulları da dikkate almalıdır (SPK 2005:2). Temsilcilik teorisi perspektifine dayalı çalışmalar ülkeler bazında kurumsal yönetim yapısındaki farklılıkları açıklamada yasal şartların ve mülkiyet yapısının anahtar faktör olduğunu açıklamaktadırlar (Jiatao ve Harrison 2008:608)

Ülkelerdeki kurumsal ve yasal çerçeveyi belirleyen hükümetler çalışanların ve diğer paydaş gruplarının haklarını belirlerken, işletmelerin başarıları üzerinde de önemli rol oynamaktadırlar. Şirketlerle ilişkileri olan her paydaş grubunun üstlendiği roller ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermektedir. Bu ilişkiler bir taraftan yasa ve düzenlemelere

tabi iken diğerk taraftan gönüllü uygulamalara ve piyasa güçlerine tabi olmaktadır (OECD 1999: 12).

Bir ülkede uygulanacak kurumsal yönetim sisteminin belirlenmesi için yapılan düzenlemelerde mülkiyet yapısı, ekonominin durumu, yasal sistem, hükümet politikaları, kültür tarihi gibi pek çok faktör etkili olmaktadır. Bununla birlikte sermaye akımlarının boyutu, küresel ekonomik iklim, uluslararası yatırımcılar gibi dışsal faktörler de belirleyici niteliktedirler (Solomon ve Solomon, 1998; 147). Ayrıca ülkelerin kendine has özellikleri, bütün ülkelerin şirket yönetimine kendi yerel özelliklerini yansıtmaya istekleri, her ülkenin işletme kültürünün, alışkanlıklarının, geleneklerinin, yasal düzenlemeleri ve rekabet koşulları farklı olabilmektedir (OECD İlkeleri 2005:10). Bu farklılıklar nedeni ile dünya çapında kabul görmüş, evrensel, bütün şirketlere uygulanabilen tek bir kurumsal yönetim (one-size-fits-all) modeli yoktur (OECD İlkeleri 2005:10). Ancak bununla birlikte, genel kabul gören tüm uluslararası kurumsal yönetim düzenlemelerinde; eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk kavramları vazgeçilmez kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır (SPK 2005:2).

Ülkelerdeki kurumsal yönetime yönelik olarak yapılan çalışmalar, düzenlemeler, getirdikleri kriterler ve yasal yaptırımları birbirinden farklı olsa da düzenlemelerin çoğu benzer özellikler içermektedir (Doğru 2003:3) ve tüm dünyada ortak amaç kurum demokrasisini oluşturmak ve içerdekiler ile dışarıdakilerin oy kullanma hakkı gibi unsurları göz önünde bulundurarak dengelemek (Dunlavy 1998:16) ve de yatırım süreci için aranan güven ortamının başarılı bir kurumsal yönetim anlayışı ile sağlanabileceği düşüncesidir.

Özellikle yaşanan şirket skandalları nedeni ile kurumsal yönetim alanında uluslararası alanda kod (code), kodex (codex), rehber (guidelines) gibi çeşitli adlar altında ilkeler ve prensipler ve ticari yasalar geliştirilip yayınlanmıştır (Doğru, 2003; 1). Bir çok ülkede yönetsel gücü düzenlemeyi amaçlayan ticari yasalar ve kurumsal yönetim kodları kurumsal yönetimi destekleyen düzenleyici girişimlerdir (Hutchinson 2009 :90).

Sonuç olarak kurumsal yönetim düzenlemeleri ile sağlanan en önemli katkılardan birisi, finansal raporlama kalitesinin artırılması çabasıdır (Cohen vd.2004:87)

Aşağıda ülkeler itibariyle kurumsal yönetimle ilgili önemli düzenlemelerin yapıldığı ülkelere yer verilmiştir. Kurumsal yönetim ilkeleri uygulamalarına ülkeler bazında

bakıldığında ülkeler arasında zorlayıcılık derecesi değişmektedir. İlkelerdeki zorlayıcılık ülkelerdeki kurumsal yönetim ve yasal yapıya bağlı olarak belirlenmektedir.

3.1.1. ABD’ deki Kurumsal Yönetimle İlgili Düzenlemeler ve Gelişmeler

ABD’ de halka açık işletme kültürü ve sermaye piyasaları aracılığıyla bu işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılaması çok yaygın olarak görülmektedir ve özellikle anonim şirketlerin tamamına yakın bir kısmı halka açık ve Sermaye Piyasası Komisyonunun (SEC) denetim ve gözetimine tabi bulunmaktadır (Kayacan 2006: 68).

Cheffins, Bank (2009:463) çalışmalarında Berle ve Means’in mülkiyet ve denetim fonksiyonunun ayrılması önermesinin son zamanlarda önemli eleştirilere konu olan ABD’ deki kurumsal yönetim anlayışına damgasını vurduğunu ifade etmişlerdir.

Şirket skandalları ile gündeme gelen ABD kurumsal yönetim sistemi 20’nci yüzyıl boyu SEC, hükümet ve diğer kurumların düzenlemelerini içeren sürekli güncellenen bir evrim geçirmiştir.

ABD’de kurumsal yönetim ilkeleri daha çok yönetim kurulu üyeleri ile yöneticiler ve pay sahipleri arasındaki ilişkiler üzerine odaklanmıştır. Federal yasalar şirketlerin kuruluş prosedürlerini, sermaye yapılarını ve tabi olacakları düzenlemeler ile yönetici ve hissedarların yetkilerini belirlemektedir. Federal yasalar kurumsal yönetim aracılığıyla halka açık şirketlerde hisse sahiplerinin yeterli ve güvenilir bilgilere ulaşabilmelerini SEC gözetiminde sağlamayı hedeflemişlerdir (Varış vd. 2001:47).

ABD’de ki kurumsal yönetimle ilgili ilk çalışmalar, iş şirketlerini etkileyen konularda yetkili bir ses olduğu kabul edilen Kamu Politikalarının Geliştirilmesi Amacıyla Kurulan Üst Düzey Yöneticiler Birliği yani Business Roundtable tarafından yapılmıştır. Kurumun tarih sırasıyla yaptığı çalışmalar; Kamuya Ait Büyük Ortaklıkların Yönetim Kurullarının Rolü ve Kompozisyonu (The Role and Composition of the Board of Directors of the Large Publicly Owned Corporation) (January 1978); Kurumsal Sorumluluk Üzerine Açıklamalar (Statement on Corporate Responsibility) (October 1981); Kurumsal Yönetim ve Amerikan Rekabet Edilebilirliği (Corporate Governance and American Competitiveness) (March 1990); Yürütücü Tazminatı / Mülkiyet Yapısı (Executive Compensation/Share Ownership) (March 1992); Kurumsal Yönetim ile İlgili Açıklamalar (Statement on Corporate Governance) (September 1997); başlıklı yayınlardan oluşmaktadır.

Tüm bu çalışmalar referans gösterilerek de Mayıs 2002’de “Principles of Corporate Governance” Kurumsal Yönetim İlkeleri tavsiye metni olarak yayınlanmıştır.(Business Roundtable, Principles of Corporate Governance 2002: 2)

Ayrıca Amerika’da kurumsal yönetimle ilgili yapılan diğer düzenlemeler şunlardır ; (Metiner, 2006 : 21-22; Yayla 134-135);

1-Ulusal Şirket Yöneticileri Birliği (National Association of Corporate Directors - NACD) tarafından oluşturulan komisyonun hazırladığı “Yönetim Kurulu Üyeleri’nin Profesyonelliği” hakkındaki rapor, 1996 (Report of the NACD Blue Ribbon Commission on Director Professionalism, NACD),

2- ABD’deki en büyük emeklilik sistemi Calpers (Kaliforniya Kamu Çalışanları Emeklilik Sistemi, The California Public Employees’ Retirement System) tarafından oluşturulan komisyonun “Denetim Komiteleri’nin Etkinliğinin Geliştirilmesi” hakkındaki raporu, 1998 (Report of the NACD Blue Ribbon Commission on Improving the Effectiveness of Audit Committees)

CalPers (The California Public Employees’ Retirement System) 1999 yılında da Küresel Kurumsal Yönetim İlkelerini yayınlamıştır.

3- Hem Amerika Birleşik Devletlerinde hem de dünyada en çok ses getiren ve uygulamalara yön veren Kurumsal Yönetim İlkelerine yönelik çalışmalardan birisi de Ulusal Şirket Yöneticileri Birliği (National Association of Corporate Directors - NACD) tarafından 1999 yılında Blue Robin Komitesi Raporudur (BRCR - Blue Robbin Committee Report). Yayın özellikle denetim komitelerinin geliştirilmesi ile denetim komitesi ve yönetim kurullarının ilişkilerine yönelik yaptığı düzenlemelerle dikkatleri çekmiştir. BRCR 2001 yılındaki yeniden gözden geçirme ile son şeklini almıştır.

4- New York Menkul Kıymetler Borsası Kurumsal Hesap Verebilirlik ve Kote Olma Standartları Komisyonu’nun yayınladığı Kurumsal Yönetim Kuralları Teklifleri, 1 Ağustos 2002 (Corporate Governance Rule Proposal, 1 August 2002, NYSE Corporate Accountability and Listing Standards Committee)

5- New York Menkul Kıymetler Borsası En Son Kurumsal Yönetim Kuralları, 3 Kasım 2003 (Final NYSE Corporate Governance Rules, 3 November 2003)

6- Güvenin Yeniden Kazanılması MCI Inc.'in Geleceği için Kurumsal Yönetim Hakkında Breeden Raporu, Agustos 2003 (Restoring Trust-The Breeden Report on Corporate Governance for the future of MCI, Inc. , August 2003)

7-Kamu Güveni ve Özel Teşebbüsler Komisyonu Tespit ve Önerileri: İkinci Bölüm Kurumsal Yönetim, 9 Temmuz 2003 (Commission on Public Trust and Private Enterprise Findings and Recommendations: Part 2: Corporate Governance, 9 Temmuz 2003)

8- Varlık Yöneticisi Profesyonel Davranış Kuralları, Kasım 2004 (Asset Manager Code of Professional Conduct, November 2004)

Enron, WorlCom, Qwest, Global Crossing, Tyco International, Alphhia Communications, AOL ve daha birçok şirketteki kâr yönetimi nedeniyle ortaya çıkan şirket skandallarının ardından da 30.07.2002'de ABD'de de hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerin muhasebe ve denetim uygulamalarını düzenleyen Sarbanes-Oxley Act adlı yasa çıkarılmıştır. 30.07.2002'de ABD Başkanı George W. Bush tarafından imzalanarak yürürlüğe giren yasa adını onu hazırlayan Senatörler Paul Sarbanes ve Michael Oxley' den almıştır. New York Borsası Sarbanes-Oxley Kanununun çıkarılmasından sonra Ağustos 2002'de New York Borsasına kote olan işletmeler için kurumsal yönetimi iyileştirmeye yönelik ilkeler yayınlamıştır (Zabrosky 2003:26).

Ayrıca SOX'un SEC yaptırımları üzerindeki etkisi ile 2005 yılında bazı halka açık şirketlerin hissedarları yönetim kuruluna aday üye gösterebilme hakları kazandılar. Bir çok şirket yine de hissedarlara bu gücün verilmesinden rahatsız olmuşlardır. Bu kural SEC tarafından yönetim kuruluna aday göstermede hissedarlara daha fazla söz hakkı tanınması için önerilmiştir. SEC'den konu ile ilgili son nihai kural bekleniyor iken SEC'in yönetim reformları ile ilgili kararının hissedar davalarındaki şartlara göre olması dikkat çekicidir. Hissedar grupları adına açılan son davada belirtilen şartlar aşağıdaki gibidir (Koehn vd 2006: 35):

- 1- Yönetim kurulu için şartların sınırlandırılması
- 2- Yönetim kurulunun hissedar adayları
- 3- Dış denetim işletmeleri için rotasyon zorunluluğu
- 4- İçeriden hisse senedi satışına kısıtlamalar
- 5- Yönetim kurulu üyelerinin 2/3'nün bağımsız üyeler olması zorunluluğu

SOX'un SEC yaptırımları üzerindeki diğer bir etkisi de şöyle olmuştur ; SEC muhasebe işletmeleri üzerinde uygulayacağı yaptırımlar konusunda karar verir iken, beş büyükler (Big Five) diye ifade edilen denetim şirketleri arasındaki oligopol koşullar konusunda dikkatli davranmıştır. Örneğin 2004 yılında SEC altı ay boyunca sadece halka yeni açılan anonim ortaklıkların denetimlerini kabul ettiği için bu da bağımsız denetim kurallarının ihlali demek olduğu için o dönemde dört büyük olan denetim şirketlerinden birini mahkemeye vermiştir.

3.1.1.1. Sarbanes – Oxley Yasası ve Kurumsal Yönetim

Enron ile başlayan, WorldCom (ABD), Parmalat (İtalya), Ahold (Hollanda) ve Yanguangxia (Çin) daki gibi kâr yönetimine bağlı şirket skandalları ve şirket iflaslarıyla sonuçlanarak yatırımcıları zarara uğratan olayların ardından tüm dünyada kamuyu aydınlatma sisteminin yeterliliği sorgulanmaya başlanmış ve ABD'de 2002 yılında hukuki ve cezai yaptırımlar getiren “Sarbanes Oxley Kanunu” kabul edilmiştir. Sarbanes Oxley Kanunu, ABD'de Sermaye Piyasası Kurumunun dengi olan Securities and Exchange Comission (SEC) tarafından aynı yıl uygulamaya konmuştur.

SEC'e bağlı ABD şirketleri 15 Kasım 2004 tarihi itibarı ile ve SEC'e tabi uluslararası şirketler de 15 Temmuz 2005 tarihi itibarıyla bu kanunu yönetim sistemlerine entegre etmek zorunda kalmışlardır. Benzer şekilde Türkiye'de SEC'e tabi uluslararası şirketlerin de kanununa entegre olmaları gerekiyordu.

Sarbanes Oxley Kanunu hükümleri SPK'nın Seri: X No:19 Tebliği ile Türkiye'de uygulamaya geçmiştir. SPK'nın Seri X No:19 tebliği çıkarmasındaki esas amaçlarından biri de kurumsal yönetim konusunu hayata geçirmektir.

SOX yasasının çıkarılmasının temel nedeni, skandallar nedeni ile kamuya karşı kaybedilen güveni geri kazanmaktır. Yapılan araştırmalar finansal raporlamanın kalitesini güçlendiren (kurumsal yönetim, SOX yasası) bu uygulamaların yapılmasındaki nedenleri göstermektedirler. Amerikan kongresi finansal raporların doğruluğunu arttıran ve kâr yönetimini kontrol altına almayı amaçlayan, kurumsal yönetimin önemini ön plana çıkaran Sarbanes Oxley'e geçilmesi ile finansal raporlama alanındaki bu kargaşaya (yolsuzluklara, hilelere) yanıt almayı istemiştir.

SOX yasasının temel ilkelerinden biri de yukarıda belirtildiği gibi kurumsal yönetim işlevini arttırmak, finansal raporlama kalitesini geliştirmek ve de denetim komitesi aracılığıyla yatırımcı güvenini güçlendirmektir. Ayrıca yasa, denetim komitesi karakteristikleri aracılığıyla, geçmişte şirket yöneticileri tarafından kurumsal performansı arttırmak için kullanılan kâr yönetiminin, fırsatçı doğasını azaltmayı hedeflemiştir (Barriga 2009:1) Kâr yönetimi, kurumsal performansın açıklanmasında anahtar faktördür. Yöneticiler de kâr yönetimini özellikle yönetimin takdirine bağlı olan tahakkuk muhasebesi aracılığıyla yapmaktadırlar (Christie ve Zimmerman 1994:544).

Düzenleyici gelişmeler kurumsal yönetim işlevini güçlendirerek hissedarların kar ile ilgili finansal bilgi algılamalarını etkilemeyi hedeflemiştir. Hatta denetim komitesinin onları denetleyen denetim işletmelerinin risk değerlemesi ve risk azaltımını incelemelerini istemiştir (Barriga 2009 :1).

SOX Kanunu , 11 ana başlık ve çok sayıda alt başlık halinde düzenlenmiş hukuki ve cezai yaptırımlar getiren bir düzenlemedir. SOX 11 ana başlık altında yer alan düzenlemelerden oluşur.

1-Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (Public Company Accounting Oversight Board) : Amerika Birleşik Devletleri'nde bağımsız denetçileri denetlemek üzere Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB) oluşturulmuştur.

2- Denetim Şirketinin Bağımsızlığı

3- Kurumsal Yönetim ve Sorumluluk

4-Mali Bilgilerin kapsamının genişletilmesi

5-Analist Çıkar Çatışmaları

6-Komisyonun Kaynakları ve Yetkileri

7-Çalışmalar ve Raporlar

8-Kurumsal ve Suç Unsuru Olan Suistimal Sorumluluğu

9- Beyaz Yakalıların Suç ve Cezalarının Arttırılması

10-Kurumsal Vergi Beyanı

11- Kurumsal Suistimal ve Sorumluluğu

Kabul edilen bu yasa ile yukarıda belirtilen 11 ana başlık altında çeşitli hükümler getirilmiştir. SOX yasası ile kurumsal yönetim arasındaki ilişkiye bakıldığında; Sarbanes Oxley Kanunundaki düzenlemelerin kurumsal yönetim etkinliğinin artırılmasına katkı sağladığını görmekteyiz . Kurumsal yönetimin etkinliğini arttıran dikkat çeken düzenlemeler şunlardır (Green 2005:19):

1-Tamamen bağımsız üyelerden oluşan bir denetim komitesinin oluşturulması zorunluluğu getirilmiştir. Denetim komitelerinde muhasebe düzenlemelerine hakim uzman çalışmalarını çalıştırmıyorlarsa gerekçeleri ile kamuyu bilgilendirme zorunluluğu getirilmiştir.Denetim komitesi bağımsız denetim kuruluşunun seçimi ve yaptığı işin izlenmesinden sorumludur

2- Kurumsal yönetim komitesi oluşturulmasının zorunluluğuna yönelik düzenlemeler,

3- Bağımsız denetim şirketinin denetim dışı hizmetlerine sınırlamalar getiren düzenlemeler,

4- Kamuya açıklanacak finansal tablolara şirket yöneticisi, çalışanı ve avukatlar tarafından imzalanarak onaylanması yükümlülüğü getiren düzenlemeler,

5- Şirketlere yöneticilerin uyması gereken etik kuralları benimsemeleri zorunluluğu ile ilgili düzenlemeler,

6- Finansal analistler tarafından yatırımcılara yapılan önerilerden kaynaklanabilecek çıkar çatışmalarının önlenmesine yönelik düzenlemeler,

7- SEC'e daha fazla yetki ve sorumluluk getiren düzenlemeler,

8- Halka açık şirketlere ve bu şirketlerin yönetim kurulu üyelerine, yöneticilerine, denetçilerine ve avukatlarına ek yükümlülükler getiren düzenlemeler,

9- Denetim mesleği yeniden düzenlemiştir ve denetçinin bağımsızlığına yönelik yeni standartlar oluşturulmuştur.

10- Halka açık anonim ortaklıkların finansal tablolarındaki tüm önemli bilanço dışı işlemlerin ve yükümlülüklerin dipnotlarda açıklanması zorunluluğu getirilmiştir.İMKB'de gelir tablosu ve bilançoda dipnot kullanımı ilk olarak 1998 yılında zorunlu hale getirilmiştir. (Atik 2009:595)

11- Kamuya yanlış bilgi açıklanmasına neden olanlar için, 5 milyon dolara kadar para ve 20 yıla kadar hapis (bazı durumlarda her ikisi birden) cezası öngörülmüştür.

SOX yasasına ilişkin bazı hükümlere madde bazında bakıldığında açıklamalar aşağıdaki gibidir (<http://www.sox-online.com/soxact.html>) :

1-SOX Madde 302'ye göre İcra Kurulu Başkanları (CEO) ve muhasebe-finans bölümü sorumlularının (CFO), ilgili finansal tablo kullanıcılarına düzenli olarak hazırlanan ve gönderilen finansal rapor ve tabloların kendilerince incelenerek onaylandığı, bu finansal raporlarda önemli bulgular ve ihmal edilmiş hususlar bulunmadığı ve şirketlerin faaliyetlerine ilişkin hususları her açıdan doğru yansıttığı konusunda güvence vermek zorunda oldukları vurgulanmıştır ve doğru olmayan finansal tabloların onaylanması durumunda 20 yıla kadar hapis cezası ve 5.000.000 \$'a kadar para cezasına çarptırılacakları belirtilmiştir.

2- SOX Madde 202'ye göre denetim komitesinin ön onayı ile denetim şirketinden denetim dışı bir hizmet alındığında bu durumla ilgili bilgiye dönemsel raporlarda yer verilerek yatırımcılara açıklama yapılması zorunludur.

3- SOX Madde 806'ya göre yetkililere bilgi veren ya da şikayette bulunan şirket çalışanlarını koruma amacını taşımaktadır. Bu madde uyarınca yetkililere bilgi verenlerin işten atılmaları, statülerinin düşürülmesi, geçici olarak açığa alınmaları, tehdit edilmeleri ya da başka bir şekilde rahatsız edilmeleri veya kendilerine karşı herhangi bir şekilde ayırimcılık yapılması yasaklanmaktadır.

4- SOX Madde 401 ile yıllık ve üç aylık raporlarda, şirketin finansal durumunu, likiditesini, yatırım harcamalarını, temel kaynaklarını, dönem sonu karını belirleyen unsurlar üzerinde cari dönemde ve / veya gelecekte önemli etkileri olabilecek finansal tablolarda yer almayan tüm önemli düzenlemeleri, koşullu olanlar da dahil olmak üzere tüm yükümlülükleri, konsolide edilmemiş yatırımları ve üçüncü kişilerle olan tüm ilişkilerin açıklanmasını zorunlu tutulmaktadır.

Ayrıca şirketin “bağımsız yönetim kurulu üyeleri “arasından oluşan ve en az bir üyesi CPA unvanı taşıyan denetim komitesi, denetim işletmesinin görevlendirilmesi, ücretinin belirlenmesi, yönetimle finansal raporlamaya ilişkin görüş ayrılıklarının giderilmesi de dahil olmak üzere denetim faaliyetlerinin gözetiminden doğrudan sorumludur

5- SOX Madde 404 finansal raporlama için yeterli iç kontrol yapısının oluşturulması ve devamından yönetimin sorumlu olduğunu belirtilmektedir ve finansal raporlama için şirketin iç kontrol yapısının ve prosedürlerin etkinliğinin yönetim tarafından kontrol edilmesini ve değerlendirilmesini istemektedir.

6- SOX Madde 408'e göre SEC yatırımcıları korumak amacıyla halka açık anonim şirketlerin kamuya ifşa ettikleri finansal tabloları ve diğer bilgilerini en az üç yılda bir olmak üzere denetlemek zorundadır.

7- SOX Madde 409'a göre halka açık anonim ortaklıklar, finansal durumlarını veya faaliyet sonuçlarını etkileyebilecek önemli değişiklikleri, SEC' in yatırımcıların korunması ve kamu yararı açısından belirlediği kurallar çerçevesinde kamuya açıklama yükümlülüğü altındadır.

8- SOX Madde 807'ye göre hisse senedi ihracı yapan anonim ortaklık denetim komitesinde en az bir finans uzmanı ve bu üyenin kimliğini kamuya açıklanmak zorundadır. Denetim komitesinde bu nitelikte bir üye bulunmadığı takdirde bunun nedeni de açıklanmak zorundadır.

9- SOX Madde 407'ye göre her hangi bir menkul kıymetin ihracıyla ilgili olarak bir yatırımcının bilerek aldatılması ya da aldatılmaya teşebbüs edilmesi ya da hileli yollar ve vaatlerle aldatılmaya çalışılmasının saptanması durumunda fail para cezasına ve / veya 25 yıl hapis cezasına çarptırılır.

Bu açıklamalardan sonra finansal raporların doğruluğunu arttıran ve kâr yönetimini kontrol altına almayı amaçlayan, kurumsal yönetimin önemini ön plana çıkaran SOX yasası ile kâr yönetimi arasındaki ilişkiye bakıldığında; Yapılan araştırmalar finansal raporlamanın kalitesini güçlendiren bu uygulamaların yapılmasındaki nedenleri göstermektedirler. Amerikan kongresi SOX'a geçilmesi ile finansal raporlama alanındaki bu kargaşaya (yolsuzluklara, hilelere) yanıt almayı istemiştir.

3.1.1.2. Sarbanes–Oxley Yasasının Planlanmayan Olumsuz Etkileri

Sarbanes –Oxley Yasasının yürürlüğe girmesi ve uygulamaların başlamasından sonra yapılan çalışmaların bir kısmı yasanın öngörülen ve öngörülme-yen olumsuz yanlarını tanımladılar ve tartıştılar (Koehn, 2004; Koehn ve Del Vecchio 2006). Literatürde yasanın olumsuz etkileri tartışılırken daha çok 404.maddesinde yer alan hükümlere atıf yapılmıştır.

ABD’ de SOX 404 2005 yılında 75 milyon dolar ve üzerinde geliri olan şirketler için yürürlüğe girmiştir (Swartz 2005: 22). Bu madde; “finansal raporlama için yeterli iç kontrol yapısının kurulması ve sürdürülmesi için yönetim sorumluluğunun beyan edilmesi ile finansal raporlama için şirketin iç kontrol yapısının ve prosedürlerin etkinliğinin, şirketin en son mali yılı sonundan başlanarak yönetim tarafından değerlendirilmesi gerektiği” hükümlerini içermektedir (Swartz 2005: 23).

Bu uygulamaların başlamasının ardından çoğu şirket SOX 404 ile uyum maliyetlerinin çok yüksek olduğundan ve denetçilerin kendilerini pahalı prosedürlere zorlamalarından şikayet etmeye başlamışlardır. Financial Executives International tarafından 217 şirket üzerinde yapılan araştırmaya göre yasaya uyum (network ve hukuksal savunma sistemi kurma) maliyeti ortalama 4,4 milyon dolardır. (Swartz 2005: 23).

Koehn ve Del Vecchio (2006:32-34)’ya göre SOX yasasının şirketler üzerindeki öngörülme-yen olumsuz sonuçları başlıklar halinde aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

1- Kurumsal Birleşme ve Devralmalar Üzerindeki Negatif Etkisi : SOX’dan sonra birleşme ve devir alma fırsatlarının sayısında bir azalma olmadı ama birleşme işlemlerinin gerçekleşmesi için yapılması gerekenlerden dolayı SOX birleşme ve devir almaları olumsuz olarak etkilemiştir. Devir alan şirket finansal kayıtları, satıcıları, kilit olabilecek müşterileri, birleşme sonrası üstlenilecek sorumlulukları (borçları) dikkatle gözden geçirmek zorundadır. İncelenecek konuların artması ile birlikte bu işe ayrılacak zamanın da artmasından dolayı birleşme ve devir işlemleri ile ilgili işlem maliyetlerinde artış meydana gelmiştir.

2-Denetim Komitesinin Faaliyetlerinde Meydana Gelen Artış : 1999’da Newyork Borsası (New York Stock Exchange) ve ABD Aracı Kuruluşlar Birliği (National Association of Securities Dealers) tarafından kurumsal denetim komitelerinin etkinliğini geliştirmek üzere Blue Ribbon (Mavi Kurdele) Komitesi oluşturulmuştur. Komite tüzüğe göre denetim komitesinin yılda dört kez toplanmasını önermiştir ama yapılan araştırmalara göre denetim komiteleri yılda dört kezden daha az bir araya gelmişlerdir. SOX’dan itibaren onun ön gördüğü gibi denetim komitesi daha sık bir araya gelmeye başlamıştır. İlk 500’deki işletmelerde yapılan araştırmaya göre 2002’ de ortalama yılda beş kez bir araya geliyorlar iken 2003’de bu sayı ortalama yediye çıkmıştır. 2005 yılında 200 işletme

üzerinde yapılan son araştırma denetim komitelerinin yılda ortalama dokuz kez toplandığını göstermiştir.

3- Denetim Piyasasının Daralması /Denetim Piyasasında Rekabetin Azalması:

Denetim şirketlerinin Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kuruluna (Public Company Accounting Oversight Board) (PCAOB) kayıt olmaları için belirlenen 22 Ocak 2003 tarihi itibarı ile mevcut sayıdan çok daha az sayıda sadece 598 denetim şirketi kayıt olmuştur. Ancak küçük denetim işletmeleri kayıt olma maliyetini karşılayabilecek mali güce sahip değillerdir (Koehn vd. 2004: 37).

SOX'dan sonra denetimin tamamlanması için daha fazla denetim saatine ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. İlk beş büyük (beş büyükler) (Big Five) diye ifade edilen denetim işletmeleri insan gücü eksiklerinden dolayı bazı müşterileri kabul edemez oldular. Çok büyük ve global faaliyetleri olan şirketleri tercih etmeye başladılar. Denetlenmesi gereken işletmeler de ikinci derece denetim şirketlerinden hizmet almaya başladılar. İkinci derece denetim şirketlerinin müşteri profilleri yükselmiş oldu. Örneğin 2004'de ikinci derece denetim şirketi olan BDO Seidman, LLP. 109 yeni müşteri kazanmasına rağmen 38 müşteri kaybetti. 2005 yılında BDO Seidman'ın gelirleri % 13 büyümeye göstererek 3.3 milyon dolar oldu. Karşılaştırmalı olarak Big Five' da yer alan Ernst & Young's' ın gelirleri % 16 artarak 16.9 milyon dolar oldu. Sonuç olarak şirketler için kısıt; birinci derece denetim şirketleri yerine ikinci derece denetim şirketleri ile çalışmak zorunda kalmalarıdır.

SOX'dan sonra denetim piyasasında daralma oldu ve rekabet azalmıştı fakat şu an daha az endişe verici görüldüğü ifade edilmektedir.

4- Denetçi Ücretlerindeki Artışlar : Denetçilerin denetim raporu üzerinde harcadıkları zamanın artması ile birlikte bu durum pozitif korelasyonla ücretlere de yansımıştır.

3.1.1.3. Basel Uzlaşısı ve Kurumsal Yönetim

Ülkelerin Merkez Bankalarının oluşturdukları bir kuruluş olan "Bank for International Settlements" 1974 yılında Basel Komitesini oluşturmuştur. Denetim otoritelerinin, bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesinde kullanılacak uluslararası bir metodun belirlenmesi için "Bank for International Settlements" (Uluslararası Ödemeler

Bankası) bünyesinde, gelişmiş ülkelerin (Belgium, Canada, France, Germany, Italy, Japan, Netherlands, Sweden, Switzerland, United Kingdom, United States) merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla “Basel Committee on Banking Supervision” oluşturulmuştur. Bu komite ülkelerde kullanılan sermaye yeterliliği hesaplama metodlarının birbirleriyle uyumlu hale getirilmesi ve uluslararası platformda geçerli olacak asgari standardın belirlenmesi için Basel I olarak adlandırılan “Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı” yayımlanmıştır. Ve bundan sonra sermaye yeterliliği hesaplama yöntemi olarak Basel I temel alınmıştır (BCBS 1988:62) (http://www.bis.org/list/bcbs_all/page)

Bu düzenlemenin riske karşı duyarlılığının düşük olması nedeni ile 2004 yılında ikinci sermaye yeterliliği düzenlemesi olan Basel II yayınlanmıştır. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi 2004 yılında uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterliliği denetimine ilişkin mevzuatında uluslararası yakınlaştırmayı sağlamak amacıyla yönelik bir rapor daha hazırlamıştır. Dokümanda, sermaye yeterliliğinin ölçülmesi konusunda mutabakata varılan düzenlemenin ve uyulması gereken asgari standartların ayrıntıları detaylı olarak açıklanmaktadır (Basel Bankacılık Denetim Komitesi 2004:12). Basel Committee on Banking Supervision’ un web sitesinde 1988’den günümüze kadar standartlarla ilgili yapılan düzenlemeler yer almaktadır.

Sermaye yeterliliği, bankacılık düzenlemelerinde kullanılan temel araçlardan biridir. Bu düzenlemelerin temelinde bankaların üstlendiği risklere göre sahip olması gereken asgari sermaye oranının belirlenmesi yatmaktadır. Sermaye yeterliliği, bankanın karşılaşılabileceği risklerin gerçekleşmesi sonucunda, banka müşterilerinin kayıplarının telafi edilmesi anlamında güvence sağlamaktadır. Risk, önceden belirlenemeyen bir faktördür. Sermaye, beklenmeyen zararın karşılığıdır (Evcil 2004). Sermaye yeterliliği, finansal kurumlarının karşı karşıya kaldıkları risklere karşılık, mali yükümlülüklerini karşılayacak düzeyde nakit varlığa sahip olmaları olarak da tanımlanmaktadır (Uludağ 2001:6) Banka sermayesi bankanın taşıdığı riskler konusunda ne kadar iyi analiz edilirse bankanın finansal yapısı da o kadar güçlü olacaktır ve banka müşterilerine sunulacak güvence de o kadar fazla olacaktır.

Basel I’ e kıyasla sermaye yeterliliği hesaplamalarında köklü değişiklikler getiren ve bankaların risk profillerinin daha iyi anlaşılabilmesi için düzenlenmiş olan “Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı” temel olarak üç yapısal bloktan oluşmaktadır (Yüksel 2005:4).

Tablo 1.1 : Basel II'nin Kapsamı

BASEL II		
I. YAPISAL BLOK	II. YAPISAL BLOK	III. YAPISAL BLOK
Asgari Sermaye Yükümlülüğü	Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi	Piyasa Disiplini
UYGULAMANIN KAPSAMI		

Kaynak: Yüksel,2005, s.4.

I. yapısal blokda asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanması yani bankaların risk türlerine göre sermaye gereksinimlerini hesaplama esasları üzerinde durulmaktadır. II. yapısal blokda sermaye yeterliliğinin banka denetim otoritesi tarafından gözden geçirilmesi yani denetim otoritesinin risk bazlı denetim yaparken dikkate alacakları esaslardan oluşmaktadır. Ayrıca denetim otoritesinin bankanın risk yönetim yaklaşımını inceleme sürecini de içermektedir Bu süreçte bankanın iç kontrol sistemi, yönetsel yapısı ve kurumsal yönetim ilkelerine uyumu açısından denetiminin de yapılması ve bu alanlarda güçlendirici önlemlerin alınması amaçlanmaktadır. III. yapısal blokda ise bankaların şeffaflığını sağlamak amacıyla kamuya açıklayacakları bilgiler ve piyasa disiplini üzerinde durulmaktadır (Yüksel 2005:4).

Basel II düzenlemelerinde yer alan yapısal blokların uygulanabilmesi için bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bunlardan bazıları kurumsal yönetimle ilgilidir: (Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi, 2003:6)

- Kurumsal yönetim uygulamaları değerlendirme sisteminin oluşturulması,
- Kamuyu aydınlatma sisteminin (hesap verebilirlik) oluşturulması,
- Etkin iç kontrol sistemlerinin oluşturulmasıdır.

3.1.2. İngiltere'deki Gelişmeler

İngiltere'de 1980'li yıllarda ortaya çıkan Maxwell'le başlayan şirket skandalları ve devam eden süreçte 1990'lı yıllarda Poly Peck ve BCCI (Bank of Credit and Commerce International)' ın iflasları sonucunda kurumsal yönetimle ilgili (finansal raporlama ve hesap verebilirlik konuları başta olmak üzere) çeşitli standartlar getirilmesi gerekliliğini

ortaya çıkarmıştır. Maxwell yayıncılık grubunun Poly Peck ve BCCI (Bank of Credit and Commerce International) ve son olarak Marconi şirketinin iflası, Cadbury Komitesinin kurulmasına neden olmuştur. (OECD 2004 b :19).

Bugünkü anlamda kurumsal yönetim kavramı ilk kez 1992’de İngiltere’de Sir Adrian Cadbury başkanlığındaki bir komite tarafından hazırlanan ve “Cadbury Raporu” (The Cadbury Committee Report: Financial Aspects of Corporate Governance) (“Kurumsal Yönetimin Finansal Görünümü üzerine Komite Raporu) olarak adlandırılan raporda yer almış ve dünya genelinde geçerlilik kazanmış OECD kurumsal yönetim ilkelerinin belirlenmesine kaynak teşkil edecek olan raporda ele alınmıştır (Erdönmez 2003:42)

Rapor 17 alt başlıktan oluşmakta olup en geniş bölüm “Yönetim Kurulu”na ayrılmıştır. Raporla, yönetim kurulu başkanı rolünün önemine dikkat çekilmiş başkanın, kurul ile hissedarlar arasında denge oluşturmasının, gündemdeki tüm konuları ele almasının, icradan sorumlu (executive) ve icradan sorumlu olmayan (non-executive) hissedarları tam katkı sağlamaya teşvik etmesinin önemi vurgulanmıştır. Üyelerin, finansal raporlarda yer alacak muhasebe hesaplarının hazırlanmasından sorumlu oldukları vurgulanarak, her mali yıl için hazırlanacak doğru ve adil mali tabloları oluşturmanın, üyelerin yasal zorunluluğu olduğu belirtilmiştir (Ekşi 2009:34-36). Rapor da iki anahtar yaklaşım vardır: a) yönetim kurulunun bağımsızlığının sağlanması için yönetim kurulunda yönetimde bulunmayan en az iki kişi olmalıdır, b) CEO’lar işletme ile ilgili herhangi bir pozisyonda bulunan kişiler tarafından atanabilirler (Dahya vd. 2002:461).

Cadbury Raporu (1992), kurumsal yönetimin standartlarının belirlenmesi doğrultusunda hazırlanan ilk yasal çalışma olması nedeni ile önem arz etmektedir.

Bu raporun ardından Ocak 1995’te, CBI (İngiltere’nin en iyi iş lobi örgütü) girişimleri ile Sir Richard Greenbury başkanlığında kurulan “Yöneticilerin Mali Hakları Çalışma Grubu” (The Study Group on Directors Remuneration), 17 Temmuz 1995 tarihinde Greenbury raporu (1995) olarak bilinen “Yöneticilerin Mali Hakları” (Directors’ Remuneration) raporunu yayımlanmıştır. Raporla kurumsal yönetim ilkelerine göre yönetim kurullarının, şirketler ile ilgili tüm işlemlerde, hissedarlara karşı sorumlu oldukları belirtilerek, mali çıkarı olmayan bağımsız üyelerden oluşan mali haklar komitelerinin oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir (Ekşi 2009:39).

Kasım 1995’te, Mali Raporlama Konseyi (FRC) Başkanı Sir Sydney Lipworth tarafından Kurumsal Yönetim Komitesi kurulmuş ve Sir Ronnie Hampel başkanlığında,

Cadbury ve Greenbury raporlarındaki uygulamaların verileri dikkate alınarak, tavsiye niteliğinde Ocak 1998’de Hampel raporu olarak bilinen “Kurumsal Yönetim Komitesi-Son Rapor” (Committee on Corporate Governance-Final Report) adlı çalışmasını yayımlamıştır. Son rapor ifadesi kullanılmasına rağmen İngiltere’de kurumsal yönetim ile ilgili 2008 yılı sonuna kadar 20’den fazla rapor yayınlanmıştır (Ekşi 2009:41).

Enron, Anderson ve WorldCom gibi şirket skandallarının ardından da “Cadbury Raporun” daki ilkeler “birleşik kod” adı altında Temmuz 2003 de revize edilmiştir (The Combined Code on Corporate Governance 23 July 2003). Ardından Ocak 2003 Finansal Raporlama Konseyi tarafından yayınlanan Denetim Komiteleri Bütünleşik Rehberi (Audit Committees - Combined Code Guidance (the Smith Report) January 2003) yayınlanmıştır.

Yine Ocak 2003 yılında Ticaret ve Sanayi Departmanı tarafından yayınlanan İcracı olmayan yönetim kurulu üyelerinin rolü ve etkinliğini ve sorumluluklarına ilişkin incelemeleri içeren Higgs Raporu yayımlanmıştır. (The Higgs Report: Review Of The Role And Effectiveness of Non Executive Directors – January 2003) (Metiner 2006:23) Higgs raporu özellikle icracı olmayan yönetim kurulu üyelerinin sorumluluklarını ele almış ve Smith Rehberi de denetim komiteleri ile ilgili düzenlemeler getirmiştir. En son Haziran 2008’de revize edilen ilkeler, aradan geçen süre zarfında, gelişen koşullar ve yeni ihtiyaçlar çerçevesinde, tam yirmi üç defa yeniden ele alınmıştır (Darman 2009:90).

Kurumsal yönetim ilkeleri “uygula, uygulamıyorsan açıkla” prensibine dayanmaktadır. Bu felsefenin uygulanabilmesi için kurumsal yönetim uygulamalarını düzenleyen ve birbirini destekleyen üç ayrı mevzuat ile hukuki çerçeve oluşturulmuştur.

3.1.3. Almanya’daki Gelişmeler

Almanya’daki kurumsal yönetim sisteminin, Anglo-Sakson Amerikan modeline göre önemli farklılıkları bulunmaktadır. Alman şirketlerinde iki kademeli yönetim kurulları faaliyet göstermektedir ve çalışanların şirket sahipliğinde önemli payı bulunmaktadır. Yönetim kurullarından birisi denetim kuruludur ve icranın denetimini etkin şekilde gerçekleştirmektedir. Alman kurumsal yönetim sisteminde piramit şeklinde şirket sahipliği söz konusudur ve şirketler birbirlerinin hisselerine sahiptir (Solomon 1998: 167).

Almanya’da 26 Şubat 2002’de Alman kurumsal yönetim standartları yayınlanmıştır. (Ugeux 2004: 341)

Almanya’da kurumsal yönetimle ilgili yapılan çalışmalar (kabul edilen kodlar) tarih sırasıyla aşağıda belirtilmiştir (http://www.ecgi.org/codes/all_codes.php)

- Kurumsal Yönetim Kodu – Haziran 2000 (German Code Of Corporate Governance (GCCG) 6 June 2000)
- DSW Tavsiyeleri –Haziran 1998 (DSW Guidelines June 1998)
- Borsaya Kote Şirketler İçin Kurumsal Yönetim Kuralları-Ocak 2000 (Corporate Governance Rules for German Quoted Companies – January 2000)
- Baums Komisyonu Raporu – 10 Haziran 2001 (Baums Commission Report (Bericht der Regierungskommission Corporate Governance) 10 July 2001)
- Alman Kurumsal Yönetim Kodu – 26 Şubat 2002 (The German Corporate Governance Code – 26 Februray 2002)
- Alman Kurumsal Yönetim Kodu’na İlişkin Değişiklikler – 21 Mayıs 2003 (Amendment to the German Corporate Governance Code- 21 May 2003)
- Varlık Yönetim Şirketlerine İlişkin Kurumsal Yönetim Kodu – 27 Nisan 2005 (Corpotare Governance Code for Asset Management Companies 27April 2005)
- Alman Kurumsal Yönetim Kodu’na İlişkin Değişiklikler- 2 Temmuz 2005 (Amendment to the German Corporate Governance Code- 2 June 2005)
- Alman Kurumsal Yönetim Kodu’na İlişkin Değişiklikler- 12 Temmuz 2006 (Amendment to the German Corporate Governance Code- 12 June 2006)
- Alman Kurumsal Yönetim Kodu’na İlişkin Değişiklikler 14 Temmuz 2007 (An Corporate Governance Code as amended 14 June 2007)
- Alman Kurumsal Yönetim Kodu’na İlişkin Değişiklikler 6 Temmuz 2008 (An Corporate Governance Code as amended 6 June 2008)
- Alman Kurumsal Yönetim Kodu’na İlişkin Değişiklikler 18 Temmuz 2009 (An Corporate Governance Code as amended 18 June 2009)
- Alman Kurumsal Yönetim Kodu’na İlişkin Değişiklikler 26 Mayıs 2010 (An Corporate Governance Code as amended 6 May 20010)

Alman kurumsal yönetim kodunda; hissedar hakları ve genel kurul, icra kurulu ve gözetim kurulu arasındaki işbirliği, icra kurulu, gözetim kurulu, şeffaflık, yıllık finansal raporlar ve denetim olmak üzere altı başlık yer almaktadır.

Alman anonim şirketler hukukuna göre, iki aşamalı yönetim kurulu uygulaması mevcuttur. Birinci kademe, icra kuruludur. İkinci kademe ise denetim kuruludur. Şirketin günlük icraatından sorumlu olan icra kurulu üyelerinin bağımsız olması beklenmemektedir. İcra kurulu üyeleri gibi, gözetim kurulu üyeleri de genel kurul tarafından seçilmektedir. 6 Haziran 2008 tarihinde revize edilen kurumsal yönetim kodu “uygula, uygulamıyorsan açıkla” ilkesine göre düzenlenmiştir. Kodda, icra kurulu ve denetim kurulunun tanımı, görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Ayrıca Avrupa’da, Almanya dışında da birçok ülkede uygulanan iki aşamalı yönetim kurulu sisteminin giderek, tek aşamalı sisteme doğru kaydığı ifade edilmektedir. (http://www.ecgi.org/codes/documents/cg_code_germany_june2008_en.pdf).

3.1.4. Fransa’daki Gelişmeler

Fransa’da uygulanan kurumsal yönetim ilkelerinin temelini 1995 yılında hazırlanan ve 1999’da revize edilerek güncellenen Vienot raporu ve 2002 yılında hazırlanan Bouton raporu oluşturmaktadır.

Fransa’da borsaya kayıtlı şirketlerde daha iyi kurumsal yönetimi amaçlayan Rapport Bouton Eylül 2002’de yayınlanmış ve orijinali “Loi sur la Sécurité Financière” Fransız Maliye Bakanı Francis Mer tarafından önerilmiş ve Fransız Parlamentosuna Şubat 2003’te sunulmuştur. (Ugeux, 2004: 341). Orijinal adı “Halka Açık Şirketlerde Daha İyi Kurumsal Yönetimin Desteklenmesi” (Pour un meilleur gouvernement des entreprises cotees) olan raporda Enron skandalı ile A.B.D.’de başlayıp çeşitli Avrupa ülkelerinde görülen şirket sahtekarlıkları ile sarsılan güveni yeniden kazanmak amaçlanmıştır. Raporda, yönetim kurulunca oluşturulacak denetim, mali haklar ve aday saptama kurullarının çalışma prosedürlerine yer verilmiştir.

2008 yılında Fransız özel sektörünün temsilcileri derneği (AFEP), ve Fransız İşverenleri Federasyonu (MEDEF) tarafından halka açık şirketler için kurumsal yönetim kodu hazırlanmıştır. Hazırlanan ve yayınlanan kurumsal yönetim kodu daha önce hazırlanan iki raporu kapsamaktadır. Kod, şirketler hukuku, sermaye piyasası mevzuatı dikkate alınarak hazırlanmıştır (<http://www.estandardsforum.org/france/standards/principles-of-corporate-governance>).

AFEP ve MEDEF tarafından hazırlanan kurumsal yönetim kodunda, öncelik yönetim kurulunun oluşumu, üyelerin nitelikleri, görev ve sorumluluklarına verilmiştir. Fransız yasalarına göre, çalışanların oluşturduğu İş Konseyi, yönetim kuruluna danışmanlık hizmeti vermektedir. Çalışan hissedarların toplam hisseleri, şirket sermayesinin yüzde üçünden fazla ise, çalışanlar şirket yönetim kurulunda bir veya daha fazla üye ile temsil edilmektedirler(http://www.ecgi.org/codes/documents/afep_medef_code_dec2008_en.pdf).

3.2. Uluslararası Kuruluşların Kurumsal Yönetimle İlgili Düzenlemeleri ve Belirlenen Kurumsal Yönetim İlkeleri

Küresel ekonomik dünya düzeni ile birbirine entegre olan ülke ekonomileri bağlantılı oldukları ülkeler aracılığıyla tüm ekonomileri etkilediğinden, ulus üstü güçler olarak ifade edilen uluslararası kuruluşların ülke ekonomilerinin, bağlamında da ekonomi aktörü olan işletmelerin iyi yönetilmeleri konusunda faaliyetlerinde artış olmuştur.

OECD kurumsal yönetim ile ilgili çalışmalarına 1990'lı yıllarda başlamıştır. Global düzeyde kurumsal yönetim ilkeleri ilk kez Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Cooperation and Development-OECD) tarafından oluşturulmuştur. 27 – 28 Nisan 1998'de bakanlar düzeyinde toplanan OECD Konseyi, hükümetler, diğer ilgili uluslararası organizasyonlar ve özel sektör ile birlikte OECD'yi, kurumsal yönetim standartlarını ve rehberini geliştirmeye çağırmıştır (Corporate Governance Principles (Introduction) 2004 :1). OECD kurumsal yönetimle ilgili olarak ilk 2 Nisan 1998 tarihinde Kurumsal Yönetim Özel Sektör Tavsiye Grubu (The Business Sector Advisory Group on Corporate Governance) tarafından hazırlanan "Millstein Raporunu" yayınlamıştır. Oluşturulan bu çalışma grubunun çalışmaları sonucunda hazırlanan OECD kurumsal yönetim ilkeleri 26 – 27 Mayıs 1999'da bakanlar düzeyinde toplanan OECD Konsey Toplantısı'nda onaylanmıştır. Bunu takiben 1999 yılında OECD'nin yayınladığı "OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri" OECD'ye üye 29 ülke tarafından benimsenmiş ve kabul edilmiştir (Baraz 2004:764).

Bu tarihten itibaren de dünya genelindeki karar alıcılar, yatırımcılar, şirketler ve diğer paydaşlar açısından uluslararası bir referans kaynağı haline gelmiştir ve OECD'ye üye olan ve olmayan ülkelere kurumsal yönetim ile ilgili yasal, kurumsal ve düzenleyici çerçeveyi değerlendirmede ve geliştirmede yardımcı olmayı hedeflemiştir (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004 :1)

Kamuya ve tüm paydaşlara güven verme temeline dayalı olarak kurumsal yönetim ilkeleri dört temel kavram çerçevesinde tartışılmış ve ortaya konmuştur. Bu kavramlar; Şeffaflık, adillik, hesap verebilirlik ve sorumluluktur (Menteş 2009:56):

Şeffaflık; kurumların çevrelerindeki tüm kurumlar ve kamuoyu ile olan ilişkilerinde, beraber çalıştıkları müşterilerine ve ulusal ve uluslar arası düzenlemelere karşı şeffaflık sağlaması, standartlara uyması arada oluşacak güvenin temelini oluşturmaktadır. Şirket ile ilgili bilgilerin zamanında ve doğru bir şekilde paylaşılması anlamına gelmektedir.

Adillik; işletmenin tüm faaliyetlerinde pay ve menfaat sahiplerine eşit davranması anlamına gelmektedir. Kurum içinde güven adil davranma temeline dayandırılmalıdır.

Hesap Verebilirlik; kurumlar yaptıkları faaliyetlerin nedenlerini ve ortaya çıkan sonuçları objektif olarak açıklayabilmelidirler.

Sorumluluk; şirket yönetiminin tüm faaliyetleri mevcut yasalara, anlaşmalara ve şirket içi düzenlemelere uygun yapması ve yapıldığını denetlemesi sorumluluğun temel unsurudur. Kurum içine ve dışına karşı sorumluluklar yönetim için önemlidir.

3.2.1. OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri

1999 yılında hazırlanarak yayınlanan Kurumsal Yönetim İlkeleri bir dizi standart ve yol gösterici ilkeleri kapsar. İlkeler bağlayıcı olmamakla birlikte hükümet ve şirketlerin kendi anlayışlarını gözden geçirmeleri ve belirlenen standartları hayata geçirmeleri konusunda önemli bir rehberdir (Kurumsal Yönetim Derneği 2005:6).

Çeşitli uluslararası ekonomik konularda düzenleyici bir kuruluş olarak OECD kurumsal yönetimin dayandığı kapsamlı ilkeleri belirleyen önemli bir düzenleyici (emsal nitelikli kararlar alan) kurumdur. OECD, 1999 yılında kurumsal yönetime ilişkin dünya çapında tanınmış ve kabul edilmiş olan kuralları belirlemiştir. 1999 ilkeleri ile birlikte, etkili bir kurumsal yönetim çerçevesine yönelik sağlam bir temel atılmıştır.

1999 OECD kuralları temel ilkelerinin çoğunlukla halka açık anonim ortaklıklar için geçerli olduğunu belirtmekte; ancak bu önerilerinin başka tür kurumlarda (örneğin halka açık olmayan, mali veya mali olmayan vb.) uygulanmasının da mümkün olduğunu ifade etmektedir (Corporate Governance Principles 2004). Değişen koşullar ve kurumsal yönetim kavramındaki sürekli gelişmeler ilkelerin revize edilmesini gerekli kılmış ve 2004 yılında OECD revize ettiği kurumsal yönetim ilkelerini yeniden yayınlamıştır (Kurumsal Yönetim Derneği 2005:6). İlkeler doğası gereği gelişmeye açık ve koşullardaki belirgin

değişimler çerçevesinde gözden geçirilmektedir. Gözden geçirilip revize edilen ilkeler dünya genelinde kurumsal yönetim yapısının güçlendirilmesine olan katkısını bir adım ileriye taşıyarak suç oluşturan fiilleri tamamen ortadan kaldıramasa da ; bu fiiller, kural ve düzenlemelerin bu ilkelerle uygulanması ile daha zor yapılabilir hale gelecektir (Kurumsal Yönetim Derneği 2005:8).

OECD ilkeleri iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm: a) Etkin kurumsal yönetim çerçevesi temelinin tesisi, b)Hissedar hakları ve temel sahiplik işlevleri, c) Hissedarların eşit muamele görmesi, d) Kurumsal yönetimde paydaşların rolü, e) Kamuya açıklama yapmak ve şeffaflık, ve f) yönetim kurulunun sorumlulukları ilkelerinden oluşmaktadır. Her ilkenin altında destekleyici tavsiyeler yer almaktadır. İkinci bölümde ise ilkelerin genel mantığının anlaşılmasına yardımcı olma amacı güden yine her ilkenin altında açıklayıcı notlar bulunmaktadır (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004) İlkeler; hissedarların haklarına, hissedarlara eşit muamele yapmaya, paydaşlara ilişkin muamelelere, yeterli düzeyde açıklık ve şeffaflık ile yönetim kurulu üyelerinin sorumlulukları ve oluşturacakları komitelerin görevlerine yönelik açıklamalar yapmaktadır (Corporate Governance Principles 2004). Bu açıklamalar çerçevesinde OECD ilkelerinin hissedar yaklaşımını savunan teorisyenlerin tek taraflı perspektifine değil paydaş yaklaşımını savunan teorisyenlerin çok taraflı perspektifine yakın olduğu ifade edilebilir.

3.2.1.1. Etkin Kurumsal Yönetim Çerçevesi Temelinin Tesisi

Kurumsal yönetim çerçevesi, şeffaf ve etkin piyasaları teşvik etmeli, kanunlara uygun olmalı ve farklı denetim, düzenleme ve yürütme erkleri arasında sorumluluk dağılımını açıkça yapmalıdır. Bu madde tüm ilkelerin uygulaması, mevzuatı, denetimi, yasaları ve yürürlüğe konması konularını içermektedir. Etkili kurumsal yönetim için yasaların yaptırımını çok önemlidir. (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004:17). Türkiye’de de bu amaçla TTK tasarısı hazırlanmış ve 12 Ocak 2011 tarihinde yasalaşmıştır.

3.2.1.2. Hissedarların Hakları ve Temel Sahiplik İşlevleri

Kurumsal yönetim çerçevesi, hissedarlık haklarını korumalı ve bu hakların kullanılabilmesini kolaylaştırmalıdır. İlkenin ilk maddesi temel hissedarlık haklarını açıklamaktadır. İlgili madde mülkiyet tescil yöntemlerini güvence altına alma, hisseleri devir ve temlik etme, şirket hakkında zamanında ve düzenli olarak açıklayıcı bilgi edinme, genel kurul toplantılarına katılma ve oy kullanma, yönetim kurulu üyelerini seçme ve

azletme ve şirketin karından pay alma haklarını açıklamaktadır. Bu ilke 7 madde ve altlarında yer alan açıklamaları içermektedir.

İlkenin ikinci maddesinde şirketin satışı ile sonuçlanabilecek olağanüstü işlemler gibi, şirketle ilgili köklü değişiklikleri ilgilendiren kararlara katılma ve bu kararlar hakkında yeterince bilgilendirilme haklarına sahiptirler” diye belirtilmiştir.

İlkenin üçüncü maddesinin üçüncü bendinde “yönetim kurulu üyelerinin seçilmesi gibi önemli kurumsal yönetim kararlarına etkin katılım sağlanması, hissedarlara yönetim kurulu ve önemli yöneticilere ödenecek olan ücretler hakkındaki görüşlerini bildirme fırsatı tanınması, yönetim kurulu üyeleri ve çalışanlara ait ücret cetvelinin sermaye unsurunun, hissedarların onayına tabi olması gerekir” açıklaması yapılmıştır.

İlkenin altıncı maddesinde “mülkiyet haklarının, kurumsal yatırımcılar da dahil olmak üzere tüm hissedarlarca kullanımının kolaylaştırılması maddesi eklenilmiştir.

İlkenin yedinci maddesinde “kurumsal hissedarlar da dahil olmak üzere bütün hakkın kötüye kullanılmasına yönelik istisnalar dahilinde ve ilkelerde belirtildiği şekliyle sahip oldukları hissedarlık oy hakları ile ilgili konularda görüş alışverişinde bulunmalarına olanak sağlanmalıdır” diye ifade edilmiştir (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004:18-19).

3.2.1.3. Hissedarların Adil Muamele Görmesi

Bu ilke 3 madde ve altlarında yer alan açıklamaları içermektedir. İlke’de yer alan “Kurumsal yönetim çerçevesi, azınlık ve yabancı hissedarlar da dahil, bütün hissedarlara eşit muamele yapılmasını güvence altına almalıdır. Bütün hissedarlar, haklarının ihlali halinde, yeterli bir telafi ya da tazminat elde etme imkanına sahip olmalıdır” ifadesi 3 madde alt bendleri ile açıklanmıştır.

İlkenin ikinci maddesinde “İçeriden öğrenenlerin ticareti (insider trading) ve kötüye kullanılan çıkar amaçlı muameleler yasaklanmalıdır” ifadesini içermektedir.

İlkenin üçüncü maddesinde ise “Yönetim kurulu üyelerinin ve kilit yöneticilerin, şirketi etkileyen işlem ile ilgili doğrudan, dolaylı veya üçüncü taraflar adına maddi çıkar konusu olabilecek her türlü ilişkilerini açıklamaları gerekmektedir” diye belirtilmektedir (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004:20).

3.2.1.4. Kurumsal Yönetimde Paydaşların Rolü

Bu ilkedeki “kurumsal yönetim çerçevesi, paydaşların haklarını, yasalarda veya ikili anlaşmalarda belirtildiği şekilde tanımalı, servet ve yeni iş alanları yaratmada, şirketler ile menfaat sahipleri arasında etkin işbirliğini ve mali açıdan güçlü işletmelerin ayakta kalmasını teşvik etmelidir” ifadesi 6 madde ile detaylandırılmıştır (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004:21).

3.2.1.5. Kamuya Açıklama Yapmak ve Şeffaflık

Bu ilkedeki “kurumsal yönetim çerçevesi, şirketin mali durumu, performansı, mülkiyeti ve idaresi dahil olmak üzere, şirketle ilgili bütün maddi konularda doğru ve zamanında açıklama yapılmasını sağlamalıdır “ ifadesi de 6 madde ile açıklanmıştır (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004:22).

Şeffaflık ve kamuyu bilgilendirme kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde yer alan ilkelerden sadece biri olmasına rağmen, şirket hakkındaki finansal bilgilerin ve diğer kurumsal yönetim uygulamalarının nasıl ve ne açıklıkta kamuya sunulduğunun ölçüsünü göstermektedir. İşletmenin ekonomik faaliyetlerinin sonuçlarının ve organizasyon birimlerinde kullanılan kurumsal yönetim mekanizmalarının yapı ve işleyişi hakkındaki bilgilerin, anlaşılabilir, karar vermeye yönelik, şeffaf, güvenilir, zamanında ve eksiksiz olarak ifşa edilmesi, paydaşlara işletmenin mali durumu, karlılığı ve takip ettiği kurumsal yönetim standartlarının kalitesi hakkında doğru bir bakış açısı sağlar (Aksu ve Kösedag 2005:219)

3.2.1.6. Yönetim Kurulunun Sorumlulukları

Bu ilkede yer alan “kurumsal yönetim çerçevesi, şirketin stratejik rehberliğini, yönetim kurulu tarafından yönetimin etkili denetimini ve yönetim kurulunun, şirkete ve hissedarlara karşı hesap verme yükümlülüğü taşımasını sağlamalıdır” ifadesi 6 madde ile açıklanmıştır.

Bu ilkedeki ilk maddede “ Yönetim kurulu üyelerinin, konuyla ilgili tam bilgi sahibi olarak, iyi niyetle, gerekli dikkat ve özeni göstererek, şirketin ve hissedarların çıkarları doğrultusunda hareket etmelidir” diye ifade edilmiştir.

İkinci maddede “ Yönetim kurulu kararlarının, farklı hissedar gruplarını farklı şekilde etkilediği durumlarda, yönetim kurulu, bütün hissedarlara adil şekilde davranmalıdır” diye belirtilmiştir.

Üçüncü madde de “ Yönetim kurulunun, yüksek etik standartlar getirmesi ve paydaşların çıkarlarını dikkate almalıdır” denilmektedir.

Sekiz bentten oluşan dördüncü madde “Yönetim kurulunun, şirket stratejisini, başlıca eylem planlarını, risk politikalarını, yıllık bütçeleri ve iş planlarını yönlendirmek ve gözden geçirmek; performans hedeflerini saptamak; uygulamaları ve kurumsal performansı takip etmek ve büyük sermaye harcamalarını, devralmaları ve mal varlığı satışlarını yönetmek; Yönetim kurulu, şirket kurumsal yönetim uygulamalarının etkinliğini gözlemek ve gerektiğinde değişiklikleri yapmak ; Önemli yöneticileri seçmek, ödüllendirmek, denetlemek, gerektiğinde değiştirmek ve yönetimin sorunsuz şekilde el değiştirmesini sağlamak; Üst düzey yöneticilerin ve yönetim kurulu üyelerinin gelirlerini, şirketin ve hissedarların uzun vadeli çıkarı uyarınca belirlemek; Formel ve şeffaf bir atama süreci oluşturmak; Şirket varlıklarının suistimal edilmesi ve ilgili tarafların işlemlerinde kötüye kullanma dahil olmak üzere yönetim kurulu üyeleri ve hissedarların olası çıkar çatışmalarını gözlemek ve idare etmek; Bağımsız denetim dahil olmak üzere şirketin muhasebe ve mali raporlama sistemlerinin güvenilirliğini sağlamak ve özellikle risk yönetimi, mali ve operasyonel kontrol sistemleri ve yasa ile ilgili standartlara uygunluğu denetleyen sistemler gibi denetim sistemlerinin işlerliğini sağlamak; Kamuya yapılan açıklamalar ve iletişim süreçlerine nezaret etmek” bendlerinden oluşmaktadır.

Beşinci maddenin ikinci bendinde komiteler oluşturulduğunda süreleri, yapısı ve çalışma prosedürleri yönetim kurulu tarafından etraflıca belirlenmeli ve açıklanmalıdır ifadesi yer almaktadır. (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004: 24-25).

3.3. Türkiye’de Kurumsal Yönetim ile İlgili Yapılan Düzenlemeler

SPK, İMKB, TÜSİAD, TOBB ve TKYD gibi kurumlar yakın işbirliği yaparak en iyi kurumsal yönetim uygulamalarının geliştirilmesini sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda eğitim seminerleri, tartışma platformları ve deneyim paylaşımlarını geliştirerek kurumsal yönetim olgusuna katkı yapmaya çalışmaktadırlar.

3.3.1. SPK Tarafından Yapılan Düzenlemeler

SPK , 1981 yılında 2499 sayılı kanun ile kurulmuştur. Yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak kullanan, idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici bir kamu kurumudur. SPK’ nın temel görevi; sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını ve tasarruf sahiplerinin yani yatırımcıların hak ve yararlarının korunmasını

sağlamaktır.(<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=0&pid=0&submenuheader=-1>).

Dünyada ard arda gelen Enron, WorldCom, Qwest, Global Crossing, Tyco International, Alphia Communications, AOL ve daha birçok şirketteki kâr yönetimine bağlı skandalların ardından dünyadaki düzenlemelere paralel olarak kurumsal yönetimi mevzuatımıza yerleştirmek adına ilk olarak SPK 2003 yılında “İyi Kurumsal Yönetim” adı altında bir kısım ilkeleri tavsiye niteliğinde yayınlamış ve Şubat 2005’de de Kurumsal Yönetim İlkeleri başlığı altında güncellemiştir. Metnin hazırlanmasında SPK, İMKB ve Türkiye Kurumsal Yönetim Forumu uzmanları bir araya gelmiş ve birçok akademisyen kamu kurumu, özel sektör temsilcisi ve meslek örgütünün görüşleri alınmıştır.

SPK’dan önce de TÜSİAD 2002 yılında “Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi” başlıklı çalışmayı yayınlamıştır.

SPK'nın 2002 yılında Seri X No:19 tebliği çıkarmasındaki esas amaçlarından biri de kurumsal yönetim konusunu hayata geçirmektir. Sarbanes Oxley Kanunu hükümleri SPK'nın Seri: X No:19 Tebliği ile Türkiye'de uygulamaya geçmiştir. Teliğde “ Hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklar yönetim kurulu tarafından kendi üyeleri arasından seçilen en az iki üyeden oluşan denetimden sorumlu komite kurmak zorundadır. Komitenin iki üyeden oluşması halinde her ikisinin, ikiden fazla üyenin bulunması halinde üyelerin çoğunluğunun genel müdür veya icra komitesi üyesi gibi doğrudan icra üstlenmeyen ve yönetim konularında Murahhaslık sıfatı taşımayan yönetim kurulu üyelerinden oluşması zorunludur ” diye ifade edilmiştir. (<http://www.spk.gov.tr/apps/teblig/index.aspx?lang=T>)

Sermaye Piyasası Kurulu bağımsız dış denetim kuruluşlarının ve çalışanlarının çıkar çatışmalarından uzak tutularak bağımsızlığın sağlanması, denetim komitelerinin oluşturulması, finansal tablolar ve yıllık raporların hazırlanması, sunulması ve doğruluğuna ilişkin kurumsal sorumluluğun belirlenmesi ve uluslararası mali piyasalarda yaşanan muhasebe ve denetim usulsüzlüklerinin ülkemizde de yaşanmaması amacıyla uluslararası gelişmelere bağlı olarak (Akbulak 2007) Seri:X, No:16 sayılı "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ"de, 02.11.2002 tarih ve 24924 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Seri:X, No:19 sayılı Tebliğ ile yapılan değişiklikler ile ortaklıklarda denetimden sorumlu komite kurulması ve mali tablo ile yıllık raporların hazırlanması ve bildiriminde sorumluluk esasları hakkında yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemeler

ile (02.11.2002 tarih ve 24924 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Seri:X, No:19 sayılı Tebliğ):

1- Bağımsız denetim hizmeti ve danışmanlık hizmeti ayrıştırılmıştır : Bağımsız denetim kuruluşlarının doğrudan yada dolaylı olarak hakim olduğu danışmanlık şirketi, bağımsız denetim şirketlerinin denetim hizmeti verdikleri müşterilerine ilgili dönemde danışmanlık hizmeti veremeyecekleri belirtilmiştir.

2-Bağımsız denetim şirketlerine rotasyon zorunluluğu getirilmiştir : Bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulları tarafından en fazla 5 yıl süreli olarak seçileceği ve bağımsız denetim kuruluşunun aynı müşteri ile denetim sözleşmesi yapabilmesi için iki hesap döneminin geçmesi zorunluluğu getirilmiştir.

3- Hisse senetleri borsada işlem gören anonim ortaklıkların yönetim kurulları kendi üyeleri arasından seçilen en az iki üye ile denetim komitesi kurma zorunluluğuna tabi tutulmuşlardır. Komitenin iki üyeden oluşması durumunda her ikisinin, ikiden fazla üye olduğunda üyelerin çoğunluğunun genel müdür veya icra komitesi üyesi gibi doğrudan icra fonksiyonu üstlenmeyen ve yönetim konularında Murahhaslık sıfatı taşımayan üyelere oluşması zorunluluğu getirilmiştir.

4- Mali tablolar ile raporların SPK'nın muhasebe standartları ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanmasından ve sunulmasından, gerçeğe uygunluğu ve doğruluğundan yönetim kurulu sorumlu olacaktır.

04.12.2003 tarihinde SPK'nın Kurumsal Yönetim Derecelendirmesi yapacak derecelendirme şirketlerinin kurulabilmesi için gerekli mali ve hukuki alt yapıyı oluşturmak adına, "Kredi Derecelendirmesi" ve "Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Derecelendirmesi" faaliyetlerini kapsayan Seri:VIII, No:40 sayılı "Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği" Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 2008 itibarı ile de hem kurumsal yönetim hem de derecelendirme konusunda SPK tarafından yetkilendirilmiş şirketler kurulmuştur.

Ardından da SPK gelişmeleri tamamlayıcı nitelikte olan 10 Aralık 2004 Kurul kararı ile, halka açık anonim ortaklıklara faaliyet raporlarına ek olarak "Kurumsal Yönetim İlkeleri Uyum Raporu" hazırlama mecburiyetini getirmiştir. SPK Kurumsal Yönetim İlkelerinde yer alan başlıklara şirket tarafından uyulanlar ve uyulmayanların belirtilmesini isteyerek uygula, uygulayamıyorsa gerekçeleri ile açıkla yöntemini tercih etmiştir.

SPK 07.02.2005 tarih ve 4/99 sayılı toplantısı ile halka açık anonim şirketlerden “İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi” kapsamında yer alacak şirketlere ‘kotta kalma’ ya da ‘kayıtta kalma’ ücretlerinde %50 indirim yapılacağını onaylayarak yürürlüğe koymuştur.

23.02.2005 tarih ve 237 nolu Genelge ile de İMKB’de işlem görmekte olan halka açık şirketlerin dahil olacağı Kurumsal Yönetim Endeksi oluşturulması ve hesaplamalara ışık tutması için İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi Temel Kuralları adlı metin yayınlanmıştır.

Yine 2005 yılında BDDK tarafından çıkarılan yeni Bankacılık Kanunu ile özellikle denetim ve iç kontrol hükümleri açısından SOX esasları ve bağlamında da kurumsal yönetim esaslı kurallar bankalar tarafından uygulanmaya başlamıştır.

SPK 1 Ocak 2005 tarihi itibarıyla Avrupa ülkeleri ile aynı anda halka açık anonim ortaklıklara finansal tablolarını uluslararası finansal raporlama standartlarına göre düzenleme zorunluluğu getirmiştir. Uluslararası finansal raporlama standartlarının dünya ile aynı anda uygulanmaya başlaması ile kurumsal yönetim anlayışının yerleşmesine de katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Temmuz 2006’da da kurumsal yönetim olgusunun halka açık olmayan anonim şirketler ve diğer şirket yapılarının da belli ölçülerde uymasının istendiği TTK taslağı Meclis Adalet Alt Komisyonunda kabul edilmiştir ve böylece kurumsal yönetim hukuki bir kavram olarak yeni TTK’ da yer alması amaçlanmıştır.

Bir sonraki adımda Sermaye Piyasası Kurulu, yeni bir düzenleme ile halka açık şirketlerin kar dağıtım politikalarını açıklama ve genel kurul toplantılarında tartışmaya açma mecburiyeti getirmiştir.

2006 yılında SPK’nın IFAC’la ve Avrupa Birliği direktifleri ile tam uyumlu olarak hazırladığı Seri X No: 22 sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkındaki Tebliğ ile halka açık anonim şirketlerin denetimini yapan bağımsız denetim şirketleri ya da smmm/ymmm unvanlı denetçilerin denetim görevi yanında danışmanlık görevini de aynı anda yapamamaları yönündeki düzenlemeler yayınlanmıştır (Kayacan ve Yazgan : 2008:10-17).

02.07.2010 tarihinde TÜSİAD tarafından, Kurumsal Yönetim Çalışma Grubu altında yürütülen faaliyetler ile Türkiye’de en iyi kurumsal yönetim uygulamaları arttırılmıştır ve şeffaflık, adillik, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkeleri çerçevesinde şirketlere rekabet

avantajı da sağlamak amacıyla “Yönetim Kurulları İçin Kurumsal Yönetim İlkeleri” başlıklı rehber yayınlanmıştır.

Türkiye’deki kurumsal yönetim çalışmaları daha çok şirketlerin kendilerine çeki düzen vermeleri üzerine yoğunlaşırken şirketlerden de bu çeki düzen verme işini, paydaş ve hissedar çıkarlarını gözeterek ve gönüllük ilkesi bazında yapmaları beklenmektedir (Ararat 2003:81). Ancak bazı maddelerin kamuya açıklanması zorunludur.

Türkiye gibi sermaye yoğun, halka açılma oranının çok düşük olduğu ülkelerde ya kontrolü elinde bulunduran bir hissedar mevcuttur veya bu kontrol bir takım kademeli yada iç içe geçmiş ilişkiler kanalıyla sağlanmaktadır. Örneğin Bay X A şirketinin %51 hissedarıdır, A şirketi ve yine %51 ortağı olduğu B şirketi başka bir şirketin ortağı olur oradaki toplam kontrol oranı dolayısıyla %51’e çıkar ama koyduğu sermaye esasında azınlıktadır. Dolayısıyla bu şekilde iç içe girmiş ilişkilerle daha az sermaye koyarak daha çok kontrol mümkün olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kontrol eden hissedarlar genellikle ailelerdir. Örneğin Sabancı, Koç, Eczacıbaşı grubu şirketlerinde soyadları aile üyeleri hem hissedar, hem murahhas aza olarak görev yapmaktadırlar. Yani kontrol eden hisse sahibi aynı zamanda yönetim kurulundadır ve muhtemelen icrada da yer almaktadır. Burada ilginç bir durum karşımıza çıkıyor, hissedar, yönetim kurulu üyesi ve yönetici aynı kişi olabiliyor (Ararat 2003:86) (<http://cgft.sabanciuniv.edu>)

Türkiye gibi ülkelerde Kurumsal Yönetimin temel meselesi çoğunluğun ya da kontrolü elde tutan hissedarların azınlık hissedarlarını ve diğer paydaşları mülksüzleştirmesidir (Ararat 2003:87). Ne yapılmalıdır ki hissedarlar yatırımcıya güven verebilsin, küçük yatırımcıların tasarrufları yatırımlara aksın, yurt dışındaki kurumsal yatırımcılar ve doğrudan yatırımlar Türkiye’ye yönelsin? Temel sorun budur. Türkiye yabancı sermaye açısından ekonomik karakteristiklere göre çok küçük bir pay almaktadır. Türkiye yatırımcıya güven verememe sorunu ile karşı karşıyadır (Ararat 2003:87).

Kurumsal yatırımcılar için ya da bireysel yatırımcılar için, belirsizlikler içinde karar vermede en önemli kriter yönetim kurulu üyelerinin ahlakı, yönetim kurulu ile hissedarlar arasındaki ilişkililerdir. Kurumsal yatırımcıyı ilgilendiren en önemli unsur ise yönetim kurulu üyelerinin ahlaklarının yüksek olmasıdır çünkü başka hiç bir şey mülksüzleştirilmemeyi garanti etmemektedir (Ararat 2003:89).

3.3.1.1. SPK Tarafından Yayınlanan Kurumsal Yönetim İlkeleri

Dünyada kurumsal yönetimle ilgili bir çok çalışma yapılmıştır ve her ülke kendine özgü koşulları dikkate almıştır ama genel kabul gören tüm uluslar arası kurumsal yönetim yaklaşımlarında, **eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk** kavramları olmazsa olmaz kavramlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Eşitlik; şirket yönetiminin tüm faaliyetlerinde, hissedarlarına ve diğer tüm paydaşlarına eşit davranmasını ve muhtemel çıkar çatışmalarının önüne geçilmesini ifade eder.

Şeffaflık; ticari sır niteliğindeki ve henüz kamuya açıklanmamış bilgiler hariç olmak üzere, şirket ile ilgili finansal ve finansal olmayan bilgilerin, zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle kolay erişilebilir bir şekilde kamuya duyurulması olarak açıklanmıştır.

Hesap verebilirlik; yönetim kurulu üyelerinin anonim şirket tüzel kişiliğine ve dolayısıyla hissedarlara karşı olan hesap verme zorunluluğudur.

Sorumluluk ise ; şirket yönetiminin anonim ortaklık adına yaptığı tüm faaliyetlerinin mevzuata, ana sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygunluğunu ve bunun denetlenmesini ifade etmektedir (SPK 2005a:3).

Sermaye Piyasası Kurulu dünyadaki uygulamalara paralel olarak kurumsal yönetim ilkelerini oluşturmuştur. İlkelerin hazırlanmasında bir çok ülkenin düzenlemeleri incelenmiş, başta 1999 yılında yayınlanan OECD ilkeleri olmak üzere dünyada benimsenmiş ve önerilen genel esaslar çerçevesinde ülkenin kendine özgü koşulları dikkate alınmıştır (SPK 2003 : 4)

OECD tarafından 1999 yılında “OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri” başlığı altında kabul edilen kurumsal yönetim ilkeleri SPK tarafından da önce 2003 yılında web sitesinden Türkçe ve İngilizce olarak ardından da 2005 yılında düzeltilmiş olarak yayınlanmıştır . SPK kurumsal yönetim ilkelerini belirlerken dünyadaki uygulamalara paralel olarak Türkiye’deki şartları da göz önünde bulundurmuştur. Kurumsal yönetim ilkeleri gönüllülük esasına göre olmasına rağmen, maddelerin bazılarının kamuya açıklanması SPK’nın daha önceki tebliğleri ile zorunlu kılınmıştır. SPK tarafından yayınlanan kurumsal yönetim ilkeleri; pay sahipleri, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık,

menfaat sahipleri ve yönetim kurulu olmak üzere dört ana başlık ve bunların alt başlıklarından oluşmaktadır (SPK 2005 :5).

1- Pay Sahipleri başlığı altındaki ilk bölümde; pay sahiplerinin hakları (bilgi alma ve inceleme hakkına, genel kurula katılım ve oy verme hakkına, kar payı alma hakkına ve azınlık hakları) ve pay sahipliğine ilişkin kayıtların sağlıklı olarak tutulması ve payların serbestçe devri ve satışı konuları ile pay sahiplerine eşit işlem yapılması konusunda ilkeler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2- Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık başlığı altındaki ikinci bölümde; kamunun aydınlatılması ve şeffaflık kavramları ile ilgili ilkeler yer almaktadır. Şirketlerin hissedarlarını bilgilendirme politikası kuralları oluşturmaları ve bu kuralların tamamına sadık kalarak kamuyu aydınlatmalarına yönelik ilkeler, ayrıca dünyadaki güncel gelişmelere ve ülkemiz koşullarına uygun periyodik mali tablo ve raporlarda yer alacak bilgiler bir standarda bağlanarak ve de işlevsel olmaları ön planda tutularak ayrıntıları açıklanmıştır.

3- Menfaat Sahipleri başlığının yer aldığı üçüncü bölümde şirket ile menfaat sahipleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine yönelik ilkelere yer verilmiştir. Menfaat sahipleri pay sahipleri ile birlikte çalışanları, alacaklıları, müşterileri, tedarikçileri, sendikaları, çeşitli sivil toplum kuruluşlarını, devleti ve hatta şirkete yatırım yapmayı düşünebilecek potansiyel tasarruf sahiplerini kapsayacak biçimde açıklanmıştır.

4- Yönetim Kurulu başlığı altında; yönetim kurulunun fonksiyonu, görev ve sorumlulukları, faaliyetleri, oluşumu ile yönetim kuruluna sağlanan mali haklar ve yönetim kurulunun faaliyetlerinde yardımcı olmak üzere kurulacak komitelere ve yöneticilere ilişkin ilkelere yer verilmiştir.

3.3.2. Kurumsal Yönetim Alanında TÜSİAD Tarafından Yapılan Çalışmalar

Türkiyede kurumsal yönetim konusunda araştırma ve çalışmalar yapan kurumlardan biri de TÜSİAD'dır ve 1971 yılında özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından kurulmuş kamu yararına çalışan gönüllü bir sivil toplum örgütüdür (<http://www.tusiad.org/tuzuk.htm>).

Dernek, Aralık 2000' de Şirket İşleri Komisyonu altında faaliyet gösteren Kurumsal Yönetim Çalışma Grubu' nu oluşturmuştur. Kurumsal yönetimle ilgili yaptığı ulusal ve uluslararası incelemeler sonucunda Türkiye' ye yönelik bir kurumsal yönetim kodu

oluşturmuştur ve TÜSİAD Aralık 2002’de “Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi” adlı kuralları yayınlamıştır. Gönüllülük esasına dayalı bu kurallar, on beş ana maddeden oluşmuştur ve yönetim kurulunun yapısı, sorumlulukları ve işleyişi ile ilgili konulara yer vermiştir (TÜSİAD 2002).

TÜSİAD ayrıca OECD’ nin konu hakkında yayınladığı çeşitli yayınları Türkçeye çevirerek yayınlanmasını sağlamış ve konu hakkında araştırma raporları hazırlatmıştır (<http://www.tusiad.org>). Yine Türk şirketlerinin küresel rekabet gücünü arttırmak amacıyla kurumsal yönetim ilkelerini tanıtmak ve şirketlerin ihtiyaç duydukları fon kaynaklarının sağlayıcılarının beklentilerini daha iyi anlamaları için “Sermaye Piyasaları için Örnek Şirket Yapısı’ isimli çalışma raporu Haziran 2005’ te yayınlanmıştır.

Son olarak da 02.07.2010 tarihinde TÜSİAD tarafından, Kurumsal Yönetim Çalışma Grubu altında yürüttüğü faaliyetler ile Türkiye’de en iyi kurumsal yönetim uygulamalarının arttırılması, dolayısıyla şeffaflık, adillik, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkeleri çerçevesinde şirketlere rekabet avantajı sağlaması amacıyla “Yönetim Kurulları İçin Kurumsal Yönetim İlkeleri” başlıklı rehber yayınlanmıştır.

3.3.3. Kurumsal Yönetim Derneği Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Dernek temel amacını “Kurumsal Yönetim anlayışının ülkemizde tanınmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak” şeklinde açıklamaktadır. Derneğin kuruluşunda ve yönetiminde yer alanlar ve üyeleri Türkiye’nin önemli sermaye gruplarını temsil ettiğinden, bu uygulamaların iş çevresinde hızlı ve etkin bir şekilde yayılmasında etkili olmuşlardır.

Dernek, web sitesi aracılığı ile yurtdışında ve ülkemizde hazırlanan birçok araştırma, rapor, kod ve haberleri yayınlamaktadır.

3.3.4. Kurumsal Yönetime İlişkin 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Tarafından Yapılan Düzenlemeler

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda Kurumsal Yönetim İlkeleri ile şeffaflık sağlanarak Türk işletmelerinin uluslararası alanda ticaret, sanayi, hizmet, finans ve sermaye piyasalarında rekabet edebilme güçlerini arttırmak ve sürdürülebilirliklerini sağlamak amaçlanmıştır.

Altı kitap ve 1535 maddeden oluşan yeni 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu tasarısı 12 Ocak 2011 tarihinde yasalaşmıştır. Çağdaş küresel dünyanın kullandığı ortak muhasebe

raporlama dilini esas almış, Avrupa Birliği hukuk düzenine uyumlu olarak hazırlanmış, uluslar arası finansal raporlama standartları ve uluslararası denetim standartlarının uygulanması kurallara bağlanmıştır.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanununda 34 madde ile düzenlenmiş bulunan (İkinci Kitap, Dördüncü Fasıl, İkinci Kısım, m.312-346) yönetim kuruluna, 13.01.2011 tarihinde kabul edilip, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan ve 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan, 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren olan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun İkinci Kitabı (Ticaret Şirketleri), Dördüncü Kısım (Anonim Şirket), İkinci Bölümü (Yönetim Kurulu) başlığı altında 37 madde ile ayrıntılı olarak yer verilmiş, yeni Türk Ticaret Kanununun İkinci Kitabının Dördüncü Kısımının başka bölümlerinde de bazı görevleri düzenlenmiştir (Kubilay 2011:1)

Sermaye Piyasası Kurulunca, pay sahipleri, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık, menfaat sahipleri, yönetim kurulu başlığı altında yayınlanan kurumsal yönetim ilkelerini ilgilendiren Yeni Türk Ticaret Kanununda öngörülen yönetim kurulları ile ilgili önemli değişiklikler aşağıdaki gibi sıralanabilir :

- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 88. maddesi “Gerçek ve tüzel kişiler gerek ticari defterlerini tutarken, gerek münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayınlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara aynen uymak ve bunları uygulamak zorundadırlar. 514 ile 528 inci maddeler ile Kanunun ilgili diğer hükümleri saklıdır ve bu düzenlemeler, uygulamada birliği sağlamak ve finansal tablolara milletlerarası pazarlarda geçerlilik kazandırmak amacıyla, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına tam uyumlu olacak şekilde, yalnız Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından belirlenir ve yayımlanır” diye ifade edilmiştir .

- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 359. maddesinde, “ Yönetim kurulu üyelerinin ve tüzel kişi adına tescil ve ilan edilecek gerçek kişinin tam ehliyetli olması şartı konmuş, yönetim kurulu üyelerinin en az dörtte birinin yüksek öğrenim görmüş olması zorunlu tutulmuş, tek üyeli yönetim kurulunda bu üyenin yüksek öğrenim görmüş olması” hükme bağlanmıştır (m.359, f.3).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun ikinci bölümü yönetim kurulları ile ilgili bilgileri içermektedir. “Üyelerin sayısı ve nitelikleri” başlığı ile belirtilen ikinci bölümün

kanun metninde , “Yönetim kurulu üyelerinin en az yarısıyla tüzel kişi adına tescil ve ilan edilen kişinin ve tek üyeli yönetim kurulunda bu üyenin yüksek öğrenim görmüş olması şarttır.” diye ifade edilmiştir. Madde gerekçesinde de, yönetim kurulunun nicelik yönünden düzeyinin yükseltildiği ve profesyonel üyelerin seçimine zemin hazırlanarak kurumsal yönetim ilkelerine uyum sağlandığı ifade edilmiştir.

- Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 360'ıncı maddesine göre; “ Belirli grupların yönetim kurulunda temsil edilmesi” hakkı tanınmıştır. 360'ıncı maddede kurumsal yönetim ilkelerinde bahsedilen bağımsız yönetim kurulu üyeliğine atıf yapılmıştır. Kanun metninde “Yönetim kurulu üyelerinin, belirli bir grup oluşturan pay sahipleri, belirli pay grupları ve azlık arasından seçileceği esas sözleşmede öngörülebileceği gibi, esas sözleşmede yönetim kurulu üyeliği için aday önerme hakkı da tanınabilir. Hakkın tanındığı gruba ve azlığa mensup adayın haklı bir sebep bulunmadığı takdirde üye seçilmesi zorunludur. Bu şekilde tanınacak temsil edilme hakkı, halka açık anonim şirketlerde yönetim kurulu üye sayısının yarısını aşamaz. Bağımsız yönetim kurulu üyelerine ilişkin düzenlemeler saklıdır.” diye ifade edilmiştir.

- Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 361'inci maddesine göre “Yönetim kurulu üyelerinin, görevlerini yaparken kusurlarıyla şirkete verebilecekleri zarar, şirket sermayesinin yüzde yirmi beşini aşan bir bedelle sigorta ettirilmiş ve bu suretle şirket teminat altına alınmışsa, bu husus halka açık şirketlerde Sermaye Piyasası Kurulunun ve ayrıca pay senetleri borsada işlem görüyorsa borsanın bülteninde duyurulur ve kurumsal yönetim ilkelerine uygunluk değerlendirmesinde dikkate alınır” diye ifade edilmiştir.

- Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 367. maddesine göre “Yönetim kurulu esas sözleşmeye konulacak bir hükümlerle, düzenleyeceği bir iç yönergeye göre, yönetimi, kısmen veya tamamen bir veya birkaç yönetim kurulu üyesine veya üçüncü kişiye devretmeye yetkili kılınabilir. Bu iç yönerge şirketin yönetimini düzenler; bunun için gerekli olan görevleri, tanımlar, yerlerini gösterir, özellikle kimin kime bağlı ve bilgi sunmakla yükümlü olduğunu belirler. Yönetim kurulu, istem üzerine pay sahiplerini ve korunmaya değer menfaatlerini ikna edici bir biçimde ortaya koyan alacaklıları, bu iç yönerge hakkında, yazılı olarak bilgilendirir” ve “Yönetim, devredilmediği takdirde, yönetim kurulunun tüm üyelerine aittir” diye ifade edilmiştir.

Yönergede sadece örgüt şemasının verilmesi yeterli görülmemekte; karar ve atama yetkileri ile işletmenin teknik, ticari ve hukuki açıdan yönetimine ilişkin esasları ve sorumlular ve görev ve yetkileri de tanımlanmaktadır.

-Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 370. maddesine göre Yönetim kurulu, temsil yetkisini bir veya daha fazla murahhas üyeye veya müdür olarak üçüncü kişilere devredebilir. En az bir yönetim kurulu üyesinin temsil yetkisini haiz olması şarttır.

Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda, yönetim kurulu üyelerinin, yürütme yetkisine haiz olmayan (non-executive) üye konumuna geçebildiği esnek bir yönetim şekli benimsenmiştir. Böylece, Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi yönetim kurullarında; icradan sorumlu (executive) ve icradan sorumlu olmayan (non-executive) yönetim kurulu üyesi ayrımı yapılabilir.

- Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 375. maddesine göre “Yönetim kurulunun devredilemez ve vazgeçilemez görev ve yetkilerinden biri de kurumsal yönetim açıklamasının düzenlenmesi ve genel kurula sunulmasıdır” diye ifade edilmiştir. Yönetim kurulunun devredilemez görevleri :

- a) Şirketin üst düzeyde yönetimi ve bunlarla ilgili talimatların verilmesi.
- b) Şirket yönetim teşkilatının belirlenmesi.
- c) Muhasebe, finans denetimi ve şirketin yönetiminin gerektirdiği ölçüde, finansal planlama için gerekli düzenin kurulması.
- d) Müdürlerin ve aynı işleve sahip kişiler ile imza yetkisini haiz bulunanların atanmaları ve görevden alınmaları.
- e) Yönetimle görevli kişilerin, özellikle kanunlara, esas sözleşmeye, iç yönergelere ve yönetim kurulunun yazılı talimatlarına uygun hareket edip etmediklerinin üst gözetimi.
- f) Pay, yönetim kurulu karar ve genel kurul toplantı ve müzakere defterlerinin tutulması, yıllık faaliyet raporunun ve kurumsal yönetim açıklamasının düzenlenmesi ve genel kurula sunulması, genel kurul toplantılarının hazırlanması ve genel kurul kararlarının yürütülmesi.
- g) Borca batıklık durumunun varlığında mahkemeye bildirimde bulunulması.

- Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 378'inci maddesi ile hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerin yönetim kurulu, kurumsal yönetim ilkeleri gereğince; şirketin varlığını,

gelişmesini ve devamını tehlikeye düşüren sebeplerin erken teşhisi ve gerekli önlemlerin alınması ve riskin yönetilmesi amacıyla, uzman bir komite kurmak ve geliştirmekle yükümlüdür ve ilk raporunu kurulmasını izleyen bir ayın sonunda verir”, “Komite, yönetim kuruluna her iki ayda bir vereceği raporda durumu değerlendirir, varsa tehlikelere işaret eder, çareleri gösterir. Rapor denetçiye de yollanır” diye ifade edilmiştir.

Bu komite, bazı yönetim kurulu üyelerinin görevlendirilmeleri suretiyle kurulabileceği gibi tamamen üçüncü kişilerden de oluşabilir.

SPK'nın yayınladığı uyum raporu formatında da yönetim kurulunca bir risk yönetim ve iç kontrol mekanizması oluşturup oluşturmadığı, oluşturulmuşsa sistemin işleyişi ve etkinliği hakkında bilgi, böyle bir mekanizma oluşturulmaması halinde gerekçesinin açıklanması istenmiştir (<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=67&fn=67.pdf>).

- Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 394. maddesi yönetim kurulu üyelerinin mali hakları ile ilgilidir. Yönetim kurulu üyelerine, tutarı esas sözleşmeyle veya genel kurul kararıyla belirlenmiş olmak şartıyla huzur hakkı, ücret, ikramiye, prim ve yıllık kardan pay ödenebilir.

- Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 553. maddesinde yönetim kurulu üyelerinin ve yöneticilerin sorumlulukları belirtilmiştir. Kanun metninde “ Kurucular, yönetim kurulu üyeleri, yöneticiler ve tasfiye memurları, kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini ihlal ettikleri takdirde, kusurlarının bulunmadığını ispatlamadıkça, hem şirkete hem pay sahiplerine hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar” diye ifade edilmiştir.

- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda “Elektronik işlemler ve bilgi toplumu hizmetleri” başlığı ile belirtilen bölümünde madde 1502 “finansal tabloları, bunların dipnotları, yıllık rapor, yönetim kurulunun kurumsal yönetim ilkelerine ne oranda uyulduğuna ilişkin yıllık değerlendirme açıklaması, denetçinin, özel denetçinin, işlem denetçilerinin raporları ve yetkili kurul ve bakanlıkların istedikleri pay sahiplerinin ve sermaye piyasasını ilgilendiren konulara ilişkin olarak şirketin cevap ve bildirimleri ve diğer ilgili hususlar şirketin web sitesinde yayınlanır” diye ifade edilmiştir.

- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1524. maddesine göre “Her sermaye şirketi, bir internet sitesi açmak, şirketin internet sitesi zaten mevcutsa bu sitenin belli bir bölümünü

aşağıdaki hususların yayınlanmasına özgülemek zorundadır” diye ifade etmiştir. Yayımlanacak içeriklerin başlıcaları şunlardır :

- a) Yönetim kurulunun yıllık raporu, kurumsal yönetim ilkelerine ne ölçüde uyulduğuna ilişkin yıllık değerlendirme açıklaması,
- b) Yönetim kurulu başkan ve üyeleriyle yöneticilere ödenen her türlü paralar, temsil ve seyahat giderleri, tazminatlar, sigortalar ve benzeri ödemeler,
- c) Denetçi, özel denetçi raporları,
- d) Yetkili kurul ve bakanlıkların konulmasını istedikleri, pay sahiplerini ve sermaye piyasasını ilgilendiren konulara ilişkin bilgiler,
- e) Şeffaflık ilkesi ve bilgi toplumu açısından açıklanması zorunlu bilgiler,
- f) Finansal tablolar, kanunen açıklanması gerekli ara tablolar, özel amaçlarla çıkarılan bilançolar ve diğer finansal tablolar, pay ve menfaat sahipleri bakımından bilinmesi gerekli finansal raporlamalar, bunların dipnotları ve ekleri yer alır.

İnternet sitesi ile ilgili kanunun birinci fıkrasında öngörülen yükümlülüklerin uyulmaması, ilgili kararların iptal edilmesinin sebebinin oluşturur; Kanuna aykırılığın tüm sonuçlarının doğmasına yol açan ve kusuru bulunan yöneticiler ile yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna neden olur. Ceza hükümleri saklıdır.

- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1527. maddesine göre “Şirket sözleşmesinde veya esas sözleşmede düzenlenmiş olması şartıyla, sermaye şirketlerinde yönetim kurulu ve müdürler kurulu tamamen elektronik ortamda yapılabileceği gibi, bazı üyelerin fiziken mevcut buldukları bir toplantıya bir kısım üyelerin elektronik ortamda katılması yoluyla da icra edilebilir. Bu hallerde kanunda veya şirket sözleşmesinde ve esas sözleşmede öngörülen toplantı ile karar nisaplarına ilişkin hükümler aynen uygulanır” diye ifade edilmiştir.

-6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’ nda “Kurumsal Yönetim İlkeleri ” başlığı ile belirtilen bölümünde Madde 1529 “Halka açık anonim şirketlerde kurumsal yönetim ilkeleri, yönetim kurulunun buna ilişkin açıklamasının esasları ve şirketlerin bu yönden derecelendirme kural ve sonuçları Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenir” diye ifade etmektedir. “Sermaye Piyasası Kurulunun uygun görüşü alınmak şartıyla, diğer kamu

kurum ve kuruluşları, sadece kendi alanları için geçerli olabilecek kurumsal yönetim ilkeleriyle ilgili, ayrıntıya ilişkin sınırlı düzenlemeler yapabilirler” diye de eklemektedir.

Ayrıca Türk Ticaret Kanunu’nun da yer alan “ Yönetim kurulu üyeleri en az yüzde birine muadil miktarda hisse senetlerini şirkete tevdi mecburdur” açıklaması yer alıyordu. Eski Türk Ticaret Kanununa göre yönetim kurulu üyesi olunabilmesi için pay sahibi olunması zorunluydu. Eski TTK’nın 313’ üncü maddesinin 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda kaldırılması ile yönetim kurulu üyelerinin pay sahibi olmaları koşulu da kaldırılmıştır.

Dünya ekonomisi ile entegre olma, yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranları ile ekonomik istikrarın sürekli kılınması hedefi doğrultusunda; şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri üzerine kurulu olan yeni Türk Ticaret Kanunu yasalaşmasıyla toplumun tüm paydaşlarının bilgiye erişebilirliği ve çıkarlarının korunması da amaçlanmıştır.

3.3.5. Kurumsal Yönetim Mekanizmaları

Kurumsal yönetim mekanizmaları, işletme ve yönetim kurulunun çevresini oluşturan çıkar grupları arasında denge oluşturulmasına yardımcı olan mekanizmalardır (Çolpan 2006:50)

Dennis ve McConnell (2003:2) kurumsal yönetim mekanizmalarının genel olarak içsel kurumsal yönetim mekanizmaları ve dışsal kurumsal yönetim mekanizmaları olarak tanımlanabileceğini ifade etmiştir.

Çıkar grupları arasındaki bilgi asimetrisinin nötralize edilmesi amacı ile geliştirilmiş olan kurumsal yönetim mekanizmaları içsel ve dışsal kurumsal yönetim mekanizmaları olarak ikiye ayrılır.

İçsel kurumsal yönetim mekanizmaları yönetim kurulları ve işletmenin özsermaye sahiplik yapısıdır (equity ownership structure). Önemli dışsal mekanizmalar ise dışsal şirket kontrol mekanizması (external market for corporate control/the takeover market) ve yasal/düzenleyici (legal/regulatory) sistemlerdir (Dennis ve McConnell 2003:2)

3.3.5.1. İçsel Kurumsal Yönetim Mekanizmaları

İçsel kurumsal yönetim mekanizmaları; yönetim kurulu ve sahiplik yapısı olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmektedir.

3.3.5.1.1. Yönetim Kurulu Yapısı

Yönetim kurulları, hissedarların çıkarlarını maksimize etmeye dönük biçimde, öncelikli olarak yöneticileri kiralamak, işten çıkarmak, izlemek (monitoring) ve ödeme yapmak için vardır. Teoride yönetim kurulu, etkili bir kurumsal yönetim mekanizmasıdır (Kıyılar ve Belen 2005: 95).

Yönetim kurullarıyla ilgili ABD’de yapılan öncelikli çalışmalar, kurulun bileşimi (board composition) ve yönetici tazminatlarıdır (executive compensation). Yönetim kurullarının karakteristikleri özellikle kurulun büyüklüğü ve yapısıyla alakalıdır. Bunlar; yönetim kurulu üyelerinin sayısı, dışsal (outsider) üyelerin oranı ve CEO ile yönetim kurulu başkanının aynı kişi olup olmamasıdır (Kıyılar ve Belen 2005: 95).

Literatürde yönetim kurullarının yapısı a) tek kademeli yönetim kurulu (one-tier) (Anglo Sakson Sistemi) ve b) iki kademeli yönetim kurulu (Alman Sistemi) olarak incelenmiştir. Tek kademeli yönetim kurulu yapısının bulunduğu yapılarda; yönetim kurulunda icradan sorumlu olmayan ve bağımsız yönetim kurulu üyeleri vardır.

Türkiye’deki şirketler üniter (tek seviyeli) yönetim kurulları tarafından yönetilmektedir (Ararat, Çetin 2008 :16). Yukarıda belirtildiği gibi OECD Avrupa ülkeleri şirketleri iki seviyeli yönetim kurullarına sahiptir.

Yönetim kurulunun görev ve fonksiyonlarının ayrılması yönetim kurulunun fonksiyonlarının farklı komiteler tarafından temsil edilmesi anlamına gelir.

Yayınlanan kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde; SPK, Seri X, No. 22 Tebliğe göre; finansal tablo ve raporların finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanmasından, sunulmasından ve gerçeğe uygunluğu ile doğruluğundan, Türk Ticaret Kanunu ve sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde işletmenin yönetim kurulu sorumludur.

SPK kurumsal yönetim ilkelerinin yönetim kurulu bölümünde de yönetim kurullarının iki tip yönetim kurulu üyesinden oluşması önerilmektedir. Bunlar, icrada görevli olan (executive) ve olmayan (non-executive) üyelerdir.

Yayınlanan kurumsal yönetim ilkelerinde yönetim kurulunun etkinliği için yönetim kurulu başkanı ve icra başkanının farklı kişiler olması önerilmektedir.

Ayrıca kurumsal yönetim uyum raporunda açıklanan ve SPK'nın uyum raporu için yönetim kurulu ile ilgili düzenlemeleri aşağıdaki gibidir.

- İcracı ve icracı olmayan/bağımsız üye ayrımını belirtecek şekilde yönetim kurulu üyeleri ile icra başkanının (veya olmaması halinde genel müdür) isimleri
- Yönetim kurulu başkanı ile icra başkanı (veya genel müdür) aynı kişi olması halinde bunun gerekçesi ile yönetim kurulu üyelerinin yarısından fazlasının icracı üye olması halinde bunun gerekçesi,
- Bağımsız üye bulunmaması veya bulunmakla birlikte sayısının ikiden veya yönetim kurulu üye sayısının üçte birinden az olması halinde, bunun gerekçesi,
- Bağımsız üyelerin bağımsızlık beyanı ile faaliyet döneminde bağımsızlığı ortadan kaldıran bir durumun çıkması halinde ne tür işlemlerin yapıldığının açıklanması istenmiştir.

3.3.5.1.2. Sahiplik Yapısı

İşletmelerin sahiplik yapıları farklı şekillerde incelenebilmektedir. 1-Şirketlerin halka açık veya kapalı olmaları; 2- Devlet sahipliği veya özel sahiplik; 3- Yerli veya yabancı sahiplik; 4-Yönetimsel sahiplik; 5-Kurumsal sahiplik; 6-Blok sahiplik

Sahiplik yapısı (yabancı payı, halka açıklık oranı, yönetici sahipliği vb.) birkaç değişkene indirgenip kolayca tanımlanıp ölçülebilecek nitelikte bir kavram değildir. Ülke ve hatta sektörlere göre farklılık gösterip; kurallar, yasal çerçeve gibi boyutlara sahiptir(Bayraktaroğlu 2010:12). Bu çerçeveden işletme sahiplik yapısının belirlenmesinde değişken olarak halka açıklık oranı kullanılabilir.

Hissedar yaklaşımındaki temsilcilik teorisine göre sahiplik yapısı işletme performansını etkileyen önemli kurumsal yönetim mekanizmalarından birisidir (Lee 2009:1) Sahiplik yapısı güçlü kurumsal yönetim mekanizmasının önemli bir unsurudur. Sahiplik yapısı işletmelerin genel kontrolünü etkilediği gibi finansal raporlamanın etkinliği üzerinde de etkisi vardır. Bir çok teorik ve ampirik çalışmalar sahiplik yapısının finansal raporlama kalitesi üzerindeki etkisini açıklamak üzere geliştirilmiştir.

Yönetici sahipliği işletmelerin yönetimlerinde bulunan profesyonel yöneticilerin aynı zamanda işletmenin hisse senetlerine de sahip olması ile mümkündür. Yöneticiler, sermayenin tabana tam olarak yayıldığı ve hakim bir hisse senedi sahibinin olmadığı geniş

tabanlı sahiplik durumunda etkinliklerini arttırmakta, düşük sermaye oranları ile neredeyse işletmenin tüm faaliyetlerindeki kontrolünü ellerinde tutmaktadırlar.

İşletmenin hisse senetlerini ellerinde bulunduranlar, yöneticilerden elde edecekleri verimi arttırmak ve böylece servetlerini en çoklaştırmak amacıyla, yöneticileri işletmenin hisse senedi sahibi yaptıkları bilinmektedir (Himmelberg 1999:354-355).

Temsilcilik(agency) teorisine göre yöneticiler tarafından tutulan hisseler, diğer hissedarların hisselerini kendi çıkarları ile uyumlu hale getirmelerine yardım eder. Temsilci ve sahip arasında bir uyum oluşturulması işletmenin değerini artırır. Berle ve Means (1932), Jensen ve Meckling (1976), Fama (1980), Fama ve Jensen (1983) çalışmalarında sermaye sahipliği yapısı ile işletme performansı (değeri) arasındaki ilişkiyi açıklamışlardır.

Berle ve Means (1932), mülkiyet yoğunlaşması arttıkça yöneticilerin kontrolünün azalacağını savunmaktadır. Jensen ve Meckling (1976), sahiplik ve kontrol ayrımının vekâlet maliyetlerinden dolayı işletmenin piyasa değerini azaltabileceğini ancak işletmenin performansının azalmayacağını belirtmişlerdir. Fama ve Jensen (1983), vekâlet maliyetlerinin oluşması durumunda, şirketin optimal yapısının nasıl olması gerektiğini açıklamışlardır.

Blok sahiplik; yatırımcılar vekâlet sorunlarını göz ardı ederek blok hissedarlığa yöneldiklerinde mülkiyet büyük hissedarlar arasında paylaşılır (Doğan 2007:23).

3.3.6. Kurumsal Yönetim Endeksi ve Derecelendirme

İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi, Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni uygulayan şirketlerin dahil edildiği endekstir.

İMKB Yönetim Kurulu 23 Şubat 2005 tarihinde, Kurumsal Yönetim Endeksinin, kurumsal yönetim derecelendirme notu 10 üzerinden en az 6 olan 5 şirketin Borsa'ya bildirilmesi halinde Borsa Günlük Bülteni'nde yapılan duyurudan 1 hafta sonra hesaplanmaya başlanmasına karar vermiştir.

Kurumsal Yönetim derecelendirme notuna sahip şirketlerin yer aldığı İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi Kurumsal Yönetim derecelendirme notu 10 üzerinden en az 6 olan 5 şirketin Borsa'ya bildirilmesini takiben 31.08.2007 tarihinden itibaren İMKB-100 Endeksi'nin ilan edilen en son değeri başlangıç değeri alınarak hesaplanmaya başlanmıştır.

Endeks başlangıç değeri, 29.08.2007 tarihinde 48.082,17'dir. (<http://www.imkb.gov.tr/Indexes/StockIndexesHome/CorporateGovernanceIndex.aspx>).

İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi'nin amacı, hisse senetleri İMKB' de (Gözaltı Pazarı hariç) işlem gören anonim ortaklıklardan kurumsal yönetim ilkelerine uyum notu 10 üzerinden en az 6 olan şirketlerin fiyat ve getiri performansını ölçmektir. Kurumsal Yönetim İlkelerine uyum notu ya da kurumsal yönetim derecelendirme notu, SPK tarafından belirlenmiş derecelendirme kuruluşları listesinde bulunan derecelendirme kuruluşlarınca, şirketin tüm kurumsal yönetim ilkelerine bir bütün olarak uyumuna ilişkin yapılan değerlendirme sonucunda verilmektedir (<http://www.imkb.gov.tr/Indexes/StockIndexesHome/CorporateGovernanceIndex.aspx>).

Endekse göre yapılan evrensel derecelendirmelerin bir amacı da, tüm işletme paydaşlarının işletmeler ve piyasalar arasındaki raporlama kalitesi ve dolayısıyla yatırım riskleri farklılıklarını tespit etmelerine yardımcı olmaktır. Şeffaflık ve kamuyu bilgilendirme derecelendirmeleri yerel ve uluslararası düzenleyici kurumlar için önemli bir kontrol (monitoring) aracı olmaktadır (Aksu, Köseadağ 218).

2010 tarihi itibarı ile Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni uygulayan şirketlerin dahil edildiği endekste yer alan şirket sayısı 25'e yükselmiştir (Kurumsal Yönetim Dergisi 2010:11) (http://www.tkyd.org/files/downloads/tkyd_dergi_bahar_2010.pdf).

3.4. Kurumsal Yönetimle İlgili Son Gelişmeler

Global kurumsal yönetim alanında belirli bir çerçeve oluşturmaya yönelik atılan adımlardan biri de Global Kurumsal Yönetim Forumu (Global Corporate Governance Forum) dur. Dünya Bankası (IBRD) ve OECD'nin işbirliği ile oluşturulan forum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri bir araya getirmek, yerel, bölgesel ve global düzeyde hedeflenen nitelikte bir kurumsal yönetim pratiğine ulaşmak ve yönetim reformunu destekleyerek özel sektörün gelişimini desteklemek gibi genel amaçlarla oluşturulmuştur (www.gcgf.org, 2009).

On yıl önce Dünya Bankası ve OECD tarafından dünyada kurumsal yönetimin kalitesini geliştirmek üzere en iyi uygulamaların paylaşılmasını sağlamak, bu konuda bilimsel araştırmaları desteklemek ve düzenleyici kurulların kapasite geliştirilmesine destek olmak üzere kurulan Global Corporate Governance Forum (GCGF) 09.03.2010 tarihinde dünyanın kullanımına sunulmak üzere kurumsal yönetimin kalitesini geliştirmek

için geliştirdiği ARGE Kurumsal Yönetim Modeli isimli bir çalışma yayınlamıştır (Argüden 2010).

3.5. Uluslararası Kurumsal Yatırımcılarla Ulusal Kurumsal Yatırımcıların Kurumsal Yönetimin Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Kurumsal yatırımcıların küresel sermaye piyasalarındaki önemi gittikçe artmaktadır ve piyasaların en önemli aktörleri olarak kabul edilmektedirler.

Yapılan istatistiksel çalışmalar kurumsal yatırımcıların yalnız ABD’de ve diğer gelişmiş piyasalarda değil gelişmekte olan piyasalarda da önemli bir dış sermaye kaynağı olduklarını göstermektedir. Kurumsal yatırımcılar şirketlerin gözetim ve denetiminde daha aktif bir rol alan aktörlerdir.

Kurumsal yatırımcılar yatırımcı haklarının daha az korunduğu ve kamuyu aydınlatma olanaklarının düşük olduğu ülkelerde; hakim sermayedarlar (kontrol eden ortaklar içeridekiler) tarafından istismar edilme endişesi ve kontrol haklarının hakim bir ortağın elinde yoğunlaşması nedeni ile bu ülkelerdeki şirketlere yatırım yapmaktan kaçınılmaktadırlar. Buna karşın kurumsal yatırımcılar MSCI endeksinde yer alan, hisseleri ABD borsalarında işlem gören ve analistler tarafından takip edilen şirketlere daha fazla değer biçmektedirler (Ararat ve Yurtoğlu 2009:3).

Spesifikleştirilirse Ararat ve Yurtoğlu (2009)’a göre “uluslararası kurumsal yatırımcılar kontrol haklarını doğrudan veya dolaylı olarak kullanarak yatırım yaptıkları şirketlerin politikalarını ve piyasa değerlerini, dolayısıyla ulusal borsaların değerini etkilemektedirler”.

Küresel sermaye piyasalarında kurumsal yatırımcıların öneminin artmasına paralel olarak şirket kontrolünde daha aktif rol oynama istekleri karşısında düzenleyici otoritelerden biri olan Avrupa Komisyonu 2003 Eylem Planının bir parçası olarak 2006 yılında yayınladığı “Pay Sahipleri Oy Hakları Direktif” ’i ile yatırımcıların genel kurullarda oy kullanmasını kolaylaştırıcı bir dizi çerçeve kural getirmiştir (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2007/l_184/l_18420070714en00170024.pdf).

4. Kurumsal Yönetimle İlgili Teoriler

Berle and Means’in (1932) öncü çalışmalarından beri “black box” teorisi kurumsal yönetim üzerine gelişen literatür tarafından mercek altına alınmıştır. Berle and Means 1932

yılında yaptıkları çalışmalarında 1920'li yıllarda ABD' de büyük şirketlerin hissedarlarının oldukça dağınık ortaklık yapısına ve yönetimi etkilemek için hissedarların neredeyse güç ve otoriteden uzaklaştığı ortaklık yapısına dikkat çekmişler ve mülkiyet yoğunlaşması arttıkça yöneticilerin kontrolünün azalacağını ifade etmişlerdir. Yazarlar ayrıca mülkiyetin (sahiplik) ve kontrolün ayrılmasının yöneticileri kendi çıkarları, hissedarların aleyhine hareket ettirebileceğine dikkat çekmişlerdir. Bu tartışma girişimcinin karı maksimize ettiğini varsayan neoklasik varsayıma karşı çıkmaktadır .

Bir kaç yıl sonra Coase klasik makalesinde ekonominin küçük bireysel girişimci işletmeler yerine neden büyük işletmelerden oluştuğunu açıklamaya çalışmıştır. Yani ekonomi niçin piyasalar yerine organizasyonlara ihtiyaç duyar sorusunu sordu. Coase şirketlerin varlığı ve ilgili konuların geleneksel ekonomi analizi içindeki fiyat mekanizmasını kullanma maliyeti ile birleştirerek en iyi şekilde açıklanabileceğini savunmuştur. Coases'ın yeni ufuklar açan çalışması işletmelerin nasıl çalıştığını anlamaya çalışan araştırmacılara önderlik etmiştir. Bu çalışmalardan sonra örgüt teorileri üzerine ciddi çalışmalar ortaya çıkmaya başladı : işlem maliyetleri teorisi, mülkiyet hakları teorisi, vekalet teorisi (Agency Theory), temsilcilik teorisi (Stewardship Theory) ve yeni kurumsallaşma teorisi (Lee 2009 :3).

Bugünkü kurumsal yönetim teorisi iki karşıt yaklaşımdan oluşur : Hissedar yaklaşımı ve paydaş yaklaşımı (Lee 2009:1). Hissedar yaklaşımındaki temsilcilik teorisine göre sahiplik yapısı işletme performansını etkileyen önemli kurumsal yönetim mekanizmalarından birisidir (Lee 2009:1).

Kurumsal yönetimin köklerinden bahsederken araştırmacıların önemsemedikleri başka bir yaklaşım daha vardır ki o da eksik sözleşmeler, ya da diğer bir ifadeyle işlem maliyetleri teorisidir (Kaymaz vd. 2009: 40).

Sonuç olarak; bahsi geçen ana kurumsal yönetim teorilerinin tek başlarına mükemmel olmadıkları, yönetimin kimliğini ve kalitesini belirlerken, bu yaklaşımların topluca düşünülmesi gerektirir.

4.1. Hissedar (Shareholder) Yaklaşımı Teorisi

Hissedar yaklaşımında hissedarlar tek ya da en azından en büyük söz sahibi paydaşlardır. Bu paydaşların diğerleri üzerinde mutlak üstünlükleri vardır.

Hissedarlar adına şirket yönetiminden sorumlu yönetim kurulu kendileri ile aynı bilgilendirme düzeyine sahip olmayan kendine yetki veren hissedarları ya da tüm paydaşları bilgilendirmek amacıyla düzenledikleri finansal raporlarda işlemenin durumunu olduğundan iyi ya da kötü göstermek amacıyla hesaplar üzerinde değişiklik yapabilir ve bazı bilgileri piyasadan gizleyebilirler (Maggi ve Claire 1995 : 675).

4.1.1. Vekalet (Agency) Teorisi

Vekalet ilişkisinin temelini oluşturan ilk yaklaşım Adolph A. Berle ve Garnier C. Means (1932) tarafından ortaya koyulmuştur. Berle ve Means (1932) çalışmalarında modern şirketlerdeki Mülkiyet (sahiplik) ve kontrol (denetim) kavramları arasındaki ilk ayrıştırmayı yapmışlardır.

Literatürde mevcut bir çok çalışma da , kurumsal yönetimin temelinde yatan olgunun vekalet problemi (agency problem) olarak tanımlanan temsilci (agent) temsil edilen (hissedar) ilişkisi olduğunu desteklemektedir (Weinberg 2003; Cohen, Krishnamoorthy, Wright 2004).

Mülkiyet ve kontrol ayırımından kaynaklanan temsilcilik probleminin işletmeler tarafından nasıl çözüleceği konusu araştırmacılar Berle ve Means (1932) ; Jensen ve Meckling (1976) ; Fama ve Jensen (1983) tarafından büyük sorun olarak görüldü.

Jensen ve Meckling (1976) yaptıkları çalışmada temsilcilik ilişkisini; bir veya daha fazla kişinin bir temsilciye kendi adlarına belirli eylemlerde bulunması için, bazı kararları verme yetkisini devrettiği bir sözleşme olarak tanımlamaktadırlar. Sözleşmeye bağlı bu ilişkide, temsilci (yönetici) temsil edilenden (yatırımcıdan) fon sağlamak ve sağlanan bu fonların yatırımcının çıkarlarına yönelik olarak kullanılacağı varsayılmaktadır. Dolayısıyla vekalet teorisi işletmeyi fon sağlayanlar ile fon kullanıcılar arasında bir sözleşmeler yumağı olarak görür ve finansal kararlarda her iki tarafında rasyonel davranacağını varsayar. Yeni bir işletmenin bütünüyle işletme sahiplerinin koyduğu öz sermaye ve risksiz borçla finanse edildiği durumlarda işletme, temsilci maliyeti ile karşılaşmayacaktır (Jensen ve Meckling 1976: 305-360).

Hisse sahiplerine ait olan şirket varlıkları, hisse sahipleri adına yine hissedarlar tarafından seçilen yönetim kurulu üyelerince (board of directors) yönetilmektedir. Yönetim kurulu da, şirketin faaliyetlerini yürütecek yöneticilerin (managers) atamasını yapar. Sonuç

olarak hisse sahiplerine ait varlıklar, hissedarlar tarafından vekil olarak belirlenen yönetim kurulu üyelerince yönetilmektedir.

Vekalet teorisine göre, ayrıca yönetim kurulu, yetkilerinin bir kısmını veya tamamını devrederek, kendi içinden bir üyeyi murahhas üye olarak belirler. Bu yetki devrinin niteliği yönetim kurulunun iradesine göre belirlenir. Bu yüzden murahhas üyelik ya da CEO'luk, kendisine hukuki düzenlemeler ile yetkiler verilen bir konum değildir ve her şirket yönetim kurulunun yetki devir iradesi de farklı olabilir (Kirkbride ve Letza 2001:139)

Yönetim işlevini profesyonellere bırakan halka açık anonim ortaklıklarda yöneticilere (agent) hissedarlarca yetki devredilir. Yöneticiler (agent) yetki verenlerin faydalarını maksimize etmeleri için yetki verenler tarafından görevlendirilmiş kişilerdir (Turaboğlu 2004:113). Yetki veren hissedarlarla onların işletmelerdeki temsilcileri olan yöneticilerin karşılıklı bağımlılıkları ilkesine dayanan işletmelerin kurumsal yönetim yapısında; yöneticiler entelektüel sermayelerini, yatırımcılarda maddi sermayelerini bir araya getirerek fayda maksimizasyonu yaratma çabası içindedirler. Bu bağımlılık ilişkisinde hissedarın görevi, sermaye arz etmek, risk almak, işletme güdülerini oluşturmak iken, temsilcinin görevi de karar vermek, hissedarların çıkarlarını korumak ve sınırlı riskler almaktır (Maher ve Andersson 1999). Bu basit modeldir. Çapraz ilişkilerin olduğu daha kompleks modellerde mevcuttur. Yani temsilci aynı zamanda hissedar da olabilmektedir.

Vekalet (temsilcilik) teorisi, işletme ile ilgili hakları maaş ve imtiyazlarla sınırlanan yöneticilerin kendi çıkarları doğrultusunda davranabileceklerini ifade eder (Turaboğlu 2004:113). Yöneticiler, hissedarlar aleyhine kendi çıkarları doğrultusunda hareket edebileceğinden, temel çıkar çatışması hissedarlar ve yöneticiler arasındadır (Ertuna ve Tükel 2009:20). Dolayısıyla halka açık ya da kapalı anonim ortaklıklarda yöneticiler kendi kişisel çıkarlarını hissedarların çıkarlarından daha fazla korurlarsa vekalet maliyeti olarak ifade edilen bir maliyet ortaya çıkar. Temsilcilik maliyetlerinin kaynağı şirket sahipliği ve yönetimin ayrı kişilerin elinde olmasından kaynaklanan çıkar çatışmalarıdır (Uğurlu 2000:566).

Ayrıca Fogarty ve Kalbers (1998)'in çalışmalarına göre temsilcilik teorisi denetim komitesinin etkinliği ile de yakından ilgilidir. Vekalet teorisi denetim komitesinin (idarenin) etkinliğinin daha yakından gözetimi açısından ihtiyaç oluşturan faktörleri belirler (Cohen vd. 2004: 99).

Vekalet teorisi çerçevesinde kurumsal yönetim mekanizmalarının dayandığı iki temel nokta vardır. Bunlardan biri yönetici teşvikleri diğeri de denetimdir (Zajac ve Wesphal 1994: 139). Teşvik mekanizmaları, yöneticiye bir takım riskler aldırma özendirici niteliktedir. Şirket, yöneticiye alacağı riskler karşılığında bir risk primi diğeri adıyla teşvik primi ödemektedir. Bu şirketler için bir maliyet unsurudur. Yine şirket içinde oluşturulacak denetim komitesi ve dış denetim şirketleri tarafından gerçekleştirilen denetimlerde bir maliyet unsurudur, (Beatty ve Zajac 1994:330).

Uygun teşvik primleri sağlandığında yöneticilerin, hissedarlar lehine hareket ettiklerini kabul eden vekalet teorisi, yöneticiler ile hissedarlar arasındaki çıkar çatışmalarının vekalet maliyeti (agency costs) yarattığını kabul eder. Vekalet maliyeti en basit tanımlamayla, hissedarların işletme faaliyetlerini bizzat kendi karar mekanizmaları ile yürütmeleri ile ortaya çıkan sonuç ile işletme faaliyetlerinin vekil tarafından yürütülmesi ve kararların vekil tarafından alınması ile ortaya çıkan sonuç arasındaki maliyet farkıdır (Jensen ve Meckling 1976:5).

Vekalet maliyetlerinin üç temel kategorisi vardır yani bu üç maliyetin toplamından oluşmaktadır : 1) Hissedarların vekilin yönetsel faaliyetlerini izlemeye yönelik giderler, denetim maliyetleri gibi (monitoring costs), 2) yöneticilerin arzu edilmeyen yönetsel davranışlarını sınırlayacak şekilde şirket organizasyonunu yapılandırmaya yönelik giderler, (yönetim kurullarına dışarıdan yatırımcıların atanması gibi) 3) fırsat maliyetleri, (hissedarların refahına katkı yapabileceği halde, hissedarların onayını gerektirdiği için yöneticilerin uygun zamanda faaliyete geçebilmesini engelleyen bir takım kısıtlamalar gibi) (Brigham 2010: 10).

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi vekalet (temsilcilik) maliyeti şirket sahipliği (ownership) ve yönetim farklı kişilerde olduğunda ortaya çıkmaktadır. Yönetici ve hissedarlar arasındaki çıkar çatışmalarını azaltmak için hissedarlar temsil maliyetlerine katlanmak zorundadırlar. Temsilcilik maliyetleri, yöneticilerin kendi çıkarlarından çok hissedarların çıkarlarını maksimize edecek şekilde davranmaya özendirmek üzere dizayn edilmiş bütün maliyetleri içermektedir.

Kurumsal yönetim, şirketlerde mülkiyet (sahiplik) ve kontrolün ayrışması sonucu ortaya çıkan ve bu ayrışmanın yarattığı yöneticiler, hissedarlar ve kreditorler arasındaki çıkar farklılaşması ve enformasyon asimetrisi (information asymmetries) sonucunda

meydana gelen ortak hareket problemini ve bu problemin yaratmış olduğu maliyetleri (işlem ve enformasyon maliyetleri) azaltmayı amaçlamaktadır (Kıyılar ve Belen 2005: 90).

Ayrıca dağıntık ortaklık yapısında yönetime doğrudan yönetime katılmayan hissedarlar, asimetrik bilgi ve denetleme maliyetlerine maruz kalmaktadırlar (Ertuna ve Tükel 2009:11).

İşletme sahipleri ile aracılar (agent) arasındaki mevcut olan çıkar çatışmaları özellikle işletme sahipliği ile yöneticiliğinin farklı kişilerin elinde olması halinde aracılık maliyeti olarak ortaya çıkmaktadır (Fama ve Jensen, 1983:304).

Bu çerçeveden bakıldığında kumsal yönetim, anonim ortaklıklarda sık sık karşılaşılan temsil maliyeti problemleri ve bunun sonucunda paydaşlar arasında ortaya çıkan bilgi asimetrisi ve çıkar çatışmalarını azaltmak için hem düzenleyici kurumlar hem de şirketlerin gönüllü olarak geliştirdikleri paydaşların haklarının birbirine karşı korunmasını sağlayan bir dizi ilke ve kurallar mekanizması olarak tanımlanmaktadır (Aksu ve Köseadağ 205:219). Aksu ve Köseadağ (2005) yaptıkları çalışmada kurumsal yönetim mekanizmalarını oturtan işletmelerin temsil maliyeti sorunlarını azaltacaklarını ve kurumsal yönetim mekanizması ile daha iyi yönetilen işletmelerin çoğunluk hissedarlarının şahsi menfaatler peşinde koşmaları, artan nakit akımının yönetim tarafından tüketilmesi, fazla düşük veya aşırı yatırım problemleri gibi temsil maliyetleri daha az olacağı için pay sahiplerinin getirilerinin, şirketin finansal performansının daha yüksek ve kâr yönetiminin daha düşük olacağını beklediklerini belirtmişlerdir.

Eğer temsilcilik ilişkisi her iki tarafın faydalarını maksimize ediyorsa temsilcinin her zaman yetki verenin çıkarlarını en iyi şekilde koruyamayacağına inanılır. Yetki veren kendi çıkarlarına uygun teşvik primini sınırlandırabilir, temsilcinin normal faaliyetlerini sınırlandırmak için izleme maliyetlerine maruz kalabilir. Bazı durumlarda da temsilciye yetki verene zarar verecek belirli faaliyetleri yapmayacağını garanti etmek için tazmin edici-garanti sağlayıcı bir tutar ödenir ve buna tazmin edici, garanti sağlayıcı sözleşme maliyeti denir. Temsilcilik sözleşmesi taraflarının arasındaki çıkar çatışmalarının en aza indirgenmesi için katlanılan temsilcilik maliyetleri (agency costs); izleme maliyetleri, tazmin edici-garanti sağlayıcı maliyetler (bonding costs) ve önlenemeyen kayıplardan (residualloss) oluşmaktadır (Jensen ve Mecking 1976:5-6).

Son olarak mülkiyet ve kontrol ayrımından kaynaklanan temsilcilik problemlerinden biri de sahiplik ile kontrol ayrımı arttıkça, yöneticinin, sağlanan

serbestlikten de yararlanarak tahakkuklar üzerinde daha büyük düzeltmeler yapacağı düşüncesidir. (Warfield vd. 1995: 67).

Sonuç olarak kurumsal yönetim mekanizmaları, yöneticilerin çıkarlarını hissedarların çıkarları ile uyumlu hale getirmeye ve böylelikle klasik vekalet çatışmasını çözümlenmeye çalışmaktadır.

4.1.2. Temsilcilik Teorisi (Stewardship Theory)

Temsil teorisi (stewardship theory) vekalet teorisine alternatif olarak geliştirilmiştir. Literatürde hizmetkarlık teorisi olarak da ifade edilen bu teoriye göre, hisse sahipleri ile yöneticiler arasında çıkar çatışması yoktur. Yönetimin amacı, her iki taraf arasında maksimum etkinlik ve koordinasyonu sağlayacak yapıyı bulmaktır. Yöneticilerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeyeceklerini kabul eder. Yöneticiler davranışlarını, hissedarların çıkarları doğrultusunda belirler. Bu teoride, yöneticilerin çıkarlarından çok tarafların çıkarları ön plandadır. Yöneticilerin amaçları ancak hissedarların çıkarları maksimize edildiğinde gerçekleşmiş olur (Pastoriza ve Arino 2008:5-6).

Bu teorinin temelinde de, çıkar davranışları kriter olarak alınmıştır ve bireycilikten çok; faydacı kolektif hareketle örgütsel çıkarlara aykırı davranış sergilemeyen, kendi çıkarlarını ön planda tutmayan, fırsatçılıktan uzak, işbirlikçi yönetici modelinin varlığı kabul edilmektedir. Davis vd. (1997:24)'e göre temsilci, işbirliği davranışından daha fazla bir fayda beklediği için kolektifliği, örgütsel çıkarlar paralelinde davranmayı ve hissedar kazançlarını korumayı daha rasyonel bulmaktadır. Böylece temsilci, işletme performansını göz önünde bulundurarak, hem hissedarların hem de kendisinin çıkarlarını korumaktadır.

4.2. Paydaş Yaklaşımı (Stakeholder) Teorisi

Literatürde şirketlerin hissedarlar dışındaki gruplara karşı sorumluluklarının olduğu ve bu sorumlulukların neler olduğu konusu üzerine yoğunlaşan çalışmalar "Paydaşlık Teorisi" (Stakeholder Theory) olarak nitelendirilen yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. Bu teoride şirketle ilişkisi olan tüm kişi ve gruplar paydaş olarak adlandırılmaktadır (Davis vd. 2004:121-122).

Paydaş yaklaşımı, paydaşları en küçüğünden en büyüğüne kadar bir zincirin halkalarına benzetmekte ve her bir paydaşın işletme için önemine vurgu yapmaktadır.

Aktan paydaş kavramını “ Şirket faaliyetleri ile doğrudan ve/veya dolaylı bir ilişki içerisinde olan ve şirket faaliyetlerinden pozitif ve/veya negatif dışsallık elde eden kişi ve/veya kurumlar” olarak ifade etmiştir. İşletme ile karşılıklı menfaat ilişkisi olan menfaat sahipleri en geniş anlamda: şirketin ana sahip ve yöneticileri, yönetim kurulu, hissedarlar, kurumsal yatırımcılar, yabancı ortaklar, çalışanlar, müşteriler, rakipler, tedarikçiler, toplum ve devleti kapsamaktadır. Menfaat sahipleri kavramına, şirketin iyi yönetilmesinden fayda sağlayacak, kötü yönetiminden ise zarar görecektür tüm kişi ve gruplar dahildir (Aktan : <http://www.sobiadacademy.net>).

Literatürde paydaşlarla ilgili farklı ancak birbirine benzeyen bir çok gruplandırmalar yapılmıştır. Paydaşları ayrıca iki grupta sınıflandırmak da mümkündür; “kurum içi paydaşlar” ve “kurum dışı paydaşlar”. Kurum içi paydaşlar; kurucu ana sahipler, hissedarlar, yöneticiler ve çalışanlardan oluşur. Kurum dışı paydaşlar ise toplum, hükümet, müşteriler, tedarikçiler, rakipler ve saire kesimlerden oluşur (Aktan, Börü; <http://www.canaktan.org>). Aktan’a göre şirket ana sermayesini koyan ve yönetimi üstlenen “ana sahip” dışında, pay sahiplerini (hissedarlar) de içeren tüm paydaşları “paydaş” kavramı içerisinde değerlendirmek gerekir.

Karşılıklı bağımlılığın söz konusu olduğu günümüz işletmecilik anlayışında paydaşlarla olan ilişkiler oldukça önemlidir

Paydaş yaklaşımı teorisine göre, şirket yöneticilerinin, verecekleri kararlarda şirketin tüm paydaşlarının (menfaat sahiplerinin) menfaatlerini dikkate almaları gerekir. Çünkü bir şirketin sadece pay sahiplerinin menfaatlerini dikkate alarak başarılı olması mümkün değildir. Paydaşlar şirketin durumunu etkileyebilecek ya da şirketin durumundan etkilenebilecek olan tüm kişi ve grupları ifade etmektedir. Potansiyel yatırımcılar, müşteriler, tedarikçiler, rakip işletmeler, devlet, medya kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, yerel yönetimler ve şirket çalışanları gibi tüm menfaat sahipleri paydaş kavramı kapsamındadır (Jensen 2001:8-9).

Freeman’a göre, işletme dışı gruplarla ne kadar güçlü ilişkiler kurulursa, ortak hedeflerin gerçekleştirilmesi o kadar kolaylaşacak, aksi halde ilişkiler kötüleştikçe ortak hedeflere ulaşılması zorlaşacaktır. Bu yaklaşım “paydaş teorisi”nin temel önermesini oluşturmaktadır. Diğer taraftan paydaş teorisi öncelikle bir stratejik yönetim kavramıdır. Paydaş teorisinin amacı rekabet avantajı geliştirmek için organizasyonun iç ve dış çevresi

ile olan ilişkilerini güçlendirmesine yardımcı olmaktadır (Aktan ve Börü; <http://www.canaktan.org>).

4.3. Kaynak Bağımlılığı (Resource Dependence) Teorisi

Kurumsal yönetim araştırmalarında kullanılan ek bir teoride Pfeffer ve Salancik (1978)'in geliştirdiği kaynak bağımlılığı teorisidir. Bu teoriye göre şletmeler yaşamlarını devam ettirebilmek ve çevrelerini kontrol edebilmek için gerekli kaynakları seçmek durumundadırlar. Yönetim kurulları da dış çevrelerle bağlantılar kuran bir mekanizmadır. Yönetim kurulu üyeleri kritik kaynaklara ulaşmada da etkilidirler. Ayrıca Pfeffer ve Salancik'e (1978) göre, yönetim kuruluna yeni bir üye atandığında yeni üyenin şletmeye destek olması, performansı arttırması ve hissedarların getirisini arttırması beklenir. Dış bağlantılara ihtiyacın artması ile birlikte yönetim kurulunda daha fazla üyeye ihtiyaç olduğunu da ifade etmişlerdir.

4.4. İşlem Maliyetleri Teorisi

İşlem maliyetleri kavramı ilk olarak Coase'un 1937 tarihli "The Nature of the Firm" makalesinde kullanılmıştır. Coase (1937:404) şletmelerin şletme içi organize maliyetlerinin birbirine yakın olabileceğini ancak şletmelerin piyasa sistemini kullanmaları ölçüsünde katılan maliyetlerin yani işlem maliyetlerinin de olabileceğini ifade etmektedir. İşletmelerin piyasa sistemini kullanmalarına bağlı fiyat temelli işlemleri gerçekleşmektedir. Her iki maliyetin de kontrol edilmesi gerektiğini savunmuştur. Alchian ve Demsetz (1972:777) işlem maliyetlerinin varlığını kabul etmekle birlikte şletme içindeki işlemlerin bir süreç olarak örgütlenmesi ve verdikleri katkıların bir koordinatör tarafından izlenmesi ve denetlenmesi gerektiğini savunurlar. Jensen ve Meckling (1976:305) de izleyici ve denetleyici maliyetlerine vekil maliyetlerini ilave etmişlerdir.

Vekalet teorisinde hissedarlar yönetim ve yönetimin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan maliyetler ile karşı karşıya iken işlem maliyeti teorisine göre ise üretilen mal ve hizmetlerin değişimi esnasında ortaya çıkan maliyetlerle karşı karşıyadırlar. Bu ilişkileri gerçekleştirenler ise vekiller olduğundan dolayı vekalet teorisi işlem maliyet teorisi ile doğrudan ilişkilidir.

İşlem maliyetleri teorisi şletmeleri bir işlemler serisi olarak görür. İşlemler, üretilen mal ve hizmetlerin farklı bölümler ve şletmeler arasında değişimini kapsar. İşletmelerin tedarikçilerle, çalışanlarla veya müşterilerle gerçekleştirdiği bazı işlemler vardır.

İşlemlerde oluşan bazı belirsizlikler dolayısıyla işlem esnasında bazı işlem maliyetlerine katlanılmaktadır. Bu yaklaşımın temeli işletmelerin ürettikleri mal ve hizmetlerin değişim işlemlerini (transactions), maliyeti en ekonomik olacak şekilde organize etmek istemeleri üzerine kuruludur.

Ayrıca işlem maliyetleri teorisi işletmenin raporlanan karının müşteriler, tedarikçiler, borç verenler ve çalışanlar ile arasındaki ilişkileri etkileyeceğini de varsayar. İşletmeyle çıkar ilişkisi içinde olanların bazıları çeşitli konularda karar verecekleri zaman işletme verileri ile ilgili bazı karşılaştırmalar yapabilirler. Bu yaklaşım çerçevesinde yöneticiler ilişkilerin bozulmaması ve belli maliyetlerin artmaması için kâr yönetimi yoluyla bu ilişkileri sağlam tutmaya çalışabilirler. Dolayısıyla işlem maliyetleri teorisi, işletmelerin işlem maliyetlerinin karşılaştırmalı analizine de imkan sağlar. İşlem maliyetlerini mülkiyet hakları ile ilişkilendiren bakış açısı ise, işlem maliyetlerini mülkiyet haklarını tanımlama ve koruma maliyetleri olarak tanımlar.

Teoriye eleştirilerden biri fırsatçılığa yer vermesidir ve fırsatçılık yöneticiler tarafından benimsenirse yöneticiler kendilerinden beklenmeyen davranışlarda bulunabilirler bu da işletmeye zarar verebilir.

Sanayileşmiş modern bir ekonominin oluşumunda tek başına bir neden ya da unsur olmamasına rağmen, yüksek düzeyde bir güvenin varlığı ekonomide işlem maliyetlerini azaltarak ekonomik etkinliğin artmasını sağlamaktadır. Bu işlem maliyetleri aslında karşılıklı güvensizliğin yarattığı ancak üzerinde düşünmeden anlamlandırılmayan maliyetlerdir. Bu durumun en basit biçimi güven duyulmayan biriyle yapılan sözleşmeye eklenen ilave maddelerin getirdiği yüklerdir. Bu ekonomik maliyetlerin yanında aldatılmanın maliyeti beklenen kazançtan daha büyük olduğu durumlarda (ki bu maliyetleri belirleyen ayıplanma, utanma ya da yasal bir ceza gibi toplumsal ve kültürel değerlerdir) kişi güven duygusunu geliştirebilir (Fukuyama 2005:165-169).

BÖLÜM II

KÂR YÖNETİMİ, YÖNTEMLERİ, NEDENLERİ VE TEKNİKLERİ

1. Kâr Yönetimi İle İlgili Kavramsal Açıklamalar

Kâr yönetimi uygulamaları ve kurumsal yönetim uygulamaları arasındaki ilişki açıklanmadan önce kâr yönetimi, kâr yönetimi uygulamalarını açıklamada kullanılan tahakkuk muhasebesi, kâr yönetimi yöntemleri ve kâr yönetimi teknikleri, kâr yönetimine neden olan faktörler, kâr yönetimini ortaya çıkaran nedenler ve güdüleyiciler ve kâr yönetiminin amaçları açıklanmıştır.

1.1.Kâr Yönetimi

Uluslar arası literatürde muhasebe kayıtlarına bağlı olarak gerçekleştirilen muhasebe manipülasyonları “earnings management” genellemesi ve bu genellemeyi oluşturan kavramlarla açıklanmaktadır. Bizim literatürümüzde de muhasebe kayıtlarına bağlı olarak gerçekleştirilen manipülasyonlar; finansal bilgi manipülasyonları, muhasebe manipülasyonları, kâr yönetimi ya da kâr yönetimi genellemesine bağlı alt kavramlarla açıklanmıştır. Çalışmada “earnings management” ifadesinin karşılığı olan kâr yönetimi kullanılmıştır.

Mintz ve Morris kâr yönetimi (earnings management) ile ilgili genel kabul görmüş bir tanımlamanın olmadığını ifade etmektedirler (Grasso vd. 2009: 46). Copeland (1968:101) kâr yönetimini, avantajlı muhasebe politikası seçimi ile raporlanan net kârı artırma ya da azaltma yeteneği olarak tanımlar. Stowly ve Breton (2004:9) kâr yönetiminin Copeland’ın verdiği tanımdan daha geniş bir tanımlaması olduğunu kabul etmekte ve kâr yönetiminin gelir tablosu yanında bilanço hesaplarına bağlı olarak da yapıldığının literatürde kısıtlı da olsa belirtildiğini ifade etmektedirler. Onlara göre kâr yönetimi muhasebe politika seçeneklerini belirlemede yönetimin takdir hakkını kullanmasıdır (Stowly ve Breton 2004:6). Daha geniş bir perspektifle bakıldığında kâr yönetimi dönem karını etkileyen gelir tablosu kalemlerinde yapılan işlemler ile işletmenin finansal yapısını etkileyen bilanço kalemlerine bağlı işlemleri kapsamaktadır.

Örneğin; işletmenin finansal yapısı borç/öz sermaye oranını etkileyecek biçimde dönem kârının gerçek değerinden yüksek gösterimi ile değiştirilmektedir (Breton ve Taffler 1995: 81) Borç / özsermaye oranının değişimi yapay olarak kârı şişirerek veya

bilanço dışı finansman araçlarıyla finansmanı gizleyerek elde edilebilir (Stowly ve Breton 2004:2).

Mulford ve Comiskey (2002 : 19-20)'ye göre kâr yönetimi, yöneticilerin genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve raporlama standartlarındaki esneklikleri kullanarak ya da bu esnekliklerin sınırlarını aşarak ilkelere ve standartlara aykırı bir şekilde finansman kararları, yatırım kararları (finansal durum) ve faaliyet sonuçları ile ilgili mevcut durumdan farklı bilgiler raporlamalarıdır. Fakat finansal raporların kaynağını oluşturan genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve finansal raporlama standartları birçok farklı duruma uygulanabilirliği sağlamak için bazı esneklikler içermektedir ve her işletme yapısal özellikleri gereği birbirinden farklılık göstermesi ve her birinin iş yaşamının yeniliklerine uyum sağlayabilmesi için de bu esneklik gereklidir. Ancak muhasebe standartlarındaki bu gerekli esneklik, şirketlerin finansal durum ve faaliyet sonuçları ile ilgili finansal bilgi kullanıcılarını yanıltmak için manipülatif amaçlı kullanılmalıdır.

Kâr yönetiminin kötü formu olan finansal hileyi National Association of Certified Fraud Examiners (Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Birliği) şu şekilde tanımlamıştır: Kâr yönetiminin aksine finansal hile (hileli finansal raporlama) “ilgililerin yargı, karar ve düşüncelerini etkilemek ya da değiştirmek amacıyla muhasebe verilerinin ya da maddi gerçek durumların kasıtlı, bilinçli olarak yanıltıcı, eksik ve yanlış ifadelerle açıklanması” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle finansal hile, finansal raporlama ya da tahakkuk esaslı muhasebe sürecine kasıtlı müdahale ve kâr yönetiminin kötü formu olarak ifade edilebilir (Noranha 2008:370; Dechow ve Skinner 2000:238).

SEC finansal hileyi (hileli finansal raporlamayı) kâr yönetiminden daha geniş kapsamlı bir kavram olarak görmekte ve açıkça GAAP'ı ihlal eden finansal raporlama seçeneklerinin (muhasebe politikaları) hem finansal hile (fraud) hem de kâr yönetimi (earnings management) oluşturduğunu ifade etmektedir. Ayrıca GAAP sınırları içindeki bazı sistematik tercih ya da uygulamaları da kâr yönetimi olarak tanımlamaktadır (Dechow ve Skinner 2000: 238).

SEC 1999 yılında kamu işletmeleri tarafından yapılan ve kötü niyetli kâr yönetimi (abuse earnings management) olarak adlandırdığı finansal raporlama problemlerine odaklandığında, SEC kötü niyetle yapılan kâr yönetimini (abusive earnings management) arzu edilen sonuçlara ulaşabilmek için işletmenin doğru olan finansal bilgilerini aldatıcı bir

şekilde çarpıtan çeşitli yolların kullanılması olarak tanımlamıştır (SEC, Annual Report,1999:84).

Noronha vd. (2008:370) kâr yönetimini geniş bir perspektifle “ bazı paydaşları şirketin temel ekonomileri ve performansı ile ilgili olarak yanılmak amacıyla dış finansal raporlama sürecine yasal faaliyetler çerçevesinde yapılan müdahalelerden genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin ihlali ile yapılan hilelere kadar amaçlı müdahalelerin sürekliliği olarak tanımlamıştır.

Dechow vd. (1995:3-4)’ de çalışmalarında GAAP sınırları içinde ve dışında yapılan kâr yönetimini tanımlamışlardır. GAAP sınırları ihlal edilerek yapılan kâr yönetimi yasal maliyetlere yol açar iken GAAP sınırları içinde yapılan kâr yönetiminde bu maliyetler önlenbilir. Ayrıca çalışmalarında işletmelerin GAAP sınırlarını ihlal ederek kâr yönetimi yapmaları yerine GAAP sınırları içinde kâr yönetimi yaptıkları sonucuna ulaşmak istemişlerdir. Çalışmalarında SEC tarafından genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini ihlal ettiği iddia edilen ve daha dikkat çekici ve hileli raporlama yapan işletmelerin manipülasyon yapma nedenlerini ve sonuçlarını araştırmışlardır. Ancak sonuçların çözümü zor incelikli olarak yapılmış kâr yönetimine genelleştirilemeyeceğini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak da düşük maliyetli dış finansmanı yükseltebilme arzusunun kar manipülasyonunu motive eden bir unsur olduğunu tespit etmişlerdir.

Görüldüğü gibi bazı tanımlarda genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri sınırları dahilinde (hile sayılmayacak şekilde) yapılan manipülasyonlar kâr yönetimi; sınırları dışında yapılanlar hileli finansal raporlama olarak ifade edilmiştir. Bazı tanımlarda ise genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartları sınırları içinde ve dışında yapılan tüm işlemler kâr yönetimi olarak ifade edilmiştir.

Beneish (1999), Dechow vd. (2008); genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini (GAAP) ihlal edenleri (GAAP violation) ve ihlal etmeyenleri karşılaştırmışlar ve iki grup arasında tahakkuk kalitesi ile ilgili ve bilanço dışı izlenen olaylar açısından önemli farklar bulmuşlardır (Wiedman 2009: 835).

Benish (1999) işletmelerden iki farklı örneklem grubu oluşturmuştur ve 1987 – 1993 yılları arasında GAAP’ a aykırı davrandıkları tespit edilmiş yüksek derecede tahakkuk kullanan işletmeler üzerine yaptığı araştırmada yüksek derece de tahakkuk kullanan işletmelere modife edilmiş Jones modelini uygulayarak, yaptıkları davranışı agresif artış (aggressive accruals) olarak adlandırmıştır. Onun amacı yüksek tahakkuk uygulayan

işletmelerden ve GAAP'ı agresif olarak uygulayan işletmelerden manipülatör olanları ayırt etmektir. Benish (1997) iki grup arasındaki farklılıkları açıklamak için ticari alacaklar içindeki günlük satışlar ve önceki satışların önemli olduğunu bulmuştur. Ticari alacaklar da ki değişimlerle satışlar arasındaki değişimin uyumuna bakmıştır (Dechow vd. 2008 :8).

Benish (1999)'daki araştırmasında manipülatör olmayan 2.332 kontrol şirketi ile manipülatör şirketleri karşılaştırdı. Benish (1999) ticari alacaklar içindeki günlük satışlar endeksi, brüt kar marjı endeksi, aktif kalitesi endeksi, satışlardaki büyüme endeksi ve nakdi olmayan çalışma sermayesindeki değişimde amortismanlardaki artışın çok önemli olduğunu bulmuştur (Dechow vd. 2008 :8). Manipülatör ve manipülatör olmayan kontrol şirketleri ile ilgili elde ettiği verileri probit analizine tabi tutarak bir formüle ulaşmıştır ve bu formülle herhangi bir şirketin karşılaştırmalı olarak iki yıla ilişkin finansal verilerinin yer aldığı finansal tabloları inceleyen bir yatırımcı, o şirketin manipülasyon yapıp yapmadığını tahmin edebilmektedir (Küçüksözen 2004: 286).

Yukarıda yapılan tanımlar çerçevesinde kâr yönetiminin daha kapsamlı olduğu ve kâr yönetiminin genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri sınırları içinde veya sınırlarının ihlal edilerek yapıldığı ifade edilmektedir ve literatürde de her formunun farklı bir yöntem olarak farklı bir adla tanımlandığı görülmektedir. Kâr yönetimi birçok ulusal ve uluslararası kurum tarafından finansal skandallara neden olan bir sorun olarak kabul edildiği ve bunun önlenmesi için yasal ve zorlayıcı kurallar geliştirildiğine göre kâr yönetimini sadece GAAP sınırları içinde yapılanlarla sınırlandırmak doğru olmayacaktır. GAAP sınırlarının kötüye kullanılması ifadesi olayı daha doğru ifade etmektedir. GAAP sınırları içinde yapılan işlemler zaten yasaldir.

Waste Management, Lucent, Sunbeam, Raytheon, Enron gibi finansal tablolarında hile yaptığı bilinen işletmelerin finansal tablo hileleri; yasadışı satışların (hasılatın) gelir kaydedilmesi (yasadışı satışların gerçekleşmesi) (gerçekte olmayan fiktif satışların kaydı), giderlerin uygunsuz ertelenmesi, hayali satış, hasılatın zamanından önce kaydı, yedeklerin(ihtiyat akçelerinin) gayri meşru kullanımı gibi kâr yönetimi uygulamalarının geniş bir yelpazesine dayandırılmıştır (Rezaee 2002:91).

Hileli finansal raporlamayı kâr yönetiminin bir türü olarak gören çalışmalar (Kinney ve McDaniel 1989; DeFond ve Jiambalvo 1991; Dechow vd. 1996), hileli finansal raporlamayı teşvik eden şartlar ile GAAP sınırları içinde yapılan kâr yönetimini (hızlandıran) teşvik eden şartların aynı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Fakat hileli

finansal raporlama ve GAAP sınırları içinde yapılan kâr yönetimini teşvik eden unsurlar benzerlik göstermesine rağmen işletmenin bu iki alternatiften hangi alternatifi kullanmaya nasıl karar verdiği çok açık değildir. Bunun nedenini açıklayan ampirik kanıtlar da sınırlıdır. Kârını arttırma ihtiyacı ile karşı karşıya kalan işletmelerin bazıları hileli metotları seçerken bazıları da GAAP sınırları içindeki seçenekleri tercih etmektedir (Howe 1999:2).

Howe (1999:3) araştırmasında GAAP sınırları içinde kârın arttırılması yerine niçin hileli seçeneklerle kârın arttırılmasına ihtiyaç duyulduğunu araştırmıştır. İşletmeye en büyük yararı sağlayan kâr yönetimi seçeneklerinin tercih edilmesinin rasyonel yönetim davranışı olduğu kabul edilmektedir. Yaptığı araştırmanın sonucunda; 1- Hile ile (yani GAAP'ın ihlali ile) finansal tablolarda daha yüksek derecede kâr artırımını sağlanırken, GAAP sınırları içinde yapılan kâr yönetimi ile kâr artırımının daha sınırlı olduğu, 2- GAAP sınırları içinde yapılan uygulama değişikliklerinin açıklanması yani bilgi ifşası gerekmektedir ve kullanıcılar bu gelir artışını görebilmektedir ancak hileli uygulamalarda açıklama yapılmadığını tespit etmişlerdir (Howe 1999:81-84).

Tanımlamadan sonra kâr yönetiminin sınırlarının daha belirgin olarak çizilmesinde fayda vardır. Bakıldığında finansal tablolar hazırlanırken, muhasebenin temel kavramları, muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları ve muhasebe politikaları kullanılır. Kavramlardan ilkeler, ilkelerden standartlar ve standartlardan muhasebe politikaları belirlenir.

Finansal tablo ve raporların üretildiği muhasebe bilgi sistemi, muhasebe ilkeleri ve standartlarının sağladıkları esnekliklerden faydalanarak farklı durumlara uygulanabilecek alternatifli düzenlemeleri içermektedir. Bu esneklik ile muhasebe ilkeleri ve standartlardaki boşluk veya hazırlanma sürecindeki gecikmeden dolayı ya da yasal düzenlemelere tamamen aykırı uygulamalar dahil pek çok yöntem kullanılarak, şirket yetkilileri tarafından, finansal tablo ve raporlarda yer alan bilgilerin manipüle edilerek kâr yönetimi yapıldığı görülmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu 2004:2).

Bu çerçevede kâr yönetimi muhasebe ilke ve standartlarına uygun (genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin sınırlarını kötüye kullananlar) kâr yönetimi ve uygun olmayan (ilkeleri tamamen ihlal eden) kâr yönetimi olarak ikiye ayrılabilir.

1.1.1. Muhasebe İlke ve Standartlarına Uygun Kâr Yönetimi

Weil, Stickney, ve Davidson (1990) kâr yönetimini raporlanacak kârı istenilen düzeye getirmek için genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri kısıtları (sınırları) içinde kasıtlı

(adımlar atma) kayıtlar yapma süreci olarak tanımlamaktadır. Gelir arttırıcı düzenlemelere örnek olarak satışların erken kaydı, giderlerin ertelenmesi verilirken gelir azaltıcı düzenlemelere de satışların ertelenmesi ve yedeklere aktarma verilmiştir (Das 2007:7).

Teknik olarak bakıldığında kâr yönetimi, Dechow ve Skinner tarafından vurgulandığı gibi tahakkuk muhasebesi ilkeleri ile yakinen alakalı olan zamanlama meselesidir. Çünkü tahakkuk muhasebesi nakit muhasebesinden zamanlama açısından farklıdır. İşletmenin tüm yaşamı boyunca, iki yöntemin oluşturduğu sonuçlar arasında fark olmayabilir. Uzun vadede, kâr oldukça doğru dönüşleri açıklar; kısa vadede ise, gelirlerin ve giderlerin karşılaştırması farklılıklar yaratır. Muhasebe manipülasyonu sadece bu farklılıkların düzeltilmesi için alternatif bir yol sunar. Kâr, tahakkuk eden gelirleri kaydedip giderleri erteleyerek oluşturabilir (Stowly ve Breton 2004:9).

Kâr yönetimi (earnings management), kârın istikrarlı hale getirilmesi (income smoothing), büyük temizlik muhasebesi (big bath accounting) ya da bu yöntemlerin genel adı olarak yaratıcı muhasebe, yasalar ve standartlar çerçevesinde yapılan manipülasyonlar olarak değerlendirilir (Stowly ve Breton 2004:4).

1.1.2. Muhasebe İlke ve Standartlarına Uygun Olmayan Kâr Yönetimi

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin ve standartların açıkça ihlal edildiği finansal raporlama seçenekleri açıkça finansal hile ve kâr yönetimi oluşturabiliyor iken (Stowly ve Breton 2004:4) genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri içerisinde yer alan seçenekler SEC'e göre hile değil kazanç yönetimidir (Dechow ve Skinner 2000:238).

SEC, GAAP'ı ihlal eden finansal raporların ya da muhasebe politikaları uygulamalarının hem finansal hile (fraud) hem de kâr yönetimi (earnings management) oluşturduğunu ifade etmektedir. Ayrıca GAAP sınırları içindeki bazı sistematik tercih ya da uygulamaları da kâr yönetimi olarak tanımlamaktadır (Dechow ve Skinner 2000: 238).

Lev (2003:34) genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartların açıkça ihlal edildiği manipülasyonları finansal hile olarak ifade etmiştir. Bazı yazarlar ise kâr yönetimini genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartlara uygun manipülasyonlar ile sınırlandırmakta ve finansal hileyi manipülasyonun dışında bırakmaktadırlar.

GAAP sınırları içinde oluşan kâr yönetimi yukarıda tanımlanan akademik tanımlamalarla tutarlıdır fakat kâr yönetiminin bu tipinin finansal hile gibi yöneticiler ve işletme için açık olumsuz sonuçlara yol açıyor olduğunun düşünülmesi çok doğru olmaz.

Çünkü sorunun önemli bir noktası kâr yönetiminin karın istikrarlı hale getirilmesini teşkil ediyor ya da etmiyor olmasıdır bu yüzden hile olarak kabul edilir ya da edilmez (Dechow ve Skinner 2000:5).

Kâr yönetiminin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin sınırları dahilinde oluşacağını düşünen görüş yapılan akademik tanımlarla tutarlıdır ancak eğer kâr yönetiminin yöneticiler ve şirketler için hileli finansal raporlar gibi olumsuz sonuçlara yol açacağı düşünülüyorsa biraz şaşırtıcıdır (Dechow ve Skinner 2000:5).

1.2. Kâr Yönetimi ve Tahakkuk Muhasebesi (UFRS ve GAAP'ın Sağladığı Esneklikler)

Kâr yönetimi ile ilgili detaylara geçmeden önce kâr yönetimine imkân veren tahakkuk muhasebesinin kâr yönetimindeki rolü açıklanmıştır.

Finansal bilgi kullanıcılarına bilgi vermek üzere hazırlanan finansal tablolar amaçlanan faydayı sağlamak için tahakkuk esasına göre düzenlenir. Bir işletme açısından finansal sonuç doğuran nakit hareketi yaratan işlemler ve diğer olaylar ve durumlar, tahsilatlarının veya ödemelerinin yapıldığı tarih itibarıyla değil bunların vuku bulduğu tarihler esas alınarak kaydedilir ve finansal tablolara alınır. İşlem ve olaylar tahakkuk ettiği tarih itibarıyla finansal tablolara alınır ve ilgili dönemin finansal tablolarında gösterilir. Tahakkuk esasını kullanarak hazırlanmış finansal tablolar, finansal tablo kullanıcılarına, sadece işletmenin geçmişte yaptığı nakit tahsil ve ödeme işlemleri hakkında değil gelecekte ödenmesi gereken yükümlülükler ve gelecekte alınacak nakdi temsil eden kaynaklar hakkında da bilgi verir (SPK, Seri XI, No: 25, 2003:5; TMSK, Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ Sıra No:1). Dolayısıyla, işlemlerin ve olayların sonuçlarının nakde dönüşmelerini beklemeden finansal tablolara yansıtılması tahakkuk esasını sayesinde gerçekleşmektedir. Tahakkuk esasını sayesinde önemli ekonomik kaynaklar ve yükümlülükler finansal tablolarda gösterilebilmektedir (Williams vd. 2009:102).

Tahakkuk esasının temel amacı işletmelerin belirli dönemlerdeki mali performansının tüm paydaşlar tarafından görülerek incelenebilmesini sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için gelirin kaydedilmesi (revenue recognition) ve eşleştirilmesi (matching principle) gibi genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri kullanılmaktadır. Tahakkuk esasını işletmelerin belirli dönemlerdeki gerçek performansının ortaya

konabilmesi için işletmeye ait gelirlerin, giderlerin, kâr ve zararların vuku buldukları tarihlerde kaydedilmesini sağlar.

Tahakkuk esas, işletmenin gelir tablosu ve bilançosunu etkileyen işlemlerin vuku bulduğu (gerçekleştiği) tarihte kaydedilmesinde tahakkuk (accruals), erteleme (deferral) ve dağıtma, ayırma, (allocation) ve amortisman prosedürlerinden faydalanılır. Gelir, harcama, kâr ya da zararın belirlenmesi ve bunlarla ilgili aktif ve pasif kalemlerde meydana gelen artış ya da azalışlar tahakkuk muhasebesinin esaslarını oluşturmaktadırlar (Dechow ve Skinner 2000:237; FASB, No:6, 141.paragraf).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tahakkuk esaslı muhasebede gayri nakdi olayları ve durumları sadece tahakkuklarla değil ertelemelerle de tanımlamaya çalışır. Kurul tahakkuku, gelecekte nakit girişi ya da çıkışı yaratması beklenen ve cari dönem kârına etki eden işlemler olarak tanımlamaktadır. Dönem içerisinde yapılan bir vadeli satış o dönemin kârını etkilemesine karşın, izleyen dönemlerde tahsil edilecek olması bu vadeli satışın sonucunda tahakkuk oluştuğunu göstermektedir. Diğer yandan, önceden ödenen giderler gibi, cari dönemde nakit girişi ya da çıkışı yaratan ancak izleyen dönemin kârına etki eden işlemleri de “erteleme” olarak tanımlanmaktadır. Bir sonraki dönemde gerçekleşecek bir satış için avans alınması ile cari dönemde nakde çevrilmiş bir satış olmasına rağmen izleyen dönemin kârını etkilediği için bu satışın sonucu finansal tablolara ertelenmiş gelir olarak yansıtılmaktadır (FASB, No:6, 141.paragraf : 45-46).

Dönem net kârı, faaliyetlerden sağlanan nakde göre daha çok manipüle edilebilir. Bu nedenle tahakkuklara, ertelemelere, dağıtımlara ve değerlemelere bağlı olarak oluşan dönem net kârı rakamı faaliyetlerden sağlanan nakit akımına göre daha sübjektiftir.

Kâr yönetimi ya da finansal bilgi manipülasyonları çoğunlukla tahakkuklar üzerinden gerçekleştirilir (Jones 1991:194). Yöneticiler kâr yönetimini özellikle yönetimin takdirine bağlı olarak yapılan tahakkuk muhasebesi aracılığıyla yaparlar (Christie ve Zimmerman 1994:544). Dolayısıyla öncelikli olarak tahakkuk muhasebesi ve kâr yönetimi ilişkisi açıklanmıştır.

Kâr yönetimi temelde, muhasebenin nakit işlemlere değil tahakkuk esasına dayanması nedeniyle tahakkuklarla oynanması, muhasebe politikalarının uygulama zamanlarının veya muhasebe politikasının değiştirilmesi ile gerçekleştirilebilmektedir (Styolowy ve Breton 2000:6)

Ayrıca tahakkuk muhasebesi, yöneticilere genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde kişisel yargılarını kullanma imkânı da sağlamaktadır. Yöneticiler finansal raporlamada muhasebe ilkeleri ve standartlarının esnekliğine dayalı inisiyatiflerini kullanmaktadırlar. Çünkü genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve uluslararası finansal raporlama standartları buna imkân sağlamaktadır.

Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve bu ilkeler çerçevesinde oluşturulan ilke bazlı uluslararası finansal raporlama standartları daha az kural içermekte ve kullanıcılar tarafından yorumlanmaktadır. Bu da muhasebecilere ve yöneticilere kişisel yargılarını kullanma imkânı tanımaktadır. CICA yayınladığı el kitabında ilke bazlı raporlama standartlarında kullanıcılara tanınan yorumlama esnekliği için “birden fazla seçenek karşısında deneyim, bilgi ve yürürlükteki standartları dikkate alarak yapılan seçim” tanımlamasını yapmaktadır. İlke bazlı standartlara dayanan muhasebe uygulamalarının kesin olarak belirtilmiş kurallara göre değil, genel bir çerçevede mantıklı uygulamanın seçilmesi yolu ile yapılması anlamına gelmektedir. Sonuç olarak ilke bazlı standartlar finansal bilginin oluşturulması aşamasında yoruma daha açıktır ve alternatif muhasebe uygulamalarına daha fazla olanak sağlamaktadır (Dalkılıç, 2008: 41-42).

Kâr yönetimi işletmenin performansının açıklanmasında anahtar faktördür. Yöneticiler kâr yönetimini özellikle yönetimin takdirine bağlı olarak yapılan tahakkuk muhasebesi aracılığıyla yaparlar (Christie ve Zimmerman, 1994:544). Örneğin; bir araştırmada finansal açıdan zor durumda olan işletmelerin kâr yönetimi, büyük tutarlarda ihtiyari (anormal tahakkuklar= isteğe bağlı tahakkuklar) tahakkuklarla açıklayacağını belirtmektedir (Butler vd. 2004: 141).

Kâr yönetimi, gelirleri ya da kârları gerekli olduğu döneme getirmekte, giderleri ise ertelemektedir. Kâr yönetimi esas itibarıyla, gelecekte kârların ertelenen giderleri ya da zararları karşılayacak kadar iyi olacağı umuduyla oynanan bir kumardır.

Tahakkukları kullanarak kârı yönetme, kullanılabilir faydalı ömüre, alacakların tahsil edilebilirlik olasılıklarına ve diğer yılsonu tahakkuk işlemlerine ilişkin tahminlerin değiştirilmesi ile istenilen amaca ulaşmak üzere açıklanan kâr rakamının farklılaştırılmasıdır.

Bilanço açısından bakıldığında, tahakkuk esas, şirketin hak ve yükümlülüklerinin gerçekleştiği dönemde bilançoya yansıtılması ile yatırımcıların doğru bilgilendirilmesini sağlamış olmaktadır. Tahakkuk esasının bu özelliği, şirketin kârının nakit akışından farklı

olmasına, açıklanan kârın nakit akımlarına göre daha kolay manipüle edilmesine (istikrarlı hale getirilmesine) imkân sağlamaktadır. Bunun yanında tahakkuk esasına dayalı olarak hazırlanan bilanço ve gelir tablosunda rapor edilmiş kârların nakit akım tablolarında rapor edilmiş kardan daha istikrarlı olma eğilimine sahip oldukları ve şirketin ekonomik performansı hakkında yatırımcılara nakit akımlarından daha iyi bilgiler sağladığına dair kanıtlar bulunmaktadır (Dechow ve Skinner 2000:237).

Yalnız Sloan (1996), tahakkuk esasına dayalı kâr performanslarının sürekliliğinin; nakit akım tablolarındaki kâr performanslarının sürekliliğinden düşük olduğunu ifade etmiştir. Richardson vd. (2005) sürekliliği, kârların performansının izlenen dönemlerde devam edebilme derecesi olarak ifade etmişlerdir.

1.2.1. Kâr Yönetiminin Ölçümünde Kullanılanacak Tahakkukların Toplam Tahakkuklardan Ayrıştırılması

Teoh vd. (1998:1939-1940), toplam tahakkukları önce kısa vadeli tahakkuklar ve uzun vadeli tahakkuklar diye ikiye ayırmışlardır. Çünkü yöneticiler kişisel yargılarını kısa vadeli tahakkuklar üzerinde uzun vadeli tahakkuklardan daha fazla kullanmaktadırlar. Kısa vadeli tahakkuklar kısa vadeli varlıklar ve kısa vadeli yabancı kaynaklarda yapılan işlemleri kapsamaktadır. Örneğin; yöneticiler kısa dönem tahakkuklarını vadeli satış yaparak (daha önce nakit aldıklarını) tahakkuka dayalı gelirlerini arttırabilirler ya da şüpheli alacaklar için düşük karşılık ayırarak giderleri erteleyebilirler. Uzun vadeli varlıkları kapsayan uzun vadeli tahakkuk uygulamalarına örnek olarak maddi duran varlıklara azalan bakiyelere göre amortisman ayrılması, verginin azaltılması ya da olağandışı gelirleri gerçekleştirmiş gibi göstererek tahakkukların arttırılması verilebilir.

Ayrıca tahakkukları dört farklı bileşene ayırmışlardır: kısa vadeli ihtiyari tahakkuklar ve kısa vadeli ihtiyari olmayan tahakkuklar ile uzun vadeli ihtiyari tahakkuklar ve uzun vadeli ihtiyari olmayan tahakkuklar (Teoh vd. 1998:1939-1941). Çalışmalarında, kısa vadeli ihtiyari tahakkukların kâr yönetimine en çok konu olan tahakkuklar olduğunu ifade etmişlerdir.

İhtiyari tahakkuklar, yöneticilerin takdir yetkisine bağlı olarak ya da beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan tahakkuklardır. Belirli bir düzeyde beklenseler bile yöneticiler tarafından işletmenin çıkarları doğrultusunda gerçek bir olaya dayanmadan da oluşturabilen manipülasyona açık tahakkuklardır.

İhtiyari olmayan tahakkuklar ise faaliyetle ilgili tahakkuklar ya da tahakkukların normal kısmı olarak ifade edilmektedir. Yani şirketin normal faaliyetleriyle ilgili tahakkuklardır (Bartov vd. 2002: 196).

Kısa vadeli olduğunda şirketin cari faaliyetlerinden kaynaklanan, dönen varlıklar ve kısa vadeli yabancı kaynaklarda yapılan tahakkuklardır. Uzun vadeli olduğunda ise uzun vadeli varlıkları kapsar. Yöneticilerin cari tahakkuklarla manipülasyon yapma olasılığının uzun vadeli tahakkuklarla yapma olasılığından daha yüksek olduğu Guenther (1994) ‘un çalışmasında öne sürülmüştür (Teoh vd. 1998: 66).

Analistlere göre faaliyetlerden sağlanan nakit akımının dönem net kârı içindeki payının tahakkuklara göre daha yüksek olması kaliteli karın göstergesi olarak kabul edilir. Fakat yüksek düzeyde nakit kârına ancak düşük düzeyde nakit akımı olan şirketin tahakkuklar yoluyla karını arttırması ile ulaşılmış olmasından şüphelenilir. (Sloan, 1996: 291).

Yatırımcılar karı düşük olan işletmeleri sıkıntılı işletmeler olarak algırlar ve bu şirketlerle ilgili negatif yatırım düşüncesine sahiptirler. Yöneticiler bu negatif düşüncüyü yıkmak için ihtiyari olmayan tahakkukları kullanarak kâr yönetimi yaparlar. Tahakkuk yönetimi yöneticilerin arzu ettikleri kara ulaşmak için kullandıkları yollardan biridir. Tahakkuklar yöneticilerin tahminine dayalı yargılarını gerektirdiği için manipülasyona açıktır (Demirkan ve Plat 2009:98).

Demirkan ve Plat (2009) yaptıkları çalışmada ihtiyari tahakkukların derecesi ile kurumsal yönetim kalitesi ve işletmelerin finansal zorlukları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. İşletmelerin finansal kârlılıklarını iyileştirmeyi kurumsal yönetim kalitesini dikkate alarak ihtiyari tahakkuklar aracılığıyla yaptıklarını gözlemlemişlerdir. Ancak nitelikleri artan kurumsal yönetimin ihtiyari tahakkuk sıklığını azaltmadığı sonucuna ulaşmışlardır ve kârı düşük olan işletmelerde icracı olmayan yönetim kurulu üyelerinin ihtiyari tahakkuklara daha fazla dikkat ettiklerini belirlediklerini ifade etmişlerdir. Çünkü karlılık sorunu yaşayan işletmeleri tahakkuk manipülasyonuna daha yatkın görmüşlerdir (Demirkan ve Plat 2009:111-112).

Shen ve Chih (2007) Asya ülkelerinde kurumsal yönetimin kâr yönetimi üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Onlar kâr yönetiminin; kârın istikrarlı hale getirilmesi (earnings smoothing) ve agresif kâr yönetimini kapsadığını ifade etmişlerdir. Kâr yönetimi ile kurumsal yönetim arasında negatif bir ilişki olduğunu ve iyi kurumsal yönetim uygulayan işletmelerin daha az kâr yönetimi uyguladıklarını, büyük işletmelerin kârı istikrarlı hale

getirme eğilimlerinin daha fazla olduğunu, yüksek karlılık kaldıracına sahip işletmelerin daha iyi kurumsal yönetim uygulayarak kârı istikrarlı hale getirdiklerini, zayıf karlılık kaldıracına sahip olanların daha düşük kurumsal yönetim çerçevesinde kâr yönetimi yaptıklarını, yüksek büyüme ancak düşük kârlılığı olan işletmelerin kârı istikrarlı hale getirme ve agresif kâr yönetimi uyguladıklarını ama iyi kurumsal yönetim uygulamalarının bu etkiyi azalttığını tespit etmişlerdir (Shen ve Chih 2007: 22-23).

1.3. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Uygulanmaya Başlanmasının (2005), Kâr Yönetimi Üzerindeki Etkisi

Muhasebe kayıtları aracılığıyla üretilen finansal bilgilerin yer aldığı finansal tabloların hem ülke içinde hem de ülkeler arasında karşılaştırılabilmesi, şeffaflığının sağlanabilmesi ve gerçek durumu gösterir kılınması için uluslararası finansal raporlama standartları uygulamaya konulmuştur.

Uluslararası finansal raporlama standartlarının temelleri IASC'ın (Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee) 1973 yılında, ortak bir uluslararası muhasebe standartları seti oluşturmak amacıyla, 9 ülkenin 16 meslekî muhasebe örgütünün girişimleriyle kurulması ile atılmıştır. Temel amacı uluslararası muhasebe standartlarının oluşturulması olan IASC'nin üyeleri olan profesyonel muhasebe birlikleri, biçimsel olarak 1977 yılında kurulan ve temel amacı mesleki çıkârların temsil edilmesi olan Uluslararası Muhasebeciler Birliği'nin (International Federation of Accountants, IFAC) de üyeleridir (Uysal 2006: 91-97) IASC farklı örgütlerin katılımıyla sürekli genişlemiştir.

IASC'ın Uluslararası Muhasebe Standartlarını oluşturma süreci, 1973 yılında kurulmasını izleyerek, 1998 yılının sonuna değin sürmüştür.

IFAC'ın bir kolu gibi çalışan IASC (Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi) 24 Mayıs 2000'de IFAC'ın da katılımıyla Edinburg'da yapılan genel kurul toplantısında IASB (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu) oluşturulmuştur. 2001 yılından itibaren de IASB, IASC'ın yerini alarak standartları geliştirmek, yayınlamak ve IFRIC (Uluslararası Finansal Raporlama Yorumlama Komitesi) yorumlarını onaylamak görevlerini üstlenmiştir (<http://www.tsrbsb.org.tr/sayfa/iasb>). IASB Nisan 2001' de yaptığı ilk toplantısında daha önce çıkarılan bütün muhasebe standartlarını ve yorumlarını onaylamış ve Nisan 2001 tarihinden itibaren çıkarılacak tüm yeni standartlar uluslararası finansal raporlama standartları olarak adlandırılmış; yorumlar ise IFRIC (uluslararası

finansal raporlama yorumlama komitesi) tarafından yapılmaya başlanmıştır (Toraman ve Bayramoğlu 2006:465-466).

Ülkemizde öncelikle IASB tarafından yayınlanmış olan 29 adet UMS ve 8 adet UFRS'nin tamamı TMSK tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olup, Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IAS ve IFRS) ile IFRIC ve SIC Yorumları, Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS), TMS ve TFRS Yorumları ad ve kısaltmaları ile yayımlanmakta ve sürekli olarak güncellenmektedir. Türkiye Muhasebe Standartları seti; Kavramsal Çerçeve, Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları, TMS Yorumları ve TFRS Yorumlarından oluşmaktadır. Bunlar Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Seti ile tam uyumludur. (<http://www.tmsk.org.tr/dosyalar/Finansal%20Raporlamaya%20İlişkin%20Kavramsal%20Çerçeve.pdf>).

SPK, IOSCO (Uluslararası Sermaye Piyasası Kurumları Örgütü) üyesi olarak IFRS ile uyumlu standartları içeren Seri XI, No:25 “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliği” 5 Kasım 2003’de yayınlamıştır. Söz konusu tebliğ 33 adet standardı kapsamaktadır. Bu tebliğ, 117 aracı kurum 21 portföy yönetim şirketleri ve konsolidasyon kapsamındaki diğer şirketleri kapsamına almıştır. SPK'nın yayınladığı Seri XI, No:25 tebliğin mevcut düzenlemeleri ile UFRS arasında farklılıklar bulunmaktaydı ve uyumlaştırma süreci çıkarılan tebliğlerle sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu tebliğin ardından 21 Aralık 2004’de Seri:11, No: 27 nolu tebliği, 9 Nisan 2008’de Seri:11, No: 29 nolu tebliği yayınlamıştır ve SPK bu tebliğ ile borsa şirketlerine, aracı kurumlara ve portföy yönetim şirketlerine UFRS ile tam uyum zorunluluğu getirmiştir. SPK en son 9 Mart 2011 tarihinde Seri: XI, No: 31 nolu tebliği yayınlamıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu, “Sermaye Piyasası Kanununun verdiği yetki ve görevler çerçevesinde, piyasanın tam, zamanında, doğru ve güvenilir bir şekilde bilgilendirilmesi sürecinde muhasebe ve raporlama standartlarını en önemli araçlardan birisi olarak görmekte olup, yatırımcıların yatırım kararlarını alırken kullanacakları mali tabloların işletmelerin gerçek durumlarını yansıtmalarına yönelik düzenlemeler yapmaktadır” (Seri XI, No:25: 345).

SPK' da 1 Ocak 2005 tarihi itibariyle Avrupa ülkeleri ile aynı anda halka açık anonim ortaklıklara finansal tablolarını uluslararası finansal raporlama standartlarına göre düzenleme zorunluluğu getirmiştir.

Ardından Avrupa Birliğine uyum düzenlemeleri çerçevesinde 2008 yılında Seri: XI, No: 29 "Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya ilişkin Esaslar Tebliği" nin yürürlüğe girmesi ile borsa şirketleri, aracı kurumlar ve portföy yönetim şirketlerinin 2008 yılının ilk ara döneminden itibaren finansal tablolarını Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları ile tam uyumlu olarak düzenlemeleri zorunlu tutulmuştur (SPK Faaliyet Raporu 2008:83).

Hisseleri sermaye piyasalarında işlem gören şirketlere yatırım yapacak yatırımcıların yatırım kararı alırken başvurdukları en önemli bilgi kaynağı şirketlerin finansal tablolarıdır. Bu nedenle finansal tablolar kamuyu aydınlatmanın en temel unsuru haline gelmiştir. Kurumsal yönetim ilkeleri içerisinde yer alan kamuyu aydınlatma ve şeffaflık bir amacı göstermektedir. Bu amacın gerçekleşebilmesi için finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve uluslararası finansal raporlama standartlarına uygun bir şekilde hazırlanması gerekir.

Uluslararası finansal raporlama standartlarının kalitesi şeffaflığın kalitesinin de belirleyicisidir. Uluslararası standartlar kural bazlı ve ilke bazlı olmak üzere iki yaklaşım çerçevesinde incelenir.

Kural bazlı standartlar yöneticilere verilen seçimlik hakları ile muhakemede bulunma olanaklarının minimize edildiği katı kurallar dizisini ifade etmektedir. IASB muhasebe politikalarını seçme konusunda uygulayıcılara serbestlik veren ve farklı uygulama seçenekleri içeren ilke bazlı standartlar seti oluşturmuştur.

Katı kurallar muhasebe seçeneklerinin sınırlandırılmasını sağlar ve yöneticilerin fırsatçı davranışları çerçevesinde oluşan öznel yargı kapsamını da sınırlamaktadır. Bununla birlikte esnek kuralların çokluğu muhasebe seçeneklerinin kapsamını genişletmekte ve yöneticiler takdir haklarını daha geniş bir kapsamda kullanmaktadırlar dolayısıyla da yöneticiler daha yüksek derecede öznel yargıda bulunabilmektedirler. Muhasebe standartlarının da fırsatçı davranışlar üzerinde etkisi olabilir. Etkili kontrol mekanizmaları olmadığında yöneticiler kendi çıkarları çerçevesinde yargıda bulunabilirler. Bu şekildeki daha esnek kurallar kâr yönetimi uygulanma olasılığını daha da arttırmaktadır (Callao ve Jarne 2010:160).

Katı muhasebe politikaları istenilen karın elde edilebilmesi için işlemlerin manipülasyonunda da artışa yol açabilir.

Yaşanan muhasebe skandalları ile ABD’de de uluslararası muhasebe standardı oluşturma sürecinin aşırı kural bazlı olduğu görüşü çerçevesinde; FASB, SEC’ inde desteği ile ilke bazlı yaklaşımın dünya düzeni için daha geçerli olduğu görüşünde birleşti. SEC yayınladığı çalışmada ilke bazlı standartların karakteristiklerini maddeler halinde açıkladı (<http://www.sec.gov/news/studies/principlesbasedstand.htm>).

İlke bazlı oluşturulan uluslararası finansal raporlama standartları özün önceliğine ve tahakkuk esasına dayanmaktadır (Psaros ve Trotman 2004: 78).

IFRS ile IFRS öncesi döneme göre daha fazla finansal bilginin ifşası zorunluluğu getirilmiştir ve içeridekiler ve dışarıdakiler arasındaki bilgi asimetrisinin azalması beklenilmektedir.

Ancak IFRS’nin kaliteli finansal raporlama üzerinde negatif etki yaratabileceği düşünülen çeşitli yönleri son yıllarda literatürde vurgulanmaktadır. Bu durumda bir çok Avrupa ülkesindeki yerel standartlara göre IFRS’nin daha fazla esnekliğe izin vermesine, belirli kriterlerin uygulanmasında öznel yargının kullanılmasına izin vermesine, gerçeğe uygun değerlerin dahil edilmesine ve finansal tabloların sunumu ile ilgili yapılması gerekenlerde hafifletmelere izin vermesine bağlanmıştır. Bu sayılanlar ihtiyari tahakkuk muhasebesi ve fırsatçı davranışlar için fırsat yaratabilir her ne kadar işletme bu takdir haklarını büyük olasılıkla finansal raporlama teşviklerine bağlı olarak kullanacak olsa da! (Callao ve Jarne 2010:160-161). Özellikle uygulamanın ilk yıllarında yeni ilkelerle ve yorumlamalarla ilgili zorluklar yaşanacağından ihtiyari tahakkuk muhasebesinde artış olabilir (Callao ve Jarne 2010:161).

Yine de birçok Avrupa ülkesinde özellikle kıta avrupası ülkelerinde (Fransa, Almanya, Portekiz, İspanya v.b.) ve diğer uygulayan ülkelerde IFRS uygulamaları muhasebe felsefesinde dikkate değer değişikliklere yol açmıştır. Kural bazlı sistemden ilke bazlı sisteme kayma olmuştur. Kayma ile hem yöneticiler hem de denetçiler finansal tabloların işletmenin gerçek durumunu yansıtabilmesi için sıklıkla yargılarını kullanmaya başlamışlardır.

Dikkate değer yargılarda bulunma ve işlemlere özel bilginin kullanılmasına izin veren uluslararası finansal raporlama standartları yöneticilere önemli takdir yetkisi

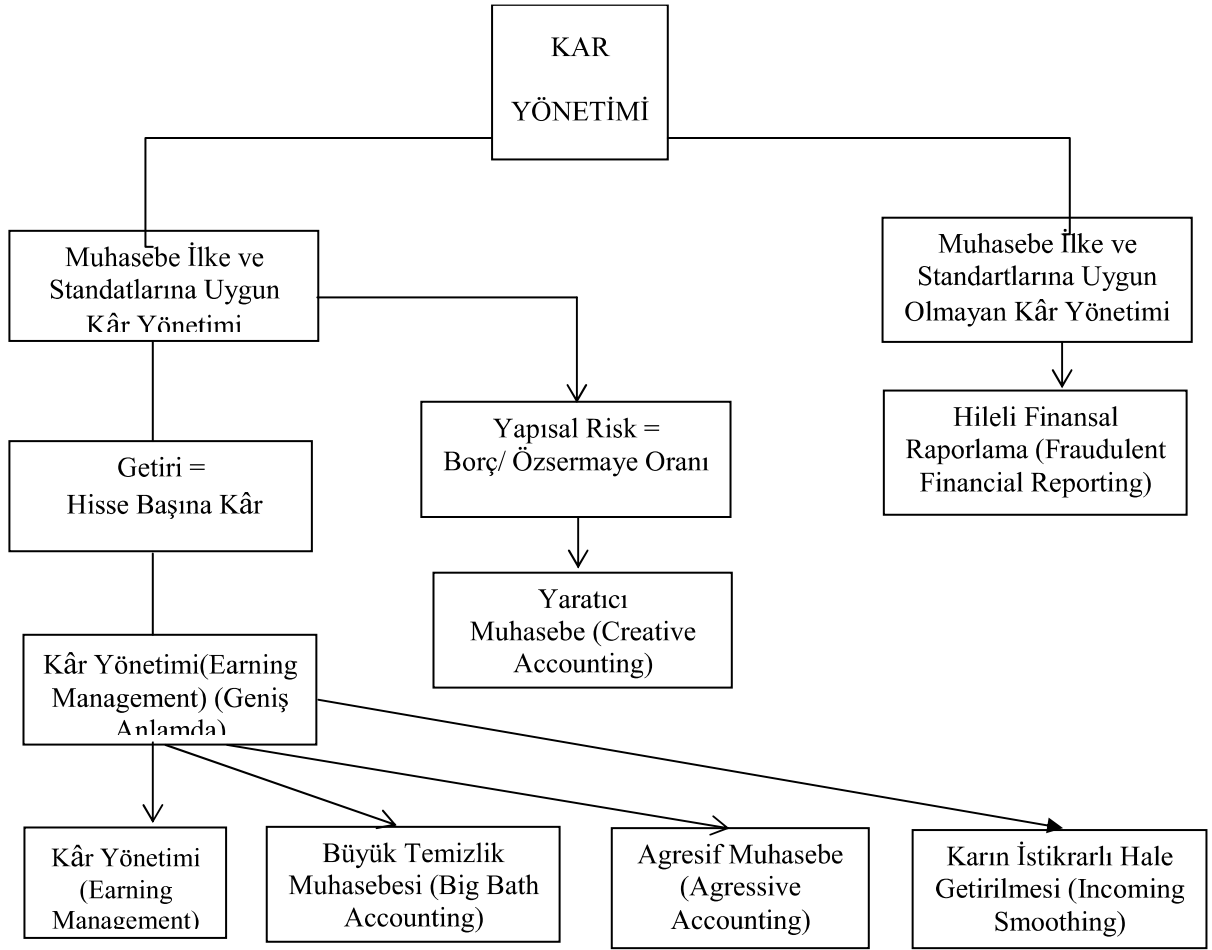
tanımlanmaktadır. UFRS ile özün önceliği kavramı çerçevesinde genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve raporlama standartları esnekliğine dayanan muhasebe tahminlemeleri ile işletmenin gerçek durumun ifşası amaçlanmaktadır.

Finansal tablolardaki muhasebe tahminleri geçmişte meydana gelmiş ticari işlem ya da olayların etkisini ya da varlık ve borçların hali hazırdaki durumlarını tespit etmek (ölçmek) için yapılan tahminlerdir. Muhasebe tahmin işlemlerine örnek olarak stokların ve ticari alacakların net gerçekleşebilir değerleri (stoklara ve alacaklara ilişkin değer düşüklüğü karşılıkları), varlık ve kaza sigortası karşılıkları, tamamlanma derecesine bağlı olarak kayda geçirilen gelir tahakkukları, emeklilik ve garanti giderleri ve amortisman giderleri verilebilir (AICPA, Statements on Auditing Standards (SAS) No.57, Paragraphe 02).

2. Kâr Yönetimi Yöntemleri (Sınıflandırması)

Literatürde Earnings Management (Kâr yönetimi) genellemesi altında kâr yönetimi uygulama yöntemleri 1- Kâr yönetimi (Earnings Management), 2- Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing), 3- Büyük Temizlik Muhasebesi (Big Bath Accounting), 4- Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting) ve 5- Hileli Finansal Raporlama (Fraudulent Financial Reporting) olarak ifade edilmektedir. Tüm yöntemlerde kâr yönetilir ama kârın yönetilme amacı ve taktikler farklıdır.

Stolowy ve Breton(2004) çalışmasında kâr yönetimi yöntemlerinin sınıflandırmasının Şekil 2.1’de görüldüğü gibi yapılabileceğini ifade etmiştir.

Kaynak: Stolowy, Breton, 2004,s.8.

Stolowy ve Breton(2004), çalışmalarında Dechow ve Skinner (2000) in kâr yönetimi kategorileştirmesi yaparken GAAP içinde yapılanlar ve GAAP'ı ihlal edenler olarak ayırdıklarını, GAAP dışında yapılan uygulamaları hile, GAAP içinde yapılan uygulamaları da “muhafazakar muhasebe, tarafsız (nötr) muhasebe ve agresif muhasebe olarak üç kategoriye ayırdıklarını belirtmişlerdir. Ve kendi oluşturdukları kâr yönetimi kategorileştirmesinde ilk ayırımlarının Dechow ve Skinner (2000) le uyumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Ama bu durumun geliştirilebileceğini de eklemişlerdir. Çünkü 1978 yılında 4. Avrupa Direktiflerinin (Fourth European Directive) yayınlanması ile direktifler eğer GAAP ile uyum işletmenin finansal durumunu doğru ve gerçeğe uygun gösterme konusunda yetersiz kalıyorsa yöneticiler GAAP dışında olan ilkeleri kullanmak zorundalar ibaresini kullanmıştır. Bu durumda da artık GAAP'ın ihlali hile değildir (Stolowy, Breton, 2004:12).

Mulford ve Comiskey (2002); agresif muhasebeleştirme, kâr yönetimi, kârların istikrarlı hale getirilmesi, hileli finansal raporlama ve yaratıcı muhasebeleştirme uygulamaları şeklinde adlandırılan ve bir şirketin finansal durumu, faaliyetleri ve faaliyet sonuçları hakkında finansal bilgi kullanıcılarına gerçeğe aykırı bilgi sunulmasına neden

olan bütün işlem ve uygulamaları, muhasebeleştirme manipülasyonları olarak değerlendirilmektedir. Mulford ve Comiskey kar yönetimini finansal sayılar oyunu olarak ifade etmişlerdir. Oyunun kendisi çok farklı isimlere ve çok farklı formlara sahiptirler, kullandıkları taktiklerin kapsamına bağlı olarak isimlendirilirler bu durum tablo 2.1 'de özetlenmiştir.

Tablo 2.1 Kâr Yönetimi Yöntemleri

Manipülasyonun Adı (Türü)	Kapsamı
Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting)	Daha yüksek kâr elde etmek gibi bazı arzu edilen sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak şekilde muhasebe ilkeleri uygulama seçeneklerinin (politikalarının) etkili ve kasıtlı bir biçimde seçilmesini ve uygulanmasını kapsar. (izlenen politikalar genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olabilir olmayabilir de)
Kâr yönetimi (Earnings Management)	İşletme yönetimi tarafından önceden belirlenen hedefe ulaşmak ve piyasa analistlerinin kâr tahminlerini karşılamak için ya da daha istikrarlı ve sürdürülebilir kâr akımı sağlamak için kârların etkin olarak manipüle edilmesi çabalarını kapsar.
Kârların İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing)	İşletmenin yıllar itibarıyla elde ettiği kârlardan oluşan trendde meydana gelebilecek sapmaları önleyebilmek için uygulanan bir kâr yönetimi biçimi olarak tanımlanır. Kâr trendinde meydana gelebilecek olağanüstü iniş ve çıkışları azaltmak için, bir dönemin gelirini diğer döneme aktarmayı sağlayan uygulamaları kapsar.
Hileli Finansal Raporlama (Fraudulent Financial Reporting)	Finansal tablo kullanıcılarını aldatmak için, finansal tablolarda yer alan açıklamaların, miktarların veya hesapların kasıtlı olarak gerçek dışı beyan edilmesi veya hiç beyan edilmemesi gibi faaliyetleri kapsadığından suç oluşturur ve adli soruşturma konusu olur.
Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları (Creative Accounting Practices)	Muhasebe manipülasyonu yaparken kullanılan agresif muhasebe, kâr yönetimi, kârların istikrarlı hale getirilmesi ve hileli finansal raporlama olarak adlandırılan yöntemlerin herhangi birini veya tamamını ifade eder.

Kaynak: Mulford, Comiskey, 2002, s. 3.

2.1. Kâr Yönetimi (Earnings Management)

Kâr yönetimi anlayışı sermaye piyasalarında muhasebe bilgisinin öneminin artması ile daha fazla tartışma konusu haline gelmiş ve araştırmalara daha fazla konu olmuştur. Muhasebe bilgisi yöneticilerin ve tüm paydaşların sermaye piyasalarındaki finansal performanslarını anlamalarını sağlayan birincil mekanizmadır. Yöneticiler gelir ve gider kalemlerini karşılaştırarak nakit akışlarının zamanlama olarak tahminini yapmak zorundadırlar çünkü bu tahakkuk muhasebesinin temel özelliğidir. Muhasebe bilgisi şimdiki ve geçmiş nakit akışları bağlantısının kurulmasında önemlidir hatta işletmenin gelecekteki nakit akımları ile ilgili de bilgi sağlar (Barriga 2009: 4-5).

Finansal raporlama sürecindeki güvenilirliği azaltan unsurlardan biri de kâr yönetimidir. Healy ve Wahlen kâr yönetimini, finansal rapor kullanıcılarını şirketin ekonomik performansı hakkında yanıltmak ve raporlanan rakamlara dayalı olarak belirlenen kârlarını etkilemek ya da raporlanan kâra bağlı sözleşmelerdeki yaptırımları minimize etmek amacıyla yöneticilerin finansal raporların sonuçlarını değiştirebilecek karar ve uygulamaları olarak tanımlamışlardır (Healy ve Wahlen 1999 :6).

Mintz ve Morris kâr yönetimi ile ilgili genel kabul görmüş bir tanımın olmadığını ifade etmektedir. Onlar kâr yönetimini “bir kişinin kişisel avantajı için bilinçli bir çabayla kazançların manipüle edilmesi” olarak tanımlarlar. O kişi sıklıkla yöneticidir. Yöneticinin kâr yönetimi nedeni ile kazandığı avantajlar; tazminat elde etme, daha olumlu eleştiri alma, göreve devam etme olarak ifade edilebilir. Fakat eğer kâr yönetimi tahvil sözleşmeleri memnuniyeti ya da hisse senetlerinin fiyat istikrarı için kullanılırsa avantaj işletme için de genellenmiş olur. Burada işletme ve mevcut hissedarların lehine avantaj fakat kredi verenlerin ve potansiyel hissedarların aleyhine bir avantaj durumu söz konusudur (Grasso vd. 2009:46-47).

Scott (2003:369)’ da yöneticilerin muhasebe politikalarını belirlerken, muhasebe standartlarında belirtilen seçeneklerden kendileri için en yararlı olanını veya şirketlerinin piyasa değerini en iyi maksimize eden politikaları seçmelerini kâr yönetimi olarak adlandırmaktadır.

Schipper (1989:92) ise yatırım ve finans kararlarının zamanlamasına dikkat çekmiştir. Örneğin yıl sonuna ya da dönem sonuna doğru kısa bir süre için ihtiyari bir harcamanın ya da satışın ertelenmesi ya da hızlandırılması ile kâr yönetimi yapılabilir diye ifade etmiştir.

Giroux (2004:314) kâr yönetimini; istenilen, arzu edilen sonuca ulaşmak yani şirketin gerçek finansal durumunu farklı göstermek (distort) için isteğe bağlı seçilen muhasebeleştirme yöntemlerini kullanarak karı değiştirmek olarak tanımlamaktadır.

Rezaee (2002:96) kâr yönetimini hileli ve hilesiz olarak iki bölümde incelemiştir. İşletmeler raporlanan gelirin miktarı ve zamanlaması üzerinde olumlu etkiye sahip genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri sınırları içinde esneklikten yararlanarak karı yönetiyorlarsa hilesiz kâr yönetimini kullanıyorlar demektir. GAAP (GKGMİ) esnekliği yönetime şirkete en uyan yöntemi seçme olanağını verir. Dolayısıyla şirketler kazançlarını seçtikleri muhasebe yöntemiyle yönetebilirler. Buna örnek olarak işletmelerin fiyatların arttığı dönemlerde stok değerlendirme yöntemlerini FİFO yönteminden LİFO yöntemine değiştirerek kâr yönetimi ile vergi avantajı sağlamaları verilebilir ya da amortisman yöntemleri içinden avantajlı olan seçilerek de kâr yönetimi yapılabilir (Rezaee 2002: 96-97).

Muhasebe sistemi dışında yani genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri sınırları dışında kalan uygulamaları ayırtırmak için hileli (kötü niyetli) kâr yönetimi (abusive earning management) terimi literatürde kullanılmaktadır. Uygulama şirketin finansal performansının önemli ölçüde yanlış yansıtılmasına neden oluyorsa, hileli kâr yönetiminden söz edilebilecektir (Mulford ve Comiskey 2002:59).

Levitt (1998) kâr yönetimini; “Muhasebe ilkeleri ve standartlarındaki esneklik iş yeniliklerine ayak uydurabilmeyi sağlar. Eğer bu esneklikler kötüye kullanılırsa kâr yönetimi gibi suiistimaller (abuses) sözkonusu olmaktadır. Buradaki trik ya da hile, gerçek finansal durumu gizlemek ve doğru sonucun kamuya açıklanmasını önlemek için yapılmaktadır. Bu da yöneticilerin kararlarının gerçek sonuçlarını dolayısıyla finansal tabloları maskeleymektedir” şeklinde tanımlanmaktadır.

Hileli kâr yönetimi (abusive earning management) GAAP’ın (GKGMİ) esnekliğinin dışına çıktığı için yasal olmayan illegal bir yoldur. Buna örnek olarak kazançların bilerek yasal olmayan yollarla değiştirilmesi, tahrifle yanlış kaydedilmesi ve kazancın kasıtlı manipülasyonu verilebilir. Ayrıca bu hileli finansal tablolar denetçiler tarafından da ortaya çıkarılamayabilir. Hileli sunulan finansal tablolar kullanıcıların yanlış karar almalarına neden olurlar. Yayınlanan finansal tablolar potansiyel yatırımcıların şirketin değeri hakkındaki düşüncelerini etkilemektedir. Bu yüzden gelir artırıcı kâr yönetimi şirketin durumunu daha iyi göstermek için kullanılabilir. Böylece, işletmenin hisse senedi fiyatları

yükselecektir. Özellikle, finansal durumu zayıf olan şirket yöneticileri, yönettikleri şirketi olduğundan iyi gösterebilmek için daha fazla çaba sarf etmektedirler. İşletmeler illegal kâr yönetimiyle düşük maliyetle de borçlanabilmektedirler (Rezaee 2002:97-98).

Yukarıdaki tanımlamalarda, kâr yönetiminin bazen muhasebe ilkeleri ve standartlarındaki esneklik kapsamında gerçekleştiğini, bazen ise bu esneklik sınırlarını aşarak, hileli (kötü niyetli, aldatıcı) (abusive) nitelik kazandığı belirtilmektedir. Her iki durumda da kâr, yanıltmak amacıyla yönetilmekte ve finansal raporlarda gerçek sonuçlar gösterilmemekte yanlış ve yanıltıcı bilgi verilebilmektedir.

Yöneticiler finansal raporlamada muhasebe ilkeleri ve standartlarının esnekliğine dayalı inisiyatiflerini kullanmaktadırlar. Bu yüzden, standartları tespit edenler açısından kritik nokta, standardın yöneticiye sağladığı karar verme inisiyatifinin hangi durumda, dışarıdan bilgi sağlayanlar için fayda yaratacağına, ne zaman bu faydanın azalacağına karar vermektir (Healy ve Wahlen, 1999:8).

Kâr yönetimi temelde, muhasebenin nakit işlemlere değil tahakkuk esasına dayanması nedeniyle tahakkuklarla oynanması, muhasebe politikalarının uygulama zamanlarının veya muhasebe politikasının değiştirilmesi ile gerçekleştirilebilmektedir (Styolowy ve Breton 2000:6).

Yöneticiler kâr yönetimini özellikle yönetimin takdirine bağlı olarak yapılan tahakkuk muhasebesi aracılığıyla yaparlar (Christie, Zimmerman, 1994:544). Ancak kâr yönetimi tahakkukların gözlenemeyen şekli ile gerçekleştirilirse, yatırımcıların kâr yönetiminin raporlanan kâr üzerindeki etkisini anlayabilmeleri pek ihtimal dahilinde olmayacaktır (Beneish 2001:3).

Kâr yönetimi uygulamalarında kullanılan tahakkuklar, yöneticilere genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve uluslararası muhasebe standartları çerçevesinde kişisel yargılarını kullanma imkânı da sağlamaktadır. Yöneticiler de finansal raporlamada muhasebe ilkeleri ve standartlarının esnekliğine dayalı inisiyatiflerini kullanarak kâr yönetimi yapabilmektedirler.

Kâr yönetiminin nedenlerini aşağıda ki gibi özetleyebiliriz:

Yöneticiler, finansal analistlerin kar tahminlerine paralellik sağlamak, kendilerinin daha önce yaptıkları tahminlere ulaşmak veya bazı kar trendlerini devam ettirmek gibi amaçlarla, daha önce belirlenen kar beklentilerini karşılamak üzere, karı manipüle

etmektedirler. Kâr yönetimi, yatırımcıların şirketle ilgili algılarını yönetmek ya da etkilemek üzere gerçekleştirilmektedir. Kellog ve Kellog'a (1991) göre ise, yatırımcıların şirketle ilgili algılarını etkilemeyi; yatırımcıları şirketin hisse senetlerini almaya yönlendirmek, teşvik etmek (encourage) ve şirketin değerini artırmak şeklinde açıklanmaktadır (Küçüksözen 2005:60-61).

Dye (1988)'e göre kâr yönetimi uygulamalarının şirket yöneticilerinin ücretlerini arttırmayı sağlayabilmesi, esas itibariyle yatırımcılar sayesinde mümkün olabilmektedir. İkinci olarak, bir şirketin piyasa tarafından beklenen değerinden daha fazla bir değere gelmesinde hisse senedi sahiplerinin de menfaati vardır. Dolayısıyla, kâr yönetiminde ekstra bir talep yaratmak suretiyle, yeni ortaklardan eski ortaklara doğru bir servet transferi de söz konusu olmaktadır (Küçüksözen 2005:61).

2.2. Kârın İstikrarlı Hale Gelmesi (Income Smoothing)

Kâr yönetimi yöntemlerinden biri olan kârı istikrarlı hale getirmeyi Beidleman, işletme için normal olarak kabul edilen kâr seviyesi etrafında dalgalanma düzeyinin kasıtlı olarak sınırlandırılması olarak tanımlamıştır (Beidleman 1973:653).

Mulford ve Comiskey ise istikrarlı bir kâr dağıtımını yaparak daha az riskli bir şirket izlenimi vermek için karın yüksek olduğu dönemlerde düşük gösterilmesi, düşük olduğu dönemlerde ise yüksek gösterilmesine yönelik kâr yönetimi uygulamalarından biri olarak ifade etmiştir (Mulford ve Comiskey 2002: 3).

Açıklanan kâr üzerinde etki yaratacak açıklamaların zamanlamasına müdahale edilerek kâr istikrarlı hale getirilmektedir.

Kârın istikrarlı hale getirilmesi için yapılan kâr yönetiminin hedefi, işletme için sürekli istikrarlı bir şekilde büyüyen kar trendi sağlamaktır. Bu tür bir kâr yönetiminin gerçekleştirilebilmesi için işletmenin bazı dönemlerde yüksek tutarda kâr etmesi gerekmektedir. Böylece kârın yüksek olduğu dönemlerde yüksek tutarlarda karşılık ayırmak ve bu karşılıkları gerektiği dönem ya da dönemlerde gelir olarak kaydetmek suretiyle istenilen dönemlerde kâr edilmesi ya da kârın yükseltilmesi mümkün olabilecektir. Sonuç olarak bu tür kâr yönetiminde temel hedef, kâr varyansında bir azalma yani kâr değişiminde azalma yada kâr değişiminde istikrar meydana getirmektir ya da karın seyirinde zaman içinde meydana gelebilecek dalgalanmalardan (iniş-çıkışlardan) korunmaktır (Stolowy ve Breton 2000:18).

Zaman içinde kârı istikrarlı hale getirme ya da kârı istenilen seviyede tutma çeşitli şekillerde yapılabilir (Ronen ve Sadan 1975, 133-134).

1- Muhasebe olayının meydana gelmesi ve onaylanması yani tahakkuk muhasebesi yoluyla kârı istikrarlı hale getirme: Örneğin yönetim raporlanan kârdaki değişkenliği azaltmak için işlemlerin gerçek zamanlarını değiştirebilir.

2- Zaman içinde paylaşırma (dağıtma) yoluyla kârı istikrarlı hale getirme: Örneğin yönetim kârı istikrarlı hale getirmek için giderleştirme ve gelirleştirme (amortismanı erteleme) arasında ya da Ar-Ge giderleri ile personel eğitim giderleri arasında seçim yaparak kârı zamana yayabilir.

Ayrıca kur farkları aktifleştirilebilmekte ya da pasifte gösterilebilmekte ve raporlanan kârları istikrarlı hale getirmek amacıyla zaman içine yayılarak kâr veya zarar hesaplarına aktarılabilir (Demir ve Bahadır, 2007: 113).

3- Sınıflandırma yoluyla kârı istikrarlı hale getirme: Hedef net gelir dışındaki gelir değişkenlerini istikrarlı hale getirmek olduğu zaman yöneticiler inisiyatiflerini kullanarak gelir tablosu hesaplarını yeniden sınıflandırabilirler.

Kârın istikrarlı hale getirilmesinde kullanılacak muhasebe uygulamaları aşağıdaki özellikleri taşımalıdır (Copeland 1968, 102):

A- Bir kez kullanıldıktan sonra, işletmeyi gelecekte özel bir eylem yapmak zorunda bırakmamalıdır.

B- Uygulama profesyonel yargıya dayanmalı ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin çizdiği sınırların içerisinde olmalıdır.

C- Yıllardan yıla karda oluşan farklılıkları ortadan kaldırabilmelidir.

D- Kardaki dalgalanmaları ortadan kaldırabilmek için bilançodaki hesapların bakiyelerinin yeniden sınıflandırılmasını gerektirmektedir.

E- Tek başına ya da diğer uygulamalarla birlikte birbirini takip eden dönemlerde kullanılmalıdır.

Atik (2009), İMKB' de listelenen şirketlerin ihtiyari muhasebe değişikliklerini kullanarak kârı istikrarlı hale getirme davranışlarını test etmiştir. Yaptığı çalışmada kârı istikrarlı hale getirmenin birer parçaları olan ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar ile ilgili tahmin yapmayı gerektirmeyen Moses (1987)'in kullandığı metodu kullanmıştır.

Moses ihtiyari muhasebe değişikliklerini kârı istikrarlı hale getirme aracı olarak kabul etmiş ve işletmelerin ihtiyari muhasebe değişikliklerini kullanarak kârı istikrarlı hale getirmeye uğraştıklarını varsaymıştır. Ona göre ihtiyari muhasebe değişikliklerinin raporlanan kâr üzerindeki etkisi büyüktür ve yönetimin bilgisi olmaksızın yapılması söz konusu değildir. Yöneticilerin gerçek niyetlerini bilmek de imkânsızdır. Bu yüzden kârı istikrarlı hale getirmeyi ihtiyari muhasebe değişiklikleri ile meydana gelen olası yöntemlerden biri olarak varsaymıştır.

Atik (2009:595) İMKB’de işlem gören işletmelerin dipnotlarını ihtiyari muhasebe değişikliklerini tespit etmek amacıyla dipnotun ilk kullanıma başladığı 1998 ve 2003 yılları periyodunda incelemiştir. Çünkü dipnotlarda muhasebe değişikliklerinin net gelir üzerindeki parasal etkileri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İlave olarak ihtiyari muhasebe değişiklikleri ile bilgi veren denetçi raporları da incelenmiştir. Daha sonra tüm bu verileri kullanarak Moses’ın kâr düzeltme modelini uygulamıştır. Araştırmasında işletme büyüklüğü, işçi maliyetleri, sahiplik yapısı, borç rasyosu (toplam borç / toplam varlık oranı), muhasebe değişikliği öncesi beklenen kârdaki sapma miktarı ve muhasebe değişikliğinin yönlü etkisi, sektör gibi değişkenler ile kârı istikrarlı hale getirme davranışı arasındaki ilişkiye bakmış ve güçlü bir ilişki bulmuştur. İstatistiksel sonuçlara göre geliri istikrarlı hale getiren (geliri düzelten) ve getirmeyen (düzeltmeyen) işletmeler birbirinden isteğe bağlı muhasebe değişimi değişkenleri ve faaliyette buldukları sektörlere göre ayırt edilmişlerdir. Örneklem içindeki işletmelerin % 60’a yakınının gelirlerini düzelttiği, % 40’a yakınının da gelirlerini düzeltmedikleri tespit edilmiştir. (Atik 2005:611) Araştırmanın sonucunda kârı istikrarlı hale getirme davranışının özellikle Türkiye’nin iki büyük kriz yaşadığı 1999 ve 2000 yıllarında yapıldığı görülmüştür. 1999 ve 2000 yıllarındaki bu artışın nedeni ekonomik açıdan zor şartlar nedeni ile belirledikleri kâr düzeyine ulaşamayan yöneticilerin isteğe bağlı muhasebe değişikliklerini kullanarak karı istikrarlı hale getirmeyi (karı ayarlamayı) tercih etmiş olabilecekleri ile açıklanmıştır. Ve bu dönemde işletmelerin %59’un da net geliri arttırıcı, % 41’inde ise net geliri azaltıcı değişiklikler yapıldığı görülmüştür. 1998-2003 periyodunda ise ihtiyari (isteğe bağlı) muhasebe değişikliklerini de beş grup altında toplamıştır: 1- Amortisman tahmininde değişiklik, 2- Amortisman metodunda değişiklik, 3- Giderleştirme politikalarında değişiklik, 4- Stok değerleme yönteminde değişiklik, 5- Diğer (Atik 2009:600-601).

Kâr yönetimi uygulamalarından biri olan karın istikrarlı hale getirilmesinde de manipüle edilerek açıklanan kâr ile işletmenin finansal performansı hakkında tüm paydaşlar yanıltılmaktadır.

2.3. Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting)

GAAP yada Uluslararası muhasebe standartlarına (UFRS) uygun ya da uygun olmayan yöntemler kullanılarak, hedeflenen amaca ulaşmak için, (örneğin belirli bir dönemde yüksek dönem karı göstermek amacıyla konsinye satışların normal satışlar olarak kaydedilmesi gibi) muhasebe standartlarının kasıtlı ve zorlayıcı bir şekilde seçilmesi ve uygulanmasıdır (Mulford ve Comiske 2002 :3).

Örneğin Sunbeam Şirketi 1996 yılı faaliyet raporunda, geleceğe yönelik olarak yeniden yapılanma ve büyüme faaliyeti çerçevesinde oluşacak giderlerini Amerikan muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak önceden tahmin etmiş ve planın uygulanmaya başlandığı 1996 yılında oluşan giderleri dönem gideri olarak kaydetmiştir. Ancak yeniden yapılanma maliyeti oldukça yüksek yani agresif olarak yüksek tahmin edildiğinden o yıla ilişkin kâr olduğundan düşük gösterilmiştir. Yeniden yapılanma maliyetinin yüksek tahmin edildiği dönem kârı sonraki dönemlerin kârından düşük gösterildiği için yenilenme sonrası yıllarda işletme karlılığının artırılması yani performansının daha iyi gösterilmesi de sağlanmıştır (Mulford ve Comiskey 2002: 27). Görüldüğü gibi agresif bir uygulama ile kâr yönetimi yapılmıştır.

Agresif muhasebe uygulamaları, belirli faaliyet dönemlerinde kârı yüksek göstermek amacıyla genellikle muhasebe standartlarının kasıtlı zorlanması ile konsinye satışların ve faturası kesilmiş ancak henüz müşteriye sevkedilmemiş mal tutarlarının satış geliri olarak kaydedilmesi ya da gelir olarak kaydedilen faaliyetlere ilişkin bazı harcama ve giderlerin sonraki dönemlere ertelenmesi gibi uygulamaları kapsamaktadır (Küçüksözen 2004: 94-95). Sonuç olarak bu işlemlerle de, şirketin faaliyet sonuçları ile ilgili ilgililere yanıltıcı ve eksik bilgi verilerek kâr yönetimi yapılmaktadır.

2.4. Yaratıcı Muhasebe (Creative Accounting)

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, bir işletmenin finansal performansı ile ilgili düşünceleri değiştirmek amacıyla, şirketin gerçek finansal durum ve faaliyet sonuçlarını değiştirmeye yönelik yapılan tüm uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları içinde ya da dışında kalan

kâr yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, agresif muhasebe uygulamaları da yaratıcı muhasebe uygulamaları kapsamında ele alınmaktadır. Ayrıca hileli finansal raporlama uygulamaları da bu kapsamda kabul edilmektedir. Ancak yaratıcı muhasebe uygulamaları, kasıt unsuru açısından olmasa bile sonuçları açısından hileli finansal raporlama uygulamalarından daha az tehlikeli olarak değerlendirilebilir (Mulford ve Comiskey, 2002:8-9).

Literatürde bazı yazarlar tarafından yaratıcı muhasebe uygulamaları; kâr yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, agresif muhasebe uygulamaları ve hileli finansal raporlama gibi kâr yönetimi yöntemlerinin tamamını kapsayan bir uygulama olarak kabul edilmektedir. U yüzden de, yaratıcı muhasebe uygulamalarının tanımı ve içeriği konusunda tam bir konsensüs bulunmamaktadır denilebilir. Ancak, yaratıcı muhasebe uygulamalarının bilanço, gelir tablosu ve nakit akım tablosu gibi finansal tablo kalemlerinin sınıflandırılması üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir (Küçüksözen 2004:89).

Yaratıcı muhasebe uygulamalarına örnek olarak; fiktif gelir yaratılması ya da gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi, faiz giderlerinin agresif bir şekilde aktifleştirilmesi veya amortisman süresinin uzatılması, varlık ve yükümlülüklerin gerçek dışı açıklanması, olağanüstü gelirlerin faaliyet gelirleri olarak, faaliyet giderlerinin ise olağan üstü giderler olarak yazılması ve benzeri uygulamalarla gelir tablosu hesaplarının sınıflandırılmasının değiştirilmesi, işletmenin nakit yaratma gücünü olduğundan yüksek göstermek için nakit akım tablosunda yatırımlardan ya da diğer faaliyetlerden sağlanan nakdin, faaliyetlerden sağlanan nakit gibi gösterilmesi verilebilir (Küçüksözen 2004:90).

2.5. Büyük Temizlik Muhasebesi (Big Bath Accounting)

Büyük temizlik muhasebesi üst yönetimin değiştiği dönemlerde yeni yöneticinin geçmiş dönemi kötü göstermek gelecek yılları da daha karlı gösterebilmek için gelir azaltıcı ihtiyari tahakkukları kullanarak bazı varlıkları finansal tablolardan temizlemesi işlem ve uygulamalarını kapsar. Bu amaçla aktifleri gider yazarak bilançodan çıkarabilir (Walsh vd. 1991, 173).

Healy (1985) büyük temizlik muhasebesini bazı gelirleri ertelemek suretiyle cari yıl gelirini azaltmak ya da bazı kalemleri zarar yazmak suretiyle finansal tablolardan çıkarmak olarak tanımlamaktadır. Ve yöneticilerin büyük temizliği prim almak için, cari yıl karını düşürüp gelecekte daha karlı bir finansal tablo açıklamak için kullandıklarını ifade etmektedir.

Pourciau (1993) büyük temizlik muhasebesi olarak adlandırmaksızın yaptığı çalışmasında işletmelerde rutin olmayan bir yönetici (üst yönetim) değişimi olduğu zamanki kâr yönetimi düzeylerini test etmiş ve tipik büyük temizlik muhasebesi yöntemlerinin uygulandığını gözlemlemiştir. Gelen (üst yönetim) yöneticinin izleyen yıllarda daha fazla kar artışı sağlayabilmek için geldiği ilk yıl kar (gelir) azaltıcı politikalar izlediğini ifade etmiştir. Beklenmeden gerçekleşen yönetici istifalarının çoğu belli kötü sonuçlardan gerçekleşmiş olabileceğinden dolayı bu yöntem yeni yönetici için daha kullanılabilir bir yöntemdir.

Büyük temizlik muhasebesi yapıldıktan sonraki sonuçlar normal sonuçlardan önemli ölçüde farklılıklar arz eder. Büyük temizlik birkaç yıl düzeltmelerle sağlanmış sürekli (birkaç yıl) karlılığın sağlanması temeline dayanır. Yeni yönetici içinde bulunulan dönemi kötü göstererek, yani hesaplarda ileride problem yaratacak unsurları o döneme aitmiş gibi gösterir. İleride düşük kar etme olasılığına karşı elinde karı yüksek gösterecek rezerv bulundurmaya da hedefler böylece karlılığı ileriki yıllara taşımış olur (Stolowy ve Breton, 2000: 18).

Abarbanell ve Lehavy (2003) araştırmalarında kâr yönetiminin hangi nedenlerle yapıldığını tespit edebilmek için, finansal analistlerin hisse senetleri ile ilgili “satın al, tut ya da sat” yorumlarını kullanmışlardır. Analistlerin düşük karlılık beklentileri içinde oldukları işletmelerin hisse senetleri için “sat” yorumları yaptıklarını; işletmelerin de bu tür yorumların yapıldığı yıllar süresince kârlarını arttırmak amacıyla büyük temizlik muhasebesi uygulama eğilimi içine girdiklerini tespit etmişlerdir. Bu tespitlerini de “sat” görüşlerinin olduğu yıllarda ortaya çıkan aşırı ihtiyari tahakkuklar ile ispatlamışlardır. Diğer yandan satın al yorumları yapılan işletmelerin de (analistlerin beklentilerine cevap verebilmek için) analistlerin kar tahminleri kadar ya da daha fazla kar açıklayabilmek için gelirlerini arttırıcı kâr yönetimi uyguladıklarını tespit etmişlerdir.

2.6. Hileli Finansal Raporlama (Fraudulent Financial Reporting)

1929'daki borsalarda yaşanan ciddi çöküşün (kazasının) ardından, kamuoyu ilgisi ve meclis (kongre) incelemesi, bu olayın (patlamanın) öncesindeki dönemde bazı mali piyasa katılımcılarının ahlak dışı uygulamaları ile ilgili iddialar ortaya çıkarmıştır (Weinberg 2003:2). Bu faaliyet 1934 yılında SEC'in kurulmasına neden olmuştur. Bu kuruluşun kuruluş ilkelerinden biri kamuya SEC tarafından kayda alınan halka açık anonim şirketler hakkındaki doğru bilgileri aktarması gerekliliğiydi. SEC'in oluşturulması sorunu ortadan

kaldırmadı skandallar şüpheli muhasebe ile ilgiliydi (Weinberg 2003:2). 1980 yılında şirket başarısızlıkları ve hileli finansal raporlamadaki önemli artışlar hileli finansal raporlama ile ilgili ulusal komisyonun oluşmasına neden oldu. (National Commission on Fraudulent Financial Reporting, 1987: 2). 1987 yılında muhasebe ve finans profesyonelleri için Ulusal Hileli Finansal Raporlama Komisyonu (National Commission on Fraudulent Financial Reporting) kuruldu (Weinberg 2003:2). Treadway Komisyonu olarak anılan bu komisyon hileli finansal raporlamayı “ister eylem ister ihmala dayalı kasıtlı ya da pervasız (umursamaz) bir davranış olsun finansal tablolardaki maddi yanıltıcı sonuçlar” olarak tanımlamıştır (National Commission on Fraudulent Financial Reporting,1987: 2).

Son dönemlerde (21. yüzyılın başlarında) hileli finansal raporlamaya karşı; kamunun, araştırmacıların, yayıncıların, finansal toplulukların ve düzenleyicilerin aşırı ilgileri ve daha fazla ilgi gösterip mercek altına almaları Lucent, Xerox, Rite Aid, Cendant, Sunbeam,Waste Management, Enron Corporation, Global Crossing, WorldCom, Adelphia ve Tyco gibi büyük şirketlerde hileli finansal raporlamaların ortaya çıkması ile başlamıştır (Rezace 2005:278).

Hileli finansal tablolarda önemli tahrifatlar yani gerçek dışı beyana yol açan bilinçli olarak yapılan art niyetli eylemlerle ilgililerin aldatılması söz konusudur.Hileli finansal raporlama AICPA¹ (SAS 99, Paragraf 6)' da finansal tablo kullanıcılarını aldatmak için, GAAP'a uygunluğu sağlayan bütün önemli kriterlerin doğru ve dürüst bir şekilde sunulmasını engelleyecek şekilde kasıtlı yanlış ifadeler ya da miktarda noksanlıklar ya da kasıtlı tasarlanmış finansal tabloların ifşası gibi tahrifatlarla sunulması olarak tanımlanmıştır.

Hileli finansal raporlamanın uygulanmasında kullanılacak yöntemler aşağıda ifade edildiği gibidir (AIPAC SAS 99, Paragraf 6) :

- Manipülasyon, tahrif (oynama), muhasebe kayıtlarının değiştirilmesi ya da hazırlanan finansal tabloların sahte dokümanlarla desteklenmesi,

- Finansal raporları oluşturacak olayların, işlemlerin ya da diğer önemli bilgilerin yanlış beyanı ya da kasıtlı olarak yanlış yansıtılması,

¹ AICPA; Denetim Standartları Açıklamalarının (SAS), Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları' nın (GAAS) bir yorumu olduğunu belirtmektedir. (www.aicpa.org AICPA, Professional Standards, SAS No:1)

- Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve politikalarının miktar, sınıflandırma, sunum şekli ya da açıklamalar açısından kasıtlı yanlış uygulanması.

3. Kâr Yönetimi Teknikleri

Levitt (1998) işletmelerin kâr yönetimi yaparak kârlarını daha yüksek gösterme eğilimi içinde olduklarını savunmuştur. İşletmeler genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve uluslararası muhasebe standartlarının izin verdiği ölçülerdeki tekniklerle ya da bu ilkeleri ve standartları ihlal eden tekniklerle kâr yönetimi yapabilmektedirler. Dolayısıyla kullanılan bu teknikler hukuki açıdan da farklı sonuçlar doğurmaktadır. Literatüre bakıldığında kâr yönetimi teknikleri ile ilgili farklı kategorileştirme ve sınıflandırmalara rastlamak mümkündür ama paralellik arz ettiklerini de belirtmek gerekmektedir.

Aşağıda önce tahakkukları kullanarak yapılan kâr yönetimi tekniklerini bilanço ve gelir tablosu hesaplarında yapılan kâr yönetimi teknikleri olarak iki temel tablo açısında ayırma tabi tutarak incelendi.

Gelir tablosu yaklaşımı ile bakıldığında kârı yüksek göstermek için gelirin yüksek giderin düşük gösterilmesi amaçlanır. Gelirin yüksek ya da giderin düşük gösterilmesi bir varlığın yüksek ya da bir borcun (sorumluluğun) düşük gösterilmesine neden olur

Bilanço yaklaşımı ile bakıldığında ise kârı yüksek göstermek için varlıkların yüksek değerlerle gösterilmesi veya borçların (sorumlulukların) düşük gösterilmesi amaçlanır. Kârı düşük göstermek için de varlıkların düşük değerle gösterilmesi veya sorumlulukların yüksek gösterilmesi hedeflenir.

Daha sonra Mulford ve Comiskey (2002:65)'in GKGMİ esnekliği sınırları içinde kalıp kalmamasını baz alarak açıkladığı teknikler anlatılmıştır. Mulford ve Comiskey (2002) kâr yönetimi tekniklerini GKGMİ esnekliği sınırları dışında kalıp kalmamasına göre sıralamışlardır. Kullanılan teknikler çoğunlukla ihtiyari (İsteğe Bağlı) tahakkuklarla (muhasebe politikaları ile) ilgilidir. Özellikle amortisman yöntemleri stok değerlendirme yöntemleri seçimlik yöntemlerdir.

McKee (2005) de en etkili ve en çok kullanılan kâr yönetimi tekniklerini aşağıda anlatıldığı gibi oniki grup altında toplamıştır.

Rezaee (2009) ise hileli (fraud) finansal tablo hazırlamanın çok geniş bir yelpazede gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu yelpaze, gelirlerin ve varlıkların fazla bildirilmesinden, finansal bilginin ihmeline (atlanmasına), giderlerin ve yükümlülüklerin

az gösterilmesine kadar uzanan uygulamalardan oluşur. İlerleyen sayfalarda manipülatif finansal tablo hazırlarken kullanılan teknikler Şekil 2.2 aracılığıyla gösterilmiştir.

3.1. Bilanço ve Gelir Tablosu Hesaplarında Tahakkukları Kullanarak Kâr Yönetimi

Tahakkuk esasının temel amacı işletmelerin belirli dönemlerdeki mali performansının tüm paydaşlar tarafından görülerek incelenebilmesini sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için gelirin kaydedilmesi (revenue recognition) ve eşleştirilmesi (matching principle) gibi genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini kullanılmaktadır. Tahakkuk esasını işletmelerin belirli dönemlerdeki gerçek performansını gösterebilmek için işletmeye ait gelirlerin, giderlerin, kar ve zararların vuku buldukları tarihlerde kaydedilmesini sağlar. Tahakkuk esasında, işletmenin gelir tablosu ve bilançosunu etkileyen işlemlerin vuku bulunduğu (gerçekleştiği) tarihte kaydedilmesinde tahakkuk (accruals), erteleme (deferral) ve dağıtma, ayırma, (allocation) ve amortisman prosedürlerinden faydalanılır (Dechow ve Skinner 2000:237; FASB, No:6, 141. paragraf).

1997 yılı başından itibaren yürürlüğe giren TMS 4, satışlar ve diğer olağan gelirler standardı ile ulusal genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri (GKGMİ) açısından gelir prensibi ve denklik prensibi gündeme gelmiştir. Gelir prensibi (ilkesi) (revenue recognition), gelirin oluşumuna yöneliktir. Gelirin ne zaman yevmiye defterine kaydedileceği ve kaydedilecek gelir tutarı hakkında bilgi vermeyi amaçlar. Gelirlerin kazanıldığı dönemde kaydedilmesi gerektiğini ifade eder. Bu ilkeye göre gelirler, mal veya hizmetin müşteriye teslim edilmesi veya müşteriye verilen mal veya hizmete ödenmesi gereken karşılığı kadarının kaydedilmesini öngörür. Eşleştirme ilkesi (matching principle), gelirin maliyetine yöneliktir. Eşleştirme (denklik) ilkesi, belirli bir dönemin satışlarının, gelirlerinin ve kârlarının bunları elde etmek için yapılan maliyetler, giderler ve zararlar ile karşılaştırılmasını gerektirir. Belirli bir dönem boyunca yapılan tüm giderlerin tanımlanmasını, ölçülmesini ve aynı dönemde elde edilen gelirler ile giderlerin eşleştirilmesini içerir (Erdoğan 2004).

Hisse senetlerine yatırım yapanlar ve analistler için en önemli bilgi kaynağı olan finansal tabloların oluşturulduğu muhasebe sistemindeki düzenleme ve kurallar, farklı durumlarla karşılaşıldığında uygulanabilirliği sağlamak için esnek yapıdadırlar. Bu esneklikler ya da bu esnekliklerin yasal olmayan uygulamaları kullanılarak işletme ya da yönetici lehine kar rakamları açıklanabilmektedir.

İşletmeler tarafından açıklanan kar rakamları hisse senedi fiyatlarını etkileyen en önemli işletme performans göstergelerinden biridir. Beklentiler çerçevesinde bir kârı açıklaması olmadığında hisse senedi fiyatlarında düşüş meydana geldiğini gösteren çalışmalar vardır (Dechow ve Sloan 1997; Skinner ve Sloan 2002).

İşletmeler kârlarını yüksek göstermek için ya genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin izin verdiği sınırlar içinde kalan teknikleri ya da genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin izin verdiği sınırların dışına çıkan teknikleri kullanırlar. Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin sağladığı esneklikler dahilinde kâr yönetimi yapmak ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin dışına çıkarak finansal yolsuzluğa neden olacak şekilde kar yüksek gösterme arasında hukuki sonuçları açısından farklar bulunmaktadır. Ancak finansal rapor kullanıcıları açısından yaratacağı sonuçları birbirlerine benzerdir.

Kârın gelir tablosu yaklaşımından hareketle yüksek gösterilebilmesi için, gelirin yüksek gösterilmesi veya giderin düşük gösterilmesi gerekir. Bilanço yaklaşımından gidilirse de varlıkların yüksek veya yükümlülüklerin düşük gösterilmesi gerekir. Gelirin yüksek ya da giderin düşük gösterilmesi aynı zamanda bir varlığın yüksek veya bir yükümlülüğün düşük gösterilmesine neden olur.

Yapılan çalışmada da tahakkukları özellikle ihtiyari tahakkukları kullanarak kâr yönetimi yapan İMKB-100 şirketlerinin ihtiyari tahakkuk düzeyleri ve yönleri tespit edilmeye çalışılacaktır. İhtiyari tahakkuklar aracılığıyla, kâr yönetimi yöntemlerinden biri ya da bir kaçı kullanılarak, kâr yönetimi bilanço ya da gelir tablosu kalemleri üzerinde yapılmaktadır.

3.1.1. Bilanço Hesaplarında İhtiyari Tahakkukları Kullanarak Kâr Yönetimi Teknikleri

Bilançonun genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine özellikle bilanço ile ilgili ilkelerine uygun olarak hazırlanması gerekir. Fakat işletmeler bilanço bazen kasıtlı olarak GKGMİ'ne aykırı olarak düzenledikleri gibi bazen de GKGMİ'ne tam olarak uygun şekilde hazırlanmadıkları için yanıltıcı olabilirler (Nalbantoğlu 2001:141). Bilanço kalemleri ile ilgili yapılan kâr yönetimi uygulamaları tür ve sayı açısından çok çeşitlilik göstermektedir.

Bu uygulamalar daha çok halka açık anonim şirketlerde özellikle de karın olduğundan yüksek gösterilmesi amacı ile yapılmaktadır ve literatürde bunlara çeşitli adlar

verilmektedir. Örneğin en çok kullanılan ifadeler defterleri pişirme sanatı (the art of cooking the books), kârları hesaplama sanatı (the art of computing its profit), bilanço sunma sanatı (the art of presenting a balance sheet) gibi ifadelerdir (Stowoly, Breton 2000:45). Hatta bu ifadelerin yanında bilanço maskeleymesi, süslemesi, değiştirilmesi gibi ifadeler de kullanılmaktadır. Bilanço maskelemede amaç, işletmenin mali ve ekonomik yapısı ile karlılık ve likiditesi ile ilgili yanlış ve yanıltıcı bilgi vermek veya imaj yaratmaktır. Bilançonun maskelenmesi ile ilgili işlemler genellikle bilanço gününde ve değerlendirme sırasında yapılmaktadır.

Bilançonun hesaplarına yönelik kâr yönetimi işlemleri de genellikle dönem sonunda değerlendirme sırasında yapılmaktadır. Değerleme yapılırken işletmenin mevcut varlıkları, stokları olması gerekenden yüksek değerenirse veya amortisman ile karşılık ayrılmasından vazgeçilirse bilanço olumlu yönde düzeltilmiş olmaktadır. Varlıklar düşük değerlendirildiğinde veya amortisman ve karşılıklar yüksek hesaplandığında ise bilanço olumsuz yönde düzeltilmiş olacaktır (Denetim İlke ve Esasları 1.Cilt, 2004:154).

Bilançoda olumlu yönde düzeltme yapıldığında süsleme, olumsuz yönde yapıldığında ise genellikle maskeleyme, makyajlama ifadeleri kullanılmaktadır. İşletmeler uyguladıkları kâr yönetimi yöntemine bağlı olarak bilançoyma maskeleymeyi ya da süslemeyi tercih edebilmektedirler.

3.1.1.1. Dönen Varlıklarla İlgili Kâr Yönetimi Teknikleri

İşletmenin brüt çalışma sermayesini dönen varlıklar oluşturmaktadır. İşletme sermayesi, bir işletmenin faaliyetlerini aksatmadan yürütebilmesi için gerekli olan dönen varlıklardan oluşur. Net işletme sermayesi ise dönen varlıklardan kısa vadeli kaynaklar çıkarıldıktan sonra kalan tutardır. Özellikle kredi verenler işletmelerde dönen varlıklar ile kısa vadeli borçlar arasında uygun bir oran olmasına dikkat ederler. Net işletme sermayesi işletmede bir şeylerin iyi gittiğini ya da gitmediğini de göstermektedir. İşletme faaliyet döneminde yüksek karlılık düzeyine ulaşmış olabilir fakat yeterli düzeyde işletme sermayesine sahip değilse kısa süreli borçlarını ödemede güçlük çekecek daha ileri düzeylere ulaştığında faaliyetlerini sürdürememe riski ile karşı karşıya kalacaktır (Çabuk 2007 :75).

İşletmeler paydaşlarına karşı net işletme sermayesini iyi göstermek bağlamında da işletmenin durumunu daha iyi göstermek amacıyla kâr yönetimine başvurumaktadırlar.

İşletmeler uyguladıkları kâr yönetimi yöntemine bağlı olarak dönen varlıklarını olduğundan yüksek ya da düşük gösterme eğilimindedirler.

Dönen varlıklar literatürde genellikle kısa vadeli yabancı kaynaklarla değerlendirilmektedir. Bu çerçevede dönen varlıklarla ve kısa vadeli yabancı kaynaklarda yer alan bazı hesaplarla ilgili kâr yönetimi tespiti yapılırken dikkat edilmesi gereken unsurlar Tablo 2. 1’de özetlenmiştir (Ayarlıoğlu 2007: 31).

Tablo 2.1 Kâr Yönetimi Tespiti Yapılırken Dönen Varlıklar ve Kısa Vadeli Borçlar

Hesaplar	İlgi Alanı	Tespit Etme Stratejisi
Nakit ve Nakde Eşdeğer Varlıklar	Nakit ve nakde eşdeğer varlıklar arasındaki en uygun denge hangisidir ve aralarındaki oran ne olmalıdır?	Mevcut oranların rakiplere ve önceki yıllara ait oranlarla karşılaştırılması; nakde eşdeğer varlıkların bilançonun dipnotlarından incelenmesi ve yönetimin konuya ilişkin olarak yapmış olduğu değerlendirmelerin irdelenmesi,
Menkul Kıymetler (Kısa Vadeli)	Bilançoda tutar olarak büyüklüğü; hangi tür menkul kıymetlerden oluştuğu ve kullanılan muhasebeleştirme yöntemi.	Bilançodaki yüzdeleri belirlemeye yönelik analiz yapılması; menkul kıymetlerin türlerinin ve kullanılan muhasebeleştirme yöntemlerinin bilanço dipnotlarından analiz edilmesi,
Stoklar	Bilançoda tutar olarak büyüklüğü; stoklar içinde yer alan modası geçmiş, satılması zor olan malların tutarları; stokların yapısı,	Bilançodaki yüzdeleri belirlemeye yönelik analiz yapılması; kullanılan muhasebeleştirme yöntemlerinin, değer düşüklüğü kayıtlarının ve stok türlerini belirlemeye yönelik dipnot analizinin yapılması; stoklardaki fire potansiyelinin değerlendirilmesi.
Ticari Alacaklar	Bilanço içindeki payı ve paydaki değişimler; kredili satış koşulları ve satışlarla ilişkisi; şüpheli alacakların olduğundan düşük gösterilme olasılığı; faktöring uygulamaları	Zaman içinde nispi tutarlarda meydana gelen değişimlerin irdelenmesi; alacakların bilançoda daha az görünmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen faktöring uygulamaları hakkındaki dipnotların ve yönetim kararlarının araştırılması
Ticari Borçlar	İşletmenin ödeme politikası, borçlarını hemen ödeme ya da ödemeyi mümkün olduğunca erteleme	Nispi tutarların incelenmesi (geçmiş yıllar, rakipler ve sektör ortalamalarına göre); işletmenin ödeme politikası hakkında kanıtlar toplamak için dipnotların ve yönetim kararlarının

	şeklinde olabilir; işletmelardönem sonlarında kısa vadeli borçlarını olduğundan düşük gösterebilmek amacıyla, ticari borçlarını kaydetmekten kaçınabilirler.	incelenmesi.
Karşılık Hesapları	Gelirleri istikrarlı hale getirmek için “kurabiye kavanozu” rezervleri oluşturma.	Şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıkların tutarlarını değerlendirme ve ticari alacaklar içindeki payının geçmiş yıllarla karşılaştırılması; çoğu zaman raporlanmayan diğer karşılık hesaplarının tespitine yönelik çalışmalar yapılması; dipnotların ve yönetim kararlarının gözden geçirilmesi.
Diğer Olarak İfade Edilen Hesaplar	Ertelenmiş vergi uygulamaları; peşin ödenen unsurlar; “diğer” başlığı altında raporlanmış büyük tutarlar.	Vergilere dair dipnotların gözden geçirilmesi; peşin ödenen gelir ve giderlere ilişkin dipnotların incelenmesi; “diğer” grubuna ait dipnotların incelenmesi.

Kaynak: Ayarlıoğlu, 2007:31

3.1.1.2. Duran Varlıklarla İlgili Kâr Yönetimi Teknikleri

Duran varlıklar muhasebe kayıtlarında yer aldığı halde envanter listelerinde bulunmayabilir ya da muhasebe kayıtlarında ve envanter listelerinde yer aldığı halde fiili sayımda bulunmayabilir. Duran varlığın maliyet bedeli kasıtlı olarak yüksek gösterilmiş olabilir. Genellikle üst yönetim ve işletme sahipleri kâr yönetimi için mali tablolarda duran varlık tutarını yüksek göstererek şirket aktifinin yüksek gösterme eğilimi içine girmiş olabilirler. Ayrıca aktifi şişirmek adına bireysel amaçlı işlemlerde kullanılmak üzere satın alınan varlıkların belgesi şirket adına düzenlenerek muhasebe kayıtlarına alınmış olabilir.

Yukarıda genelleştirdiğimiz açıklamaları spesifikleştirip hesap grubu adına açıklamalar yapmak gerektiğinde işletmeler için duran varlıklar grubu içinde yer alan özellik arz eden mali duran varlıklar “Uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklar nedeniyle elde tutulan uzun vadeli menkul kıymetlerle, paraya dönüşme niteliğini kaybetmiş uzun vadeli menkul kıymetler bu grupta izlenir. Ayrıca, diğer bir işletmeye veya bağlı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye payları da bu grupta yer alır”. (240 Bağlı menkul kıymetler, 242 İştirakler, 245 Bağlı Ortaklıklar). Bağlı menkul kıymetler

hesabı iştirak olarak kabul edilemeyecek paya ve oy hakkına sahip ve uzun vadeli elde tutulacak olan menkul kıymetlerin izlenmesinde, iştirakler hesabı ise bir ortaklıktaki en fazla % 50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır. Bağlı ortaklıklar hesabında ise işletmenin doğrudan veya dolaylı olarak % 50'den fazla sermaye ya da oy hakkı ile elinde bulundurduğu menkul kıymetler izlenir (Yükçü 2011: 390).

Mali duran varlık grubu her zaman için özellik arz ettiğinden çok yönlü incelenmesi ve değerlendirilmesi gereken varlıklardır. Çünkü sahip olanlara sahip oldukları miktar oranında güç sağlarlar. Dolayısıyla da daha çok işletme sahipleri ve yöneticiler için çok önemlidirler. Farklı yorumlanmaya ve işlem görmeye açık olan mali duran varlıklar grubunun değerlemesinde aynı problem yaşanmamaktadır ve mevzuatta da kullanıcıların ve kullanım amaçlarının farklılığına göre farklı değerlendirme yöntemlerine yer verilmiştir. SPK mevzuatında da mali duran varlıkların değerlendirme yöntemleri farklı olarak belirlenmiştir. Mali duran varlıkların muhasebeleştirilmesinde de esnekliği sağlayacak farklı yöntemlere yer verilmiştir. Örneğin TMS 6 İştiraklerdeki Yatırımların Muhasebeleştirilmesi standardının altıncı maddesine göre önemli etkinliğe sahip olunan iştiraklerin muhasebeleştirilmesinde özkaynak yöntemi kullanılır. Yine TMS 6 yedinci madde konsolidasyon ve özkaynak yöntemiyle muhasebeleştirme kapsamı dışında olan şirket yatırımlarının maliyet yöntemiyle muhasebeleştirilmesini belirtir.

Duran varlıklara toplu halde bakılacak olursa grup bazında yapılabilecek kâr yönetimi teknikleri de aşağıda tablo 2.3' de ifade edildiği gibi oluşmaktadır.

Tablo 2.3 Kâr Yönetimi Tespiti Yapılırken Duran Varlıklar

Hesaplar	İlgi Alanı	Tespit Etme Stratejisi
Maddi Duran Varlıklar	Maddi duran varlıkların yaşı ve Bilançoda tutar olarak büyüklüğü; amortismanla ilgili giderlerin olması gereken-den daha düşük gösterilme olasılıkları; edinim, satma ve kayıtlardan çıkarma konuları.	İlgili rasyoların hesaplanması; tutarların düşük gösterilme ihtimallerinin dipnotlar aracılığıyla değerlendirilmesi; maddi duran varlık satışlarının raporlanan kar ve zarar açısından değerlendirilmesi.
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Genelde gelir tablosuna yansıtılacak olan giderlerin aktifleştirilmesi; yapılan harcamaların işletme stratejisine uygunluğu,	Dipnotlardaki ve yönetim kararlarındaki tanımların ve Muhasebeleştirme uygulamalarının değerlendirilmesi

Uzun Dönem Elde Tutulacak Menkul Kıymetler	Sınıflandırılma biçimleri; bu biçimlendirmelerin olası kar ve zarar kaydı üzerindeki etkileri; değer azalışlarının kayda alınma zamanı; menkul kıymetlerin satışı.	Muhasebeleştirme politikalarının değerlendirilmesi; tutarlardaki değişimin gözden geçirilmesi; satış zamanlarının ve oluşan kar ve zararların kaydedilme zamanlarının değerlendirilmesi.
İştirakler ve Bağlı Ortaklıklar	Yönetimde etkin olunmasına rağmen sınırlı finansal tablo konsolidasyonun olması.	Muhasebeleştirilmelerinde özsermaye metodunun (equity method) kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi.
Karşılık Hesapları	Gelirlerin istikrarlı hale getirilmesinde kullanıldıklarını gösteren büyük tutarların olması ve yeterli açıklamaların olmaması.	Karşılık hesaplarına ilişkin dipnotların ve yönetim kararlarının değerlendirilmesi.
Diğer Duran Varlıklar	Tam olarak raporlanmamış oldukça yüksek nispi büyüklükler.	“Diğer Duran Varlıklar”ın toplam varlıklara oranına bakılması; “diğer” başlığı altındaki dipnotların ve açıklamaların değerlendirilmesi.

Kaynak : Ayarlıoğlu, 2007:34

3.1.1.3. Yabancı Kaynaklarla İlgili Kâr Yönetimi Teknikleri

Genel olarak işletmeler sahip oldukları varlıkları olduğundan fazla göstermek eğilimindedir. Bu açıdan varlıkların denetiminde amaç, varlıklarla ilgili bir yüksek değerlemenin olmadığını tespit etmektir. Borçlar açısından ise durum tam tersidir. Genelde işletmeler ya borçlarını olduğundan düşük göstermek ya da hiç göstermemek eğilimindedir. Örneğin işletme bankadan kredi talebinde bulunmuşsa ya da hisse senetlerini halka arz etme niyetinde ise karını gerçek olmayan biçimde yükseltmek amacı ile ticari borçlarını olduğundan düşük gösterme eğilimine girer. Bu nedenle borçlarla ilgili hesaplar incelenirken olduğundan düşük gösterilmiş veya muhasebe kayıtlarında hiç gösterilmemiş yükümlülüklerin olup olmadığına dikkat edilmesi gerekmektedir. Kayıtlarda yer alan yükümlülüklerin muhasebe ilkelerine uygun olarak değerlendirilmiş olup olmadıklarının belirlenmesi denetimde kolay tespit edilebilecek bir unsurdur. Buradaki sorun bir yükümlülüğün olduğundan düşük ya da hiç gösterilmemiş olduğunun saptanmasındadır (Güredin 1993:317).

İşletmeler çeşitli sebeplerle denetlenen döneme ait borç hareketlerini ait oldukları döneme kaydetmeyip sonraki döneme aktarabilirler. Buradaki amaç ise, işletmenin bilanço günündeki borçlarını düşük göstermek istemesidir (Bozkurt 1998: 292-293).

İşletmeler uyguladıkları kâr yönetimi yöntemine bağlı olarak yabancı kaynaklarını da düşük ya da yüksek gösterme eğilimi içine girerler. Örneğin kârı istikrarlı hale getirmek istediğinde ilgili dönemi bir sonraki dönemden çok daha karlı göstermemek için yabancı kaynaklarını olduğundan yüksek gösterme eğilimi içinde olabilir.

3.1.2. Gelir Tablosu Hesaplarında İhtiyari (İsteğe Bağlı) Tahakkukları Kullanarak Kâr Yönetimi

Gelir tablosu işletmelerin faaliyetleri ile ilgili sonuçları belirli dönemler (üç aylık, altı aylık, yıllık) için özetleyen bir tablodur. Gelir tablosu aracılığıyla yapılacak kâr yönetimi tespitinde de sorunlu olarak nitelendirilebilecek hesapların detaylı olarak incelenmesi gerekir. Bu çerçevede kâr yönetimi tespitinde ayrıntılı olarak incelenecek gelir tablosu kalemlerinin belirlenmesi için yapılacak işlemler Tablo 2.4' te özetlenmiştir.

Tablo 2.4 Gelir Tablosunda Kâr Yönetimi Yapılmış Hesapların Belirlenmesi

Konu	İlgi Alanı	Tespit Stratejisi
Satışlar ve Diğer Gelir Kalemlerinin Göreli Tutarları	Alışılmadık şekilde yüksek olan tutarlar çeşitli sorunların göstergesidir	Yüzde analizleri ile yüzdesel değişimlerin ortaya konulması; önceki yıllara ve rakiplere ait oranlarla karşılaştırmalar yapılması.
Satışların Maliyetinin Satışlar ile Karşılaştırılması	Alışılmışın dışındaki tutarlar ve ilişkiler çeşitli sorunların göstergesi olabilir.	Yüzde analizleri ile yüzdesel değişimlerin ortaya konulması, brüt kar marjının hesaplanması; zaman içerisindeki seyrinin incelenmesi; rakiplerle karşılaştırmalar yapılması.
Faaliyet Giderlerinin Tutarı	Önceki dönemlerle veya satış tutarıyla yapılan karşılaştırmalarda alışılmışın dışında tutarlar tespit edilmesi.	Yüzde analizleri ile yüzdesel değişimlerin ortaya konulması; önceki yıllara ve rakiplere ait rakamlarla karşılaştırmalar yapılması
Kurumlar Vergisi	İşletmenin vergi oranının yasal vergi oranından ve/veya rakiplerden farklı olması.	İlgili dipnotlar ve oranlar aracılığıyla zaman içinde ortaya çıkan değişimlerin incelenmesi; sektöre ve işletmeye özgü farklılıkların değerlendirilmesi.
Olağandışı Kalemler	Her zaman ortaya çıkmayan ve tekrarlanmayan unsurların gelir tablosunda büyük tutarlara ulaşması.	Söz konusu kalemlerin zaman içinde gelir tablosunda yer alma sıklıklarının incelenmesi; dipnotlar ve yönetim kararları aracılığıyla bu

		unsurlara ilişkin nitel değerlendirmeler yapılması.
Gelir Tablosunun Kompozisyonu	Gelir tabloları sektör standartlarına uymayabilir; önemli bilgiler “diğer gelirler”, “diğer giderler” ya da “diğer kar veya zararlar” adı altında gizlenmiş olabilir.	Gelir tablosunun standartlara uygunluğunun gözden geçirilmesi; “diğer” olarak isimlendirilen hesap gruplarının büyüklüğünün kontrol edilmesi ve bu hesaplara ilişkin dipnotların incelenmesi; rakiplerle karşılaştırmalar yapılması.
Azalan ya da Dalgalanan Net Kar	Tutarlardaki negatif değişimler veya şiddetli dalgalanmalar olumsuz durumların göstergesi olabilir.	Standart nicel analizler yapılması; önceki dönemlerle ve rakiplerle karşılaştırmalar yapılması; yönetim kararlarını, dipnotları ve analistlerin gelecekteki kârlara ilişkin tahminlerini inceleyerek bu durumun nedenlerinin değerlendirilmesi.
Net Zarar	Net zarar kaleminin varlığı kâr yönetiminin bir göstergesidir.	Ayrıntılı ve kapsamlı değerlendirmeler yapılması; Standart nicel analizler yapılması; önceki dönemlerle ve rakiplerle karşılaştırmalar yapılması; yönetim kararlarını, dipnotları ve analistlerin gelecekteki kârlara ilişkin tahminlerini inceleyerek bu durumun nedenlerinin değerlendirilmesi

Kaynak: Ayarlıoğlu, 2007:37

Kâr yönetimi açısından gelir tablosu kalemleri incelenirken hemen her kaleme kâr yönetimi olasılığı vardır. Bu yüzden yukarıdan aşağıya satışlardan başlayarak mevcut kalemler detaylı olarak incelenir. Özellikle her türlü olağandışı durum ve göstergeler dikkatle incelenmelidir. Kâr yönetimi olasılığının en yüksek olduğu grup, satışlar ve diğer gelir kalemleridir. Bunun yanında çeşitli faaliyet gideri kalemleri de sahip oldukları özelliklerden dolayı kâr yönetimine açık durumdadırlar. Ayrıca esas faaliyet dışı finansal gelirler ve esas faaliyet dışı finansal giderlerde gelir tablosunda nadiren bulunması gereken unsurlardır. Başarılı bir işletme stratejisinin varlığı, bu tür unsurların gelir tablosunda yer almamasını gerektirir. Gelir tablosunda yüksek tutarlarda diğer gelir ve gider kaleminin bulunması, şüpheyle yaklaşılması gereken bir durumdur (Ayarlıoğlu 2007:38).

Diğer bir bakış açısı ile gelir tablosunun düzenlenmesi ve sunumunda maliyet, masraf, harcama ve gider kavramları da önem arz etmektedir. Öncelikle bir harcamanın yapılmış olması, harcama sonucunda, bir varlığı elde etmek, bir hizmet sağlamak gibi harcamanın yapıldığı amaç dikkate alınarak harcama gider ya da maliyete dönüştürülür.

Dolayısıyla eğer harcama maliyet unsuru özelliği taşıyorsa gelir tablosunda değil ürünler satılincaya kadar bilançoda kalacaktır. (Yükçü 2011:51). Eğer gider maliyet ayırımı gözetilmiyorsa gelir tablosu kullanıcıları yanlış bilgilendirilmiş olacak ve yanlış karar almalarına sebebiyet verilmiş olacaktır. Malın maliyetine dahil edilmemesi gereken bir unsur (örneğin makine amortismanı; tam kapasite çalışmamasına rağmen eksik kapasiteye karşılık gelen amortisman gideri çalışılmayan kısım gideri olarak gösterilmezse) dahil edilirse satılan malın maliyeti olduğundan yüksek brüt satış karı da olduğundan düşük çıkacaktır ya da tam tersi.

Ayrıca ödeme yapılmadan gerçekleştirilen harcamalar gelir tablosuna gider olarak yansıtılamaz. Bunlar gider tahakkukları hesabında ödemeleri gerçekleştirilinceye kadar bekletilirler.

Kâr yönetimi gelir tablosu ve bilanço kalemleri kullanılarak, ya gelir arttırıcı ya da gelir azaltıcı ya da gider arttırıcı ya da gider azaltıcı kâr yönetimi teknikleri kullanılarak yapılmaktadır. Aşağıda da bilanço ve gelir tablosu adı altında özetlenen kâr yönetimi teknikleri değişik açılardan farklı başlıklar altında ifade edilmiştir.

3.2. Mulford ve Comiskey (2002)'e Göre Karı Yüksek Göstermek İçin Ya da Kârı Düşürmek İçin Kullanılan Kâr Yönetimi Teknikleri

Mulford ve Comiskey (2002) aşağıda belirtilen kâr yönetimi tekniklerini GKGMİ esnekliği sınırları dışında kalıp kalmamasına göre sıralanmışlardır. Kullanılan teknikler çoğunlukla ihtiyari (İsteğe Bağlı) tahakkuklarla (muhasabe politikalarıyla) ilgilidir. Özellikle amortisman yöntemleri stok değerlendirme yöntemleri seçimsel yöntemlerdir (Mulford ve Comiskey 2002:65):

- 1- Amortisman yöntemlerini değiştirmek (Örneğin normal amortisman yerine hızlandırılmış amortisman kullanmak),
- 2- Amortisman için kullanılan faydalı ömürleri değiştirmek,
- 3- Amortisman için hurda değer tahminlerini değiştirmek,
- 4- Tahsil edilemeyen alacaklar için ayrılan karşılık değerlerinin tanımlanması,
- 5- Satışlarla ilgili garanti yükümlülükleri için gerekli ödeneklerin (giderlerin) belirlenmesi,
- 6- Ertelenmiş vergilerin karşılıkları ile ilgili karar verme,

7- Değer düşüklüğü olan varlıklara ve bozulmuş varlıklarla ilgili zarar tahakkuklarını tanımlama,

8- Tamamlamaya dayalı sözleşmelerde, mal ya da hizmetin tamamlanma yüzdesinin tahmini,

9- Sözleşme şartlarının gerçekleşme olasılığını tahmin etme,

10- Bazı yatırımlar için gerekli olan değer kayıplarını (write-downs) tahmin etme,

11-Yeniden yapılandırma tahakkuk (harcama)miktarını tahmin etme,

12- Stoklardaki değer düşüklüğüne ihtiyaç olup olmadığını ve miktarını kararlaştırmak,

13- Çevresel yükümlülüklerle ilgili tahakkukların tahmini,

14- Kıdem tazminatlarını belirleme,

15- Araştırma ve geliştirmeye aktarılacak kısmın belirlenmesi,

16- Maddi duran varlıklar için amortisman sürelerini tespit etmek veya değiştirmek,

17- Reklam, yazılım geliştirme gibi maliyetlerin ne kadar olacağına karar vermek,

18- Finansal türev ürünlerin sınıflandırılması ile ilgili doğru karar vermek,

19- Bir yatırımın iştirak şirketi üzerinde önemli bir etkiye izin verip vermediğinin belirlenmesi,

20- Bir yatırımın piyasa değerindeki azalmanın geçici olup olmadığına karar vermek.

Yukarıda ifade edilen kâr yönetimi teknikleri yapıları itibarı ile ihtiyari tahakkuk niteliğindedir. Tekniklere bakıldığında ya GKGMİ çerçevesinde tahmin yapılmaktadır ya da takdir (yargı) kullanma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Tahakkuk muhasebesinin doğasında kesin olmama durumu söz konusudur. Yöneticiler kullandıkları kâr yönetimi yöntemine göre kâr yönetimi tekniklerini kullanarak kârı yüksek ya da gerektiği kadar yüksek göstermek istemeyebilirler (Mulford ve Comiskey 2002:66).

3.3. McKee (2005)'e Göre Kârı Yüksek Göstermek İçin Ya da Kârı Düşürmek İçin Kullanılan Kâr Yönetimi Teknikleri

McKee (2005) ise en yaygın ve en çok kullanılan kâr yönetimi tekniklerini on iki katagori altında toplamıştır.

1- Kurabiye kavanozu rezervi teknikleri: GKGMİ temelli tahakkuk muhasebesinin özelliğine göre yönetim, cari mali yıl içindeki olayların ya da işlemlerin sonucu olarak gelecekte ödenecek yükümlülükleri tahmin etmek ya da kaydetmek zorundadır. Gelecekteki olayların tahmin zamanına ait belirsizlikler olduğu için onlarla ilgili tahmin sürecinde önemli belirsizlikler vardır. Diğer bir ifadeyle doğru bir yanıt yoktur. Sadece olası bir dizi yanıtlar vardır. GKMI yönetimden bu olası yanıtlar içinden sadece birini seçmesini ister. Bu seçim sürecinde de kâr yönetimi için bir fırsat yaratmış olmaktadır. Eğer yönetim olası harcama seçeneklerinden üst sınırdaki olan bir seçeneği tercih ederse daha alt sınırdaki olan bir seçeneğin seçilmesine göre daha fazla harcamayı kayıt altına almış olmaktadır. Cari mali yıl için daha fazla harcama kaydı yaparak, gelecekteki bir mali yıl içinde daha az harcama yapılması sağlanmış olmaktadır. Böylece yönetim, bir “kurabiye kavanozu rezervi” yaratmış olur. Eğer gelecekteki harcamalar tahmin edildiği gibi yüksek çıkarsa kurabiye kavanozu boş olacaktır. Bu durumda da bir kâr artışı olmayacaktır. Eğer gelecekteki harcamalar, tahmin sıralamasının alt ve üst sınırı arasında bir yerde olursa, bir önceki dönemden ortaya çıkan tahakkuk fazlası, yeni dönemde kâr tutarında artışa sebep olacaktır (McKee 2005:13-14).

Kurabiye kavanozu rezervlerinin yaratıldığı yagın alanlar aşağıda belirtilen alanlardır (McKee 2005:14):

- Satış iade ve indirimlerinin tahmini,
- Şüpheli alacakların tahmini,
- Stoklardaki değer düşüklüklerinin tahmini,
- Garanti maliyetlerinin tahmini (garanti kapsamında olan mal ve hizmetler için yapılacak ödemelerin),
- Kıdem tazminatlarının tahmini,
- İşten ayrılmaya bağlı kıdem tazminatlarının tahmini,
- Uzun vadeli sözleşmelerin tamamlanma yüzdesinin tahmini.

2- Büyük temizlik teknikleri

Büyük temizlik muhasebesi üst yönetimin değiştiği dönemlerde yeni yöneticinin geçmiş dönemi kötü göstermek gelecek yılları da daha karlı gösterebilmek için gelir azaltıcı ihtiyari tahakkukları kullanarak bazı varlıkları finansal tablolardan temizlemesi

işlem ve uygulamalarını kapsar. Bu amaçla aktifleri gider yazarak bilançodan çıkarabilir (Walsh vd. 1991: 173).

Büyük temizlik muhasebesi yapıldıktan sonraki sonuçlar normal sonuçlardan önemli ölçüde farklılıklar arz etmektedir. Büyük temizlik birkaç yıl düzeltmelerle sağlanmış sürekli (birkaç yıl) kârlılığın sağlanması temeline dayanmaktadır. Yeni yönetici içinde bulunulan dönemi kötü göstererek, yani hesaplarda ileride problem yaratacak unsurları o döneme aitmiş gibi göstermektedir. İleride düşük kâr etme olasılığına karşı elinde kârı yüksek gösterecek rezerv bulundurmaya da hedefler böylece kârlılığın ileriki yıllara taşınmış olur (Stolowy ve Breton 2000: 18).

Ayrıca bazı işletmeler piyasada rekabet edebilirliklerini koruyabilmek için tali kuruluşlarını kapatma ya da bazı faaliyetlerini durdurma yolunu ile ya da büyük ölçüde yeniden yapılandırılmalarını sağlayarak yaptıkları harcamaları bir defaya mahsus gider olarak gelir gider tablosuna yazabilirler. Çünkü GKGMİ bu gibi işlemleri uygulamanın masraflarının bir kısmını giderler arasında göstermesine izin verir. Büyük temizlik tekniklerinin kullanıldığı alanlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (McKee 2005:14):

- Faaliyetlerin yeniden yapılandırılma (Operations restructuring),
- Sorunlu borçların yeniden yapılandırılması (Troubled debt restructuring),
- Varlıkların değer düşüklüğü ve düşük yazma (Asset impairment and write-down),
- Faaliyetlerin bazılarını kapatma (Operations disposal).

3) Gelecek için büyük bahis teknikleri (“Big bet on the future” techniques): Bir şirketin başka bir şirketi alması ile “gelecek için bahis” hatta alınan şirketin kârının artacağı konusunda bahis tuttuğu kabul edilmektedir.

Gelecek için büyük bahis teknikleri, devir alınan şirketin devam etmekte olan AR-GE harcamalarının gider olarak yazılması; devir alınan şirketin kârının ortaklığın konsolide kârı ile birleştirilmesi uygulamalarını içermektedir (McKee 2005:15).

4) Yatırım portföyünü kabartma (Flushing the investment portfolio)

Şirketler sermaye fazlalarını yatırıma dönüştürmek ya da bir çeşit stratejik ortaklık kurmak için diğer şirketlerin hisselerini satın alabilmektedirler. GKGMİ, de % 20’den az ortaklık payı ile yapılan yatırımları pasif yatırım olarak kabul etmektedir. Bu yüzden

büyük yüzdeli yatırımlarda olduğu gibi %20'den küçük olarak ortak olunan şirketin karının işletmenin gelir tablosunda gösterilmez.

GKGMİ, bu tür yatırımlar iki yöntemden birine göre yapılmasını ister ve her bir yöntem de farklı bir muhasebe işlemidir. Bu yöntemler (McKee, 2005:15):

- Kısa sürede satılacak menkul kıymetler (trading securities): Menkul kıymetlerin piyasa değerinde herhangi bir değişiklik ya da satışından kaynaklanan kâr ya da zarar olduğunda işletmenin faaliyet gelirleri olarak kaydedilir.

- Satılmaya hazır menkul kıymetler (Available-for-sale securities): İşletmenin paraya ihtiyaç duyduğunda satmak amacıyla satın aldığı hisse senetleri bu grupta kaydedilir. Bu menkul kıymetlerin değerinde cari yıl içinde değişim olursa gelir tablosunda diğer olağandışı gelir ve kârlar bölümünde gösterilir. Satıştan kâr ya da zarar olduğunda ise faaliyet gelirleri içinde gösterilir.

GKGMİ pasif yatırımlar için gerekli gördüğü aşağıda ki teknikler aracılığı ile kâr yönetimine imkan tanır: (McKee 2005 :15-16):

- Değer kazanan menkul kıymetlerin satışının zamanlaması (Timing sales of securities that have gained value): İlave kâra ihtiyaç duyuluyorsa, değeri artan bir menkul kıymet satılarak oluşan gerçekleşmemiş kâr, faaliyet kârları içinde gösterilerek raporlanabilir.

- Değer kaybeden menkul kıymetlerin satışının zamanlanması (Timing sales of securities that have lost value): İşletmelerde düşük kâr raporlamak iseniyorsa değeri azalan menkul kıymetler satılarak oluşan gerçekleşmemiş zarar faaliyet giderleri içinde gösterilerek raporlanabilir.

- Elde tutma niyetini değiştirme (Change of holding intent). Yönetim, bir menkul kıymeti çok kısa sürede satılacak menkul kıymetler grubundan satılmaya hazır (satış zamanı belli değil) menkul kıymetlerin olduğu gruba alabilir veya tam tersini yapabilir. Bu durum nedeni ile oluşacak kâr veya zararı faaliyet gelir ve giderleri içinde gösterir veya göstermez.

- Değeri düşen menkul kıymetlerin zarar olarak gösterilmesi (Write-down of Impaired securities.) Piyasa değerinde uzun dönem değer düşüklüğü olan veya değeri kalmayan menkul kıymetler portföy sınıflandırılmasına bakılmaksızın zarar olarak kaydedilerek hesaplardan çıkarılabilir.

5) Problem çocuğu dışarı at (Throw out A problem child): İşletmenin kârlılığı tali bir işletmenin kötü performans göstermesi nedeniyle azalıyorsa ve bu durumun gelecek periyotta da devam edeceği tahmin ediliyorsa , “problem çocuk” yani tali işletme aşağıdaki teknikler biri kullanılarak dışarı atılabilir (McKee, 2005:16):

- Yan işletmenin satışı (Sell the subsidiary). Bir tali işletme satıldığında oluşan kâr ya da zarar cari yılın gelir tablosunda rapor edilir. Eğer satışta, büyük tutarda bir zarar bildirilmek istenmiyorsa bir şirket bölünmesi düşünülmelidir.

- Finansal varlıklar için bir özel amaçlı girişimler (SPE) yaratma (Create a specialpurpose entity-SPE- for financial assets): GKGMİ çerçevesinde mali aktifler özel amaçlı girişim sınıflandırılmasına dönüştürülebilir. Bu tür aktifler satılmış kabul edilerek bilançodan çıkarılır ve aktif satışından doğan kar veya zarar gelir tablosunda gösterilir. Ayrıca özel amaçlı bir girişim, devreden işletmenin finansal tablolarında gösterilmez. Muhasebe standartları, özel amaçlı girişimleri “değişken çıkarlı girişimler (variable interest entities) olarak ifade etmektedir.

- Tali kuruluşun bölünmesi (Spin off the subsidiary): Şirket bölünmesinde, tali işletme içindeki paylar ortaklara dağıtılır ya da hissedarlar arasında değiştirildiğinde şirket değil, hissedarlar problem çocuğa sahip olmuş olur. Genel olarak şirket bölünmesinde hiçbir kazanç ya da kayıp gösterilmez ve tali kuruluşun negatif etkileri bütün finansal tablolardan çıkarılır çünkü GKGMİ ne göre önceki döneme ait finansal tablolar kalan şirkete ait sonuçları yansıtacak şekilde yeniden düzenlenir.

- Özsermaye metodu ile kaydedilmiş bir tali kuruluşun hisselerin takası (Exchange the stocks in an “equity” method subsidiary). Özsermaye metodu ile kaydedilen tali işletmeye ait hisse senetleri kar ya da zarar gösterilmeksizin takas edilebilir.

6) GKGMİ’i değiştirme (Change GAAP):

Bir işletme kullanacağı muhasebe ilkelerini seçer ve seçeneklerini nadiren değiştirir. Değişiklik yapan işletmeler borsanın değişikliği kârın kalitesinin düşürülmesi olarak görmemesine dikkat etmelidir. Çünkü bu hisse senedi fiyatlarını düşürebilir. Bununla birlikte aşağıdaki koşullar altında hisse senedi fiyatlarını negatif olarak etkilemeden muhasebe ilkeleri seçeneği değiştirilebilir (McKee 2005:17):

- Yeni bir muhasebeleştirme standardı için gönüllü olma (Volunteering for a new accounting standard): FASB periyodik olarak yeni muhasebe standartları yayınlar ve yayınladığı seçenelerin iki ya da üç yıllık süreler içinde uygulamasını ister.

- Geliştirilmiş gelir tanımlama kuralları (Improved revenue recognition rules): Bir çok farklı sektörlerdeki işletmeler çeşitli alternatif gelir tanımlama kurallarına sahiptirler Bunların bazılarının işletmenin ekonomik gerçekliğini daha iyi yansıttığı kabul edilir. İşletmeler gelir tanımlama kurallarının zamanlarını istedikleri gibi belirleyerek bunu kâr yönetimi yapmak için bir fırsat olarak kullanabilirler.

- Geliştirilmiş gider tanımlama kuralları (Improved expense recognition rule): Bazı harcamalarını nakit esaslı olarak kaydeden şirketler tahakkuk esaslı bir uygulamaya geçmeyi kâr yönetimi yapmak için bir fırsat olarak görebilirler. Bu türdeki bir değişiklik işletmenin ilgili hesabı ile ilgili muhasebe politikasındaki bir değişiklikle aynı anda olabilir. Örneğin, bir işletme yöneticilere nakit ödediği ve hemen kaydettiği primleri, ertelenen prim uygulamasına geçerse tahakkuk temelli esasa göre kaydetmek zorunda kalacaktır. Bu durum da uygulamaya geçilen yılın kârını düşük göstermek için fırsattır.

Diğer olasılık gider tanımlama kuralında basit değişiklik yapmadır. Çünkü yeni kural gider ilgili gelir ile daha iyi eşleşecektir.

7) Amortisman, itfa ve tükenme payları:

Uzun vadeli kullanılan aktiflerin ya da harcamaların maliyeti, genellikle o varlıktan kâr sağlanmasının beklendiği dönemlerde gider olarak kayıt altına alınır. Üç yolla giderleştirilebilir (McKee 2005 : 18):

- Şerefiye, patent ve markalar gibi maddi olmayan varlıkların itfa giderleri,
- Binalar, makine ve ekipmanlar gibi maddi varlıklar için amortisman giderleri,
- Kereste kömür , petrol ve doğal gaz gibi doğal kaynaklar için tükenme giderleri.

Uzun vadeli aktiflerin kayıtlardan çıkarılması karın yönetilmesi için fırsat yaratmasını sağlayan kararlar alınmasını gerektirebilir:

- Hesaplardan çıkarılma metodu seçimi,
- Hesaplardan çıkarılacağı döneminin seçilmesi (Fiziksel yaşam süresinden daha kısa olabilecek “faydalı” ömrünü tahmin etmelidir),

- Hurda değerinin tahmin edilmesi,
- Faaliyet dışı kullanıma yönelik değişim (Eğer uzun vadeli varlık faaliyet dışı kullanıma alındığında bu varlıkla ilgili itfa ya da amortisman gideri olarak göstermemesine izin verilmiştir).

8) Satma / daha sonra leasingle geri alma teknikleri

Satma ve daha sonra leasingle geri almak için aşağıdaki iki metod kullanılmaktadır: (McKee, 2005:18):

- Doğrudan satış: Örneğin, işletmenin bilançosunda yer alan binanın 30 milyon dolar olarak görüldüğünü ancak binanın gerçekte 50 milyon dolar olduğunu düşünelim. Eğer bina satılırsa, satıştan elde edilecek 20 milyon dolarlık kâr işletmenin dönem kârında anormal bir artış yaratacaktır.

- Satıştan sonra geri kiralama : Geri kiralama işleminde varlığı satan işletme eğer zarar çıkarsa zararı gelir tablosunda gösterebilmektedir. Kârı ise, eğer kiralama sermaye kiralaması ise varlığın ekonomik ömrü üzerinden, faaliyet kiralaması olması durumunda ise kira ödemeleri şeklinde amorti edebilir.

Örneğin, bir işletme bilançosundaki bir bina için yıllık 2 milyon dolar amortisman kaydı yapmış olsa ve binanın bulunduğu arazinin değeri de 100 milyon dolar olsa da, GKGMİ arazinin kullanımı için amortisman ayrılmasına izin vermez. Eğer bina ve arazi leasing yoluyla kiralanırsa, kira ödemeleri amortisman tutarından fazla olacaktır. Çünkü kiraya veren işletme, hem binanın hem arazinin maliyetini hesaba katarak kira bedelini belirlemektedir. Diyelim ki kira da yıllık 5 milyon dolar belirlenmiş olsun. Bu durumda 5 milyon dolarlık kira ödemesi, 2 milyon dolarlık amortisman tutarından 3 milyon dolar daha fazla gider kaydedilmesine olanak sağlamaktadır. Bu uygulamada kârı düşürme olanağı sağladığı için kâr yönetimidir.

9) Faaliyet Kârı ve Faaliyet Dışı Kâr

Kârın iki temel katagorisi vardır biri faaliyet kârı diğeri faaliyet dışı kârdir. İşletmenin faaliyetleri ile ilgili ortaya çıkan kârları faaliyet kârı olarak kaydedilirken, işletmenin faaliyetleri dışında ortaya çıkan ve devam özelliği olmayan kârlarda faaliyet dışı kârlar olarak kayıt altına alınır. Normal faaliyet gelirleri için de raporlanamayan ama gelir tablosunda rapolanın unsurlar aşağıdakilerden oluşmaktadır (McKee, 2005:20):

- Özel ya da olağan dışı harcamalar ya da gelirler,
- Devam edilmeyen faaliyetler,
- Olağandışı kârlar ya da zararlar,
- Muhasebe ilkelerinde yapılan değişikliğin kümülatif etkisi.

Kâr unsurunun faaliyet kârı mı yoksa faaliyet dışı kar mı olduğuna karar verilirken kâr yönetimi yapılabilir. Örneğin, bir üretim işletmesinin satılması hem özel ya da faaliyet dışı olarak sınıflandırılabilirken, hem de devam etmeyen faaliyetler olarak faaliyet dışı kâr olarak kaydedilebilir hangi sınıflandırmanın daha doğru olduğu, yöneticinin GKGMİ'ni uygulamadaki yargılarına bağlı olacaktır.

10) Borcun vadesinden önce ödenmesi

İşletmeler tahviller gibi uzun vadeli borçlarını kayıtlı değeri ile muhasebeleştirirler ve bu borçlar vadesinden önce ödendiğinde, ödenen tutar ile kayıtlı değerleri arasındaki farklılıklar kâr ya da zarar kaydedilir. GKGMİ oluşan bu kâr veya zararın olağandışı gelir ve giderler içinde raporlanmasını istemiştir. Yöneticiler borçların erken ödeneceği mali yılı tespit ederek kâr yönetimi yapabilirler (McKee, 2005:20).

11) Türev ürünlerin kullanımı

Türev ürünler (derivatives product), finansal bir enstrümanın değerinin diğer bazı temel varlıkların değerine bağlandığı finansal ürünler ya da anlaşmalardır. Türev ürünler korunma (hedging) ya da belirsizliklerle mücadele de kullanılmasının yanı sıra oynaklık üzerine spekülasyon amacıyla da kullanılabilen finansal araçlardır (Cantürk, 2009: 23).

Türev ürünler kâr yönetimi için birçok olanaklar yaratırlar şöyle ki; İşletme finansman sağlamak için sabit faiz ödemeli büyük miktarda tahvil ihraç etmiş olsun. Ancak işletme yöneticileri değişken faiz oranı ile borçlanmanın daha avantajlı olacağını düşünebilirler ve sabit faiz ödemeli tahvillerini değişken faizli tahvillere dönüştürmek için faiz swapı sözleşmesi yapabilirler. Faiz oranları yükseldiğinde işletme tahvilleri için faiz giderlerinde bir artış, oran düşerse de azalış olacak ve kayıtlar buna göre yapılacaktır. İşletmenin takasa girme zamanı kendisine bağlı olduğu için, zamanlama seçeneği de kâr yönetimi için bir olanaktır (McKee, 2005:21).

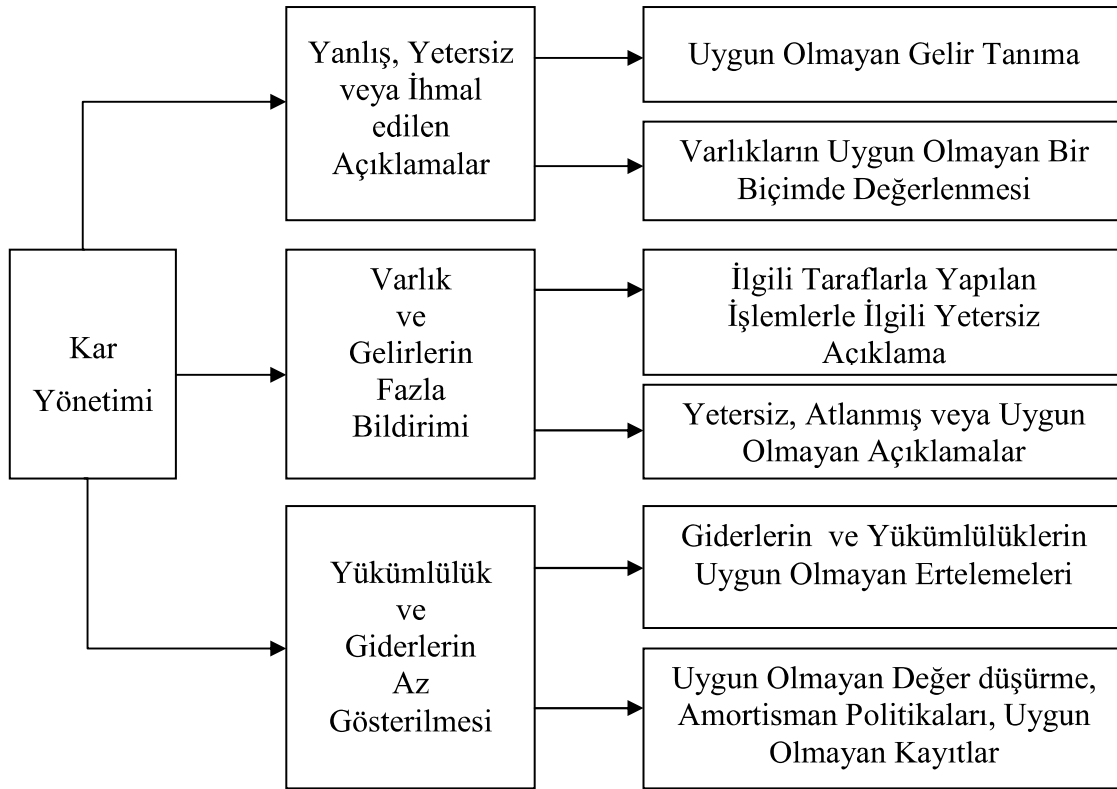
12) Gemi batırma: GKGMİ çerçevesinde şirketler hisse senetlerini piyasadan geri satın aldıklarında bu işlemle ilgili olarak kâr ya da zarar bildirmek zorunda değildirler.

Çünkü GKGMİ 'ne göre işletme ve işletmenin hissedarları aynı kabul edilirler ve gelirin sadece işletme dışındakilerle yapılan işlemlerden oluştuğu kabul edilir (McKee, 2005:21).

3.4. Rezaee (2009)'a Göre Karı Yüksek Göstermek İçin Ya da Kârı Düşürmek İçin Kullanılan Kâr Yönetimi Teknikleri

Rezaee (2009) da hileli (fraud) finansal tablo hazırlamanın çok geniş bir yelpazede gerçekleştiğini ifade etmektedir. Burada gelirlerin ve varlıkların fazla bildirilmesinden, finansal bilginin ihmeline (atlanmasına), giderlerin ve yükümlülüklerin az gösterilmesine kadar uzanan uygulamalar vardır. Şekil 2.2'de maniplatik finansal tablo hazırlarken kullanılan teknikler gösterilmiştir.

Şekil 2.2: Kâr yönetimi Teknikleri

Kaynak: Rezaee, 2009:102

“Yükümlülük ve Giderlerin Az Gösterilmesi” kategorisini örnekleyecek olursak işletmeler cari dönemde oluşan ve o döneme kaydedilmesi gereken giderlerini bir sonraki döneme erteleyerek cari dönem giderlerini düşük gösterme, dönem karını yüksek gösterme yolunu tercih edebilmektedirler. Ya da bir sonraki dönemde oluşacak olan giderleri içinde bulunulan cari döneme kaydırarak içinde bulunulan dönemdeki giderleri artırmak ve böylece bir sonraki dönemde kaydedilmesi gereken giderleri azaltarak dönem karını yükseltmeye çalışmaktır.

Küçüksözen ise İMKB’ ye kayıtlı kâr yönetimi yaptığı tespit edilen finansal bilgi manipulatörü şirketlerle ilgili 1992-2002 yıllarını kapsayan çalışmasında kâr yönetimi tekniklerini aşağıda tablo 2.5, tablo 2.6 ve tablo 2.7 ’de ifade edildiği gibi tespit etmiştir.

Tablo 2.5 Kâr Yönetimi Teknikleri

I-Dönem Kârını Artırıcı Kâr yönetimi Teknikleri
1. Finansman giderlerinin cari dönem gideri olarak gelir tablosuna yansıtılması yerine, alıcılar, stoklar, gelecek yıllara ait giderler, iştirakler, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve/veya yapılmakta olan yatırımlar hesaplarına eklenerek aktifleştirilmesi,
2. Şüpheli alacaklar için eksik karşılık ayrılması,
3. Döviz bazında olan borçların döviz satış kuru yerine döviz alış kuru üzerinden değerlendirilerek döviz kuru değerlemesinden doğan giderlerin daha düşük tutarda gösterilmesi,
4. Konsinye satışların satış hasılatı olarak kaydedilmesi,
5. Çalışmayan kısım giderlerinin veya diğer giderlerin, gider olarak gelir tablosuna yansıtılması yerine stoklar, alıcılar, gelecek yıllara ait giderler, yapılmakta olan yatırımlar ve maddi duran varlıklar kalemlerine eklenerek aktifleştirilmesi,
6. Genel üretim giderlerinden stoklara daha yüksek pay verilmesi,
7. Gerçeğe aykırı belgeler düzenleyerek satış hasılatı kaydı yapılması, böylece gelir tablosunda fiktif satış hasılatı, bilançoda ise fiktif ticari alacak gösterilmesi,
8. Stok değerlendirme yönteminin (LIFO’dan FIFO’ya) değiştirilmesi,
9. Yeniden değerlendirme değer artış fonunun gelir tablosuna gelir olarak yansıtılması,
10. Kısa vadeli borçlar - banka kredileri hesabı ile alıcılar hesabının birbirine mahsup edilmesi, böylece bilanço dışına çıkarılan banka kredilerinden kaynaklanan faiz ve kur farklarının gelir tablosuna yansıtılmaması,

11. Maddi duran varlıkların, önceki yıllarla tutarlı olarak yeniden değerlendirme işlemine tabi tutulması gerekirken, yeniden değerlendirme yapılmaması, böylece amortisman giderinin tarihi değer üzerinden hesaplanarak daha az ayrılması,
12. Vergi karşılığının eksik hesaplanması veya ayrılmaması,
13. Kıdem tazminatı karşılığının eksik ayrılması,
14. Reeskont giderlerinin eksik hesaplanması,
15. Satılan mal maliyeti hesabı ile kısa vadeli borçlar - banka kredileri hesaplarının birbirine mahsup edilmesi,
16. Gelir tahakkukları ile ilgili ertelenmiş vergi karşılığının ayrılmaması,
17. Stok değer düşüklüğü karşılığının ayrılmaması,
18. Şarta bağlı zararlar için karşılık ayrılmaması,
19. Gerçeğe aykırı belge düzenlemek ve kayıt yapmak suretiyle, fiktif menkul kıymet satış karı gösterilmesi,
20. Genel yönetim giderlerinin kısmen bilançodaki stok maliyetine eklenerek aktifleştirilmesi,
21. İşçilere yapılan kayıt dışı ödemelerin alıcılar hesabında gösterilmesi, böylece kayıt dışı ödeme ve bununla ilgili vergi, SSK primi ve kıdem tazminatı karşılığı kadar dönem karının yüksek gösterilmesi,

Kaynak: Küçüksözen 2005: 296

Tablo 2.6 Kâr Yönetimi Teknikleri

II-Dönem Kârını Azaltıcı Kâr yönetimi Teknikleri
1. Bilançoda, Borç ve Gider Karşılıkları -Vergi Karşılıkları Hesabı tutarının, peşin ödenen vergi ve fon tutarının düşülmesi nedeniyle, bu tutar kadar eksik gösterilmesi,
2. Grup şirketlerinden alınan mal ve hizmetler ile iştirak hisselerine emsallerine göre bariz şekilde yüksek bedel ödenmesi,
3. Grup şirketleriyle olan ticari ve finansal ilişkilerden kaynaklanan alacaklara faiz tahakkuk ettirilmemesi veya emsallerine göre daha düşük oranda faiz tahakkuk ettirilmesi,
4. Hakim ortağın sahibi olduğu grup bankalarından alınan kredilere, kredi sözleşmesine aykırı olarak ve emsallerine göre bariz şekilde yüksek oranda faiz ödenmesi,
5. Hakim ortağın sahibi olduğu grup bankalarında tutulan şirket mevduat hesaplarına emsallerine göre düşük oranlarda faiz yürütülmesi,

6. Bankalardaki mevduatlardan sağlanan faiz gelirlerinin ve/veya hazine bonusu ve devlet tahvili faiz gelirlerinin dönemsellik ilkesine aykırı olarak tahakkuk ettiği dönemin değil, tahsil edildiği dönemin geliri olarak kaydedilmesi,
7.Yapılmakta olan yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili finansman giderlerinin, ilgili duran varlığın maliyetine eklenerek aktifleştirilmesi gerekirken, doğrudan dönem gideri olarak kaydedilmesi,
8. İştiraklerin emsallerine göre bariz şekilde düşük fiyatla grup şirketlerine satılması,
9. Grup şirketlerine yaptırılan maddi duran varlıklar için emsallerine göre bariz bir şekilde yüksek fiyat, ücret ödenmesi,
10. Grup şirketlerine yapılan satış işlemlerinde veya duran varlık satışında emsallerine göre bariz şekilde düşük fiyat uygulanması,
11. Aynı zamanda şirketin yöneticisi de olan hakim ortağa emsallerine göre daha yüksek ücret ödenmesi,
12. Üretim tesislerinin hakim ortağın halka kapalı şirketine düşük bedelle kiralanması,
13. Gayrimenkul satışından elde edilen satış karının henüz tahsil edilmeyen kısmının gelir tablosu ile ilişkilendirilmeden (dolayısıyla dönem karının bu tutar kadar az gösterilmesi) bilançoda, öz kaynak kalemleri arasında “Sermayeye Eklenecek İştirak Hissesi ve Gayrimenkul Satış Kazançları” hesabında gösterilmesi,

Kaynak: Küçüksözen 2005: 297

Tablo 2.7 Kâr Yönetimi Teknikleri

III-Diğer Kâr yönetimi
1. Bilançoda, Borç ve Gider Karşılıkları -Vergi Karşılıkları Hesabı tutarının, peşin ödenen vergi ve fon tutarının düşülmesi nedeniyle, bu tutar kadar eksik gösterilmesi,
2. Ortaklar, İştirakler ve diğer grup şirketleriyle gerçekleştirilen finansal ve ticari işlemlerden sağlanan faiz gelirleri ile banka kredilerinden dolayı katlanılan faiz giderlerinin netleştirilmesi, diğer bir ifade ile faiz gelirleri ile faiz giderlerinin birbirine mahsup edilmesi,
3.Ticari alacaklardan senede bağlı alacakların Alıcılar; senede bağlı olmayan alacakların ise Alacak Senetleri hesaplarında (SPK'nın Muhasebe Standartlarına göre, alacak senetleri ile 3 aydan uzun vadeli senetsiz alacakların reeskont işlemine tabi tutulması gerekmektedir) gösterilmesi,
4.Maddi duran varlıkların, TTK md. 324 uyarınca Mahkeme kararıyla belirlenen rayiç değerleri üzerinden yeniden değerlendirilmesine tabi tutulması, böylece maddi duran varlıkların bir önceki döneme göre yaklaşık 13 kat yüksek tutarda bilançoda gösterilmesi,
5. Uzun vadeli finansman giderleri içinde gösterilmesi gereken finansman giderlerinin

kısa vadeli finansman gideri olarak gelir tablosunda gösterilmesi,
6. Çekle tahsilat yapılmış gibi fiktif muhasebe kaydı yapılarak, hakim ortağın sahip olduğu halka kapalı şirketten olan alacakların düşük gösterilmesi,
7. Kısa vadeli alacaklar (Hakim ortağın sahibi olduğu halka kapalı şirket cari) hesabı ile kısa vadeli banka kredileri hesabının birbirine mahsup edilmesi,
8. Gerçeğe aykırı belgeler düzenlenmesi suretiyle bilançoda fiktif hammadde, yarı mamül ve mamül stoku gösterilmesi,
9. Ödenmemiş sermayenin, gerçeğe aykırı belge düzenlemek ve muhasebe kayıtları yapmak suretiyle ödenmiş gösterilmesi,

Kaynak: Küçüksözen 2005: 298

Tablodaki bilgilere göre kâr yönetimi uygulamalarının % 65'i gelirleri artırmaya yani dönem karını yükseltmeye, % 22'si ise dönem karını düşürmeye yönelik yapılmıştır. Diğerleri ise, o dönemdeki karı değiştirmemekle beraber, finansal tablolarda yer alan hesapların sınıflandırılmasını ve/veya tutarlarını değiştiren nitelikte işlem ve uygulamalardan oluşmaktadır.

Dönem karını azaltmaya yönelik kâr yönetimi uygulamaları esas itibariyle örtülü kar aktarımı olarak ifade edilen işlemlerdir. Sermaye piyasası mevzuatında yasaklanan bu uygulama ile halka açık şirketlerde oluşması gereken kar yukarıda tablo 1.6, tablo 1.7, tablo 1.8'de belirtilen işlem ve uygulamalar ile hakim ortağın halka kapalı şirketlerine aktarılmaktadır (Küçüksözen 2005:299).

3.5. Gelirlerin Yüksek Gösterilmesi İçin, Gider ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesinde ve Giderlerin Aktifleştirmesinde Yapılan Kâr Yönetimi Teknikleri

Literatür kâr yönetimi tekniklerini; gelirlerin yüksek gösterilmesi için yapılan, gider ve karşılıkların muhasebeleştirilmesinde yapılan kâr yönetimi teknikleri ve giderlerin aktifleştirmesinde yapılan kar yönetim teknikleri olarak ana başlıklar altında da toplamıştır ve çalışmada da bu bakış açısı ile açıklanmış tekniklere de yer verilmiştir.

3.5.1. Gelirlerin Yüksek Gösterilmesi

Gelir, aktifin (varlığın) artmasına pasifin azalmasına neden olan işlemler sonucunda meydana gelmektedir. Gelirin tanınması için mal ve hizmet ile ilgili yapılan işlem sonucunda aktifin değerinin artıp artmadığı veya pasifin değerinin azalıp azalmadığına

veya her ikisinin birden olup olmadığına bakılmalıdır. Ancak bunlara bakılmaksızın da geliri yüksek göstermek amacı ile gelir kaydı yapılabilir. Ayrıca gelirin tanınması için tutarın gerçekleşmiş veya gerçekleşebilir olması ve de kazanılmış olması gerekir (Bukics 2000:1).

SPK'ya göre ise gelir, bir hesap dönemi içinde, ortakların katkısı dışında özsermayenin artmasını sağlayan, varlıkların değerinin artması, varlık girişi veya yükümlülüklerin azalması şeklinde ekonomik faydadaki artış olarak tanımlanmaktadır (SPK, Seri XI, No.25, Madde 37) Ayrıca gelirin gerçekleşebilmesi için kazanılması esastır. Kazanım da mal ve hizmetin teslimi ve fatura ile kesinleşir (Şensoy 2002:11).

Gelirin yüksek gösterilme şekilleri;

1. Gelirlerin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi yani gelirin erken kaydedilmesidir: İşlemin tamamlanmadan gelir kaydedilmesi söz konusudur. Yani teslimat gerçekleşmediğinde, işlem belgeleri tamamlanmadığında, ürün kabul edilmediğinde gelir kaydı yapılırsa dönem dışı gelir kaydı yapılmış olur (Wells 2004:359). İşletme satış gelirini dönemsellik ilkesine aykırı olarak henüz tahakkuk etmeden cari dönemin geliri olarak muhasebeleştirerek veya gerçek olmayan gelir işlemi yaratarak cari dönem geliri olduğundan daha yüksek gösterebilmektedir (Rezaee 2002: 86). Bu çerçevede gelecek döneme ait olduğu açıkça belli olan satışların dönemle ilgili muhasebe kayıtlarını bir süre açık bırakarak cari döneme satış geliri olarak kaydedilmesi de söz konusudur (Wells2004:359). Bilindiği üzere gelir esas itibarıyla tahakkuk ettiğinde yani tahsil edilebilir olduğu zaman muhasebeleştirilir.

Siparişi alınmış ama sevk edilmemiş satış kayıtları erken kaydedilmiş gelir olarak ifade edilir. Sahiplik alan müşteriye geçmeden satışlar gelir kaydedildiğinde cari dönem geliri arttırılmış olur. Sipariş alınmış ürünler teslim için hazır olup çeşitli nedenlerle müşteri malı teslim alamıyorsa faturalama ve tutma işlemi gerçekleşmiş olur (Mulford ve Comiskey 2002: 177-178).

Ayrıca satış işlemi kesinleşmeden alınan siparişlerin teslim edilmiş gibi gelir kaydedilmesi ile genel kabul görmüş muhasebe standartları zorlanmış olmaktadır.

2. Satış indirimlerinin, iadelerin, iskontoların veya garantilerin bir sonraki döneme aktarmak: İşletmeler satış indirimlerini, iadelerini, iskontolarını veya garantilerini bir

sonraki döneme aktararak (erteleyerek) muhasebeleştirmekle cari dönem gelirini arttırmaktadırlar.

3. Alınan avansların gelir kaydedilmesi: Alınan avansların gelir kaydedilmesi ile de gelirler arttırılmış olur.

4. Gelirin tanınma zamanına bağlı olarak gelir kaydı ve gerçek olmayan gelirin tanınması.

Sektörlerin özelliklerine bağlı olarak gelirin ne zaman tanımlanacağını belirlemede farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle yazılım sektöründe ürünün satışı ile başlayan ve abonelik şeklinde devam eden bir hizmet söz konusudur. Yazılım sektöründe gelirin ne zaman tanınacağı açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu yüzden işletmeler farklı gelir tanıma uygulamaları geliştirmişlerdir (Mulford ve Comiskey, 2002:22) İsterlerse bunu kötüye kullanabilirler.

5. Konsinye Satışların Satış Geliri Olarak Kaydedilmesi: Konsinye satışlarda, mallar şube ya da perakendecilere satılmak üzere gönderilir ve şube ya da perakendeci tarafından satışın gerçekleştirilmesi ile işletmeye gelirin tahakkuk ettiği bir satış şeklidir. Küçüksözen (2005) çalışmasında işletmelerin konsinye satışlarını şube ya da perakendeciye gönderdikleri tarihe satış geliri kaydettiklerini ve hatta dönem sonlarına doğru konsinye mal sevkini arttırarak o dönemin karını yükselttiklerini tespit etmiştir.

6. Bir Kereye Mahsus Operasyonel Gelir Artırımı: Düşük değerle değerlendirilmiş bir varlığı yüksek bir değerle satmak. Gereksiz bir biçimde borçları erken ödeyerek iskonto geliri sağlamak (Küçük 2008:14).

7. Tamamlanma Oranının Değiştirilmesi ile Gelirin Artırımı: Özellikle mal ya da hizmetin üretimi için uzun süre gerektiren sektörlerde (gemi – bina inşası; yazılım, mühendislik hizmeti vb.) gelirin kayıt altına alınması yani tahakkuk ettirilmesinde ya mal ya da hizmetin tamamlanma oranı dikkate alınarak gelir tahakkuk ettirilir ya da malın ya da hizmetin verilmesi ile gelir tahakkuk kaydı yapılır (Mulford ve Comiskey, 2002:184). İşletmeler tamamlanma oranını olduğundan yüksek göstererek dönem karını olduğundan yüksek gösterebilirler ya da tam tersini yapabilirler.

8. Fiktif Gelir Kaydı: Fiktif gelir kaydı uygulamasında, herhangi bir müşteri siparişi ya da müşteri ile yapılan anlaşma olmadan, sevk edilen mal daha sonra iade edilmesine

rağmen, müşteriye mal sevkedilmekte ve mal sevkedildiği tarihte gelir kaydı yapılmakta ya da mal sevkedilmiş gibi gösterilerek satış geliri kaydedilmektedir (Küçüksözen 2004:214).

Hatta SEC denetimi sonucu ortaya çıkartılan olayların % 70'i gelirin erken kayıtlara alınması ya da fiktif gelir kaydedilmesi şeklinde oluşan kar arttırıcı kar yönetimleridir (Cox ve Weirich, 2002:375).

3.5.2. Gider ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Kâr Yönetimi Teknikleri

Giderler maliyetlerin, zaman içerisinde kullanma, yıpranma, aşınma gibi nedenlerle faaliyet döneminde faydaları tüketilmiş kısımlardır. Giderlerin dağıtım sırasında dönemsel ilkesine uyulmalı, sonraki dönemlere ait giderler bilanço hesaplarına yansıtılmalıdır.

Finansal tabloların güvenilir ve gerçeği yansıtacak şekilde düzenlenip raporlanması, varlıkların ve borçların gerçek değeriyle gösterilmesi çok önemlidir. Karşılıklar genel olarak aktif kalemlerin değer kaybını ya da muhtemel gider ve zararları karşılamak amacıyla faaliyet sonuçlarından ayrılan fonlardır. İşletmenin sahip olduğu iktisadi kıymetlerde meydana gelen ancak miktarı kesinlikle bilinmeyen değer azalışları ile hesap dönemi içinde meydana gelen olaylar sonucu işletme bakımından ortaya çıkma olasılığı bulunan yükümlülükleri karşılamak amacı ile ayrılan fonlardır (Çetin ve Öğüz 2010:410-411).

Karşılıklar, muhasebenin temel kavramlarından olan ihtiyatlılık kavramı gereğince ayrılmaktadır. Bu kavram gereğince işletmeler karşılık ayırabilmektedirler, ancak dönem karını düşürmek amacı ile gereğinden fazla karşılık ayırarak ya da işletmenin finansal tablo kullanıcıları olan iyi niyetli üçüncü kişilerin işletme ile ilgili kararlarını etkilemek amacıyla dönem karını olduğundan daha yüksek göstermek amacıyla da daha düşük oranda karşılık ayırabilirler (Özkan ve Kocamış 2011: 192).

3.5.3. Giderlerin Aktifleştirilmesi

İşletme yönetimi, giderleştirilmesi gereken kalemleri aktifleştirerek yani kârı arttırarak kâr yönetimi yapabilmektedir.

Muhasebe standartlarına göre belirli bir aktifin satın alınması, üretilmesi ya da ithal edilmesi sürecinde katlanılan bütün giderler, ilgili aktifin maliyetine ilave edilir ve böylece ilgili aktif açısından elde etme maliyeti gerçekleşmiş olur. Bu kapsamda, ilgili aktifin

edinilmesi amacıyla kullanılan kredilerin kur farkı ve faiz giderleri gibi finansman maliyetleri de aktifleştirilir. İşletme yönetimi bu durumu kâr yönetimi tekniği olarak kullanabilmekteydi. 1 Ocak 2005 tarihinde yayınlanan Seri XI No: 25 “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ” ile SPK giderlerin aktifleştirilmesine ilişkin çeşitli düzenlemeler getirmiştir.

Yeni uygulamaya göre ise sadece özellikli varlık olarak bilinen kullanıma veya satışa hazır hale getirilmesi uzun süre gerektiren varlıkların elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkisi bulunan borçlanma maliyetlerinin aktifleştirilmesi mümkündür. Diğer varlıkların elde edilmesi sırasında oluşan borçlanma maliyetlerinin gider olarak gelir tablosuyla ilişkilendirilmesi gerekmektedir (SPK, Seri XI, No.:25, Madde 237).

Örneğin cari dönem kârının beklenen ya da hedeflenen seviyenin altında gerçekleşeceği dönemlerde, herhangi bir aktifin edinilmesi ile doğrudan ilgisi olmayan, işletme sermayesi ihtiyacı için kullanılan, dolayısıyla da doğrudan dönem giderlerine aktarılması gereken borçlanma maliyeti ile ilgili faiz giderleri ve kur farkları duran varlık ya da üretilen ürün maliyetine ilave edilerek aktifleştirilmekte, böylece dönem giderleri daha az gösterilerek istenen kar hedefine ulaşılmış şekilde finansal tablolar kamuya sunulmaktadır (Küçüksözen 2004:216-217). Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu tarafından 1992-2002 yılları arasında yapılan çalışmada, dönem kârını artırıcı yöntemlerin kullanıldığı tespit edilen 62 adet gözlemden 15 adetle en fazla finansman giderlerinin aktifleştirilmesi ile kâr yönetimi yapıldığı tespit edilmiştir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu 2004:35).

Borçlanma maliyetlerinin dışında kalan diğer maliyetleri de aktifleştirilerek gider yazmak yerine varlıkların artmasında kullanılabilir. Katlanılan maliyeti bir defada giderleştirmek yerine bir sonraki döneme veya daha sonraki dönemlerde itfa ederek oluşan giderin değişik muhasebe dönemlerine yayılması sağlanabilmektedir.

3.5.3.1. Sabit Varlığın Faydalı Ömrünün veya Amortisman Yönteminin Değiştirilmesi

İşletmelerin cari dönem gelirini erteleyip cari dönem kârını azaltmaya yönelik ya da cari dönem kârını arttırıp gelecek dönem karını azaltmaya yönelik olarak gerçekleştirdiği tekniklerden biri de sabit varlığın faydalı ömrünü ya da amortisman yöntemini değiştirmeleridir. Özellikle karlılığın yüksek olduğu yıllarda, karı gelecek dönemlere

aktarmak üzere sabit varlıklar için daha kısa faydalı ömür tahmininde bulunabilir ya da sabit kıymetlerin hurda değerlerini daha düşük tahmin edebilir ya da amortisman yöntemini değiştirebilir (Mulford ve Comiskey, 2002).

Cari dönem karını olduğundan yüksek göstermek isteyen işletmeler amortisman yöntemini azalan bakiyeler yönteminden, normal yönteme dönüştürmekte veya faydalı ömür süresini uzatmaktadırlar. Aksine cari dönem karını olduğundan az göstermek isteyen işletmeler ise, amortisman yöntemini normal yöntemden azalan bakiyeler yöntemine dönüştürmekte ya da faydalı ömür süresini daha az tahmin ederek kısaltmaktadırlar (Küçüksözen 2004: 217-218).

3.5.3.2. Kârı Gelecek Yıllara Aktarmak Üzere Karşılıkların Yüksek Gösterilmesi (Storing Earnings for Future Years)

Bu teknik özellikle kârı istikrarlı hale getirmek için kullanılan tekniklerden biridir. İşletmeler bazı dönemlerde yüksek tutarda kar elde etmek için bu dönemlerde yüksek tutarlarda karşılık ayırarak giderlerini artırıp kârlarını düşürebilirler. İşletme takip eden dönemde ise fazladan ayrılan karşılıkları tersine çevirip gelir olarak kaydettiğinde o dönemde istenilen kâr tutarına ulaşmış olur. Böylece önceki dönemde karda meydana gelebilecek ani yükseliş önlenmiş olmakta yeni dönemde de ortaya çıkabilecek ani kar azalışlarının da önüne geçilmiş olunur (Stolowy ve Breton, 2000:19-20).

3.5.3.3. Büyük Temizlik Muhasebesi

Bir şirketin üst yönetimi ve genel müdürü değiştiği zaman büyük temizlik muhasebesi ile ilgili uygulamalara rastlanmaktadır. Yeni gelen yönetim gelecekte oluşacak karı istikrarlı hale getirebilmek ya da yükseltebilmek için kullanacağı hesapları finansal tablolardan temizleyerek, geçmiş yönetimin gerçekte açıkladıklarından çok daha kötü sonuçlar devrettiği izlenimi yaratmaya çalışırken bunun yanında da kendi dönemleri için sürekli gelir imkânları yaratmaya yönelik uygulanan bir kâr yönetimi tekniğidir (Stolowy ve Breton, 2000: 43).

Böyle dönemlerde şirket yönetimleri; (Küçüksözen 2004:222)

- Bilançoda var olan itfa edilecek maddi olmayan duran varlıkları bir bütün olarak gider kaydederek,

- Bazı verimsiz ya da zararlı olan bölüm ya da kısımları kapatarak,

-Yeniden yapılanma projelerini uygulayarak, böylece bu proje maliyetlerini dönem gideri olarak kaydederek bilançolarını temizlemektedirler. Sonucunda da geçmiş yönetimleri kötü performansları nedeniyle suçlayabilme, diğer taraftan gelecek yıllarda karlılığı daha fazla gösterme imkânına kavuşmaktadırlar.

3.5.3.4.Tamamlanmamış Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Muhasebeleştirilmesi

Özellikle teknoloji işletmelerinin birleşmelerinde veya devralınmasında henüz tamamlanmamış araştırma-geliştirme harcamalarının başka bir şirket tarafından devralınmasıdır. Devir alınan şirketin henüz tamamlanmamış araştırma geliştirme projesi olacaktır. Ve şirketin devir alınması için ödenen paranın bir kısmı bu proje ile ilişkilendirilmelidir. Eğer devralınan araştırma ve geliştirme projesinin alternatif bir kullanım alanı yoksa muhasebe standartlarına göre yapılan harcama doğrudan gider yazılır. 1998’de Worldcom Şirketi MCI (Telekom şirketi) şirketini ele geçirdiğinde yaklaşık 40 milyar dolar ödeme yapmıştır. Ve yaptığı bu ödemenin yaklaşık 6 veya 7 milyar dolarını henüz tamamlanmamış araştırma ve geliştirme harcamaları ile ilişkilendirmiş ve bu işlemde ortaya çıkan şerefiye tutarının da 40 yılda amorti edilmesini öngörmüştür. SEC tutarı yüksek bulunca sadece 3,1 milyar dolarını henüz tamamlanmamış araştırma ve geliştirme harcaması olarak gösterebilmiştir. Sonuç olarak 6-7 milyar yerine sadece 3,1 milyar doları doğrudan gider yazabilmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002:36).

3.5.3.5. Finansal Tablolarda Yer Alan Hesaplara İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Mali tablolarda yer alan hesaplara ilişkin sınıflandırmayı değiştirerek manipülasyon yapılabilir. Sınıflandırma değişikliği bilançoda da gelir tablosunda da nakit akım tablosunda da olabilir.

Örneğin gelir tablosundaki faaliyet dışı ya da olağanüstü gelir ya da gider olarak kayıt altına alınması gereken işlemleri faaliyet gelir ya da gider işlemi olarak kayıt etmekle de kamuya yanlış bilgi verilebilmektedir. Bazı eski araştırmalarda yöneticilerin, olağanüstü hesapları kullanarak faaliyet karını manipüle ettiklerini tespit etmişlerdir (Küçüksozen 2004: 227).

Enron'un nakit akım tablosunda, varlığa dayalı menkul kıymeti ihraç etmesinden 1,5 milyar dolarlık elde ettiği nakit, faaliyetlerden sağlanan nakit gösterilerek şirketin nakit/satışlar oranının arttığı izlenimi vermesi de (Mulford ve Comiskey, 2002:371-373) sınıflandırma değişikliğine örnektir.

3.5.3.6.Mevcut Varlıkların ve Borçların Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması

Küçüksözen (2004) çalışmasında varlık ve borçlarla ilgili kullanılan manipülasyon tekniklerini literatürden aşağıdaki gibi oluşturmuştur (Küçüksözen 2004: 232-235):

-Satış gelirlerinin öne çekilmesi veya fiktif gelir kaydı ya da şüpheli alacaklar için düşük karşılık ayrılarak ticari alacaklar olması gerekenden daha yüksek,

- Stoklar yüksek değerlendirilerek ya da stok değer düşüklüğü karşılıkları düşük ayrılarak stoklar olması gerekenden daha yüksek,

- Stokların değerlendirilmesi ile ilgili, ilk giren ilk çıkar veya son giren ilk çıkar metotlarına bağlı olarak, bilançoda stoklar daha yüksek, gelir tablosunda satılan malın maliyeti daha düşük gösterilerek mal satış karı daha yüksek ya da bilançoda stoklar daha düşük, gelir tablosunda satılan malın maliyeti daha yüksek, dolayısıyla mal satış karı daha düşük,

- Menkul kıymet ve iştirak şeklindeki yatırımlar için değer düşüklüğü karşılığının ayrılmaması ya da düşük ayrılması nedeniyle, bu yatırımlar bilançoda olması gerekenden daha yüksek,

- Faaliyet giderlerinin düşük gösterilmesi nedeniyle bilançoda gelecek dönem giderleri olması gerekenden daha yüksek,

- Satıcılara olan borçların düşük gösterilmesi nedeniyle satın alınan stokların dolayısıyla satılan malın maliyetinin daha düşük,

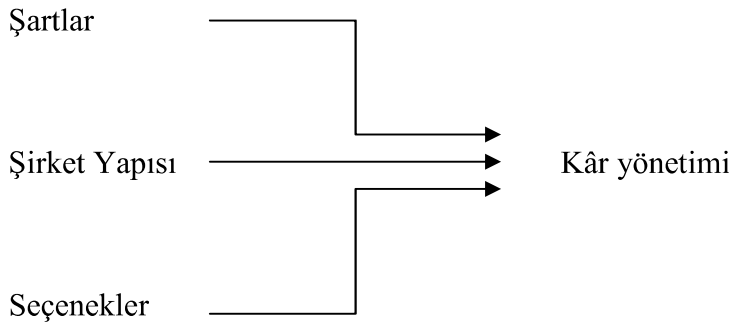
- Amortisman giderlerinin daha düşük ya da daha yüksek gösterilmesine bağlı olarak, bilançoda duran varlıkların daha yüksek ya da daha düşük gösterilebilir.

4. Kâr Yönetimine Neden Olan Faktörler

Rezaee (2002) finansal tablolardaki bilgi manipülasyonu oluşumundaki motivasyonları, fırsatları ve rasyonalitenin açıklamasını şartlar, kurumsal yapı ve seçeneklerden oluşan 3C modeli ile açıklamıştır. Modeldeki değişkenlerden şartlar, şirket

yapısı ve seçenekler üçgenindeki etkenlerin kesişiminde kâr yönetimi vuku bulmaktadır (Şartlar, Şirket Yapısı; Seçenekler = Conditions, Corporate Structure, Choices). Finansal tablolardaki hilelerin yapılması 3C modelindeki değişkenlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Modele göre finansal tablo hilesi çeşitli nedenlerden dolayı yapılmış olabilir. Üç değişkenin altında yatan bu nedenler nedeni ile kâr yönetimi (hilesi) yapılmaktadır (Rezaee 2002:70). 3C Modeli aşağıda Şekil 2.3 ' de görüldüğü gibidir :

Şekil 2.3: 3 C Modeli

Kaynak: Rezaee, 2002, s.70.

Şartlar: Modelde finansal tablo manipülasyonu yani kâr yönetimi oluşumunda etkili olan aşağıdaki şartlar finansal tablo (fraud= hilesi) manipülasyonu arkasında yatan güdülerin açıklanmasına yardım etmektedir (Rezaee 2002:71).

- Sorumlu şirket yönetiminde eksiklik
- Yönetim Kurulunun etkisiz olması
- Var olmayan ya da yeterli olmayan iç denetim,
- Muhasebe bilgisi az ya da yetersiz dominant üst yönetim,
- Üst yönetim faaliyetlerinin açıklanmasında gereklilik bulunmaması
- Var olan materyalist ilişkiler,
- Yetersiz ve etkisiz iç denetim faaliyetleri,
- Dış denetçilerin sürekli olarak değişimi ya da deneyimli olmayan dış denetçi seçimi,
- Kredi alma yetersizliği,
- Uygun olmayan ekonomik şartların varlığı,
- Kar artışını destekleyecek kadar nakit girdisinin olmaması,

- İşletmeyi kısıtlayan kredi (borç) sözleşmeleri,
- Tahsil edilemeyen alacaklar kaynaklanan şüpheli alacaklarda artış,
- Yapılan yatırımlarda artış ya da büyük zarar,
- Sınırlı sayıda sadece birkaç müşteriye bağlı olmaktan oluşmaktadır.

Şirket Yapısı

Kâr yönetimi tipik olarak üst yönetim takımı tarafından işlendiği için daha çok sorumsuz ve etkisiz bir kurumsal yönetim yapısı çerçevesinde gerçekleşir. Etkili bir kurumsal yönetim yapısı ile manipülasyonun önlenmesi ve suçlunun ortaya çıkarılması sağlandığında üst yönetim finansal tablo hilesi yapmada daha isteksiz olacaktır. Kurumsal yönetimi izleme ve denetleme fonksiyonları yönetim kurulu ve denetim komitesidir. Kurumsal yönetim uygun yönetsel ve finansal performansın sorumluluğu ile yönetilen işletmeleri ifade eder. Daha çok finansal tablo (hilesi) manipülasyonu ile ilişkilendirilen kurumsal yönetim özellikleri (karakteristikleri) ve nitelikleri agresiflik (saldırganlık), bağlılık (dayanışma: cohesiveness), sadakat, fırsatçılık, güven ve kontrol etkililiğidir. Saldırganlık (aggressiveness) ve fırsatçılık şirketin tutumu anlamında olabilir ve şirket yönetimi analistlerin çeyrek döneme ve yıla ait kar tahminlerini yanıltmak için ve Wall Street' de mutlu bir hava yaratmak için gerçek olmayan olumlu finansal performans raporlayabilir. Bağlılık (dayanışma) ve sadakat özellikleri whistleblowing (whistleblowing, bir organizasyon içerisinde yasa-dışı ve etik değerlere uygun olmayan davranış ve eylemlerin organizasyon içi ve/veya organizasyon dışı başka kişilere veya kurumlara zarar vermemesi için enformasyon sahibi kişiler (çalışanlar veya paydaşlar) tarafından sorunları çözme güç ve yetkisine sahip iç ve dış otoritelere bildirilmesi olarak tanımlanabilir (Aktan 2006:1)) olasılığını azaltan ve girişimleri örtbas etme olasılığını arttıran bir çevre yaratır (Rezaee 2002:71-72).

Güven ve kontrol yetersizliği (başarısızlığı) denetim fonksiyonunu yani yönetim kurulu ve denetim komitesini harekete geçirdiği gibi hile saptamada (fraud) daha az etkili olan iç denetçi ve dış denetçiyi yani güvence (assurance) fonksiyonunu da harekete geçirir. Dayanışma (bağlılık) kurumsal yönetim üyeleri arasında finansal tablo hilelerini gizleme konusunda büyük işbirliği yaratılmasına ve dışarıdan üçüncü kişilere hileli finansal bilgi sızdırılması konusunda daha fazla kısıtlamaya neden olabilir. Bu dayanışma özelliği kâr yönetiminin geliştirilmesinde daha fazla danışıklı dövüşe (collusion) teşvik edebilir. Eğer

hile iç denetçi ve dış denetçi tarafından yaratılıyorsa onları bu yaptıklarını örtbas etmeye de iter. Eğer kurumsal yönetim üyeleri güven oluşturabilirlerse o zaman daha az şüphe ve şüphencilik oluşur ve hilenin denetçiler tarafından tespit edilme olasılığını azaltır. (Rezaee 2002:72).

Seçenekler

Yönetim illegal kâr yönetimi (illegal earnings management) yaparken alternatifler arasında seçim yapma takdirine sahiptir ya da karın nitelik ve niceliğini sürekli iyileştiren etik stratejiler kullanabilir. Özellikle ne çevresel baskılar ne de kurumsal yapı önemli bir etkiye sahip değilse finansal tablo hilesi sadece yönetimin stratejik araçlarından biri olarak ortaya çıkar ya da ahlaki ilkelerin eksikliği ile agresifçe kullanılan takdir yetkisi ya da saptırılmış yanlış kullanılan yaratıcılık ya da yenilikçilik olarak ortaya çıkar. Bu şartlar altında çevresel baskı, gereksinimler ya da kurumsal yapı ne olursa olsun finansal tablo hilesi tercih meselesidir.

Finansal tablo hilesini yapan failer yaptırımlar olsun ya da olmasın eylemlerinin sonuçları da ne olursa olsun sahtekârlık yapmak için motive olmuş olabilirler. Bir şirket iyi niyetle düzenlemeler yapabilir ve bu çerçevede şirketin gereksinimleri çok şiddetlenebilir ve bu gereksinimlerin olumsuz etkilerini azaltmak için finansal tablolarında hile yapabilir. Söz konusu üç etkenin kesiştiği noktada finansal tablo hilelerinin ortaya çıkma olasılığı çok yüksektir (Rezaee 2002:72).

4.1. Şirketlerin Zayıf Kurumsal Yönetim Yapıları

Kâr yönetimi tipik olarak üst yönetim takımı tarafından işlendiği için daha çok sorumsuz ve etkisiz ve zayıf bir kurumsal yönetim yapısı çerçevesinde gerçekleşir. Etkili bir kurumsal yönetim yapısı ile manipülasyonun önlenmesi ve suçlunun ortaya çıkarılması sağlandığında üst yönetim finansal tablo hilesi yapmada daha isteksiz olacaktırlar (Rezaee 2002:71).

4.2. Yöneticilerin Ortaklık Payları ve Şirketlerin Ortaklık Yapıları

Değişik çalışmalarda incelenen temel ortaklık yapısı özellikleri, ortaklık yapısının yoğunluğu ve hakim olan ortakların kimlikleridir. Örneğin ortaklık yapısının yoğunluğu arttıkça kamuyu aydınlatma seviyeleri düşmektedir. Hakim olan kimlik aile sahipliğine dayalı ise şirketin finansal tablo açıklamalarının kalitesi pozitif ancak kurumsal yönetimle ilgili açıklamaları ise negatif olarak etkilenmektedir (Ertuna ve Tükel 2009: 13).

Son dönem çalışmalarda, değişik ortaklık yapıları ile birlikte bu yapılara ilişkin farklı çıkar çatışmaları da dikkate alınmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yaygın olarak görülen en hassas konu, azınlık hissedarların çoğunluk hakim hissedarların istismarından korunmasıdır. Kontrolü elinde bulunduran çoğunluk hissedarlar şirketle ilgili sahip oldukları tüm bilgileri azınlık hissedarlardan gizleyebilirler. Kurumsal yönetim ilkeri ile bilginin kamuya sunulması, hakim ortaklar ile azınlık ortaklar arasındaki çatışmayı ve bilgi farkını önlemek için önerilen bir çözümdür (Eruna ve Tükel 2009: 11).

Ayrıca, şirketlerdeki ortaklık payları artan kurumsal yatırımcıların hakim pozisyonda olmaları, hisselerinin değerini artırmak istemeleri, daha fazla hakka sahip olma ve bu haklarını kullanma istekleri, hak ve çıkarların mümkün olan en üst düzeyde gözetilmesi temeline dayalı kurumsal yönetim kavramının ortaya çıkışına neden oluşturur (Paslı 2004; 14).

Eruna ve Tükel (2009) şirketlerin kurumsal yönetim ve ortaklık yapısına ilişkin özelliklerini şirketlerarası performans farklılıklarını açıklayan unsurlar olarak incelemiştir.

4.3. Bağımsız Denetim Komitesinin Yapısı

Yönetim kurulunda bilgili ve etkili bağımsız denetim komitesinin oluşturulması ile finansal raporlama sürecinin gözetiminin sağlanması ve yönetim kurulu ile üst yönetimin sınırları aşacak işlem ve uygulamalarının önlenmesi amaçlanmıştır. Dış denetçilerin sorumluluğu ise finansal tabloların gerçeği yansıtıp yansıtmadığı konusunda görüş bildirmektir. Birçok çalışma denetim komitesinin bağımsızlığı ile kâr yönetimi arasında önemli ilişkiler bulmuşlardır (Davidson vd. 2003:3).

Kâr yönetimi uygulamaları sistematik bir şekilde kurumsal yönetim mekanizmalarının gücü ile ilişkilidir. Kurumsal yönetim mekanizması da denetim komitesi, denetim komitesindeki bağımsız üye sayısı ve denetim komitesi toplantı sayısı ile ilişkilidir (Davidson vd. 2003:2).

Davidson vd. (2003); Avustralya da listelenen 434 işletme üzerinde yaptıkları çalışmalarında yönetim kurulunda ve denetim komitesinde icracı olmayan yöneticilerin çoğunlukta olmasının ihtiyari tahakkuklar ile ölçülen kâr yönetimi ile çok önemli bir ilişkisi olduğunu yani ihtiyari tahakkukları azalttığını tespit etmişlerdir.

4.4. Bağımsız Denetim Şirketlerinin Bağımsızlığı

4.4.1. Genel Olarak Bağımsız Denetim

SPK tebliğinde bağımsız denetim “işletmelerin kamuya açıklanacak veya kurulca istenecek yıllık finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak, defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanmasıdır” şeklinde tanımlanmıştır (Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği, 2006: Seri: X, No: 22, Md: 4).

4.4.2. Kâr Yönetiminde Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu

Kurumsal yönetim ilkelerine göre finansal tablolardaki hilelerin engellenmesinde asıl sorumluluk yönetim kurulundadır. Ayrıca yönetim kurulunda bilgili ve etkili bağımsız denetim komitesinin oluşturulması ile finansal raporlama sürecinin gözetiminin sağlanması ve yönetim kurulu ile üst yönetimin sınırları aşacak işlem ve uygulamalarının önlenmesi amaçlanmıştır. Dış denetçilerin sorumluluğu ise finansal tabloların gerçeği yansıtır yansıtmadığı konusunda görüş bildirmektir.

Bağımsız denetçinin kâr yönetimi yapılıp yapılmadığını tespit edememesindeki başlıca neden bağımsız denetçinin yılın bütünü ile ilgili faaliyet sonuçlarına önem vermesi ve onun üzerinde yoğunlaşmasıdır. Oysa kâr yönetimi tespiti üç aylık dönem için çok küçük boyutta ve genel kabul görmüş denetim standartlarının önemlilik sınırının altında başlamaktadır. Bu yüzden üç aylık dönem için ve küçük ölçekte başlayan (bir sonraki üç aylık dönemden ödünç alınan gelirlere yönelen) kâr yönetimi denetçinin gözünden kaçmaktadır. Ancak kâr yönetimi boyutu büyürse ve denetim standartlarının önemlilik sınırlarına yaklaştığında bağımsız denetçinin kâr yönetimini tespit etme olasılığı artmaktadır (Küçüksözen 2004: 136).

Ayrıca bağımsız denetim çalışmaları yılda bir ya da iki kez ve en çok 8 ya da 10 hafta sürmektedir. Şirketle ilgili özel koşulların ve bunların doğurduğu sonuçları bu süre içinde tespit etmek zordur ya da tespit ihtimali oldukça düşüktür.

IFAC (ISA 240) ve AICPA (SAS 99) da dış denetçinin finansal tablo denetiminde hileye ilişkin sorumlulukları anlatılmaktadır ve bağımsız denetçinin kâr yönetimine (finansal hileye) ilişkin ancak makul güvence verebileceği de ifade edilmektedir. (IFAC

ISA 240, paragraf 21–22; AICPA SAS No.99, paragraf 4-5). SPK Seri:X No:22 tebliğinde de ISA 240 ile uyumlu olarak dış denetçinin hileye ilişkin ancak makul güvence verebileceği ifade edilmiştir (Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği, 2006: Seri: X, No: 22, Kısım:6 Madde:4).

Denetim aşamalarında en fazla kullanılan finansal oran, trend analizi ve bu çerçevede yapılacak testlerden oluşan analitik prosedürleri kâr yönetimi (gerçek dışı beyan) tespitinde kullanılabilir.

Ayrıca Davidson vd. (2003); Avustralya da listelenen 434 işletme üzerinde yaptıkları çalışmalarında dış denetçi seçiminin ihtiyari tahakkuklar üzerinde önemli azaltıcı etkilerinin olmadığını tespit etmişlerdir.

4.5. Tahakkuk Esasına Dayalı Muhasebe

Tahakkukların tahmini tahakkuk esasına dayalı muhasebe de genellikle bazı tahakkukların kayıt zamanlaması ve değerlendirme ile ilgili hükümlerin uygulanması ile ilgili alınan kararlardan kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede değerlendirme hükümlerinin işletmenin amacına göre farklı yorumlanması ya da değiştirilmesi ile karın yüksek olduğu dönemlerde daha fazla karşılık ayrılması veya karın beklenenden düşük olacağı yıllarda karşılıkların düşük ayrılması, amortisman türlerinin yani faydalı ömürlerin olduğundan düşük ya da yüksek gösterilmesi ya da kullanılan amortisman yönteminin değiştirilmesi gibi uygulamalarla karşılaşılmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002).

4.6. Muhasebe Standartlarının Sağladığı Esneklik

Finansal tablo ve raporların üretildiği muhasebe bilgi sistemi, muhasebe ilkeleri ve standartlarının sağladıkları esnekliklerden faydalanarak farklı durumlara uygulanabilecek alternatifli düzenlemeleri içermektedir. Bu esneklik ile muhasebe ilkeleri ve standartlardaki boşluk veya hazırlanma sürecindeki gecikmeden dolayı ya da yasal düzenlemelere tamamen aykırı uygulamalar dahil pek çok yöntem kullanılarak, şirket yetkilileri tarafından, finansal tablo ve raporlarda yer alan bilgilerin manipüle edildiği görülmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu 2004:2).

4.7. Finansal Analistlerin Kar Tahminleri

Sermaye piyasalarında finansal analistler tarafından finansal tablo bilgilerinin hisse senetlerinin değerinin tespiti için çok yaygın bir biçimde kullanılması, yöneticileri hisse

senetlerinin özellikle kısa dönem fiyatlarını etkilemek amacıyla karı manipüle etmeye yönelmektedir (Healy ve Wahlen 1999: 371-372).

Yatırımcılar, şirketin finansal analistlerin tahmin ettiği karı karşılayamamasını olumsuz olarak değerlendirirler. Şirketin analistlerin tahminlerini karşılayamamasının fiyatlar üzerinde çok önemli ters etkileri olabilmektedir.

5. Kâr Yönetimini Ortaya Çıkaran Nedenler ve Güdüleyicileri

Kâr yönetiminin nedenleri yukarıda açıklanmasına rağmen farklı bakış açılarının varlığını göstermek için Healy ve Wahlen (1999) ile Mulford ve Comiskey (2002)'in Kâr yönetimi nedenleri ve güdüleyicileri ile ilgili açıklamalarına da aşağıda yer verilmiştir.

Giroux, kâr yönetimini “yöneticilerin kendi çıkarları doğrultusunda kârları değiştirmek için sahip oldukları güdüleyiciler” olarak tanımlamıştır (Giroux 2004:314). Dolayısıyla yöneticiler farklı düzenlemelerin de yarattığı uygun koşulların güdüleyici etkisi ile kâr yönetimi uygulamalarına giderler. Örneğin, kâr yönetimi ile istikrarlı hale getirilen kârlar yatırımcıların risk algısının azalmasına neden olduğundan sermaye maliyetini düşürmektedir (Albornoz ve Alcarria 2003, 443).

Ayrıca kâr yönetiminin yapılmasına neden olan koşullar ile kâr yönetimi yapılmasının sağlayacağı güdüleyicilerin birbirinden ayırt edilmesi önemlidir. Kâr yönetimine olanak sağlayan koşullar ile hileli finansal raporlamaya neden olan koşulları da birbirinden ayırmak gerekir. Kâr yönetiminin yapılmasına olanak sağlayan koşullar; etkili olmayan iç kontrol sistemlerini, deneyim sahibi olmayan yönetimi, yeterli etkinliğe sahip olmayan yönetim kurulunun bulunmasını kapsayabilir (Mulford ve Comiskey, 2002: 60).

Mulford, Comiskey (2002), kâr yönetiminin yapılma nedenlerini ve güdüleyicilerini Tablo 2.8 'de ki gibi açıklamaktadır.

Tablo 2.8 Kâr Yönetiminin Nedenleri ve Güdüleyicileri

Nedenler	Güdüleyiciler (Elde Edilen Kazanç)
İşletmenin elde edeceği kar, piyasa tara-fından belirlenmiş olan kar tahminlerinden düşüktür.	Hisse senedi piyasa fiyatında meydana gelebilecek olası düşüşleri önlemek
İşletmenin hisse senetlerini ilk defa halka arz ediyor olması	İhraç edilen hisse senetlerinin maksimum fiyattan satılmasını sağlayacak bir kar görüntüsü yaratılması
İşletmenin elde edeceği kârın, yöneticilerin prim almasını sağlayacak alt ve üst sınırlar içinde olmaması	Gerçekleştirilen kâr yönetimi uygulamalarıyla kârın yöneticilerin prim alabilecekleri sınırlar içinde gerçekleşmesinin sağlanması
İşletmenin sektörde çok güçlü olması nedeniyle olumsuz politik baskılardan kurtulmak için farklı faaliyetlere başvurabilir	İşletme kâr yönetimi yaparak aşırı kâr elde ettiği düşüncelerinin önüne geçerek politik baskıların azaltılmasını sağlayabilir
İşletme kârının kredi ve borç sözleşmelerindeki şartları karşılayamayacak düzeyde olma ihtimalinin olması	Kâr yönetimi yaparak yazılı sözleşmelerde yer alan şartlara uymamanın ters etkilerinden kaçınma; örneğin faiz oranlarında artış, borcun geri ödenmesi sürecinde teminat isteği veya acil geri ödenme riskinden kaçınma gibi,
Elde edilecek karın, yıllar itibariyle devam eden dengeyi bozacak nitelikte olması	Beklenen kârların geçici olarak beklentilerin dışına çıkmış bir işletme görüntüsü vermenin olası olumsuz etkilerinden kaçınılması
Kârdaki değişimlerin olağanüstü gelir ve giderler nedeni ile ortaya çıkması	Kâr yönetimini kullanarak kârlardaki değişkenliğin kontrol edilmesi ve işletme-nin riskli olarak algılanmasının önüne geçilmesi
İşletmenin tepe yöneticilerinin yerine yenilerinin atanması, tepe yöneyiminde değişim	Yeni yönetimin kâr yönetimi aracılığıyla kendilerine yönelik beklentileri makul düzeylere çekmesi ve olası suçlamaları eski yönetimin üzerine atmaları
Geçmişte tahakkuk ettirilmiş büyük tutarlarda karşılıkların bulunması	İzleyen dönemlerde tahakkukların abar-tılmış bölümlerinin tersine çevrilerek istenilen kar hedeflerine ulaşılmasının sağlanması

Kaynak: Mulford, Comiskey, 2002,s. 61.

Literatürdeki kâr yönetimi yapılmasına neden olan koşullar ve güdüleyicilerle ilgili yapılan çalışmalarda kâr yönetimine ilişkin çok sayıda güdüleyici faktör inceleme konusu

olmuştur. Ayrıca Healy ve Wahlen (1999) kâr yönetimini güdüleyen faktörleri üç ana başlık altında toplamıştır;

1. Sermaye piyasası güdüleyicileri (capital market motivations),
2. Sözleşmelere dayalı güdüleyiciler (contracting motivations),
3. Kural koyuculara dayalı güdüleyiciler (regulatory motivations) ifade etmiştir.

Sermaye Piyasası Güdüleyicileri: Sermaye piyasası güdüleyicileri olarak ifade edilen ve literatürde en fazla karşımıza çıkan başlıklar; cari dönem karı ile önceki dönem karı karşılaştırılmak istendiğinde ve istenilen sonucu sağlayabilmek için ortaya çıkan güdüleyiciler; işletmelerin hisse senetlerinin halka arzı, şirketin piyasadaki hisse senetlerini geri satın alması, şirket birleşmeleri veya satın almaları gibi durumlarda işletme değerini yükseltmek amacıyla ortaya çıkan güdüleyiciler, analist tahminlerinin ve yatırımcı beklentilerinin karşılanması ve istikrarlı işletme görünümü vererek hissedarları korumak amacıyla ortaya çıkan güdüleyicilerden oluşmaktadır (Ayarlıoğlu 2007:52).

Sözleşmelere Dayalı Güdüleyiciler: Muhasebe verileri işletme ile paydaşları arasındaki sözleşmelerin düzenlenmesi izlenmesi ve kontrol edilmesinde kullanılmaktadır (Healy ve Wahlen 1999:375).

Literatürde kredi, ikramiye, prim ve tazminat sözleşmeleri ile yöneticilerin kâr yönetimi yapma eğilimleri arasındaki ilişki araştırılmış ve sözleşmelere dayalı güdüleyiciler nedeni ile kâr yönetimi yapılıp yapılmadığı incelenmiştir.

DeFond ve Jambalvo (1994: 145) kredi sözleşmelerinin şartlarını ihlal ettiği tespit edilen işletmeleri inceledikleri araştırmalarında işletmelerin sözleşme şartlarının ihlalini önlemek amacıyla gelir artırıcı kâr yönetimi yaptıklarını ve bu uygulamaları sözleşme ihlalinin gerçekleşmesinden önceki yılda gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşmışlardır

Kural Koyuculara Dayalı Güdüleyiciler: Çeşitli kamu kurumlarının ve hükümetlerin yasal düzenlemeleri çerçevesinde denetime tabi olan işletmeler yasal düzenlemelere takılmamak için kâr yönetimi konusunda belli güdüleyicilere sahip olabilmektedirler.

Kâr yönetimini teşvik eden yasal düzenlemeleri elimine etmeye dayalı güdüleyiciler literatürde üç başlık altında toplanmıştır (Healy ve Wahlen, 1999: 23):

- Sektörel düzenlemelerden kaçınmak,

- Rekabet kurullarının (anti-tröst vb.) tahkikatlarına ve müdahalelerine maruz kalma riskini azaltmak,
- Vergi uygulamalarının etkilerini azaltabilmek

Yasal düzenlemelerin kâr yönetimine teşvik ettiğini gösteren ilk çalışmayı da Jones yapmıştır (Jones 1991:195). Jones (1991:223), 23 işletmenin 1980-1985 verileri ile yaptığı Ticaret Komisyonu incelemesinde, gümrük korumasından yani ithalat indiriminden yararlanmak isteyen işletmelerin gümrük korumasından yararlanabilmek için gelirlerini erteleme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmıştır.

6. Kâr Yönetiminin Amaçları

Kâr yönetimin finansal bilgi kullanıcılarının muhasebe çıktıları olan finansal raporlar aracılığıyla işletme üzerindeki algılarını değiştirmeye yönelik bir çaba olduğu ifade edilmektedir (Demir ve Bahadır 2007 :107).

Kâr yönetimi aracılığıyla işletme kârının olduğundan yüksek ya da düşük gösterilmesinden fayda (kazanım) sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda da faydalar iki temel başlık altında toplanabilir. Biri kârın yüksek gösterilmesinden işletmenin kurumsal olarak sağlayacağı faydalar, diğeri de işletme kârını etkileyebilecek yetkiye sahip yöneticilerin kişisel çıkarlarını maksimize eden kişisel faydalarıdır. Yöneticiler paydaşlarla henüz paylaşılmamış finansal bilgilere haiz olmaları nedeni ile paydaşlara göre daha avantajlı olduklarından işletmeye karşı manipülasyonda bulunmaktadır. Yöneticilerin işletmeye karşı manipülasyonlarındaki amaç ücret ve teşvik primlerini arttırmaya yöneliktir (Lev 2003:35). İşletmelerin kurumsal olarak sağlayacağı faydalara bakıldığında ise işletmeler kâr yönetimi yöntemleri aracılığıyla en önemli finansal bilgi kullanıcıları olan yatırımcılarda pozitif bir kar beklentisi yaratarak yeni hisse senetleri aldırma ve böylece hisse senetlerinin fiyatlarını ve işletmenin piyasa değerini arttırmayı amaçlamaktadırlar (Demir ve Bahadır 2007: 107) ve de dış finansman kaynaklarına düşük maliyetle ulaşma arzusundadırlar (Dechow vd.1996:30). Nitekim Dechow, Sloan, Sweeney (1996) yaptıkları çalışmada düşük maliyetle dış finansman kaynağı elde etmek için kâr yöneyimi yapıldığını ancak dış finansman maliyeti yüksek olan işletmelerinde daha fazla kâr yönetimi yapma eğiliminde olduklarını tespit etmişlerdir (Dechow vd.1996:30). Kişisel ve kurumsal faydalar bazen çatışabilir, bazen de birbiriyle uyumlu olarak hem işletme hem de yönetici lehinde olabilir.

Stolowy ve Breton (2000)' e göre kâr yönetiminin amaçları, hisse başına kazanç ve borç özsermaye oranı olarak ifade edilen iki risk ölçüsünün istenen şekilde değiştirilmesidir.

Healy ve Wahlen (1999) kâr yönetimine yönelten güdüleyici faktörleri; sözleşmelere dayalı güdüleyiciler (contracting incentives), kural koyuculara dayalı güdüleyiciler (regulatory incentives) sermaye piyasası güdüleyicileri (capital market incentives) olarak üç başlık altında toplanmaktadır.

Sonuç olarak; kârları manipüle etme amaçları ve sonuçlarına ilişkin literatürde birçok çalışma mevcuttur. Kâr yönetimin amaçları ile ilgili literatürdeki çalışmalara bakıldığında her araştırmacının kendine göre bir sınıflandırma yaptığı görülmektedir. Bu doğrultuda kar yönetimin yoğunlaşılın amaçları; hisse senedi fiyatlarını arttırmak, halka arzlarda hisse senedi fiyatını etkilemek, işletmenin kredibilitesini iyileştirmek, borçlanma maliyetlerini azaltmak ve yöneticilerin raporlanan dönem karına bağlı olarak elde ettikleri teşvik primleri arttırmaktır (Kirschenheiter ve Melumat 2002 763). Ayrıca, ödenecek yüksek vergilerden kaçınarak ödenecek vergi matrahını azaltmak dolayısıyla ödenecek vergi miktarını düşürmektir (Wilson ve Shailer 2007: 256).

Kâr yönetiminin birçok yöntemleri, şekilleri ve tanımları olmakla birlikte en temel ve genel amacı; şirket ile ilgili riskler hakkında tüm paydaşların izlenimlerini ve algılarını arzu edilen çıkarları doğrultusunda etkileme çabasıdır (Stolowy ve Breton 2000:3).

İşletmelerde kâr yönetimi amacının artmasını teşvik eden bazı güdüleyiciler de (etkenler) vardır. Bu etkenler Tablo 2.9 ' da özetlenmiştir.

Tablo 2.9: Kâr Yönetimi Güdöleyicileri

Etkenler	Destekleyiciler
Büyük miktarda prim alma imkanı olan genel müdürün bulunması	İşletmenin yönetim kurulu ve diğer kurullarının sınırlı denetime tabi olan bir genel müdür, İşletmeyi uzun dönemde zarar ettirebilecek kendi kişisel çıkarlarını destekleyen güdüleyicilere sahiptir.
İşletme çalışanlarından oluşturulmuş bir yöneti kurulunun varlığı.	Yönetim kurulunun bu şekilde oluşturulması denetimlerde bağımsız olmasını engelleyecektir. Bu durum üst yöneticilerin çıkarları doğrultusunda hareket etmelerine olanak sağlayacaktır.
İşletme ile yönetim kurulu üyeleri arasında ticari ilişkilerin bulunması.	Örneğin, yönetim kurulu üyelerinden birinin işletmenin en büyük müşterisi veya tedarikçisi olması, yönetim kurulu-nun bağımsız olmasını engelleyecektir. Bu üyeler genel müdürün çıkarlarını destekleyici davranışlar içinde bulunabilirler.
Yönetim kademe yapısının etkin oluşturulmaması.	Yönetim kurullarının var olmaması veya etkin bir yapıda oluşturulmaması; denetim kurulunun muhasebe bilgilerine sahip olmayan ve bağımsız olamayacak üyelerden oluşturulması.
İşletmedeki denetim yapılandırılmasının etkin oluşturulmaması.	İç ve dış denetçilerin direkt olarak finans müdürüne raporlama yapması; dış denetçilerin işletmenin faaliyet konusu hakkında bilgi sahibi olmayanlardan seçilmesi; dış denetçinin denetim hizmeti dışında danışmanlık hizmeti vermesi gibi konular denetimin etkin yapılamamasına neden olur.
İşletme performansı ile ilişkili olmadan üst yönetime verilen teşvik primlerinin varlığı.	İşletme performansı ile bağlantılı olmadan üst yönetime verilen teşvik primleri ile ilgili bilgilerin yıllık finansal tablolarda veya dipnotlarda verilmemesini ifade eder. Bu şekildeki bir uygulama çıkarları doğrultusunda kullanılabilir.

Kaynak: Giroux, 2004, s.18.

Aşağıda ise kâr yönetimi amaçları yöneticiler ve işletmeler açısından sınıflandırılmış ve teşvik eden güdüleyiciler açıklanmıştır.

6.1. Yöneticiler Açısından Kâr Yönetimini Amaçları

Kâr yönetiminde genellikle, yöneticiler kişisel bir çıkar elde etmek, bazı paydaşları yanlış yönlendirmek ve sözleşmelere bağlı sonuçları etkilemek gibi belirli amaçlar doğrultusunda hareket etmektedirler. Giroux yöneticilerin kendi çıkarları doğrultusunda kârları değiştirmek için sahip oldukları güdüleyici etkenlerin var olduğunu ifade etmektedir (Giroux 2004 :314).

Üst yönetim kâr yönetimini aşağıda sıraladığımız amaçlar çerçevesinde gerçekleştirebilir.

6.1.1. Yöneticilerin Ücret ve Teşvik Primleri

Yöneticilerin kâr yönetimine yönelme nedenlerinden en bilineni kar odaklı prim sistemine bağlı yöneticilerin kârlarında planlama yaparak çıkarlarını maksimize etme çabalarıdır. Menfaat çatışmalarında uzlaştırıcı rol üstlenmesi için kullanılan ücret ve teşvik primi ters etki yaratarak manipülasyonu tetikleyici de olabilir. Çünkü yönetici işletme başarısına endeksli olan ücret ve teşvik primini arttırma çabası ile manipülatik davranışlar içine girebilir.

Teşvik primleri genel olarak, şirketin vergi öncesi hesaplanan kar tutarına bakılarak hesaplanmaktadır. Teşvik primlerinin işletmenin açıkladığı vergi öncesi kara göre hesaplanması, yöneticileri daha yüksek miktarda prim alabilmek için şirketin karını yüksek göstermeye yönelik ve kâr yönetimi yapmaya yönelik davranışlara itmektedir (Mulford ve Comiskey 2002:6-7).

Yöneticilerin ücret sistemleri hisse senedi fiyatına bağlı olarak değiştiğinde, yöneticilerin hisse senedi fiyatlarını artırmak için çeşitli yöntemlere başvurdukları da gözlemlenmiştir (Bergstresser ve Philippon 2004:2). Tahmin edilen karın üzerinde kar açıklanması hisse senedi fiyatında artışa neden olmaktadır (Jensen vd. 2004 :88) bu da yöneticinin çıkarına hizmet etmektedir.

6.1.2. Yöneticilerin Mevki Kaybetme Riskleri

Mevkilerini kaybetme riski bulunan yöneticiler finansal bilgi manipülasyonu yolu ile bu riski minimize etme çabası içine girebilmektedirler. De Angelo 1998 yılında yaptığı araştırmasında mevkilerini kaybetme riski olan yöneticilerin kâr yönetimine meyilli olduklarını bulmuştur (De Angelo 1998: 3-36).

Kâr yönetimi sadece üst düzey yöneticilerin amacı değil orta düzeydeki, hatta alt düzeydeki yöneticiler de, üstlerine karşı başarılı görünmek için kâr yönetimi yapma eğilimi içindedirler. Amaç, bütçe ile belirlenmiş bölüm hedeflerine ulaşmak ve kendi performansları hakkında üst yönetime başarılı görünmektir.

6.2. İşletmeler Açısından Kâr Yönetiminin Amaçları

İşletmeler açısından kâr yönetiminin amaçları diye ifade edilen olgu; işletmenin finansal durumunun (işletmenin durumunu maksimize edecek olaylar uygulanarak) olduğundan iyi ya da kötü gösterildiği kayıt düzenini içerir. Üst yönetimin amaçları ile paralellik göstermesi de kaçınılmazdır.

6.2.1. Hisse Senedi Fiyatlarını Arttırmak ve Halka Arzlarda Hisse Senedi Fiyatını Etkilemek

Kâr yönetimi ile güdülen en önemli amaçlar arasında özellikle şirketin hisse başına kar seviyesini belli bir düzeyde tutmak ya da hisse başına kar değişkenliğini azaltmak ve cari dönem hisse başına kar oranını azaltarak gelecek dönemlerdeki hisse başına kar oranını yükseltmek olduğu ifade edilmektedir (Stolowy ve Breton 2000:4).

Hisse senetlerini ilk kez halka arz edecek işletmelerin önceden oluşmuş bir hisse senedi fiyatları yoktur. Halka ilk kez arz edilecek olan hisse senetlerinin fiyatlarının piyasaya açıklanan muhasebe rakamlarına dayanılarak oluşturulan beklentiler doğrultusunda belirlendiğine dair kanıtlara rastlanmaktadır (Scott 2003: 382). Bu kanıtlar halka ilk arzı gerçekleştirecek işletmelerin hisse senetleri fiyatlarını yüksek düzeylerde oluşmasını sağlamak amacıyla kâr yönetimi yapma olasılığını güçlendirmektedir.

Teoh vd. (1998: 1941-1942) bazı yöneticilerin işletmenin finansal tablolarında halka arz öncesinde (IPO) daha fazla anormal tahakkuk raporladıklarını, böylece kazancı artırarak yatırımcıların işletmeyi olması gerektiğinden daha yüksek değerlemelerini sağlamayı amaçladıklarını belirtilmektedir.

Friedlan (1994), 1981-1984 yılları arasında halka ilk arzı gerçekleştirmiş 155 işletme üzerinde yaptığı araştırmasında işletmelerde ilk arz öncesinde isteğe bağlı tahakkuklardaki artıştan kaynaklanan kar yükselişleri tespit etmiş ve tahakkuklar aracılığıyla kâr yönetiminin özellikle performansı düşük işletmelerde daha fazla olduğunu ifade etmiştir

6.2.2. Halka Açılarak Sağlanacak Fon Tutarını Arttırmak (Halka Arzlarda Hisse Senedi Fiyatını Etkilemek)

Dış finansman kaynaklarına düşük maliyetle ulaşma arzusu içinde olan işletmeler hisse senetlerini halka arz etmeden önce finansal tablolarında kâr yönetimi uygulayarak

hisse senetlerinin fiyatlarını arttırma çabası içine girebilmektedirler (Gerety ve Lehn 1997: 598).

Ayrıca ilk halka arz ve hisse senedi ile finanse edilen ele geçirmeyi izleyen dönemlerde ihtiyari tahakkuklar tam ters yönde hareket ederek azalmaktadır (Healy ve Wahlen, 1999: 371).

Teoh vd. (1998) de, amortisman kayıtları ile şüpheli alacak karşılıklarının ilk halka arz öncesinde kâr yönetimi amacıyla kullanılıp kullanılmadığını incelemişlerdir ve ilk halka arzda bulunan şirketlerde halka açılmayan şirketlere göre, ilk halka arz sırasında ve sonraki bir kaç yılda karı artırıcı amortisman ve karşılık ayırma politikaları uygulandığını tespit etmişlerdir (Teoh vd. 1998: 175-208).

6.2.3. Borçlanma Gücünü Yükselterek Borçlanma Maliyetlerini Azaltmak

Dechow vd. (1996:30-31) çalışmalarında SEC tarafından genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini ihlal ettiği iddia edilen ve daha dikkat çekici ve hileli raporlama yapan işletmelerin manipülasyon yapma nedenlerini ve sonuçlarını araştırmışlardır. Ancak sonuçlarının çözümü zor incelikli olarak yapılmış kâr yönetimine genelleştirilemeyeceğini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak da düşük maliyetli dış finansmanı yükseltebilme arzusunun kar manipülasyonunu motive eden bir unsur olduğunu tespit etmişlerdir.

6.2.4. Ödenecek Vergi Miktarını Azaltmak

Yöneticiler, işletmenin piyasa değerini korumak ya da maksimize etmek için karı yüksek göstermek, buna karşılık ödenecek vergiyi azaltmak ve kaynakların işletme bünyesinde kalmasını sağlamak için de karı düşük gösterme eğilimindedirler (Guenther vd. 1997:225).

Şirketlerin vergi yükleri yöneticilerin kâr yönetimi uygulamalarını artırıcı bir etki yapmaktadır (Kinney ve Wempe 2004:607). Özellikle kazanç üzerinden alınan vergilerin yüksek olduğu ve artan oranlı vergi sisteminin uygulandığı ülkelerde yöneticiler genellikle kârı düşük gösterme eğilimi içinde olabilmektedirler.

6.2.5. Şirket Kârlılığını Olduğundan Yüksek Göstermek

Yatırım danışmanlığı yapan analistler işletmelerin cari yıl verileri ile ilgili kâr tahminlerinde bulunurlar. Analistlerin tahminlerinden daha düşük kar açıklayan

işletmelerin hisse senedi fiyatları hızlı bir şekilde düşebilmektedir. Bu durumdaki işletmelerin yöneticileri hisse senedi fiyatlarının düşmesini istemiyorlarsa kârlarını analistlerin tahminleri paralelinde yukarı doğru düzeltme eğilimi ile açıklayabilmektedirler (Rob 1998: 320).

İşletme üst yönetimi de cari yıl ile ilgili kar tahminlerini faaliyet raporları ve diğer raporlar aracılığıyla açıklarlar. Rakamsal tutarlar sunmasalar da karın yukarı ya da aşağı yönlü olacağı hakkındaki beklentilerini açıklarlar. İşletme yönetimi daha önce yayınlamış olduğu kar tahminlerini tutturamama olasılığı belirlediğinde, karı yüksek göstererek tahminleri tutturma çabasına girebilmektedir (Dorsman vd. 2003:20).

DeFond ve Park (1997:115) cari yıldaki kârların güçlü ve gelecek dönemde beklenen kârların düşük olduğu durumlarda yöneticilerin bu kârları gelecekte kullanmak için sakladıklarını bunun tersine, cari dönemdeki kârlar düşük ve gelecekte beklenen kârlar iyi olduğu zaman yöneticilerin cari dönemde kullanmak için gelecekte kârları ödünç aldıklarını gösteren kanıtlar bulmuşlardır.

Hemen hemen bütün şirketlerin temel amacı gelecekte daha iyi bir şirket performansına sahip olmaktır. Sürekli yükselen karlılık trendine sahip olmak isteyen işletmeler finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerini uygulayarak itibarlarını yükseltmek isterler.

6.2.6. Uzun Dönemde Kârı İstikrarlı Hale Getirmek (Smoothing and Managing Toward a Long-Term Trend)

Kârın istikrarlı hale getirilmesi için yapılan işletme için sürekli istikrarlı bir şekilde büyüyen kar trendi sağlamaktır. Bu tür bir kâr yönetiminin gerçekleştirilebilmesi için işletmenin bazı dönemlerde yüksek tutarda kâr etmesi gerekmektedir. Böylece kârın yüksek olduğu dönemlerde yüksek tutarlarda karşılık ayırmak ve bu karşılıkları gerektiği dönem ya da dönemlerde gelir olarak kaydetmek suretiyle istenilen dönemlerde kâr edilmesi ya da kârın yükseltilmesi mümkün olabilecektir. Sonuç olarak bu tür kâr yönetiminde temel hedef, kâr varyansında bir azalma yani kâr değişiminde azalma yada kâr değişiminde istikrar meydana getirmektir ya da kârın seyrinde zaman içindeki meydana gelebilecek dalgalanmalardan (iniş-çıkışlardan) korunmaktır (Stolowy ve Breton, 2000:18). Zaman içinde kârı istikrarlı hale getirme ya da kârı istenilen seviyede tutma çeşitli şekillerde yapılabilir (Ronen ve Sadan 1975, 133-134).

1- Muhasebe olayının meydana gelmesi ve onaylanması yani tahakkuk muhasebesi yoluyla kârı istikrarlı hale getirme: Örneğin yönetim raporlanan kardaki değişkenliği azaltmak için işlemlerin gerçek zamanlarını değiştirebilir

2- Zaman içinde paylaşırma (dağıtma) yoluyla karı istikrarlı hale getirme: Örneğin yönetim karı istikrarlı hale getirmek için giderleştirme ve gelirleştirme (amortismanı erteleme) arasında ya da Ar-Ge giderleri ile personel eğitim giderleri arasında seçim yaparak karı zaman yayabilir.

Ayrıca kur farkları aktifleştirilebilmekte ya da pasifte gösterilebilmekte ve raporlanan kârları istikrarlı hale getirmek amacıyla zaman içine yayılarak kar veya zarar hesaplarına aktarılabilir (Demir ve Bahadır 2007: 113).

3- Sınıflandırma yoluyla karı istikrarlı hale getirme: Hedef net gelir dışındaki gelir değişkenlerini istikrarlı hale getirmek olduğu zaman yöneticiler inisiyatiflerini kullanarak gelir tablosu hesaplarını yeniden sınıflandırabilirler.

6.2.7. Yöneticiler Tarafından Şirketlerin Ele Geçirilmesi Uygulamalarında (Management Buy-Out) Ele Geçirme Maliyetini Düşürmek

Şirketlerin piyasada işlem görmekte olan hisse senetlerini ellerinde bulunduran yatırımcılara teklifte bulunarak dolaşımdaki hisse senetlerini geri alması ve böylece anonim şirket özelliğini kaybetmesi olarak tanımlanan yönetimin işletmeyi ele geçirmesi uygulamaları potansiyel kâr yönetimi amaçlarından biri olarak görülmektedir (Küçüksözen 2004:197).

6.2.8. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti (Insider Trading)

Yöneticiler içeriden öğrenenler olarak işletmenin mali durumu ile ilgili bilgileri daha erken elde etmeleri nedeniyle işletme ile ilgili ilk değerlendirmeyi yapma olanağına da sahiptirler.

İçeriden öğrenenlerin ticareti ile kâr yönetimi arasında ilk ilişki kuran Beneish'dir (1999). Beneish'e göre; "muhasebe standartlarını ihlal ederek kârlarını arttıran şirketlerin yöneticileri, bu süreçte diğer şirketlerin yöneticilerine göre daha fazla ihtimalle ellerinde buldukları şirket hisse senetlerini satmakta veya hisse senetlerini nakde dönüştürmektedirler" (Küçüksözen 2004:195).

Örneğin Enron yöneticileri, diğer yatırımcıların şirketin değerinin tahmin edilenin altında olduğunu öğrenmelerinden çok önce ellerinde bulunan Enron hisselerini satarak kazanç sağlamışlardır (Bebchuk ve Gilli, 2002:4).

7. Kâr Yönetiminin Tahmini ve Kâr Yönetiminin Tahmininde Kullanılan Modeller

İşletmelerin muhasebe kayıtlarındaki kârın yüksek ya da düşük gösterilmesi çeşitli şekillerde ortaya çıkarılabilmektedir. İşletmeler tarafından yapılan kâr yönetimi uygulamalarının bazıları bağımsız dış denetim sırasında ortaya çıkarılabilmektedir. Denetçiler hata ve hileleri düzelttirmekte ya da denetim raporlarında şartlı ya da olumsuz görüş bildirmektedirler. Bağımsız denetim dışında denetleyici ve düzenleyici kamu mercileri olan ABD’de SEC ya da Türkiye’de SPK tarafından denetim süreci sonunda ortaya çıkarılan belgelere ve ifadelere dayalı ya da ilgili şirket yöneticilerinin itiraflarına dayanan kâr yönetimi tespitleri de yapılmaktadır (Küçüksözen 2004:243).

Bunların yanında akademisyenler de kamuya açıklanmış bilgilerinden tahakkukları ve finansal oranları kullanarak istatistiksel modellerle kâr yönetimi uygulamalarını tahmin etmeye çalışmışlardır. Araştırmacılar tarafından kâr yönetimini tespit etmek (ölçmek) için tanımlayıcı çalışmalar (descriptive studies) ve istatistiksel modeller (statistical models) kullanılmıştır. Ancak yapılan çalışmaların kâr yönetimini ortaya çıkarabilme başarısı çok güçlü olmayan istatistiksel modellere dayanmaktadır. Bununla birlikte, bazı çalışmaların sonuçları, kâr yönetimi ile ilgili temel nitelikte tanımlayıcı bilgiler sağlamaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002:89-90).

Kâr yönetiminin tespit edilmesi ile ilgili araştırmalarda üç farklı yaklaşımın kullanıldığı görülmektedir (Beneish, 2001:5):

1- Kâr yönetiminin tespit edilmesinde toplam tahakkukları kullanan modeller (Aggregate Accruals Models); toplam tahakkuklar ihtiyari (isteğe bağlı) ve ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan) tahakkuklar olarak ayrıştırılmakta ve hesaplamalar o şekilde yapılmaktadır.

2- Kâr yönetiminin tespit edilmesinde spesifik tahakkukları kullanan modeller (Specific Accrual Models); bu modellerde şüpheli alacak karşılıkları (bad debt provision) ve amortismanlar dikkate alınarak hesaplamalar yapılmıştır (Teoh vd. 1998; Nichols ve Wilson 1988).

3- Kâr yönetiminin tespit edilmesinde sıklık dağılımı yaklaşımı (Frequency Distribution Approach) Kâr yönetimi ile ilgili durumların sıklık dercesine bakılmaktadır. Ampirik araştırmalarda ulaşılan sonuçların yani ölçütlerin simetrik olarak dağılması gerektiği varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşımlar kâr yönetimi uygulamalarının amaçları üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu amaçlarda hisse senetlerin fiyatını artırma, zarar göstermekten ya da kârda önemli bir düşüş göstermekten kaçınma, piyasa analistlerinin kâr tahminlerini karşılama ya da onun üzerinde kâr gösterme, borç sözleşmeleri koşullarını yerine getirememeye durumundan veya politik risklerden kaçınmadır. Eğer bu amaçlarda simetrik bir dağılım yoksa kâr yönetimi varlığına işaretir. Uygulanan bu yöntemin zayıf yönü sayılan amaçların dışında başka nedenlerin olabileceği varsayımının gözardı edilmesidir. Bu sakıncanın dışında, bulgular şirketlerin kâr yönetimi uygulamalarına gittiklerini ortaya koymaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002:90).

Tablo 2.10 Kâr Yönetimi Tespitinde Kullanılan Modeller ve Yaklaşımlar

A.Kullanılan Model	1.Toplam Tahakkukları Kullanan Modeller
B.Araştırmaların Metodolojisi	İhtiyari (İsteğe bağlı) tahakkukların göstergesi olarak toplam tahakkuklardaki değişimleri veya toplam tahakkukları kullanır.
C.Yapılmış Araştırmalar	Healy (1985) Toplam tahakkuklar. DeAngelo (1986) Toplam tahakkuklardaki değişim. Jones (1991) Satışlar ve maddi duran varlıklardaki değişimlerle toplam tahakkukların regresyona tabi tutulmasından elde edilen artık değer. Defond ve Jiambalvo (1994) Jones'un modelinden maddi duran varlıkların çıkarımı ile cari tahakkukların regresyona tabi tutulmasından elde edilen artık değer. Dechov ve diğerleri (1995) Satışlardaki değişim eksi alacaklardaki değişim, maddi duran varlıklardaki değişim ve toplam tahakkukların regresyona tabi tutulması ile elde edilen artık değer. Kang ve Sivaramakrishnan (1995) Satışlar, harcamalar ve maddi duran varlıklardaki artışlarla toplam tahakkukların regresyona tabi tutulmasından elde edilen artık değer.
A.Kullanılan Model	2.Özel Tahakkukları Kullanan Modeller
B.Araştırmaların Metodolojisi	İsteğe bağlı tahakkukların göstergesi olarak faaliyette bulunulan sektörde önemli ve gerekli olan sadece tek bir tahakkuku kullanır.
C.Yapılmış	McNichols ve Wilson (1988) Şüpheli ticari alacaklarla ilgili

Araştırmalar	karşılıkların regresyona tabi tutulması ile elde edilen artık değer. Petroni (1992) Sigorta sektöründe kayıplar için ayrılmış rezervlerdeki tahmin hataları. Beaver ve Engel (1996) Borç vermelerle ilgili ortaya çıkan zararların regresyona tabi tutulması ile elde edilen artık değer. Beneish (1997) 6 farklı endeks kullanımı. Beaver ve McNichols (1998) Sigorta sektöründe kayıplar için ayrılmış rezervlerin bir yıllık gelişiminin serisel korelasyonu.
A.Kullanılan Model	3.Sıklık Dağılım Yaklaşımı
B.Çalışmaların Metodolojisi	Sürekli olmayan durumları analiz etmek için belirlenmiş sınırlar dahilinde karda meydana gelen değişimlerin incelenmesi.
C.Yapılmış Araştırmalar	Burgstahler ve Dichev (1997) Belirlenmiş sınırlar dahilinde açıklanmış yıllık kar tutarlarının görülme sıklıklarının test edilmesi. DeGeorge ve diğerleri (1999) Belirlenmiş sınırlar dahilinde açıklanmış üçer aylık dönemlere ait kar tutarlarının görülme sıklıklarının test edilmesi. Beaver ve diğerleri (2003) Sigorta sektöründe kayıplar için ayrılmış rezervlerle raporlanan kârların dağılımı arasındaki ilişkinin test edilmesi. Myers ve Diğerleri (2006) Düzenli ve kesintisiz bir biçimde birbirini izleyen kar artışlarının sayısının beklenenden daha büyük olup olmadığının test edilmesi

Kaynak: McNichols, 2000, s. 317.

Akademisyenler toplam tahakkukları inceleyerek kârın yüksek gösterilip gösterilmediğini diğer bir ifade ile kâr yönetimini tespit etmeye çalışmışlardır. Toplam tahakkuklar kamuya açıklanan net kâr ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır (Healy 1985: 94).

Tahakkuk modellerinin temelini muhasebe araştırmaları oluşturur. İhtiyari (anormal, beklenmedik) tahakkuklar son yıllarda yapılan çalışmalarda en ilgi çekici konu olmuştur. İhtiyari tahakkuklar bir işletmenin kurumsal yönetim anlayışının değerlendirilmesinde muhasebe kalitesinin bir ölçüsü olarak kullanılmıştır. Tahakkuk modelleri ile daha çok kâr yönetimi yapılıp yapılmadığı test edilmektedir. İhtiyari tahakkuklar işletme yöneticilerinin tazminat teşvikleri nedeni ile geliri manipüle etme eğiliminin kanıtı olarak da kullanılırlar (Healy 1985; Sloan 1995; Jones 1991; Key 1997). Araştırmacılarda yöneticilerin hisse

senedi fiyatlarını düşürmek ya da yükseltmek için tahakkukları kullanarak kârı manipüle ettiklerini bulmuşlardır (DeAngelo 1986; Perry, Williams 1994; Defond ve Park 1997; Teoh, Welch vd. 1998). Ayrıca ihtiyari tahakkuklar muhasebe hilelerin tespit edilmesi için metotların oluşturulmasında kullanılmıştır (Dechow vd. 1996; Beneish, 1997). Ayrıca tahakkukların ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak ayrıştırılması kâr tahmininin doğruluğunun tespit edilmesinde de yardımcı olur.

Teknik olarak bakıldığında kâr yönetimi uygulamaları Dechow ve Skinner tarafından vurgulandığı gibi tahakkuk muhasebesi ilkeleri ile yakinen alakalı olan zamanlama meselesidir. Çünkü tahakkuk muhasebesi nakit muhasebesinden zamanlama açısından farklıdır (Stowly ve Breton 2004:9). Muhasebedeki tahakkuklar, kullanılan bütün muhasebeleştirme seçimleri ile ilgili ortaya çıkan zamansal farklılıkları ortadan kaldırmaya yöneliktir. Muhasebedeki tahakkuklar, kârlar üzerinde farklı muhasebeleştirme seçimlerinin etkilerini belirlemeye yönelik olarak ortaya çıkan problemleri azaltmaktadır (Beneish, 1998). Ancak tahakkuklar yöneticilere çeşitli çıkarları için kar yönetimi aracılığı ile bu farklılıkların düzeltilmesi için alternatif bir yol sunar. Böylece kâr, tahakkuk eden gelirleri kaydedip giderleri erteleyerek oluşturulabilir (Stowly ve Breton 2004:9).

Yukarıda belirtildiği gibi akademisyenler işletmelerin kamuya açıklanmış bilgilerinden tahakkukları ve finansal oranları kullanarak istatistiksel modellerle kâr yönetimi uygulamalarını tahmin etmeye çalışmışlardır. Araştırmacılar kâr yönetimini tespit etmek için tanımlayıcı çalışmalar (descriptive studies) ve istatistiki modeller kullanmışlardır. Ancak yapılan çalışmaların kâr yönetimini ortaya çıkarabilme başarısı çok güçlü olmayan istatistiksel modellere dayanmaktadır. Bununla birlikte, bazı çalışmaların sonuçları kâr yönetimi ile ilgili temel nitelikte tanımlayıcı bilgiler sağlamaktadır (Mulford ve Comiskey 2002:90).

Bu araştırmalar kâr yönetimi uygulamalarının amaçları üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu amaçlarda hisse senetlerin fiyatını artırma, zarar göstermekten ya da kârda önemli bir düşüş göstermekten kaçınma, piyasa analistlerinin kâr tahminlerini karşılama ya da onun üzerinde kâr gösterme, borç sözleşmeleri koşullarını yerine getirememe durumundan veya politik risklerden kaçınmadır (Küçüksözen 2004:244).

Literatürde tahakkukları kullanarak kâr yönetimi tahmininde bulunmaya çalışan araştırmacıların bazıları toplam tahakkukları ihtiyari tahakkuklar (isteğe bağlı) ve ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan) tahakkuklar olarak ikiye ayırmışlardır. Araştırmacılar

ihtiyari tahakkukları ölçmek için önce bilanço ve gelir tablosunda açıklanan net kâr ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki farktan oluşan toplam tahakkukları tahmin etmeye çalışmışlardır (Richardson vd 2005: 445). Toplam tahakkukların isteğe bağlı kısmının (faaliyetlerin gerektirmediği) kâr yönetimi için yapıldığı kabul edilirken, isteğe bağlı olmayan tahakkukların ise doğal olarak işletme faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan tahakkukları gösterdiği kabul edilmiştir.

Bazı çalışmalarda da, toplam tahakkuklar tüm modellerde olduğu gibi net kâr ile faaliyetlerden sağlanan nakit akışları arasındaki fark olarak tespit edilmiş; toplam tahakkuklarla ihtiyari olmayan (beklenen) tahakkuklar arasındaki fark ihtiyari (anormal) tahakkuklar olarak kabul edilmiştir. Toplam tahakkukların açıklamayan kısmına da ihtiyari (beklenmeyen=anormal) tahakkuklar ifadesi kullanılmıştır. Döneme ait gerçekleşen toplam tahakkuklar ile ihtiyari olmayan (beklenen) tahakkuklar arasındaki fark ihtiyari (anormal) tahakkuklar olarak ifade edilmiştir (Huang vd. 2008: 474). Ya da ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan olmayan) tahakkuklar, normal tahakkuklar olarak ifade edilmiş; ihtiyari (isteğe bağlı) tahakkuklar da beklenmeyen (unexpected) veya anormal tahakkuklar (abnormal accruals) şeklinde kullanılabilmektedir (Aaker ve Gjesdal, 2010:7).

Kâr yönetiminin tespit edilebilmesi için işletmelerin toplam tahakkuk tutarlarının belirlenmesi gerekmektedir. Toplam tahakkuklar da literatürde “Bilanço Yaklaşımı” ve “Nakit Akım Tablosu Yaklaşımı” olmak üzere iki farklı biçimde hesaplanmaktadır (Keefe, <http://www.investopedia.com/university/accounting-earnings-quality/earnings2.asp>). Kâr yönetimi ile ilgili yapılan çalışmalarda toplam tahakkukları hesaplamada daha çok bilanço yaklaşımının kullanıldığı görülmektedir (Jones 1991; Dechow vd. 1995). Tahakkukların belirlenmesinde bilanço ve nakit akım tablosu yaklaşımını inceleyen Hribar ve Collins (2002) ise bilanço yaklaşımının tahakkukların tahmininde önemli hatalar ürettiğini tespit etmişlerdir. Tahakkukların hesaplanmasında nakit akım yaklaşımının daha iyi sonuçlar verme olasılığının yüksek olduğu da ifade edilmiştir.

Çalışmalarda ihtiyari tahakkukları tespit etmek için önce toplam tahakkuklar tahmin edilmiştir. “Nakit Akım Tablosu Yaklaşımı”na göre toplam tahakkuklar (total accruals), raporlanan net kâr ile faaliyetlerden sağlanan nakit akışları arasındaki fark alınarak tanımlanmaktadır (Healy ve Wahlen, 1999; Stolowy ve Breton, 2000; Thomas ve Zhang, 2000). Toplam tahakkuklardan tahmin edilen ihtiyari olmayan tahakkuk tutarını çıkararak da işletmenin ihtiyari (isteğe bağlı) tahakkukları tahmin edilir.

Toplam tahakkuklar = Vergiden Önceki Dönem Karı (Vergi sonrası Dönem Karı) – Faaliyet Nakit Akışları

Toplam tahakkuklar (Total Accruals) = İhtiyari Tahakkuklar (non-discretionary accruals) + İhtiyari olmayan tahakkuklar (discretionary accruals)

İhtiyari Tahakkuklar = Toplam tahakkuklar – İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

Toplam tahakkukların ihtiyari kısmının tahmini için kullanılan farklı yöntemler (modeller) kullanılmaktadır. Tahakkukların hesaplanmasında kullanılan bilanço yaklaşımına göre, tahakkuklar hazır değerler ve uzun vadeli kredilerin anapara taksitleri ve faizleri dışında kalan çalışma sermayesindeki değişim ile nakit girişi/çıkışı gerektirmeyen gelirler/giderler arasındaki farktan oluşmaktadır.

Salt tahakkukları esas alan modeller yanında tahakkuklarla birlikte finansal tablolardaki mevcut bilgilerle yapılan çeşitli analizleri kullanarak kâr yönetimi tahmini yapan modeller de vardır. Bunlardan en önemlisi Benish Modeli'dir (Benish 2001). Aşağıda kâr yönetimi tahmininde tahakkukları kullanan modeller açıklanmıştır.

7.1. Healy Modeli (The Healy Model- 1985)

Healy (1985) araştırmasında performansları ile doğru orantılı teşvik primleri ile ödüllendirilen yöneticilerin teşvik primlerini yükseltmek için toplam tahakkukları kullanarak kâr yönetimi yapıp yapmadıklarını incelemiş ve test etmiştir. Healy'e göre yöneticiler faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarını ve ihtiyari olmayan tahakkuklarını dikkate alarak, ihtiyari tahakkuk kalemleri aracılığıyla kârlarını teşvik primlerini maksimize edebilecek şekilde belirleyebilirler.

Araştırmasında 94 işletmenin ait 1930-1980 yıllarına ait 1527 adet veriyi kullanmış ve işletmeleri üç farklı olasılıkla düşünmüştür. İlk grup teşvik primi elde edebilmek için belirlenen hedefe ulaşmak amacıyla kârlarını yüksek göstermeyi isteyen yöneticilerin olduğu işletmelerden oluşmaktadır. İkinci grup ise teşvik primi için yeterli olan kara ulaşmış fakat bir sonraki dönemdeki hedefe ulaşabilmek için ilgili dönem karını düşürmesi beklenen grup üçüncü grup ise cari dönemde belirlenen hedefe ulaşamayacağı için bir sonraki dönemde teşvik primi elde etmek için cari dönem kârını düşüren işletme yöneticilerinden oluşan gruptur. Kısaca işletme yöneticilerini belirlenen kâr limitine ulaşmaya çalışanlar, belirlenen limiti aşanlar, limiti aşamayanlar olarak düşünmüştür. Healy' e göre yöneticiler dönemler arasında ihtiyari tahakkuklar aracılığıyla kâr transferi

yapabilirler. Healy bu üç gruptaki işletmelerin toplam tahakkuklarını karşılaştırarak ihtiyari (isteğe bağlı) tahakkukları tahmin etmeye çalışmıştır. Her grup için toplam tahakkukları aktif toplamına bölünerek ortalama tahakkukları bulmuştur. Sonra da işletmelerin ortalama tahakkuklarını karşılaştırılarak tahakkukların kârı yüksek göstermekte kullanılan kısmını tahmin etmeye çalışmıştır.

Healy (1985) araştırmasında toplam tahakkukları; net kâr ile faaliyetlerden sağlanan nakit akışı arasındaki fark olarak tanımlamaktadır. Ayrıca her faaliyet döneminde ihtiyari olmayan tahakkuklar sabittir ve ihtiyari olmayan tahakkukları toplam tahakkuklara eşit olarak almış ve bir önceki yılın toplam aktifine bölmüştür. Bu oran değişim gösterdiğinde kâr yönetimi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gelir; faaliyetlerden sağlanan nakit akışları (Ct), ihtiyari olmayan tahakkuklar (NAt) ve ihtiyari tahakkuklar (DA_t)’dan oluşmaktadır (Healy 1985: 85-106). Bu modelde ihtiyari tahakkuklar aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

$$NDA_t = (1/n) E (TA_t / A_{t-1}) \quad (1.1)$$

NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

n = Gözlem Yılı Sayısı

Modelde ihtiyari tahakkukların sıfır olması beklenir. İhtiyari tahakkukları sıfırdan farklı olan her işletmenin kâr yönetimi yaptığı kabul edilir. İhtiyari tahakkukları sıfırdan küçük olan işletmelerin kârlarını arttırma eğilimi ile tahakkukları yönettiği; sıfırdan büyük olan işletmelerin ise kârları düşürme eğilimi ile faaliyetlerde bulunduğu kabul edilir.

Healy üç olasılık olarak açıkladığı beklentilerine paralel hatta beklentilerinin üzerinde sonuçlar elde etmiştir. Olasılıklarda belirtildiği şekilde işletme yöneticileri teşvik primlerini maksimize etmek için kâr yönetimine başvurmuşlardır. Eğer kâr belirlenen hedef limitin altında veya belirlenen hedef limitin üstünde ise tahakkuklar genel olarak gelir düşürücü yöndedir. Eğer kar bu iki sınır arasında ise, tahakkuklar % 46 oranında gelir artırıcıdır. Tahakkuklar, kar belirli hedef limitin altında veya hedef limitin üstünde olduğu zaman sadece % 9-% 10 gelir azaltıcı yöndedir. Healy, bu çalışması ile işletmelerin toplam tahakkuklarındaki değişim ile teşvik primlerindeki değişimin farklı olup olmadığını test etmiştir ve yöneticilerin teşvik primlerini maksimize eden kâra ulaşmak için ihtiyari tahakkuk kararlarında farklılık olduğu ilişkisini kanıtlamıştır (Healy 1985: 96).

Modeli diğer modellerden ayıran temel fark işletmelerin her faaliyet döneminde sistematik olarak kâr yönetimi yapıyor olduğu esasına dayandırılmasıdır (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995: 197).

7.2. Deangelo Modeli (The Deangelo Model)

DeAngelo (1986) araştırmasında, halka açık işletmelerin halka açık hisselerini yatırımcılardan geri satın alarak halka kapanmaları sürecinde kâr yönetimi yapıp yapmadıklarını incelemiştir. Yöneticiler, şirketlerin ele geçirilmesi (management buy-out) olarak adlandırılan bu işlemlerde hisse senetlerinin değerlerini düşürebilmek için işletmenin kârını düşük gösterecek muhasebe politikalarını tercih edebilirler. Hisse senetlerini geri satın alındıktan sonra da kârı düşürmek için uyguladıkları muhasebe politikaları nedeniyle kârları bu kez artmaktadır.

DeAngelo'nun beklenti modelinde her dönem için bir önceki döneme ilişkin toplam tahakkuklar “normal tahakkuklar” olarak kabul edilmekte ve içinde bulunulan dönem için toplam tahakkuklar “normal tahakkuklar”dan çıkarılmak suretiyle “normal olmayan tahakkuklar” (abnormal accruals) bulunmakta, ayrıca bu da yine ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bunun yanında, elde edilen rakamlar aktif büyüklüğüne oranlanmak suretiyle bir ölçekleme de yapılmaktadır (Küçüksözen 2004:262).

Toplam tahakkuklar (Total Accruals) = İhtiyari olmayan (İsteğe bağlı olmayan tahakkuklar; non-discretionary accruals) + İhtiyari (İsteğe bağlı tahakkuklar; discretionary accruals) ikiye ayrılmaktadır.

DeAngelo örneklem şirketlerinin, hisse senetlerini satın almadan önceki yılda tahakkuklarının negatif yönde arttığını tespit etmiştir. Bu tespite göre ihtiyari olmayan tahakkuklardaki ortalama değişimin yaklaşık olarak sıfır olacağı eğer toplam tahakkuklarda önemli bir artış olursa bunun sebebi ise ihtiyari tahakkuklardır.

64 şirkete ait muhasebe verileri yıllık raporlar, 10K ve 10Q formları ve Moody's Manuel veri tabanından elde edilmiştir. Tahakkuklardaki değişimin standardize edilmesi için ilgili yılın toplam tahakkuku önceki yılın toplam tahakkukundan çıkartılmış ve elde edilen fark önceki yılın aktif toplamına bölünmüştür. DeAngelo modeli;

$$DAC_{it} = (TAC_{it} - TAC_{it-1}) / A_{it-1} \quad (1.2)$$

DAC= t yılında i şirket için varsayılan ihtiyari tahakkuklar

TAC_{it} = t yılında i şirket için toplam tahakkuklar

A_{it-1} = t yılının başında i şirket için toplam aktifi ifade etmektedir.

De Angelo ya göre kâr yönetimi tespitinde toplam tahakkuk tahmininden sonra eşitliğin sağ tarafının tespitinde bu modelde, en küçük kareler yönteminin uygulanması suretiyle α_i , β_{1i} , β_{2i} katsayıları bulunmakta ve daha sonra bu katsayılardan yararlanılarak bulunan tahmin değerleriyle (beklenen değerler; artık değer) gerçek değerler arasındaki farkların bulunmasıyla elde edilen tahmin hataları (ϵ_{it}) değerleri, t zamanındaki ihtiyari tahakkuk tutarlarını vermektedir. Zaman serisi şeklinde elde edilen bu tahmin hatalarının anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla geliştirilen bir test istatistiği ile de bu değerlerin 0'a eşit olup olmadığı şeklindeki hipotez test edilmektedir. Sonuçta inceleme yılı (t=0) için ihtiyari tahakkuklar yoluyla kâr yönetimine başvurulduğu, ancak inceleme öncesi yıl (t= -1) için böyle bir durumun söz konusu olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

DeAngelo araştırmasında hisse senetlerini geri satın alma yoluyla hisselerini toplayarak halka kapalı hale gelen işletmelerde yöneticilerin kâr yönetimi yoluyla kârı düşük gösterme eğiliminde olduklarına ait anlamlı sonuçlara ulaşamamıştır (DeAngelo, 1986:3-36). Healy ve DeAngelo modellerinin ortak özelliği, her iki modelde de ihtiyari olmayan tahakkukların zaman içinde sabit ve ihtiyari tahakkuklarında tahmin döneminde ortalama sıfır olmasının beklenmesidir (Healy 1985:90).

7.3. Jones Modeli (The Jones Model 1991)

Jones (1991) modelinde de tahakkuklar Healy (1985) ve DeAngelo (1986) 'nun araştırmalarında olduğu gibi ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak ikiye ayrılmıştır. Healy'de DeAngelo'da araştırmalarında tahakkukları varlık toplamına bölünerek ölçekleme yapmak suretiyle işletmeler arasındaki büyüklük farkının yarattığı etkiyi gidermeye çalışmışlardır. Yani modelde yer alan her bir değişkenin heteroskedasticity problemini ortadan kaldırmak için önceki dönemin toplam varlıklarıyla deflate edildiği görülmektedir. Fakat normal tahakkukların işletme faaliyetleri ile değişebileceğini göz ardı etmişlerdir. Jones (1991) modelinde de tüm değişkenler bir önceki yılın aktif toplamına bölünerek işletmeler arasındaki büyüklük farkından kaynaklanan etkilerin yok edilmiştir ve regresyon denklemindeki değişen varyans sorununun

ortadan kaldırılması sağlanmıştır. Jones (1991), ihtiyari olmayan tahakkuklardaki değişimin işletmenin ekonomik durumundaki değişimlerden de etkileneceği varsayımından hareket etmiştir. Dolayısıyla Jones (1991) ihtiyari olmayan tahakkukların seviyesinin dönemler arasında değişmeyeceği varsayımı yerine, toplam tahakkukların seviyesinin işletmenin ekonomik faaliyetleri sonucunda ne yönde değişeceği ile ilgili bir model geliştirmiştir. Bunun içinde modeline satışlardaki değişimi ve brüt maddi duran varlık tutarlarını (işletmenin değişen ekonomik durumundan kaynaklanan) ihtiyari olmayan tahakkuklardaki değişim tutarını tahmin edilmek için eklemiştir. Sonra modeldeki tüm değişkenleri bir önceki dönemin aktif toplamına bölmüş ve işletmeler arasındaki büyüklük farkının etkilerini ve regresyon denklemindeki değişen varyans sorununu yok etmeye çalışmıştır. Cari dönemden önceki dönemleri de tahmin dönemi olarak ifade edip regresyon denklemine dahil etmiştir. Bu matematiksel denklem sonucu bulunacak tahminler ya da tahmin sonucu elde edilecek olan β_0 , β_1 , ve β_2 katsayıları kullanılarak cari dönemdeki ihtiyari olmayan tahakkuklar tespit edilmekte ve sonra cari dönemin toplam tahakkuklarından çıkarılarak cari dönemin ihtiyari tahakkuk toplamı bulunmaktadır.

Jones modelinin temel katkısı tahakkuklara eş zamanlı satışları ve sabit varlıkları dahil etmesidir (Ye 2007:5). Örneğin bir işletmenin toplam tahakkuklarındaki artış ihtiyari (isteğe bağlı) tahakkuklardan değil de işletmenin satışlarındaki artıştan kaynaklanan ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan) tahakkuklardaki artıştan kaynaklanabilir.

Jones (1991)'da DeAngelo'nun beklenti modelindeki tanımlayıcı istatistiksel analizde kullanılan ihtiyari olmayan tahakkukların zaman (yıl bazında) içerisindeki ortalama değişiminin sıfır olduğu yani sabit kaldığı ve toplam tahakkuklardaki değişimin de ihtiyari tahakkuklardan kaynaklandığı varsaymıştır. Denkleme işletmenin değişen ekonomik koşullarının etkilerini dahil edilebilmek için satışlarındaki değişim ve brüt maddi duran varlıklar (gross property, plant and equipment) eklenmiştir (Jones 1991:211).

Jones (1991) modelinde hesaplanan ihtiyari tahakkukları kâr yönetimini temsil eden değer olarak ifade etmiştir. Yani kâr yönetimi göstergesi olarak ihtiyari (discretionary) tahakkukları almıştır. Önce ihtiyari olmayan (nondiscretionary) tahakkukları tahmin etmek için toplam tahakkukları işletmeye ait iki değişkenlerle (satış gelirlerindeki değişim ve brüt maddi duran varlıklarla) regresyona tabi tutmuştur. Sonra regresyondan elde edilen parametre değerlerini kullanarak toplam tahakkukların ihtiyari olmayan kısımlarını tahmin etmiştir (Jones 1991:211-212).

Jones modeli tahminlemeyi zaman serileri analizini kullanarak yapmaktadır. Her bir şirketin tahmin dönemine ait parametreler “ α_i , β_{1i} ve β_{2i} ” Ordinary Least Square (OLS) regresyon ile tahminlenmekte yani toplam tahakkukların ihtiyari olmayan kısımları tahmin edilmiş olmakta ve bu parametre değerleri yardımıyla gözlem dönemine ait yıllar için tahakkukların ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan) kısımları tahmin edilmiş olmaktadır. Sonra da toplam tahakkuklardan ihtiyari olmayan tahakkuklar çıkarılarak ihtiyari tahakkuklar hesaplanmaktadır. Bu yüzden regresyonda ε_{it} hata terimi ihtiyari tahakkukları göstermektedir (Jones 1991:212).

Modelde ihtiyari tahakkuklar toplam tahakkuklar (toplam tahakkuklarda vergi öncesi kâr ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki fark olarak hesaplanır.) ile ihtiyari olmayan tahakkuklar arasındaki farktır. Jones, Ticaret Komisyonu incelemesinde vergi öncesi kârın dikkate alınması nedeniyle toplam tahakkukları hesaplarken vergilerle ilgili tahakkukları hesaplamasına dahil etmemiştir (Jones 1991:207).

Toplam tahakkukların ihtiyari olmayan kısmının tahmin edilmesinde kullanılacak parametreleri aşağıdaki modeli kullanarak hesaplamıştır. Orijinal formül ve Türkçeleştirilmiş (koyu yazılmış) formül alt alta verilmiştir. Jones (1991) modeli aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Jones 1991:211).

$$\mathbf{TTAH}_{it} / \mathbf{TV}_{it-1} = \alpha_i [1 / \mathbf{TV}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta\mathbf{SATIŞ}_{it} / \mathbf{TV}_{it-1}] + \beta_{2i} [\mathbf{MDV}_{it} / \mathbf{TV}_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1.3)$$

$$\mathbf{TA}_{it} / \mathbf{A}_{it-1} = \alpha_i [1/\mathbf{A}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta\mathbf{REV}/\mathbf{A}_{it-1}] + \beta_{2i} [\mathbf{PPE}_{it} / \mathbf{A}_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

TTAH (TA) = i işletmesinin t yılındaki toplam tahakkukları

TV (A) = Aktif büyüklüğünü,

$\Delta\mathbf{SATIŞ}$ ($\Delta\mathbf{REV}$) = i işletmesinin t yılındaki satışları ile t-1 yılındaki satışları arasındaki farkı (Gelirlerdeki değişimi),

MDV (PPE) = i işletmesinin t yılındaki brüt maddi duran varlıklarını,

ε_{it} : i işletmesinin t yılındaki regresyon hata katsayısını,

α_i , β_{1i} ve β_{2i} = en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilen işletmeye ait parametrelerin beklenen değerlerini göstermektedir.

Denklemdaki satışlardaki değişim ve brüt maddi duran varlık tutarları işletmenin değişen ekonomik durumu nedeni ile oluşan isteğe bağlı olmayan tahakkuklardaki değişimin tutarının tahmin edilmesi için eklenmiştir.

$$\hat{I}HOLMTAH_{it} = \hat{\alpha}_1 [1/TV_{it-1}] + \hat{\beta}_{1i} [\Delta SATIŞ_{it} / TV_{it-1}] + \hat{\beta}_{2i} [MDV_{it} / TV_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$NDA_{it} = \hat{\alpha}_1 [1/A_{t-1}] + \hat{\beta}_{1i} [\Delta REV_{it} / A_{it-1}] + \hat{\beta}_{2i} [PPE_{it} / A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$\hat{I}HOLMTAH_{it}$ (NDA_{i,t}) = toplam varlıklarla düzeltilmiş ihtiyari olmayan tahakkukları

$$\hat{\alpha}_1, \hat{\beta}_{1i}, \hat{\beta}_{2i} = \text{İşletmeye ait parametreler}$$

$$\hat{I}HTAH_{it} = TTAH_{it} / TV_{it-1} - [\hat{\alpha}_1 [1/TV_{it-1}] + \hat{\beta}_{1i} [\Delta SATIŞ_{it} / TV_{it-1}] + \hat{\beta}_{2i} [MDV_{it} / TV_{it-1}]] \quad (3)$$

$$DAC_{it} = TA_{it} / A_{it-1} - [\hat{\alpha}_1 [1/A_{t-1}] + \hat{\beta}_{1i} [\Delta REV_{it} / A_{it-1}] + \hat{\beta}_{2i} [PPE_{it} / A_{it-1}]] \quad (3)$$

$$\hat{I}HTAH_{it} (DAC_{it}) = \text{İhtiyari tahakkuk tutarlarını belirleyen katsayı}$$

($\varepsilon_{it} = DAC_{it}$ = i işletmesinin t dönemindeki ihtiyari tahakkukların tutarını belirleyen katsayı)

Jones (1991) denklem (1) ile ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan) tahakkuk tutarlarını tahmin etmekte kullanacağı parametreleri hesaplamaktadır. Sonra da denklem (2)'yi kullanarak tahmini parametre değerleri yardımıyla gözlem dönemine ait yıllar için tahakkukların ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan) kısımlarını tahmin etmiştir.

Denklem (3) yardımı ile de elde ettiği ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan) tahakkuk tutarlarını toplam tahakkuklardan çıkararak ihtiyari tahakkuk (isteğe bağlı tahakkuk) tutarlarını (DAC_{it}) hesaplamıştır.

Diğer bir ifade ile modele göre, bir işletmenin ihtiyari olmayan tahakkuklarının tahmini tutarı, $\hat{\alpha}_1 [1/A_{it-1}] + \hat{\beta}_{1i} [\Delta REV_{it} / A_{it-1}] + \hat{\beta}_{2i} [PPE_{it} / A_{it-1}]$ şeklinde gösterilen tahmin denkleminden elde edilmektedir. İşletmenin ihtiyari tahakkuklarını gösterecek olan tutar da, işletmenin toplam tahakkukları ile ihtiyari olmayan tahakkukları arasındaki fark, yani denklemdeki hata katsayısı, ε_{it} , olmaktadır.

Modelde, en küçük kareler yönteminin uygulanması suretiyle α_i , β_{1i} , β_{2i} katsayıları bulunmakta ve daha sonra bu katsayılardan yararlanılarak bulunan tahmin değerleriyle (beklenen değerler), gerçek değerler arasındaki farkların bulunmasıyla elde edilen tahmin hataları (ε_{it}) değerleri, t zamanındaki ihtiyari tahakkuk tutarlarını vermektedir (Jones 1991:212).

Jones (1991) Model’inde ihtiyari olmayan tahakkuklar, toplam tahakkukların satış gelirlerindeki ve brüt maddi duran varlıklardaki değişimlerle birlikte regresyona tabi tutulmasıyla elde edilmiştir. Jones modelinde her bir değişken için negatif ve pozitif değişimi, t- istatistikleri ve Wilcoxon Signed Signed Rank testi uygulanmıştır ve önceki döneme ait (t-1) toplam aktifler cari dönem (t) aktifine bölünerek bir ölçekleme yapılmıştır.

7.4. Modife Edilmiş Jones Modeli (The Modified Jones Model 1995)

Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) çalışmalarında Jones modelinin ihtiyari tahakkuk tutarlarını yanlış tahmin edebilme olasılığına karşı düzeltilmiş jones modeli varsayımını ortaya koymuşlardır. Jones (1991) modeli hem kâr yönetimi yapıldığı dönemde hem de tahmin döneminde ihtiyari tahakkukların satış gelirleri ile ilgili olmadığı varsayımına dayanmaktadır. Yani Jones modelindeki genel varsayım satışların da ihtiyari tahakkuk olmadığı yönündedir. Çünkü modele göre işletme yöneticilerinin kârı yüksek göstermek istediklerinde satışların gelir (hasılat) olarak kazanılmadan kaydedilmediği varsayılmaktadır. Ancak kârı yüksek göstermek isteyen yöneticilerin kullandığı en önemli yöntemlerden biri satışları henüz gerçekleşmeden kaydetmektir. Dolayısıyla dönem sonunda hem henüz gerçekleşmeden kaydedildiğinden işletmenin satış gelirleri, hem de henüz satış ile ilgili nakit tahsilatı gerçekleşmediği satışları kredili yaptığı için tahakkuklar artmaktadır. Sonuç olarak modelde ihtiyari olmayan tahakkuklardaki artışlar satışlardaki artışlarla açıkladığı için, ihtiyari olan bu tahakkuk hesaba katılmamaktadır.

Fakat Dechow vd. (1995) kâr yönetimi hesaplamalarının Jones modelindeki gibi sadece gelir unsurları üzerinden gerçekleştirilmesi halinde modelin ihtiyari tahakkuk tutarlarını yanlış tahmin etmekte olduğunu varsaymışlardır ve söz konusu modelde tahakkukların tahmin edilmesinde sadece gelirlerdeki değişimin kullanılması yerine, gelirlerdeki değişimden alacaklardaki net değişimi (cari yıl yıldaki alacaklar – bir önceki yıldaki alacaklar) çıkartarak kullanmışlardır.

Sonuç olarak modelde ihtiyari olmayan tahakkukların belirlenmesinde satışlardaki değişimler ticari alacaklardaki değişimle düzeltilmiştir ve ilgili dönem sonunda bilançoda yer alan tüm ticari alacakların kârı yüksek göstermeye yönelik işlemler sonucunda oluştuğu varsayılmıştır.

Modife edilmiş Jones modeli de ölçtüğü ihtiyari tahakkukları kâr yönetimini temsil eden değer olarak ifade etmektedir (Jones 1991:194; Dechow vd. 1995). Modelde ihtiyari tahakkuklar toplam tahakkuklar (toplam tahakkuklarda vergi sonrası kâr ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki fark olarak hesaplanır.) ile ihtiyari olmayan tahakkuklar arasındaki farktır.

Bu düzenlemeler ile de Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) “Düzeltilmiş Jones Modeli”ni aşağıdaki gibi geliştirmişlerdir.

$$\text{TTAH}_{it} / \text{TV}_{it-1} = \alpha_1 [1 / \text{TV}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{SATIŞ}_{it} - \Delta \text{ALAC}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{MDV}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1.4)$$

$$\text{TA}_{it} / \text{A}_{it-1} = \alpha_1 [1 / \text{A}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{REV}_{it} - \Delta \text{REC}_{it} / \text{A}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{PPE} / \text{A}_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$\hat{\text{IHOLMTAH}}_{it} = \hat{\alpha}_1 [1 / \text{TV}_{it-1}] + \hat{\beta}_{1i} [\Delta \text{SATIŞ}_{it} - \Delta \text{ALAC}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + \hat{\beta}_{2i} [\text{MDV}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$\text{NDA}_t = \alpha_1 [1 / \text{A}_{t-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{REV}_{it} - \Delta \text{REC}_{it} / \text{A}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{PPE} / \text{A}_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

ΔALAC (ΔREC) = t yılındaki net ticari alacaklar t-1 yılındaki ticari alacaklardan çıkartılarak t-1 yılındaki toplam aktiflere bölünmektedir.

Modife edilmiş Jones modeli, ihtiyari olmayan tahakkukların hesaplanmasında yukarıdaki denklemi (2) kullanmaktadır.

İhtiyari tahakkukların tespiti içinde toplam tahakkuklardan ihtiyari olmayan tahakkuklar aşağıdaki gibi çıkarılmaktadır.

$$\hat{\text{IHTAH}}_{it} = \text{TTAH}_{it} / \text{TV}_{it-1} - [\hat{\alpha}_1 [1 / \text{TV}_{it-1}] + \hat{\beta}_{1i} [\Delta \text{SATIŞ}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + \hat{\beta}_{2i} [\text{MDV}_{it} / \text{TV}_{it-1}]] \quad (3)$$

$$\text{DAC}_{it} = \text{TA}_{it} / \text{A}_{it-1} - (\alpha_1 [1 / \text{A}_{t-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{REV}_{it} - \Delta \text{REC}_{it} / \text{A}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{PPE} / \text{A}_{it-1}]) \quad (3)$$

Modife edilmiş Jones Modeli varsayımında $\alpha_1, \beta_1, \beta_2$ ' ye ait ihtiyari olmayan tahakkuklar orijinal Jones modelinden elde edilmiştir. Jones modeline göre olan değişiklik ise uygulama dönemine ait kazançlardaki değişimden ticari alacaklardaki değişim çıkarılarak toplam aktife bölünmüştür. Jones modelinde ne cari dönemde ne de önceki dönemlerde kazançların aşırı olarak değişmediği varsayılmıştır. Modife edilmiş Jones modelinde ise cari dönemdeki tüm kredili satışlar kâr yönetiminin tespiti için modele dahil edilmiştir (Dechow vd. 1995).

Modife edilmiş Jones modeli gözlem altına alınan yıllarda kredili satışlarda meydana gelen bütün değişimlerin kâr yönetiminden kaynaklandığını varsaymaktadır. Bu varsayımı da yukarıda da belirttiğimiz gibi yöneticilerin kredili satışlarla ilgili gelirlerin kaydında takdir yetkilerini kullanmalarının nakit satışlardan elde edilen gelirlerin kaydından daha kolay olduğu ve dolayısıyla kâr yönetiminin kredili satış işlemleri aracılığıyla çok daha rahat gerçekleştirilebileceği kabulü ile açıklamaktadır (Dechow vd. 1995: 193-220).

Jones (1991) modelinde ekonomik koşullardaki eğilim elimine edildiği için, kâr yönetimi gelir üzerinden yapıldığında ihtiyari tahakkukların ölçülmesi hatalı olmaktadır. Modife edilmiş Jones modelinde kâr yönetiminin yapıldığı dönemde ekonomik koşullardaki değişimlere bağlı olarak ihtiyari olmayan tahakkuklar da varsayımına eklenmektedir.

7.5. Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Ölçüm Modeli (Performance- Adjusted Current Discretionary Accruals Model, 2005)

Dechow vd. (1995) ile Teoh vd. (1998) aşırı finansal performans gösteren işletmeler üzerinde inceleme yapıldığında Jones ve modife edilmiş Jones modelinin yetersiz kaldığını görmüşlerdir. Sonrasında da Teoh vd. (1998) ve Kothari vd. (2005) bu yetersizlikleri elimine etmek adına performansla eşleştirilmiş ihtiyari tahakkuk ölçümlerini önermişlerdir.

Teoh vd.(1998) yaptıkları çalışmada performans eşleştirme yaklaşımı ile benzer performansa sahip işletmelerde Jones modeliyle elde edilen tahakkuklardaki herhangi bir sistematik hatayı elimine yetkinliği olduğunu ortaya koymuşlardır. Kothari vd. (2005) ise performans eşleştirme yaklaşımına bir alternatif olarak, Jones ve modife edilmiş Jones modelinin içine bir performans ölçütünü dahil etmeyi önermişlerdir. Yazarlar performans ölçümü olarak varlıkların getirisini (aktif kârlılığını) kullanarak performans eşleştirme yaklaşımlarını karşılaştırmak amacıyla uygulamaya koymuşlardır. Çalışma sonunda bu

şekildeki bir değişikliğin orijinal Jones modelinin özelliklerini geliştirdiğini görmüşlerdir. Kothari vd. (2005) ayrıca, Jones modelinin içine sabit katsayı dahil etmekle uygulamanın heteroskedasticity için ek bir kontrol sağlayacağını ve modele dahil edilmeyen değişkenlerle ilgili problemleri de azaltacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca bir sabit katsayı (intercept) dahil etmenin Jones modelinin özelliklerini geliştirdiği sonucuna da ulaşmışlardır (Ayarlıoğlu 2007: 112-113).

Kothari, Leone, Wasley (2005) yaptıkları çalışmada, incelenen grupla aynı sektörde yer alan işletmelerden aktif karlılık oranları birbirlerine yakın olan işletmeleri seçmişlerdir.

$$TTAH_{it}/TV_{it-1} = \alpha_i [1/TV_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta SATIŞ_{it} - \Delta ALAC_{it} / TV_{it-1}] + \beta_{2i} [AKTKAR_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1.5)$$

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [ROA_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$\hat{I}HOLMTAH_{it} = \hat{\alpha}_1 [1/TV_{it-1}] + \hat{\beta}_{1i} [\Delta SATIŞ_{it} - \Delta ALAC_{it} / TV_{it-1}] + \hat{\beta}_{2i} [AKTKAR_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$NDA_t = \alpha_1 [1/A_{t-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [ROA_{it-1}] \quad (2)$$

$$\hat{I}HTAH_{it} = TTAH_{it}/TV_{it-1} - [\hat{\alpha}_1 [1/TV_{it-1}] + \hat{\beta}_{1i} [\Delta SATIŞ_{it} - \Delta ALAC_{it} / TV_{it-1}] + \hat{\beta}_{2i} [AKTKAR_{it-1}]] \quad (3)$$

$$DACit = TA_{it} / A_{it-1} - (\alpha_1 [1/A_{t-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [ROA_{it-1}]) \quad (3)$$

7.6. Larcker, Richardson Modeli

Larcker ve Richardson (2003:3-56) denetçi işletmelerin denetimle ilgili ve denetim dışı hizmetlerine ödenen ücretler ile muhasebe tahakkukları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yapılan kritikler denetçilere özellikle denetim dışı hizmetleri için ödenen kapsamlı ücretlerin müşterinin denetçiye olan finansal güvenini arttırdığını ileri sürmektedir. Bu daha çok çıkarı maksimize edeceğine inanılan bir güven olarak algılanır. Sonuç olarak bağımsızlık tehlikeye düşebilir çünkü denetçi önceden aldığı yüksek ücretleri riske atmamak için finansal tabloların hazırlanması ile ilgili artan sorunları görmezden gelebilir. De Angelo ve Simunic (1984) ve diğerleri de aksine denetim hataları

görüldüğünde denetçilerin çok önemli ekonomik maliyetlerle karşı karşıya kaldıkları için böyle bir riske girmeyeceklerini tartışmışlardır. Bu yüzden onlara göredenetim ücretleri ile denetçi davranışları arasındaki ilişki teorik olarak belirsizdir. Larcker ve Richardson (2003) önceki araştırmaların bu araştırma sorusunu çok yönlü incelediğini ifade etmiştir fakat; denetim ücretlerinin seviyesi ve verdikleri denetim dışı hizmetler ile kâr yönetimi arasında az kanıt bulunduğunu söylemişlerdir. Larcker, Frankel vd (2002)'in pozitif ilişki olduğunu iddia ettiklerini de söylemiştir. Fakat diğer birçok çalışma Antle vd (2002), Ashbaugh vd. (2003) bu pozitif bulgular ve yorumlarla ilgili ciddi şüpheler ortaya attıklarını belirtmişlerdir (Larcker ve Richardson 2003).

Önceki literatür çalışmalarında ortaya çıkan çelişkili sonuçlar için en az üç ekonomik ve ekonometrik açıklamalar yapılmıştır. Birincisi araştırma verilerinde kurumsal yönetimin rolü göz ardı edilmiştir. Denetçi, halka açık şirketlerde temsilcilik problemini azaltmak için dizayn edilmiş birçok potansiyel izleme mekanizmalarından biridir. Alternatif yönetim mekanizmalarının izolasyonu ile denetçinin yaptığı inceleme kâr yönetiminin belirlenmesinde eksik bilgi sağlar. İkincisi; müşteri işletme ile denetçi arasındaki finansal ilişkiyi ölçmek için birçok yol vardır. Önceki araştırmalar Frankel vd. (2002) gibi denetim dışı hizmetlerin sağlanmasına odaklanmışlardır (denetim dışı ücretlerin toplam ücretlere oranı gibi). Bununla beraber De Angelo (1981) ve Reynolds ve Francis (2001) denetçiye ödenen toplam ücret müşteri işletmenin denetçinin bağımsızlığına etkisini makul seviyede ölçer diye ifade etmişlerdir. Sonuç olarak farklı modeller denetçi ücreti ile denetim kalitesi arasındaki ilişkiyi farklı tanımlamamışlardır. Örneğin denetçinin verdiği izleme rolü hizmetinin önemi müşteri işletmenin yönetim yapısının güçlülüğüne bağlı olarak değişebilmektedir. Bu yüzden farklı modellerden oluşan bir örnek üzerinden tek bir regresyon modeli kullanarak denetim ücreti ve tahakkuk seçenekleri arasındaki ilişkiyi yeterli şekilde değerlendirmek mümkün değildir (Larcker ve Richardson 2003).

Larcker ve Richardson'ın çeşitli denetçi ücreti ölçütü ve tahakkuk ölçütleri arasındaki ilişkiyi araştıran araştırmacılar denetçi ücretleri ve ihtiyari (isteğe bağlı; beklenmedik) tahakkuklar arasında pozitif ilişki bulmuşlardır. Denetim ücretleri denetim ücretlerinin denetçiye ödenen toplam denetim ücretine ve ihtiyari (beklenmeyen) tahakkuklara oranı kullanılarak ölçüldüğü zaman tahakkuk katsayıları mutlak değeri alınarak dönüştürülür. Ayrıca istatistiksel olarak toplam örneklemin % 8,5' inde denetim dışı hizmetler için ödenen ücretler ve tahakkuk davranışları arasında pozitif ilişki bulmuşlardır. Denetçi

bağımsızlığı ve kâr yönetimi arasında yüksek duyarlılıkta ölçütler kullanılarak analiz yapılmıştır.

Araştırmalarda tahakkukları ölçerken sadece toplam tahakkukları incelemek yerine toplam tahakkukların bir bileşeni olan ihtiyari (beklenmedik) tahakkuklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Jones (1991)' de ve diğerlerinde her bir işletme için zaman serileri yaklaşımı kullanılarak ya da her sektör için cross-section yaklaşımı ile tahminleme yapılmıştır. Larcker, Richardson (2003) her iki yaklaşımında sınırlılıkları olduğunu ifade etmişlerdir. Zaman serileri yaklaşımı parametre tahminlemesinde zamansal durağanlık olduğunu kabul eder oysa ki cross-sectional yaklaşımı aynı endüstrideki işletmelerde homojenlik olduğunu varsayar. Bartov, Gul and Tsui (2001:430) cross-sectional modellerin denetim niteliklerini daha iyi belirlediğini ifade etmişlerdir. Larcker, Richardson (2003) de cross-sectional modelin örneklem büyüklüğünü daha iyi maksimize ettiğini düşünmüşlerdir.

Toplam tahakkukları ihtiyari olmayan ve ihtiyari tahakkuklar olarak ayrıştırmak daima ihtiyari olmayan tahakkuklar ile ihtiyari tahakkuklar gibi yanlış sınıflandırma ile eşleştirilmiştir. Çünkü ihtiyari olmayan tahakkuklar modeli yetersizdir. Bu sorunu gidermek için Larcker, Richardson (2003) yanlış sınıflandırma sorununu azaltmak (gidermek) aşağıdaki modeli geliştirmişlerdir. Geliştirdikleri model Dechow ve diğerlerinin (2003) kullandığı modele benzemektedir. Dechow ve diğerleri(2003) bu modelin i)Cross-sectional modife edilmiş Jones modelinden daha fazla açıklayıcı güce sahip olduğunu, ii) bu modelin ihtiyari tahakkukları diğer kar bileşenlerinden daha az kalıcı olarak tanımladığını iii) ihtiyari tahakkukları SEC'in yürütme eylemlerinde tanımlanan kar manipülasyonları olarak tanımlandığını iv) ihtiyari tahakkukların gelecekteki düşük kar ve hisse sendi getirisi ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Bununla birlikte Larcker, Richardson (2003) de toplam tahakkukları ayrıştırdıklarını fakat bu ayrıştırma işleminde yanlış belirleme olabileceğini ve bununda modellerini sınırlandırıldığını da farkında olduklarını ifade etmişlerdir.

Larcker ve Richardson (2003) tahakkuk modellerini Defond ve Subramanyam (1998) ile açıklanan cross sectional modife edilmiş Jones modeli üzerine geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ve modellerinde (yönetimin takdir haklarını kullanmadığında) gelirlerdeki değişimin ticari alacaklardaki değişimden daha az olduğunu ve sermaye yoğunluğunun da normal tahakkukları harekete geçirdiğini varsaymışlardır. Larcker ve Richardson (2003) ihtiyari tahakkukların ölçümü ile ilişkisini göstermek için ilave farklı iki değişken

kullanmışlardır (Larcker ve Richardson 2003). Bunlardan biri Piyasa Değeri / Defter Değeri oranıdır. Piyasa Değeri/ Defter Değeri oranı işletmenin operasyonlarından beklenen büyümeyi temsil eden bir değerdir. PD/DD oranı hisse senedinin piyasa değerinin özsermayenin kaç katı olduğunu da gösteren bir değerdir. PD/DD oranı büyüdükçe hisse senetlerinin değer kazandığı anlaşılmaktadır. Larcker ve Richardson (2003) modellerinde büyüyen şirketlerde daha fazla tahakkuk bulmayı beklemişlerdir. Stoklara ve diğer varlıklara yatırımın işletmenin yaşam döngüsünün büyüme aşamalarına eşlik ettiği olasıdır. Bu durum içinde stoklarda artış görülmesi mutlaka fırsatçı yönetsel davranışlar nedeni ile olmaz. Bununla birlikte modife edilmiş Jones modeli beklenmeyen artışlar olarak sınıflandırır. İkinci değişken cari faaliyetin² ölçülmesidir.

Önceki araştırmalar ihtiyari tahakkukların yanlış ölçülmesi olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu yüzden de Larcker ve Richardson (2003) modellerinde cari faaliyetlerden nakit akımları ilave bağımsız değişken olarak kullanmışlardır. Bağlamında kurdukları modelin Türkçesi ve orijinal denklemi aşağıdaki gibidir:

² Uluslararası muhasebe literatüründe gelir tablosunu ilgilendiren dönemsel net gelir olarak ifade edilen tutarın hangi kalemleri içereceği ile ilgili yaygın iki görüşten biri "cari faaliyet kavramı" (current operating performance concept) diğeri de "herşeyi kapsama kavramı" (all inclusive concept)' dir. UMS 8'in 5. paragrafında ; "Cari faaliyet kavramına göre, düzenlenen gelir tablosunda, her dönemde düzenli biçimde ortaya çıkmayan kalemler net gelirin dışında bırakılır. Bu kalemler net gelirin belirlenmesinden veya dağıtılmamış karlarla ilgili ayarlamaların yapılmasından sonra gösterilir. Kuruluşun yalnız olağan sürekli faaliyetleriyle ilgili kalemler gelir tablosunda gösterildiği için bazıları bu yaklaşımın cari ve önceki dönemler arasındaki karşılaştırmaları kolaylaştırdığını öne sürerler. Ancak bu uygulamada gelir tablosunda gösterilen net gelirin dışında bırakılan olağandışı gelir ve gider kalemlerinin finansal tabloları kullananlar tarafından açıkça görülemez tehlikesi vardır." 6. ve 7. paragraflarda açıklanan "her şeyi kapsama kavramı" (all inclusive concept) "Her şeyi kapsama kavramına göre düzenlenen gelir tablosunda, hissedarlar ve kuruluş arasındaki dividant veya diğer ilişkiler dışında kalan, dönem içinde hissedarların paylarındaki net artış veya net azalışa neden olan tüm işlemler gelir tablosunda net gelirden önce gösterilir. Her dönemde ortaya çıkmayan düzensiz ve kesikli kalemler, cari dönem içinde ortaya çıkan olağandışı kalemler, önceki dönem kalemleri ve muhasebe yöntemlerindeki değişikliklere ilişkin ayarlamalar net gelir kapsamına girer, fakat bu tutarlar ayrı ayrı açıklanmış olabilir." diye açıklanmıştır. 7. parafda da "Herşeyi kapsayan gelir tablosu savunucuları, dönem içinde (hissedarların) paylarına etki eden tüm kalemlerin, kuruluşla hissedarlar arasındaki dividant ve diğer işlemler hariç, gelir tablosunda gösterilmesinin finansal tabloları kullananların kalemlerin ve onların faaliyet sonuçları üzerindeki etkilerinin önemini daha iyi değerlendirmelerine olanak sağlayacağını öne sürerler." olarak açıklanmıştır (www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/ferTMS10.doc)

$$\text{TTAH}_{it} / \text{TV}_{it-1} = \alpha_i [1/\text{TV}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{SATIŞ}_{it} - \Delta \text{ALAC}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{MDV}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + [\text{PİYDEĞ}_{it-1}] + [\text{FAALNAKG}_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1.6)$$

$$\text{TA}_{it} / \text{A}_{it-1} = \alpha_i [1/\text{A}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{REV} - \Delta \text{REC}_t / \text{A}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{PPE}/\text{A}_{it-1}] + \beta_3 \text{BM} + \beta_4 [\text{CFO}/\text{A}_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$\text{İHOLMTAH}_{it} = \alpha_i [1/\text{TV}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{SATIŞ}_{it} - \Delta \text{ALAC}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{MDV}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + [\text{PİYDEĞ}_{it-1}] + [\text{FAALNAKG}_{it-1}] \quad (2)$$

$$\text{NDA}_t = \alpha_i [1/\text{A}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{REV} - \Delta \text{REC}_t / \text{A}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{PPE}/\text{A}_{it-1}] + \beta_3 \text{BM} + \beta_4 [\text{CFO}/\text{A}_{it-1}] \quad (2)$$

$$\text{İHTAH}_{it} = \text{TTAH}_{it} / \text{TV}_{it-1} - [\alpha_i [1/\text{TV}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{SATIŞ}_{it} - \Delta \text{ALAC}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{MDV}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + [\text{PİYDEĞ}_{it-1}] + [\text{FAALNAKG}_{it-1}]] \quad (3)$$

$$\text{DACit} = \text{TA}_{it} / \text{A}_{it-1} - (\alpha_i + \beta_{1i} [\Delta \text{REV} - \Delta \text{REC}_t / \text{A}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{PPE}/\text{A}_{it-1}] + \beta_3 \text{BM} + \beta_4 [\text{CFO}/\text{A}_{it-1}])$$

$\text{TTAH}_{it} (\text{TA}_{it} / \text{A}_{it-1})$ = Toplam tahakkuklar/ Aktif toplamı

$\text{İHOLMTAH}_{it} (\text{NDA}_{i,t})$ = toplam varlıklarla düzeltilmiş ihtiyari olmayan tahakkukları

$\text{İHTAH} (\text{DACit})$ = İhtiyari tahakkuk tutarlarını belirleyen katsayı

$\alpha_i, \beta_{1i}, \beta_{2i}$ = Satışlar – Ticari alacak, Maddi duran varlıklar, PD/DD ve CFO değişkenleri arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü gösteren parametreler

$\alpha_i, \beta_{1i}, \beta_{2i}$ = İşletmeye ait parametreler

TA= Toplam Tahakkuklar PPE = Maddi Duran Varlıklar

ΔREV = Satışlardaki Değişim $\text{BM} = \text{PD/DD}$ (Piyasa Değeri/ Defter Değeri)

ΔREC = Alacaklardaki Değişim CFO = Faaliyet Nakit Girişleri

Modelde toplam tahakkuklar (TA) vergi öncesi kar ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki fark olarak hesaplanır. Toplam satışlar (ΔREV) ise cari yıldaki satışlardaki değişim ile önceki yılın satışlarındaki değişim arasındaki farktır. Toplam alacaklar (ΔREC) ise dönem başı alacak hesabı ile dönem sonu alacak hesabı arasındaki farktır. PPE ise yılsonu brüt maddi duran varlıklardır. Bu modelde de tüm değişkenler ortalama toplam aktiflerle yani dönem başı ve dönem sonu aktifler kullanılarak ölçeklendirilmiştir. Bu modeldeki kalıntı değer tahakkuk olarak etiketlenmiştir yani geliştirdikleri Jones modelinden beklenmeyen ya da anormal tahakkukların tahmini bu kalıntı değerdir. Düzeltilmiş Jones modelini geliştirirken modele ilave edilen değişkenler (BM) Piyasa Değeri/ Defter Değeri oranı ile (CFO) (the operating cash flows) cari faaliyetlerden net akımlar değeridir.

Desai vd. (2002:355), PD/DD değişkenlerinin büyüklükleri ile tahakkukların büyüklükleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu gözlemlemişlerdir. Chan vd. (2004), ise PD/DD değeri yüksek olan işletmelerin yüksek tahakkuk düzeylerine sahip olmalarını bunun da kâr yönetimi yapılması olasılığını artırdığını ifade etmişlerdir.

Dünyadaki en başarılı işletmeler, defter değerinin çok üzerinde piyasa değeri yaratabilen işletmeler olmuştur. Eğer ki, bir işletmenin piyasa değeri yalnızca defter değeri kadar ise o işletmenin bir değer yarattığından bahsedilemez. Başarılı işletmelerde bu oran 3, 5 hatta 10 kat gibi düzeylere çıkabilmektedir. Yüksek işletme değeri yaratabilmiş işletmeler incelendiğinde bu değer büyük bir kısmının markadan kaynaklandığı, hemen arkasından teknoloji, bilgi birikimi ve ürünlerinin rakiplerine göre üstünlüğü kriterlerinin geldiği görülmektedir.

Defter değeri yaklaşımı yani bilanço yaklaşımı; bilançodan elde edilen muhasebe bilgilerini kullanarak şirketin net varlıklarını (varlıklar- borçlar) değerlemek şeklinde tanımlanabilir. Bu yaklaşımda işletmenin değerinin, net varlıkların değerlendirilme tarihindeki defter değerine eşit olduğu varsayımı yapılmaktadır (Demir ve Bahadır 2007: 66). Uygulamada çok sık yapılan hatalardan biri de defter değeri olarak hesaplanan değerlerin aslında öz sermaye değerini yansıtmasıdır. Öz Varlıklar / Ödenmiş Sermaye Rasyosu genellikle defter değeri olarak hesaplanıp, hissenin piyasa fiyatına bölünmekte ve bu rasyo defter değeri olarak ifade edilmektedir. Aslında bu değer defter değerini değil, öz sermaye değerini belirtmektedir. Finansal analizinde de gerçek defter değeri öz varlıklardan borçlar

ve ödenmiş sermayenin düşülmesi ile bulunan değeri ifade etmektedir (İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası Raporu 2008: 18).

7.7. Dechow, Richardson, Tuna Modeli (2003)

Dechow vd.(2003) modellerinde kredili satışlarda beklenen artış için düzeltme yaptıklarını ifade etmişlerdir. Modified Jones modeli her bir periyoddaki tüm kredili satışları ihtiyari tahakkuk olarak varsaymış ve ihtiyari tahakkuklar ile cari dönemdeki satış büyüklüğü arasında pozitif korelasyon olduğu sonucuna varmışlardır.

$$\Delta REC = \alpha + k (\Delta REV) + \varepsilon$$

Regresyon sonucu oluşan eğim katsayısı k, satışlardaki belirli bir değişiklik için alacaklar hesabındaki beklenen değimi gösterir. Gelecekte satışların büyüklüğündeki değişikliği de formüle dahil etmişlerdir. Oluşturdukların modelin formülü de aşağıdaki gibidir;

$$\begin{aligned} TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i + \beta_{1i} [(1+k) \Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE/A_{it-1}] + \beta_{3i} \text{Lag TA} + \\ \beta_{4i} \text{GR_} \Delta REV + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (1.7)$$

BÖLÜM III

KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARI VE KÂR YÖNETİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ VE HİPOTEZLER

1. Kurumsal Yönetim ve Kâr Yönetimi

Finansal raporlama ortamında küresel baskılar; yöneticileri, kazançları yönetme konusunda ve kötü haberleri geciktirme ve gizleme konusunda yönlendirmektedir. Enron ile başlayan finansal bilgi skandalları, bir çok ülkede doğru finansal bilgiye ulaşmada etkili olan kanun ve standartların en iyi kurumsal yönetim uygulamalarını da kapsayacak şekilde değişmelerine neden olmuştur (Aksu ve Köseadağ 2005:217).

Enron , Xerox vb. sonrasındaki düzenlemelere rağmen, Lehman Brothers ile devam eden muhasebe skandalları ile araştırmacılar kâr yönetiminin yaygın bir uygulama olarak devam ettiğini gördüler (Alexander 2010:5) ve başlangıçta kâr yönetiminin tanımlanması ve ölçülmesine yönelik olarak yapılan çalışmalar sonrasında kâr yönetimini etkileyebilecek ve önleyebilecek faktörlerin tespit edilmesine doğru bir gelişme gösterdi (Karacaer ve Özek 2010:61).

Bu çerçevede kurumsal yönetim kapsamındaki; yönetim kurulu büyüklüğü, denetim komitesi, sahiplik yapısı, kurumsal yönetim derecelendirme notu vb faktörler ile işletme yapısı ile ilgili birçok faktörün (büyüklük, performans, borçlanma yeteneği, halka açıklık vb.) kâr yönetimi ile ilişkisi araştırılmaya başlanmıştır (Karacaer ve Özek 2010:61).

Literatürde 1996 ve öncesinde bir çok araştırma kurumsal yönetim mekanizmalarının hileli (fradulent) finansal raporlamayı azaltmadaki rolünü incelemiştir. Bu çalışmalar genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine aykırı olan finansal raporlamalarla kurumsal yönetim mekanizmaları arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır. Diğer çalışmalar denetim komitesinin bağımsızlığı ile kâr yönetimi arasında önemli ilişkiler bulurken, Peasnell (2000) yönetim kurulunun bağımsızlığı ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki bulmuştur (Davidson vd. 2003:3).

Kâr yönetimi uygulamaları sistematik bir şekilde kurumsal yönetim mekanizmalarının gücü ile ilişkilidir. Kurumsal yönetim mekanizması da yönetim kurulu, yönetim kurulundaki bağımsız üye sayısını ve yönetim kurulu toplantı sayısını, denetim komitesi, denetim komitesindeki bağımsız üye sayısını ve denetim komitesi toplantı

sayısını, kurumsal yönetim komitesini, CEO ve yönetim kurulu başkanının ayrılıp ayrılmadığını, iç denetim faaliyetini ve dış denetçi seçimini kapsar (Davidson vd. 2003:2)

Davidson vd. (2003) ; Avustralya’da belirlenmiş 434 işletme üzerinde yaptıkları çalışmalarında yönetim kurulunda ve denetim komitesinde icracı olmayan yöneticilerin çoğunlukta olmasının ihtiyari tahakkuklar ile ölçülen kâr yönetimi ile çok önemli bir ilişkisi olduğunu yani ihtiyari tahakkukların azalttığını tespit etmişlerdir. İç denetim fonksiyonu ve dış denetçi seçiminin ise ihtiyari tahakkuklar üzerinde önemli azaltıcı etkilerinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Yönetim kurulunun diğer önemli karakteristiği de, yönetim kurulu başkanı ve CEO’nun görevlerinin ayrılıp ayrılmamış olmasıdır. Davidson vd. (2003:3) araştırmalarında, yönetim kurulu başkanı ve CEO’nun görevlerinin ayrılması ile kâr yönetimi arasında da negatif bir ilişki tespit edememişlerdir.

Kurumsal yönetim ilkeleri ile kâr yönetimi arasındaki ilişkiyi araştıran Huang vd. (2008), kurumsal yönetim çerçevesinde yönetim kuruluna işletme dışından katılan üyelerin oranını incelemişlerdir. İşletme dışından katılım düzeyinin oranı artıkça kurumsal yönetimin de o derece sağlıklı olacağı ve bağımsız üyelerden oluşan yönetim kurulunun yöneticilerinin finansal raporlarda isteğe bağlı (anormal) tahakkukları kullanmalarının denetim altına alınabileceğini savunmuşlardır.

Diğer bir araştırmada, isteğe bağlı tahakkuk tutarının yönetim kuruluna dışarıdan katılım derecesi ile ters orantılı olduğu belirtilmektedir (Larcker ve Richardson 2004:636).

Al-Abbas (2009) 2005-2007 yılları arasında Sudi Arabistanda belirlenmiş şirketlerde kurumsal yönetim faktörlerinin kâr yönetimi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Kurumsal yönetim değişkenleri ile ihtiyari tahakkuklar üzerinde anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Yani, kurumsal yönetim değişkenlerinin (faktörlerinin) kâr yönetimini azaltıcı bir etkisi tespit edilememiştir. Çünkü Sudi işletmelerinin kurumsal yönetim ilkelerini yönetim ve kontrol amaçlı kullanmadıklarını sadece düzenlemelere uyum amaçlı kullandıklarını tespit etmişlerdir.

2. Sarbanes Oxley Yasası Sonrası Kurumsal Yönetim

Şirketlerin finansal raporlamaları üzerindeki kontrollerin iyileştirilmesini amaçlayan ve aynı zamanda etkin kurumsal yönetimi destekleyen bir çaba olarak görülen Halka Açık Şirketler Muhasebe Reformu ve Yatırımcıyı Koruma Yasası veya diğer adıyla Sarbanes-

Oxley yasası, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki borsalarda işlem gören halka açık şirketlerin tamamını kapsayacak şekilde 30 Temmuz 2002'de imzalanmıştır.

2002 SOX yasası ile kurumsal yönetim ilkeleri esaslarından olan yönetim kurulunun finansal raporlama ile ilgili sorumluluğu artırılmıştır (Grasso vd. 2009:46).

Yönetim kurulunun, her türlü çıkar çatışmasından ve etkiden uzak, karar alma, yürütme ve temsil görevlerini bağımsız olarak yerine getirebilecek şekilde oluşturularak, etkinliğinin en üst düzeyde olması sağlanmasına özen gösterilmelidir. Yönetim kurulu üyelerinin bağımsızlık dereceleri, eğitim, yetenek ve deneyim düzeyleri yönetim kurulunun performans ve başarısını belirlemektedir (Sarbanes-Oxley Act).

3. Kurumsal Yönetim İlkelerine Göre Roller ve Sorumluluklar

Halka açık anonim ortaklıklar en basit anlamıyla yönetici, işgören ve hissedarlar gibi oyuncularından oluşur. Kurumsallaşma ve kurumsal yönetim ilkeleri uygulama süreci ile bu oyuncuların sayısı, nitelik ve isimlerinde farklılaşmalar olmuştur. Kurumsal yönetim uygulamaları ile bu büyük ekibin içinde bu ekibin rasyonelitesi, verimliliği ve şeffaflığını arttırmaya yönelik en büyük sorumluluğu taşıyan yönetim kurulunun yapısı, yönetim kurulunun içerisindeki bağımsız üyelerin sayısı ve yönetim kurulunda oluşturulan komitelerin sayısı, yapı ve bağımsızlığında değişiklikler olmuştur. Bu oyuncular arasında formal ve formal olmayan bağlar vardır. Formal olmayan ilişkilerin düzeyi işletme faaliyetlerinin sonuçlarının doğruluğunu etkileyen önemli bir faktör olarak ifade edilebilir.

3.1. Yönetim Kurulu

Doğru ve güvenilir finansal raporlama sermaye piyasalarının bütünlüğü için çok önemlidir. Bu bağlamda finansal raporlama sürecinin etkin gözetimi ve denetimi sermaye piyasalarındaki yatırımcıların güvenini korumak için temel esastır. Şirketin finansal raporlama sistemi üzerinde etkin denetimi sağlayan yönetim kurulu kurumsal yönetim mekanizmasının odak noktasıdır (Chang 2008:1).

Kurumsal Yönetim ilkelerinin en önemlilerinden biri de, yönetim kurullarının yapısını ve işleyişini düzenleyen kurallar bütünüdür.

Yönetim kurulunu istihdam eden hissedarlardır ve yönetim kurulunun nasıl organize edileceğine karar verenler de onlardır. Yönetim kurulu tarafından komiteler oluşturulur ve farklı komitelere atamalar yapılır. Komitelerin oluşumu ve yapısı yönetim kurulunun

komiteler aracılığıyla yaptığı görev ayırımının derecesini etkiler (Laux ve Laux, 2009:872).

SPK İlkeleri'nin vurguladığı başlıca esaslardan biri, kararların objektif ve doğru olarak verilebilmesi için yönetim kurulunda mümkün olduğunca çok sayıda bağımsız üyeye yer verilmesidir. Bağımsız yöneticiler yeterli mesleki eğitim ve deneyime dayanarak anonim ortaklığın menfaatleri çerçevesinde en üst düzeyde stratejik kararları vermeye yetkili olan yöneticilerdir.

3.1.1. Yönetim Kurulunun Yapısı, Görev ve Sorumlulukları

Kurumsal yönetim ilkelerinden yönetim kurulu ilkesi ortak hareket edebilme sorununun çözümüne yönelik çalışmaları içermektedir. Yönetim kurulları, hissedarların çıkarlarını maksimize etmeye dönük biçimde, öncelikli olarak yöneticileri kiralamak, işten çıkarmak, izlemek (monitoring) ve ödeme yapmak için vardır. Teoride yönetim kurulu, etkili bir kurumsal yönetim mekanizmasıdır (Kıyılar ve Belen 2005: 95).

Ayrıca yönetim kurulu, yönetim takımından işçilere kadar hepsi için üst düzey etik çalışma ortamı yaratan bir yapıda olmalıdır (tone at the top set by board of directors) (Rezaee 2002: Preface : XI).

Literatürde yönetim kurullarının yapısı a) tek kademeli yönetim kurulu (one-tier) (Anglo Sakson Sistemi) ve b) iki kademeli yönetim kurulu (Alman Sistemi) olarak incelenmiştir. Tek kademeli yönetim kurulu yapısının bulunduğu yapılarda, yönetim kurulunda icradan sorumlu olmayan ve bağımsız yönetim kurulu üyeleri vardır.

Türkiye'deki şirketler üniter (tek seviyeli) yönetim kurulları tarafından yönetilmektedir (Ararat ve Çetin 2008 :16). Yukarıda belirttiğimiz gibi OECD Avrupa ülkeleri şirketleri iki seviyeli yönetim kurullarına sahiptir.

OECD kurumsal yönetim ilkelerinin altıncı ilkesi olan “yönetim kurullarının sorumlulukları ilkesinde OECD ülkelerinin yönetim kurulu yapıları ve usulleri arasında farklılıklar olduğu ifade edilmiştir. Bazı ülkelerde yönetim işlevi ile denetim işlevini iki ayrı organa bölen iki kademeli kurula sahip bir sistem mevcuttur. Bu tür sistemlerde genellikle icrada görevli olmayan kurul üyelerinden oluşan bir “denetim kurulu” ve tamamen icrada görevli üyelerden oluşan “idare kurulu” vardır. Bazı ülkelerde ise icrada görevli olan ve olmayan kurul üyelerini bir araya getiren “birleşik kurullar” vardır. Bazı ülkelerde ise de denetim amaçlı ek bir yasal kurul bulunmaktadır. Kısacası işletmenin

idaresi ve tepe yönetiminin denetlenmesi farklı kurullara verilmiş olabilir (OECD 2004a :62).

Yönetim kurulunun görev ve fonksiyonlarının ayrılması yönetim kurulunun fonksiyonlarının farklı komiteler tarafından temsil edilmesi anlamına gelir. SPK, Seri X, No. 22 Tebliğe göre; finansal tablo ve raporların finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanmasından, sunulmasından ve gerçeğe uygunluğu ile doğruluğundan, Türk Ticaret Kanunu ve sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde işletmenin yönetim kurulu sorumludur. İşletmenin yönetim kurulu, belirtilen kapsamda hazırlanacak finansal tablolar ve yıllık raporların kabulüne dair ayrı bir karar almak zorundadır. Finansal tabloların bağımsız denetime tabi tutulmuş olması işletme yönetim kurulunun sorumluluğunu ortadan kaldırmaz (SPK Seri X, No. 22 Tebliğ / Bölüm 6, md 26, bent 1).

Yönetim kurulu denetim şirketinin faaliyetlerini izleme ve kontrol etme ile hissedarların çıkarlarını korumak için yasal yetki ve yükümlülüğüne sahiptir (Fama ve Jensen 1983:313).

SPK kurumsal yönetim ilkelerinin yönetim kurulu bölümünde yönetim kurullarının iki tip yönetim kurulu üyesinden oluşması önerilmektedir. Bunlar, icrada görevli olan (executive) ve olmayan (non-executive) üyelerdir. Eğer bir yönetim kurulu üyesi aynı zamanda, şirkette murahhas aza gibi idari bir görevde çalışıyor ise, bu yönetim kurulu üyesi, icrada görevli yönetim kurulu üyesi olarak tanımlanmaktadır. İcrada görevli olmayan yönetim kurulu üyesi ise, yönetim kurulu üyeliği haricinde şirkette başkaca herhangi bir idari görevi bulunmayan kişi olarak tanımlanmaktadır. İcra Başkanı da, şirketin esas sözleşmesince belirtilen, uygulamanın en üst noktasında sorumlu olan kişidir. Bu kişi uluslararası yönetim sistemleri anlamında “Chief Executive Officer (CEO)” dur. Eğer şirket yapısında İcra Başkanı yoksa aynı işlev genel müdür tarafından yerine getirilir (SPK 2005a:5-6).

Yayınlanan kurumsal yönetim ilkelerinde yönetim kurulunun etkinliği için yönetim kurulu başkanı ve icra başkanının farklı kişiler olması önerilmektedir.

Temsilcilik teorisi de mülkiyet-kontrol ayırımının, hissedarların çıkarlarını maksimize edeceği öngörmektedir (Donaldson ve Davis 1991:49). Ancak mülkiyet ve kontrol ayrıştırmasını yapan temsilcilik (vekalet) teorisi vekalet veren şirket sahipleri (principal) ile vekil (agent) olarak adlandırılan şirket yöneticileri arasında başta bilgi asimetrisi ve çeşitli çatışmalara yol açtığını ifade eder. Hissedarların da yönetim kurulu

başkanı ile icra başkanı ayırımından zarar görebileceğini ileri sürer (Eisenhardt 1989: 58-62). Sorunların minimize edilmesi ve hissedar çıkarlarının maksimizasyonunun sağlanması için yöneticilere teşvik primi uygulamaları geliştirilmiştir. Bu da, vekalet maliyetini ortaya çıkarmıştır.

Kurumsal yönetim ilkeleri ile ilgili literatürde, yönetim kurulu ile ilgili olarak yönetim kurulu yapısı, yönetim kurulu başkanı ve icra başkanı ayırımı, yönetim kurulunun bağımsızlığı, üyelerin sermaye payları ile ilgili araştırmalar da mevcuttur.

Ayrıca kurumsal yönetim uyum raporunda açıklanan ve SPK'nın uyum raporu için yönetim kurulu ile ilgili düzenlemeleri aşağıdaki gibidir.

- İcracı ve icracı olmayan/bağımsız üye ayırımını belirtecek şekilde yönetim kurulu üyeleri ile icra başkanının (veya olmaması halinde genel müdür) isimleri,

- Yönetim kurulu başkanı ile icra başkanı (veya genel müdür) aynı kişi olması halinde bunun gerekçesi ile yönetim kurulu üyelerinin yarısından fazlasının icracı üye olması halinde bunun gerekçesi,

- Bağımsız üye bulunmaması veya bulunmakla birlikte sayısının ikiden veya yönetim kurulu üye sayısının üçte birinden az olması halinde, bunun gerekçesi,

- Bağımsız üyelerin bağımsızlık beyanı ile faaliyet döneminde bağımsızlığı ortadan kaldıran bir durumun çıkması halinde ne tür işlemlerin yapıldığının açıklanması istenmiştir.

3.1.1.1.Yönetim Kurulunun Büyüklüğü (Üye Sayısı) ve Kâr Yönetimi

Kurumsal yönetim literatüründe yönetim kurulunun yapısı açısından yönetim kurulunun büyüklüğü önemlidir. Jensen (1993) ve Yermack (1996) dört ile 6 arasında üyesi olan küçük yönetim kurulunun daha yararlı karar alabileceğini ve CEO'nun davranışlarının daha iyi izleme yeteneğine olabileceğini savunur. Zahra and Pearce, (1989) ise küçük yönetim kurullarının tepe yönetiminin davranışlarını izlemede etkili değildir demektedirler.

Jensen (1993:865), yönetim kurullarının büyüklüğünü “Yönetim kurulları yedi ya da sekiz kişiden fazla olduğu zaman kurulun etkili çalışma olasılığı daha azdır ve CEO'nun kontrolü daha kolay değildir.” ifadeleri ile açıklar. Bu bakış açısıyla büyük yönetim kurullarında, üyeler arasında iletişim ve koordinasyon sorunları nedeniyle finansal

raporlamada kontrol etkililiği daha düşüktür. Ya da tersi ifade ile küçük yönetim kurulları görevlerini yerine getirmede daha etkili çalışırlar.

Diğer yandan aynı zamanda büyük yönetim kurullarında sayı fazlalığı nedeni ile daha fazla kurumsal ve finansal uzmana sahip olabileceği ve bu uzmanların yönetsel kararlara karşı çıkma olasılığının yüksek olabileceği de ileri sürülmektedir (Xie vd. 2003; Pornupatham 2006). Xie ve diğerleri (2003) tarafından yönetim kurulu büyüklüğünün kâr yönetimi üzerindeki etkisi araştırılmıştır ve büyük yönetim kuruluna sahip şirketlerde kâr yönetimi uygulamalarının gerçekleşmeyebilir olarak bulunmuştur. Benzer şekilde, Yu (2008), küçük yönetim kuruluna sahip şirketlerde kâr yönetiminin tespit olasılığının daha düşük olduğunu öne sürmüştür.

Ayrıca büyük yönetim kurullarında bağımsız üye sayısının da fazla olma olasılığı da fazladır. Bu bakış açısıyla da büyük yönetim kurulu olan şirketlerde yönetim kurulları finansal raporlamanın kontrolünde daha etkilidir.

Görüldüğü üzere iki karşıt görüş açısı literatürde savunulmuştur.

Hipotez 1a: Yönetim kurulu üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1b: Yönetim kurulu üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

3.1.1.2.Yönetim Kurulunda Bağımsız Üye Sayısı ve Kâr Yönetimi

Yönetim Kurulları üyelerinin nitelikleri ve bağımsızlıkları işletmelerin başarısını doğrudan etkiler. Özellikle halka açık anonim şirketlerde, Yönetim Kurulu Üyelerinin çoğunluğunun bağımsız üyelerden oluşması bir şirkette kurumsal yönetimin doğru çalışması için aranan bir özelliktir.

Üyelerin bağımsızlığı tanımı genellikle üyelerin şirket ile ilgili finansal konuları içeren ilişkileri açısından ele alınır. Ülkeden ülkeye değişiklikler göstermekle birlikte genellikle şirket ile ilişkisi yönetim kurulu üyeliği ve dolayısıyla kazanılmış % 5'i geçmeyen hissedarlıkla sınırlı olan, son 5 yılda şirkette (şirkette Genel Müdüre bağlı çalışan ya da danışmanlık yapan birisi olamaz) profesyonel olarak çalışmamış olan, ve şirketin ana tedarikçileri veya müşterilerinden birinde çalışmayan, yönetim kurulu

üyelerine”bağımsızüye”denir. (Argüden,<http://www.ydd.org.tr/tr/MakaleGoster.asp?makal eID=71>).

Aile ve iş ile çıkar çatışması olmayan, hissedar olmayan, şirket dışı bağımsız yönetim kurulu üyeleri işletme faaliyetlerine daha objektif bakabilirler.

SPK ve OECD kurumsal yönetim ilkelerinde, kurumsal yönetimin hayata geçirilmesi için yönetim kurulunda mümkün olduğunca çok sayıda bağımsız üyeye yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Diğer bir ifade ile yönetim kurulunun etkili izleme mekanizması olarak hareket yeteneği onun yönetimden bağımsız olmasına bağlıdır. Yönetim kurulunun bağımsızlığı da yönetim kurulundaki icracı olmayan üyelerin yüzdesi ile ölçülür. Yönetimin izlenmesinde icracı olmayan üyelerin çok önemli rol oynadığı Calbury komitesi dokümanları dahil bir çok local ve uluslararası kurumsal yönetim rehberlerinde ifade edilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalarda ifade ettiğimiz gibi literatürde yönetim kurullarının yapısı a) tek kademeli yönetim kurulu (one-tier) (Anglo Sakson Sistemi) ve b) iki kademeli yönetim kurullu (Alman Sistemi) olarak incelenmiştir. Tek kademeli yönetim kurulu yapısının bulunduğu yapılarda; yönetim kurulunda icradan sorumlu olmayan ve bağımsız yönetim kurulu üyeleri vardır.

Yeni Türk Ticaret Kanunu ile de, yönetim kurulu üyelerinin, yürütme yetkisine haiz olmayan (non-executive) üye konumuna geçebildiği esnek bir yönetim şekli benimsenmiştir. Böylece, artık Amerika Birleşik Devletleri’nde olduğu gibi yönetim kurullarında; icradan sorumlu (executive) ve icradan sorumlu olmayan (non-executive) yönetim kurulu üyesi ayrımı yapılabilir.

İşletmelerde profesyonel ve şeffaf bir yönetimin sağlanabilmesi için; şirket faaliyetleri, yönetim kurulunun etkin gözetimi ve denetimi çerçevesinde yürütülmelidir. Yönetim kurulunun etkin denetim ve gözetimi için yönetim kurulu üyelerinin mümkün olduğunca icrada görev almaması ve bazı üyelerin de bağımsız niteliğini taşımaları gerekmektedir.

Çünkü OECD ilkelerinde “bağımsız yönetim kurulu üyelerinin kurulun karar süreçlerine katkıda bulunabileceği; yönetim kurulunun ve tepe yönetiminin performansının değerlendirilmesinde nesnel bir bakış açısı getirebileceği; üst yönetim, yöneticilerin

ödüllendirme sistemi, yönetimde el değiştirme sürecinin planlanması, şirket kontrolünde değişiklikler, şirketi ele geçirme girişimlerine karşı savunma mekanizmaları, büyük çaplı devralmalar ve denetçilik işlevi gibi şirket ve hissedarların çıkarlarının birbiriyle uyuşmadığı durumlarda önemli rol oynayabilirler” ifadesi yer almaktadır (Corporate Governance Principles (Preamble) 2004:66). Bağımsız yönetim kurulu üyeleri, hem aileden hem de icra işlerinden bağımsız üyelerdir.

SPK kurumsal yönetim ilkelerinde yönetim kurulunda bağımsız üye sayısının ikiden veya yönetim kurulu üye sayısının üçte birinden az olmaması tavsiye edilmektedir (SPK Seri: IV, No:56 sayılı Tebliğ 4.3.4)

6102 sayılı TTK kanunu m.360/1 ile hukuk sistemine bağımsız yönetim kurulu üyeliği kavramı eklenmiştir.

Kurumsal yönetim ilkelerinde, yönetim kurulu üyelerinden yani üst yönetimden şirketlerin performanslarını arttırmaları ve başarılı olmaları beklenmekte ancak bunun nasıl yapacakları konusunda bir açıklık getirilmemiştir. Yönetim kurulunda bir denge unsuru olmak üzere önerilen ve Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya atılan “bağımsız yönetim kurulu üyesi” kavramının unsurları şöyle sıralanabilir (Kubilay 2011:5):

- Sektörde ve şirket yönetiminde risk analizi yapabilen, bilgili ve tecrübeli bir profesyonel,

- Farklı şirketlerdeki görevleri nedeniyle dolaylı menfaat ilişkileri içinde olmayan, vaktini yeterli ölçüde şirkete ayırabilen, etik prensipleri özümsemiş, birkaç şirkette bu görevi yerine getirirken ortaya çıkan tanınmışlığa esas itibarıyla itibar etmeyen ve buna da ihtiyacı olmayan,

- Yönetim kurulunda özellikle şirket yöneticilerine karşı açık konuşarak gerekli uyarıları yapabilen, icracı olsun ya da olmasın çok büyük ölçekli mali hak ve menfaatler elde edebilen yönetim kurulu üyeleri yanında kendisine ödenen huzur hakkı ve/veya ücretle yetinmesini bilen,

- Genel kurulda kendisini seçmiş ve sonraki dönemde de seçmesi muhtemel ya da her an azledebilecek olan pay sahiplerine hiç minneti olmayan,

- Şirket yönetimi, hakim durumda olsun olmasın pay sahipleri ya da menfaat sahipleri ile “soft ties=özel ilişkiler” denilen gayri resmi ilişkileri bulunmayan, bir aile şirketinde görev yapıyorsa, nepotizm (eş, dost, akraba kayırmacılık), kronizm ve

mediokrasiden uzak, liyakati öne çıkaran meritokratik bir yapı içinde çalışmayı tercih eden özetle, gücü sürekli elinde tutmaya çalışan şirket yönetiminin gerçekten bağımsız denetime tabi tutulmasını sağlayarak, hem yönetimi hem de denetimi sürekli izleyip kontrol eden, bu sayede denetimin sürekli bağımsız kalmasını temin eden, herhangi bir menfaat bağı ya da yakın ilişkisi olmadığı için şirketten, yönetimden ve hakim pay sahiplerinden bağımsız sayılan bir yönetim kurulu üyesi. Kendilerine kurumsal yönetim ilkeleri ile getirilen özen yükümlülük ve sorumluluklar haricinde atama, azil ve sorumluluk hukuku açısından diğer yönetim kurulu üyeleri ile aynı kurallara tabidirler. Bağımsız yönetim kurulu üyelerinin, varlık nedenleri olan yönetim kurulu içindeki komiteler vasıtasıyla anonim şirketlerin kurumsal yapılarının güçlenmesinde ve özellikle şirketlerin aile şirketi yapısından, ticaret hayatında kalıcı bir yapıya geçmelerinde önemli katkılar sağlayabilmeleri kuvvetle muhtemel görünmektedir. Mevzuatımızda BDDK önce bir Kurul Kararı, sonra da bir Yönetmelik hükmü ile denetim komitelerinin bağımsız yönetim kurulu üyelerinden oluşmasını zorunlu hale getirmiştir.

SPK'nın yayınladığı uyum raporu formatında yönetim kurulunda bağımsız üye bulunmaması veya bulunmakla birlikte sayısının ikiden veya yönetim kurulu üye sayısının üçte birinden az olması durumunda gerekçeleri ile açıklanması istenmiştir (<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=67&fn=67.pdf>) (SPK 2005b). Dolayısıyla, bağımsız yönetim kurulu üyeleri herhangi bir hissedar grubunu temsil etmedikleri için şirket ve hisse sahipleri lehine faaliyet göstereceklerdir.

Yönetim Kurulları üyelerinin nitelikleri ve bağımsızlıkları işletmelerin başarısını doğrudan etkiler. Özellikle halka açık anonim şirketlerde, Yönetim Kurulu Üyelerinin çoğunluğunun bağımsız üyelerden oluşması bir şirkette kurumsal yönetimin doğru çalışması için aranan bir özelliktir. Bu bağlamda, çalışmanın ikinci hipotezi aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Hipotez 2: Yönetim kurulunda bağımsız üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

3.1.1.3.Yönetim Kurulunda İcracı ve İcracı Olmayan Üye Sayısı

Yeni Türk Ticaret Kanunu ile , yönetim kurulu üyelerinin, yürütme yetkisine haiz olmayan (non-executive) üye konumuna geçebildiği esnek bir yönetim şekli benimsenmiştir. Böylece, artık Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi yönetim

kurullarında; icradan sorumlu (executive) ve icradan sorumlu olmayan (non-executive) yönetim kurulu üyesi ayrımı yapılabilir.

İcracı üyeler şirket örgüt yapısında doğrudan doğruya yönetim ve işleyişi yürütürler, karar alabilir ve tam zamanlı çalışmaları beklenen kişilerdir. Şirketin günlük işlerini yürüten yönetim kadrosunu ve şirket çalışanlarını belirleyen kişilerdir. İcracı olmayan üyeler ise icracı yetkisi olmayan, şirketin günlük işleyişi ve yönetimi ile meşgul olmayan daha çok strateji geliştirme ve gözetim görevini yerine getiren kısaca danışmanlık ve denetim görevlerini yerine getiren üyelerdir.

SPK'nın yayınladığı uyum raporu formatında da icracı ve icracı olmayan ve bağımsız üye ayrımı yapılması suretiyle yönetim kurulu üyeleri ile icra kurulu başkanının (olmaması halinde genel müdürün) ismen belirtilmesi; Yönetim kurulu başkanı ve icra başkanı/genel müdürün aynı kişi olması ve/veya yönetim kurulu üyelerinin yarıdan fazlasının icrada görev alması halinde bu hususların gerekçeleri açıklanması istenmiştir.

Davidson vd. (2003); Avustralya da belirlenmiş 434 işletme üzerinde yaptıkları çalışmalarında, yönetim kurulunda ve denetim komitesinde icracı olmayan yöneticilerin çoğunlukta olmasının ihtiyari tahakkuklar ile ölçülen kâr yönetimi ile çok önemli bir ilişkisi olduğunu yani ihtiyari tahakkukları azalttığını tespit etmişlerdir.

Demirkan ve Plat (2009) yaptıkları çalışmada nitelikleri artan kurumsal yönetimin ihtiyari tahakkuk sıklığını azaltmadığı sonucuna ulaşmışlardır ve karı düşük olan işletmelerde icracı olmayan yönetim kurulu üyelerinin ihtiyari tahakkuklara daha fazla dikkat ettiklerini belirlediklerini ifade etmişlerdir (Demirkan ve Plat 2009:111). Bu bağlamda, çalışmanın üçüncü hipotezi aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Hipotez 3 : Yönetim kurulunda icracı olmayan üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

3.1.1.4. Yönetim Kurulu ve İcra Kurulu Başkanının (CEO) Ayrı Kişiler Olması

Yayınlanan kurumsal yönetim ilkelerinde yönetim kurulunun etkinliği için yönetim kurulu başkanı ve icra başkanının farklı kişiler olması önerilmektedir. Temsilcilik teorisi de mülkiyet-kontrol ayırımının, hissedarların çıkarlarını maksimize edeceğini öngörmektedir (Donaldson ve Davis 1991).

Yöneticilerin alacakları tazminatlar, muhasebe verilerine dayalı olarak oluşan finansal raporlarla açıklanan kar miktarı ile doğru orantılı artıp azaldığı için yöneticiler

özellikle de CEO'lar kâr yönetimi uygulamaları ile yakından ilgilenebilmektedirler. Temsilcilik teorisine göre yöneticiler (agent), hissedarlar aleyhine kendi çıkarları doğrultusunda hareket edebilirler (Thiruvadi ve Huang 2011:485). Dolayısıyla temel çıkar çatışması hissedarlar ve yöneticiler arasındadır (Ertuna ve Tükel 2009:20). Bu nedenle hissedarlar çıkar çatışmalarını azaltmak için yönetici tazminatları ile muhasebe kârları arasındaki ilişkiyi elimine edebilecek teşvik planları hazırlarlar. Buna rağmen yine de yöneticiler ihtiyari tahakkukları (discretionary accruals) kullanarak kâr yönetimi uygulamaları ile karı manipule ederler (Thiruvadi ve Huang 2011:485).

CEO tanımı her şirketin yapılanmasına bağlı olarak görev tanımı ve konumu açısından değişiklik gösterebilmektedir. CEO'nun genel sözlük anlamı, şirket misyonu ve vizyonunu belirleyen; yatırımcı ve hissedarlar ile ilgili faaliyetleri, ayrıca üst düzey yöneticilerin işe alınma ve işe son verilme işlemlerini yürüten kişidir. CEO, şirket yönetiminin başı olup, şirkette yönetim kadrosu ile yönetim kurulu arasındaki ilişkiyi sağlayan, şirket stratejik plan ve politikalarını belirleyen ve geleceğine yön veren kişi konumundadır. CEO, şirketle ilgili olarak yürütülen faaliyet ve işlemlerle ilgili yönetim kuruluna raporlama yapar (http://www.12manage.com/description_chief_executive_officer.tml).

CEO'lar çeşitli yönleri ve özellikleri ile olduğu kadar daha çok aldıkları yüksek teşvik primleri ile gündeme gelmektedirler. SPK 2008 yılı sonunda halka açık anonim ortaklıkların kilit yönetici personelinin aldığı ücretleri kamuya açıklanması gereğine vurgu yapmıştır (SPK'nun 2008/51 no.lu Haftalık Bülteni).

Pay sahipliği yapısının yaygın olduğu halka açık anonim ortaklıklar genellikle pay sahipleri adına yöneticiler tarafından idare edilmekte, yöneticiler de pay sahipleri adına yönetim kurulu üyeleri tarafından seçilmektedir ve yöneticilerin ücretleri ile ilgili mali hakları da yönetim kurulu ile yöneticiler arasında düzenlenen anlaşmalar ile belirlenmektedir. Yöneticiler ile pay sahipleri arasındaki menfaat çatışmalarını önlemede teşvikler ve ücretleme bir araç olarak görülmektedir. Bu görünümdeki ortaklıklarda profesyonel şirket yöneticilerinin rolleri ve etkileri daha büyüktür. Eğer CEO yönetim kurulu başkanı sıfatını da taşıyorlarsa neredeyse şirketin tek hakimi haline gelmektedirler (Jensen vd. 2004).

Ancak hisse sahipliği yapısının yaygın olmadığı hisselerin büyük bölümünün belli bir kişi veya bir grup pay sahibinin elinde bulunduğu bunun yanında halka açıklık

oranlarının oldukça düşük olduğu işletmelerde (ki ülkemizdeki genel durum budur) CEO, yönetim kademesinde çok fazla önem arz etmemektedir. İşletme dışarıdan profesyonel yöneticiler tarafından yönetilse de büyük hisse sahibinin yöneticileri faaliyetlerini yakından izlemesi ve denetlemesinden dolayı pay sahibi lehine davranmasını sağlayacak büyük teşvik mekanizmalarına ihtiyaç yoktur.

Küçükçolak ve Özer (2007) çalışmalarında İMKB'deki şirketlerin % 10,4'ünde CEO ve yönetim kurulu başkanının ayrı kişilerden oluştuğunu tespit etmişlerdir.

Amrop Boardinc, "2011'e Doğru Türkiye'de Yönetim Kurulu Yapıları" başlıklı anket çalışması ile Türkiye'nin önde gelen 400'ün üzerinde şirketini temsil eden 71 deneyimli yönetim kurulu başkanlarının katılımı ile yönetim kurullarının yapılarını incelemiştir. Şirketlerin dörtte üçünde, CEO'lar aynı zamanda Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yaptıkları sonucuna ulaşmıştır. Yine şirketlerin % 80'inde CEO ve Yönetim Kurulu başkanının ayrı kişiler olduğunu, yalnızca % 20'sinde yönetim kurulu başkanının aynı zamanda icra sorumluluğunu da üstlenmiş olduğunu tespit etmiştir. Şirketlerin % 46'sında bağımsız üye bulunuyor ve yönetim kurullarında bağımsız üye sayısı 1-2 kişi ile sınırlıdır (http://www.ekoayrinti.com/news_detail.php?id=57264).

Tek Kademeli (one-tier) (Anglo Sakson Sistemi) ve iki kademeli yönetim kurulu yapısının olduğu (Alman Sistemi) ülkelerde CEO'ların konumları farklılık arz etmektedir. Tek kademeli yönetim kurulu yapısının bulunduğu bazı ülkelerde (ABD, İngiltere, Japonya) genellikle aynı zamanda yönetim kurulu başkanı iken, bazı ülkelerde ise bu görevler farklı kişilerce yürütülmektedir. İki kademeli yönetim kurulu yapısının olduğu ülkelerde ise CEO'lar yönetim kurulunun başında iken denetim kuruluna başkanlık etmez sadece raporlama ile bilgi verir (Coombes ve Wong 2004:44).

Kurumsal Yönetim İlkeleri çerçevesinde Yönetim Kurulu Başkanı ile İcra Başkanının (CEO) görevlerinin ayrılması önem arz etmektedir. İcradan Sorumlu Başkanı Faaliyetlerin uygulanmasından sorumlu kişi olarak Yönetim Kuruluna hesap verir. İşletmeler ve kişilerin performansları ile ilgili objektif bir değerlendirilme yapılabilmesi, çıkar çatışmalarının engellenebilmesi ve bağımsızlık için Yönetim Kurulu Başkanı ile İcra Başkanını ayrı kişiler olması çok önemlidir (<http://www.myexecutive.com.tr/icerik.asp?lng=tr&CID=22>). Bu bağlamda, çalışmanın dördüncü hipotezi aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Hipotez 4 : İcra kurulu başkanı ile yönetim kurulu başkanının farklı kişiler olması ile kâr yönetimi arasında negatif ilişki vardır. (CEO'nun iki görevinin olması ile)

3.1.1.5. Yönetim Kurulu Toplantı Sayısı

Yönetim kurulu düzenli olarak ve önceden planlandığı şekilde en az ayda bir defa; gerekli görülen hallerde bu süreye bağlı olmadan ve gecikmeksizin toplanır (SPK 2005:45). Yönetim kurulu toplantı sayısı çokluğu ile kâr yönetimi arasındaki ilişkiye geçmişe yönelik toplantı sayılarına ulaşamadığı için bakılamamıştır ama yönetim kurulu toplantı sayısının çokluğunun kâr yönetimi üzerindeki etkisi literatürde tartışılmıştır.

3.2. Denetim Komitesi

Kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde SOX ile yetkin, güçlü ve etkili denetim komitelerine duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır (Chang 2008:2) Yetkin, güçlü ve etkili bir denetim komitesi oluşturulmasının temel amacı, yöneticilerin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olmasını sağlamaktır. Denetim komitesi oluşturulması ile amaçları üçe ayırabiliriz : 1- Şirketin yayınlamış olduğu finansal raporların objektifliği ve güvenilebilirliği hakkındaki güveni artırmak; 2- Yöneticilere toplantılarda finansal sorumluluklarında yardımcı olmak; 3- Yöneticilerin bağımsızlıklarını güçlendirmek (Hemraj, 2003:153).

Ayrıca Fogarty and Kalbers (1998)'in çalışmalarına göre temsilcilik teorisi de denetim komitesinin etkinliği ile de yakından ilgilidir. Vekalet teorisi denetim komitesinin (idarenin) etkinliğinin daha yakından gözetimi açısından ihtiyaç oluşturan faktörleri belirler (Cohen vd. 2004:99).

ABD'de 1999'da Ulusal Borsalar ve Menkul Kıymetler Birliği (SROs), Blue Ribbon Komisyon'unun (BRC) tavsiyelerini yerine getirmek için muhasebe bilgilerinin güvenilirliğini sağlamak ve izlemek üzere en az üç üyeden oluşan tam bağımsız denetim komitesi kurulmasını istediler. Bununla birlikte SEC şirketlerin yönetim kurulu kararıyla denetim komitelerine bağımsız olmayan yöneticileri (non independent directors) atayabilme izni verdi. Ayrıca küçük işletmelerde üç bağımsız üye bulundurma zorunluluğundan muaf edildiler. ABD'de bulunan yabancı şirketler de kendi ülkelerinde farklı kurumsal yönetim politikalarına tabi olabilecekleri için denetim komitesi kompozisyonu ifşasında zorunlu tutulmadılar. Yaşanan finansal bilgi manipülasyonu

skandalları ardından, yatırımcıların güvenini tekrar kazanmak için yasalaşan SOX ile yetkin güçlü ve etkili denetim komitelerine duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır (Chang 2008:2).

Temmuz 2002'de çıkarılan Sarbanes Oxley Kanunu, hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerin denetim komitelerine ilişkin hükümler getiren ilk kanun olma özelliğine sahiptir (Akbulak 2006:1). Etkili bir denetim komitesi, karşılaşılabilecek riskleri belirlemede ve kontrol etmede işletmelerde önemli görevler üstlenmektedir (Lightle ve Bushong 2000:39).

SPK “ Yönetim Kurulunun Temel Fonksiyonları” ilkesinin 5. madde 6.bendinde “finansal ve operasyonel faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde gözetilmelerini teminen denetimden sorumlu komite kurulur” ifadesi kullanılmıştır (SPK 2005:52). SPK’nın Seri:X No: 19 Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliği’ne göre hisse senetleri borsada işlem gören şirketler denetim komitesi kurmak zorundadırlar. SPK, Seri X, No. 22 Tebliği ile getirilen en önemli düzenlemelerden biri de, hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklara, yönetim kurulu tarafından kendi üyeleri arasından seçeceği en az iki üyeden oluşan “denetimden sorumlu komite” kurma zorunluluğudur. Söz konusu komitenin, iki üyeden oluşması halinde her ikisinin, ikiden fazla üyesinin bulunması halinde üyelerin çoğunluğunun, genel müdür veya icra komitesi üyesi gibi doğrudan icra fonksiyonu üstlenmeyen ve yönetim konularında Murahhaslık sıfatı taşımayan yönetim kurulu üyelerinden oluşması zorunludur. Komite üyeleri birden fazla komitede yer alamaz. (SPK Seri X, No. 22 Tebliğ / Bölüm 6, md 25, bent 1).

Yönetim kurulunda beş tane bağımsız üye var, denetim komitesi var diye şirketin yönetiminin o şirketi daha verimli ve daha karlı yöneteceği yani daha başarılı bir strateji uygulayacağına bir garantisi yoktur. Sonunda değer yaratan şirketin iş modeli ve stratejik yönetimidir. Başarılı yönetim, yasal bir yükümlülük değildir, bir sorumluluktur tabî, yani yöneticinin şirketin çıkarlarını gözetme yükümlülüğü vardır ve şirketin performansından sorumludur. Ancak bunu iyi niyet çerçevesinde yapar. Performansı kötü diye bir yöneticiyi hapse atamazsınız ama istismar etti diye yolsuzluk yaptı diye hapse atabilirsiniz. Sorumluluk var ama sorumluluk bağlayıcı olmakla birlikte yasal değil (Ararat 2003:88).

Denetim komitesinin temel hedeflerinden biri kâr yönetimini ortaya çıkarmak ve önlemektir. Denetim komitesi özellikle finansal tabloların bütünleştirilmesinin (konsolidasyonunun) ve iç denetim fonksiyonunun performansının izlenmesinden

sorumludur (Laux, Laux 2009:870). Denetim komitesi; yönetim kurulu adına iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek konularındaki rol ve sorumlulukları ile katma değer sağlar (www.denetimnet.net). Denetim Komitesi, söz konusu rol ve sorumluluklarını yönetim kurulu adına yerine getirirken işletmelerde pay ve menfaat sahiplerinin hak ve çıkarlarının korunması için yönetim kuruluna referans sağlamaktadır (Uzun 2009:8, <http://www.deloitte.com>). Bu bağlamda, çalışmanın beşinci hipotezi aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Hipotez 5: Denetim Komitesi kişi sayısı ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

3.2.1. Denetim Komitesinde Bağımsız Üye Bulunması

Sarbanes Oxley Kanunundaki düzenlemelerin kurumsal yönetim etkinliğinin artırılmasına katkı sağladığını görmekteyiz. Kurumsal yönetimin etkinliğini arttıran ve dikkat çeken düzenlemelerden biri de “Tamamen bağımsız üyelerden oluşan bir denetim komitesinin oluşturulması zorunluluğu getirilmiş” olmasıdır. Ayrıca denetim komitelerinde muhasebe düzenlemelerine hakim uzman çalıştırmaları, çalıştırmıyorlarsa gerekçeleri ile kamuyu bilgilendirme zorunluluğu getirilmiştir. “Denetim komitesi bağımsız denetim kuruluşunun seçimi ve yaptığı işin izlenmesinden sorumludur “ ifadesine de yer verilmiştir (Green 2005:19).

Üst yönetim ve dış denetçiler arasında çatışma daha çok alternatif muhasebe politikalarının seçilmesi sürecinde yaşanır. Denetçiler yönetim kurulu tarafından atandığı için denetçiler işletme ile olan görüş ayrılıklarını çözemelerse işlerine son verilme riski ile karşı karşıyadırlar. Daha dar kapsamda, finansal raporlar hakkındaki görüş ayrılıklarını sık tartışırlar. Tarafsız finansal tabloların (raporların) hazırlanabilmesi ve yöneticiler ve dış denetçiler arasındaki görüş ayrılıklarının (çatışmaların) çözülebilmesi için denetim komitesi üyeleri bağımsız hareket etmeleri için atanır (Saleh vd. 2007: 149).

İyi kurumsal yönetim (good corporate govermance) daha güvenilir finansal raporlarla ilişkilendirilir. Temsilcilik çatışmalarının azaltılması ile icradan sorumlu yönetim,

kullanıcılara doğru güvenilir bilgi sunduklarında daha yüksek teşvik primi elde ederken; kâr yönetimi yaptıklarında daha az teşvik primi elde edeceklerdir (Saleh, vd. 2007: 149).

Literatürde denetim komitesinin etkinliğini belirlemek ve ideal bir denetim komitesinin nasıl olması gerektiğini araştırmak amacıyla bir çok çalışma yapılmıştır. Scarbrough vd. (1998) denetim komitesinin oluşumu ve iç denetimle olan etkileşimini Kanada’da faaliyet gösteren satışları 50 milyon doların üzerinde olan imalat işletmelerinin iç denetim direktörleri ile yapmış oldukları bir anket çalışması ile araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda, denetim komitesinin etkin olarak faaliyette bulunabilmesi için denetim komitesi üyelerinin işletmede çalışmayan bağımsız kişilerden oluşması gerektiği sonucuna varmışlardır. McMullen’de (1996) araştırmasında işletmelerde denetim komitesinin varlığı ile finansal hataların oluş sıklıklarının azalacağı ve güvenilir finansal raporlamanın sağlanabileceği sonucuna varmıştır.

Türkiye’de de denetim komitelerinin kompozisyonu, gelişimi, işleyişi, etkinliği, ve bu etkinliği tespit etmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Yılancı (2003:23) yapmış olduğu çalışmada, işletmelerdeki hileleri önleme ve iç denetim etkinliğini sağlamada denetim komitesinin rolünü; denetim komitesinin amaç, yetki, sorumluluk ve işleyiş biçimiyle bağlantılı olarak analiz etmiştir.

Uyar (2003:49) çalışmasında son yıllarda bir çok şirketin organizasyon şemasında yer alan denetim komitesinin tekli hukuk sistemi ve ikili hukuk sistemi açısından karşılaştırarak bu iki sistem içindeki yerini incelemiştir. Uyar (2006:23) çalışmasında da, iç denetçiler ile denetim komitesi arasında nasıl bir ilişkinin olması gerektiğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Yurtsever ve Çatıkkaş (2007) yaptıkları çalışmada denetim komitelerinin tanımı, gelişimi, görev ve fonksiyonları, diğer birimlerle ilişkileri anlatarak teorik bir çerçeveye çizmişler, Türkiye’deki SPK ve BDDK gibi yasal ve düzenleyici kurumların denetim komitesi ile ilgili yapmış olduğu düzenlemeler açıklamışlar ve bankalarda oluşturulması gerekli denetim komiteleri uygulamaları ile ilgili beş bankayı incelemişler ve farklılıkları belirlemede dikkat çeken hususlar ortaya koymuşlardır.

Ergin vd. (2008) çalışmalarında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 100 Endeksinde hisse senetleri işlem gören şirketlerin, kurumsal yönetim çerçevesinde oluşturdukları denetim komitelerinin yapı ve işleyişi açısından mevcut durumlarını belirlemişlerdir. Araştırmada İMKB – 100 şirketlerinin % 94’ünde denetim komitesinin faaliyette

bulunduğu % 6'sında bulunmadığı gözlenmiş ve söz konusu komitelerin etkinliğini arttırmaya yönelik bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Gerekan ve Pehlivan (2009) da çalışmalarında kamu kurumlarında kurulabilecek denetim komitelerinin kompozisyon ve işleyişinin nasıl olması gerektiğini kamu iç denetim elemanlarının bakış açısıyla incelemişler. Araştırmalarında kamu iç denetçilerinin “denetim komitesi kaç üyeden oluşmalı, yılda kaç kez toplanmalı, toplantının ortalama süresi ne kadar olmalı, denetim komitesi üyelerinin kaçının muhasebe ve finans alt yapısı güçlü olmalı, kurum dışından kimseler komite üyesi olmalı mı vb.” gibi kompozisyon ve işleyiş unsurları ile ilgili görüşlerini incelemişlerdir.

Bu bağlamda, çalışmanın altıncı hipotezi aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Hipotez 6: Denetim Komitesindeki bağımsız üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

3.2.2. Denetim Komitesinde İcracı Olmayan Üyelerin Varlığı

Denetim komitesinin etkinliğine etki eden iki temel faktör vardır. Birincisi, denetim komitesindeki bağımsız üyelerin varlığı diğeri de icracı olmayan üyelerin varlığıdır. Davidson vd. (2003); Avustralya listelenen 434 işletme üzerinde yaptıkları çalışmalarında yönetim kurulunda ve denetim komitesinde icracı olmayan yöneticilerin çoğunlukta olmasının ihtiyari tahakkuklar ile ölçülen kâr yönetimi ile çok önemli bir ilişkisi olduğunu yani ihtiyari tahakkukların azalttığını tespit etmişlerdir.

Bu bağlam da çalışmanın yedinci hipotezi aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Hipotez 7: Denetim Komitesindeki icracı olmayan üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

3.2.3. Denetim Komitesi Toplantı Sayısı

Denetim komitesinin toplantı sayısı ile ilgili en iyi uygulama; denetim komitesinde icradan sorumlu yönetim kurulu üyesi hiç olmadığında yılda en az bir kezdir. Bununla birlikte toplam toplantı sayısı şirketin şartlarına ve faaliyetlerinin karmaşıklığına bağlıdır (Saleh vd. 2007: 149).

SPK'da yayınladığı tebliğ'de “denetimden sorumlu komite; en az üç ayda bir olmak üzere yılda en az dört kere toplanır ve toplantı sonuçları tutanağa bağlanarak yönetim

kuruluna sunulur” (Seri X, No. 22 Tebliğ / Bölüm 6, md 25, bent 8) ifadesini kullanmaktadır.

Xie vd. (2003) denetim komitesinin toplantı sayısı ile ihtiyari tahakkuklar arasında negatif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Elde ettikleri bulgular denetim komitesi toplantı sayısındaki artış, ihtiyari tahakkukları yani kâr yönetimini azalttığını göstermiştir. Anderson vd. (2004) çalışmalarında denetim komitesi toplantı sayısı arttığı zaman bütçe maliyetlerinin düştüğünü göstermiştir. Bu çalışmalarda denetim komitesinin etkinliği toplantı sayısı ile ilişkilendirilmiştir (Saleh vd. 2007: 149).

3.2.4. Denetim Komitesinde Finans Uzmanın Varlığı ve Kâr Yönetimi

SOX yasası Temmuz 2003’den sonra denetim komitesinde en az bir finans uzmanının olup olmadığı ile ilgili açıklamanın yapılmasını istemiştir (SOX 2002 406. ve 407. maddeler).

Saleh vd. (2007)’ın Malezyada yaptıkları araştırmaya göre, denetim komitesinde muhasebe bilgisi olan üye sayısının oranı ile toplantı sayısı sıklığı arasındaki etkileşim önemli ölçüde kâr yönetimi uygulamaları ile ilişkilidir ve denetim komitesinde muhasebe bilgisi olan üyelerin varlığı kâr yönetimini caydırmada etkilidir. Yaptıkları çalışma sonucu %100 yönetimden bağımsız denetim komitesini ve toplantı sıklığını desteklemektedir (Saleh vd. 158-159).

Türkiye’deki işletmelerde çalışmanın yapıldığı yıllarda denetim komitelerinde çok az sayıda finans uzmanı bulunduğu için bu değişken ile ilgili analiz yapılmamıştır.

3.3. Kurumsal Yönetim Komitesi

Yönetim Kurulu, Sermaye Piyasası Kurumsal Yönetim İlkeleri doğrultusunda, yönetim kuruluna bağlı olarak çalışmak üzere Kurumsal Yönetim ve Atama Komitesi kurar. (Madde 35). OECD ve diğer kurumlarca yayınlanan ilkelerle uyumlu SPK kurumsal yönetim ilkelerine göre şirketin kurumsal yönetim ilkelerine uyumunu izlemek, bu konuda iyileştirme çalışmalarında bulunmak ve yönetim kuruluna öneriler sunmak üzere kurumsal yönetim komitesi kurulması gerekmektedir ve kurumsal yönetim komitesinin çoğunluğu bağımsız üyelerden oluşur. İcra başkanı/genel müdür bu komitede görev alamaz (SPK 2005:53).

Bu bağlamda, çalışmanın sekizinci hipotezi aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Hipotez 8: Kurumsal Yönetim Komitesinin varlığı ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

3.4. Halka Açıklık Oranı

Halka açıklık oranı da sahiplik yapısını belirleyen değişkenlerden biridir. Sahiplik yapısı da içsel kurumsal yönetim mekanizmalarından biridir. Bauwhede, Willikens, Gaeremynck (2003) Belçika örneği çalışmalarında kâr yönetimini üç hipotezle test etmişlerdir. Bunlardan biri de şirketlerin halka açıklık oranıdır. Bu kapsamda çalışmalarında “Halka açıklık, karı artırıcı kâr yönetimi uygulamalarını teşvik eden bir fonksiyon ifa etmektedir” hipotezini test etmişlerdir (Küçüksözen 2004: 162).

Sahiplik yapısı (yabancı payı, halka açıklık oranı, yönetici sahipliği vb.) birkaç değişkene indirgenip kolayca tanımlanıp ölçülebilecek nitelikte bir kavram değildir. Ülke ve hatta sektörlere göre farklılık gösterip; kurallar, yasal çerçeve gibi boyutlara sahiptir (Bayraktaroğlu 2010:12). Bu çerçeveden işletme sahiplik yapısının belirlenmesinde değişken olarak halka açıklık oranı kullanılabilir.

Özbay (1999), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda gerçekleşen manipülasyonların nedenlerinden birini “halka açıklık oranlarının düşük olması nedeniyle, hisse senedi fiyatlarının şirketlerin sermaye maliyetlerini ve idari kontrolünü etkileme potansiyelini pek yansıtmaması” olarak ifade etmiştir.

Bu bağlamda, çalışmanın dokuzuncu hipotezi aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Hipotez 9: Halka açıklık oranı ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

4. Yönetim Kurullarının Performansını Ölçmeye Yönelik Sistemler

Yönetim Kurulu’nun performansı işletmenin başarısı ve sürdürülebilirliğini etkilemesi açısından ölçülmeli ve sürekli iyileştirilmelidir. Yönetim kurullarının etkililiklerinin ve performanslarının ölçülmesine yönelik dünyada bir çok endeks geliştirilmiştir.

Yönetim Kurulu’nun performansını ölçmeye yönelik geliştirilen en son model olarak “ARGE Kurumsal Yönetim Modeli” geliştirilmiştir. Sunulan modelin temeli kurumsal yönetim ilkeleridir (Argüden vd. 2007:13). Bu endekslerde daha çok yönetim kurulu kompozisyonu, CEO ve Yönetim Kurulu Başkan’ının görev dağılımı, yönetim kurulu ve denetim komitesi toplantı sıklıklarına odaklanılmıştır. “ARGE Kurumsal Yönetim Modeli”

nin diğer endekslerden farkı bilgi ve sistemlerin, yaklaşımlara, davranışlara ve sonuçlara yansımalarının ölçülmesi ve gelişiminin değerlendirilmesidir (Argüden vd. 2007:9).

İlkelerin çatısını oluşturduğu “ARGE Kurumsal Yönetim Modeli” dört boyut üzerine kurulmuştur. Model ölüm ve değerlendirmeyi üç girdi ve bir çıktı üzerine kurmuştur. Girdiler; doğru insan, doğru takım, doğru süreçtir. Çıktı ise; iş sonuçlarında gelişimdir. Ölçekte toplam 165 soru vardır (Argüden vd. 2007:47).

5. Kurumsal Yönetim Endeksi ve Derecelendirme

İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi, Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni uygulayan şirketlerin dahil edildiği endekstir. Endekse göre yapılan evrensel derecelendirmelerin bir amacı da, tüm işletme paydaşlarının işletmeler ve piyasalar arasındaki raporlama kalitesi ve dolayısıyla yatırım riskleri farklılıklarını tespit etmelerine yardımcı olmaktır. Şeffaflık ve kamuyu bilgilendirme derecelendirmeleri yerel ve uluslararası düzenleyici kurumlar için önemli bir kontrol (monitoring) aracı olmaktadır (Aksu ve Köseadağ 218).

İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi'nin amacı, hisse senetleri İMKB' de (Gözaltı Pazarı hariç) işlem gören anonim ortaklıklardan kurumsal yönetim ilkelerine uyum notu 10 üzerinden en az 6 olan şirketlerin fiyat ve getiri performansını ölçmektir. Kurumsal Yönetim İlkelerine uyum notu ya da kurumsal yönetim derecelendirme notu, SPK tarafından belirlenmiş derecelendirme kuruluşları listesinde bulunan derecelendirme kuruluşlarınca, şirketin tüm kurumsal yönetim ilkelerine bir bütün olarak uyumuna ilişkin yapılan değerlendirme sonucunda verilmektedir. (<http://www.imkb.gov.tr/Indexes/StockIndexesHome/CorporateGovernanceIndex.aspx>).

İMKB Yönetim Kurulu 23 Şubat 2005 tarihinde, Kurumsal Yönetim Endeksinin, kurumsal yönetim derecelendirme notu 10 üzerinden en az 6 olan 5 şirketin Borsa'ya bildirilmesi halinde Borsa Günlük Bülteni'nde yapılan duyurudan 1 hafta sonra hesaplanmaya başlanmasına karar vermiştir.

Kurumsal Yönetim derecelendirme notuna sahip şirketlerin yer aldığı İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi Kurumsal Yönetim derecelendirme notu 10 üzerinden en az 6 olan 5 şirketin Borsa'ya bildirilmesini takiben 31.08.2007 tarihinden itibaren İMKB-100 endeksi'nin ilan edilen en son değeri başlangıç değeri alınarak hesaplanmaya başlanmıştır. 31 Ağustos 2007 tarihinde İMKB-100 endeksi'nin ilan edilen en son değeri başlangıç değeri alınarak hesaplanmaya başlanmıştır. Endeks başlangıç değeri, 29.08.2007 tarihinde

48.082,17'dir.(<http://www.imkb.gov.tr/Indexes/StockIndexesHome/CorporateGovernanceIndex.aspx>).

2010 tarihi itibarı ile Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni uygulayan şirketlerin dahil edildiği endekste yer alan şirket sayısı 25'e yükselmiştir (Kurumsal Yönetim Dergisi 2010:11)(http://www.tkyd.org/files/downloads/tkyd_dergi_bahar_2010.pdf).

BÖLÜM IV

KURUMSAL YÖNETİM VE KÂR YÖNETİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ İLE İLGİLİ AMPİRİK ARAŞTIRMA’NIN VERİ, YÖNTEM, ANALİZ VE DEĞERLENDİRMELERİ İLE HİPOTEZ TESTİ SONUÇLARI

1. Araştırmanın Amacı, Veriler ve Örneklem

Araştırmanın amacı 2005-2010 yılları arasında İMKB’de işlem gören şirketlerin içsel kurumsal yönetim mekanizması olan yönetim kurulu ilkesi uygulamaları yani yönetim kurulu üye sayısı, bağımsızlığı, icracı olmayan kişi sayısı, icra kurulu başkanının (CEO) iki görevi olması, denetim komitesindeki kişi sayısı, bağımsız ve icracı olmayan üye sayısı, kurumsal yönetim komitesinin varlığı, halka açıklık ile kâr yönetimi (ihtiyari tahakkuk düzeyi) arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca kontrol değişkeni olarak işletme büyüklüğü ve Big 5 olarak ifade edilen denetim şirketleri tarafından denetlenip denetlenmedikleri ayırımının kâr yönetimi üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Çalışmadaki uygulama İMKB’de işlem gören işletmelerin verileri kullanılarak yapılmıştır. Uygulamanın ana kütlesi 333’tür ve örneklem olarak İMKB’ de işlem gören 136 şirket seçilmiştir. Ancak analizler sırasında bazı şirketler iflas ettiği için ve bazılarında veri kısıtı yaşandığı için 119 şirkete ait veriler kullanılmıştır.

Ayrıca örnekleme dahil edilemeyen işletmeler mevcuttur. Dahil edilmeme nedenleri ise varlık yapılarının nakit ve nakit benzeri unsurlardan oluşuyor olmasıdır. Varlık yapılarının önemli bir kısmı nakit ve nakit benzeri unsurlardan oluştuğundan varlık yapısı farklı olan bankalar, özel finans kurumları, sigorta şirketleri, finansal kiralama ve faktoring işletmeleri ile gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve menkul kıymet yatırım ortaklıkları örneklem dışında tutulmuştur. Yine holdingler mal ve hizmet üretmedikleri için kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca hisse senetlerini 2005 yılından sonra halka arz eden şirketler de örneklem dışında tutulmuştur.

İMKB Hisse Senetleri Piyasası’nda 2009 yılı içerisinde Ulusal Pazar’da 233, Kurumsal Ürünler Pazarı’nda 58 , ikinci Ulusal Pazar’da 20, Yeni Ekonomi Pazarı’nda 2 ve Gözaltı Pazarı’nda 12 olmak üzere toplam 325 şirketin hisse senetleri işlem görmüştür (İMKB Faaliyet Raporu 2009:13). 2010 tarihi itibarı ile SPK’ ya kayıtlı şirket sayısı 560, borsada işlem gören şirket sayısı 333 olmuştur (SPK e-veri bankası 2010).

(<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=811&fn=811.pdf&subheader=null>)

Bu kapsamda araştırma, Ocak 2005 – Aralık 2010 tarihleri arasında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)’nda işlem gören 333 şirketten 119 işletmeyi kapsamaktadır. Araştırmada kâr yönetimini ölçmek için oluşturulan veri seti 119 şirketin 2005-2010 yıllarına ait 12 aylık mali tabloları ve faaliyet raporlarından hazırlanmıştır.

Araştırmada şirketlerin temel ve ek mali tablolarına ve modellerle ilgili gerekli verilere şirketlerin ana sayfaları ve İMKB’nin kamuyu aydınlatma platformu sitelerinden ulaşılmıştır. Verilerin bir kısmına da İMKB’nin kendi sayfasından ulaşılmıştır. Kamuyu Aydınlatma platformunda yer alan işletmeler kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde finansal tabloları, mülkiyet yapıları, yönetim kurulu yapı ve işleyişlerini eksiksiz ifşaat ve şeffaflık ve aydınlatıcılık prensiplerine uymak amacıyla yayınlamaktadırlar.

Kurumsal yönetimle ilgili veri seti de şirketlerin faaliyet raporlarında yer alan kurumsal yönetim uyum raporları kullanılarak hazırlanmıştır. Aşağıdaki tablo 1.12’de örnekleme dahil edilen işletmelerin endüstrilere göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Örnekleme Dahil Olan Şirketlerin Endüstrilere Göre Ayrımı (2010)

Endüstri	Endüstride Yer Alan Şirket Sayısı	Araştırmada Kullanılan Şirket Sayısı
Gıda ,içki ,tütün	24	12
Dokuma, giyim piyasası ve deri	31	18
Orman ürünleri ve mobilya	2	0
Kağıt ve kağıt ürünleri basım yayım	15	10
Kimya, petrol ve plastik ürünler	20	14
Taş, toprağa dayalı sanayi	26	23
Metal ana sanayi	15	6
Metal Eşya, makine ve araç yapımı	24	18
Diğer imalat sanayi	3	2
Elektrik gaz ve su	5	
İnşaat ve bayındırlık	4	1
Toptan	4	2
Perakende ticaret	9	3
Lokanta ve oteller	5	3
Ulaştırma	5	3
Haberleşme	2	
Bilişim	10	4
Toplam	204	119

2. Araştırmanın Önemi ve Dizaynı

Kurumsal yönetim ve kâr yönetimi arasındaki ilişki bir çok araştırmacı tarafından araştırılmıştır (Dechow vd. 1995; Weber 2004; Alexander 2010; Siregar ve Utama 2008). Bu araştırmalarda yıllık bazdaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmada da yıllık bazda içsel kurumsal yönetim uygulaması olan yönetim kurulu yapısı ve oluşturulan komitelerin kâr yönetimi üzerindeki rolü ampirik olarak araştırılmış ve kurumsal yönetim ve kâr yönetimi ilişkisini tartışan literatüre katkı verilmesi amaçlanmıştır.

Kapsamlı bir analiz yapabilmek için araştırma üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Birinci aşamada kâr yönetimi katsayısını tespit etmek için, ihtiyari tahakkukları tahminlemede kullanılan modellerden Larcker ve Richardson (2003) Modeli, Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Ölçüm Modeli (Performance-Adjusted Current Discretionary Accruals Model ,2005) Modife Edilmiş Jones Modeli (The Modified Jones Model 1995) (Dechow, Sloan, Sweney 1995), ve Jones Modeli (Jones,1991) kullanılarak Türkiye'deki şirketler için en iyi tahminleme yapan model araştırmada kullanılmak üzere tespit edilmiştir.

İkinci aşamada; kurumsal yönetim ve ihtiyari tahakkuk düzeyi arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Son aşamada da araştırma hipotezleri test edilmiştir.

Tüm analizler panel veri analizi kullanılarak yapılmıştır. Bu çalışmada tüm analizler ve regresyonlar Shazam istatistik programı kullanılarak yapılmıştır.

Birinci aşamada ihtiyari tahakkukları ölçen kâr yönetimi modelleri değerlendirilmiştir. Panel veri³ seti kullanılarak tüm modeller dengeli havuzlanmış panel veri analizi ile çalıştırılmıştır.

³ Panel veri, kişiler, ülkeler ve şirketler gibi birimlere ait yatay kesit (cross-section) gözlemlerinin belli bir zaman döneminde bir araya getirilmesidir. Eğer aynı kesit birimi zaman içinde izleniyorsa bu tür karma verilere Panel Veri denir. Yani panel veri kesit analizi ile zaman serisi analizini birleştirir. Panel veri (N) sayıda birim (araştırmamızda şirketler) ve her bir birime karşılık gelen (T) sayıda gözlemden oluşmaktadır. (araştırmada ki gözlem sayısı (6 yıl X 136 şirket X 11 değişken= 8976 kar yönetimine ait gözlem sayısı; 6 x 6değişken x 126 şirket= 4536 kurumsal yönetime ait gözlem). Her bir birime karşılık, bir zaman serisi³ vardır. Zaman boyutuna sahip yatay kesit serilerinin kullanılarak ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine panel veri analizi denilmektedir. Hem dönemlere hem de birimlere göre bilgiler isteniyorsa,PanelVerikullanılmalıdır.(www.stat.hacettepe.edu.tr/.../indir.php?...210202Panel_Veri_AnaliziSu

İhtiyari tahakkuklar aracılığı ile gerçekleştirilen kâr yönetimini tespit etmek için de 4 farklı ihtiyari tahakkuk modeli kullanılmıştır. Bu modellerin değişen varyans sorunları halledildikten sonra modeller dengeli havuzlanmış panel veri analizi tekniği ile tahminlenmiştir ve Türkiye de kâr yönetimini ölçen en iyi tahakkuk modeli “Larcker ve Richardson Modeli” olarak tespit edilmiştir.

İkinci aşamada örneklemedeki İMKB şirketlerinin içsel kurumsal yönetim mekanizmaları ile kar yönetimi düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu aşamada yönetim kurulu üye sayısı, bağımsızlığı, icracı olmayan kişi sayısı, icra kurulu başkanının (CEO) iki görevi olması, denetim komitesindeki kişi sayısı, bağımsız ve icracı olmayan üye sayısı, kurumsal yönetim komitesinin varlığı, halka açıklık oranı ve kontrol değişkeni olarak kullanılan işletme büyüklüğü ve beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenme ile kar yönetimi (ihtiyari tahakkuklar) arasındaki ilişki çok değişkenli panel regresyon (multivariate panel regression) analizi ile test edilmiştir ve tanımlayıcı istatistik betimsel olarak sunulmuştur.

Üçüncü aşamada ise kurumsal yönetim değişkenleri ile kâr yönetimi arasındaki ilişkiyi test etmede kullanılan hipotez testi sonuçları değerlendirilmiştir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada 2005-2010 yılları arasında İstanbul Menkul Kıymetler borsasına kote işletmelerin içsel kurumsal yönetim mekanizmalarının kâr yönetimi (ihtiyari tahakkuk düzeyleri) üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

n.). Muhasebe literatüründe de panel veri analizi yaygın olarak kullanılmaktadır (Yang and Krishnan, 2005) Öngörü amacı ile kullanılan veriler zaman serileri, yatay kesitler ve ya bu iki verini karışımı olan panel veriler olmak üzere 3 türdür. Yatay kesitler bir gün, bir hafta, bir ay gibi belirli dönemlerde toplanan verilerdir. Bazı analizler için yatay kesit ve zamana serilerinin karışımı şeklinde veriler kullanılır. Bu tür karışık yapıli verilere panel veri denir (Akmüt,Aktaş,Binay 1999:14) Panel veri yöntemi kesit ve zaman serisi gözlemlerini birleştirdiğinden gözlem sayısı daha fazladır. Zaman serisi ve yatay kesit analizi ile kıyaslandığında panel veri analizi, araştırmacıya daha geniş bir veri seti ile çalışma imkanı sunar ve trend etkisini azaltır.

3.1. Araştırmanın Hipotezleri

Şirketin finansal raporlama sistemi üzerinde etkin denetimi sağlayan içsel kurumsal yönetim mekanizmalarından biri olan yönetim kuruludur. Kurumsal yönetim mekanizmaları içinde verimliliği ve şeffaflığı arttırmaya yönelik en büyük sorumluluğu taşıyan yönetim kurulunun yapısı, yönetim kurulunun içerisindeki bağımsız üyelerin sayısı ve yönetim kurulunda oluşturulan komitelerin sayısı, yapı ve bağımsızlığıdır. Bu çerçevede Üçüncü bölümde destekleri ile açıklanan araştırma hipotezleri aşağıdaki gibidir:

Hipotez 1a: Yönetim kurulu üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1b: Yönetim kurulu üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 2: Yönetim kurulunda bağımsız üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 3 : Yönetim kurulunda icracı olmayan üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 4 : İcra kurulu başkanı ile yönetim kurulu başkanının aynı kişi olması ile kâr yönetimi arasında negatif ilişki vardır. (CEO'nun iki görevinin olması ile)

Hipotez 5 : Denetim Komitesi kişi sayısı ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 6 : Denetim Komitesindeki bağımsız üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 7 : Denetim Komitesindeki icracı olmayan üye sayısının çokluğu ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 8 : Kurumsal Yönetim Komitesinin varlığı ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır

Hipotez 9 : Halka açıklık oranı ile kâr yönetimi arasında negatif bir ilişki vardır.

3.2. Kâr Yönetiminin Ölçülmesinde Kullanılan Model ve Değişkenler

Çalışmanın temel amacı kâr yönetimi ile kurumsal yönetim arasındaki ilişkiyi incelemektir. Fakat önce kâr yönetiminin tahmin edilmesi gerekmektedir. Araştırmada kâr

yönetimini ölçme de ölçüt olarak ihtiyari tahakkuklar kullanılmıştır İhtiyari tahakkukları tahmin etmek için ölçme ve ayırmada bir çok model kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan modeller; Larcker ve Richardson (2003) Modeli, Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Ölçüm Modeli (Performance-Adjusted Current Discretionary Accruals Model, 2005), Modife Edilmiş Jones Modeli (The Modified Jones Model 1995) (Dechow, Sloani, Sweney 1995) ve Jones (Jones Model 1991) Modelidir. Modeller arasında en yaygın olarak kullanılan Jones Modeli (1991) ile Modife Edilmiş Jones Modelidir . Diğer tüm modeller Jones (1991) modelinin varsayımı ve dezavantajları dikkate alınarak geliştirilmiştir. Kâr yönetimi modelleri ikinci bölümde detaylı olarak anlatılmıştır.

Bağımlı değişken kâr yönetiminin ölçülmesi;

Araştırmada kâr yönetimini ölçmede ölçüt olarak ihtiyari tahakkuklar kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle ihtiyari tahakkukları tespit etmede hangi modelin kullanılacağı tespit edilmiştir. Bu tespiti yapabilmek için de OLS regresyon analizi kullanılmıştır. Bu tespitte yukarıda ifade edilen dört model arasında yapılmıştır. Tablo 1.13' de sunulan tahakkuk modellerinin katsayı tahminlerine göre açıklayıcı gücü en yüksek olan model Larker Richardson modelidir (R-Kare 0,77 %). Her modelin R-Kare ve katsayı tahminleri Tablo 4.2'de yer almaktadır.

Araştırmada kâr yönetimi katsayılarını hesaplamada kullanılan dört modele ait değişkenleri gösteren ekonometrik modeller aşağıdaki gibidir. Daha sonra ekonometrik analize katsayı olan her bir değişkenin hangi yöntemlerle nasıl hesaplandığı anlatılmıştır.

a.(Jones Modeli)

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV/A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE_{it} / A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1.8)$$

b.(Düzeltilmiş Jones Modeli)

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE/A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1.9)$$

c.(Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Ölçüm Modeli);

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [ROA_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1.10)$$

d.(Larcker, Richardson Modeli)

$$e.TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i + \beta_{1i} [\Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE/A_{it-1}] + \beta_{3i} BM + \beta_{4i} [CFO/A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1.11)$$

TA = i işletmesinin t yılındaki toplam tahakkukları

A = Aktif büyüklüğünü,

ΔREC = Alacaklardaki Değişim

ΔREV = i işletmesinin t yılındaki satışları ile t-1 yılındaki satışları arasındaki farkı (Gelirlerdeki değişimi), (Satışlardaki Değişim)

PPE = i işletmesinin t yılındaki maddi duran varlıklarını,(Model bazında net ya da brüt değerleri alınmaktadır.

ROA_{it-1} = Aktif Karlılığı,

BM = PD/DD (Piyasa Değeri/ Defter Değeri)

CFO= Faaliyet Nakit Girişleri

Tüm modellerdeki bağımsız değişkenler; satışlardaki değişim, alacaklardaki değişim, net ve brüt maddi duran varlıklar, toplam tahakkuklar, piyasa değeri/defter değeri, faaliyet nakit girişleri, aktif karlılığı ve toplam aktiflerden oluşmaktadır.

Şimdi bu modellerdeki değişkenlerin hangi yöntemlerle nasıl hesaplandığını görelim: Bu modellerdeki değişkenler kullanarak işletmelerin ihtiyari tahakkuk miktarları (katsayıları) tespit edilmektedir. İhtiyari tahakkuklar kâr yönetimini ölçmede kullanılır. Kullanılan ihtiyari tahakkukların miktar ve yönlerini tespit edebilmek için de önce toplam tahakkuk miktarlarının tespit edilmesi gerekmektedir.

Toplam tahakkuk yaklaşımına göre toplam tahakkuklar, ihtiyari (isteğe bağlı) ve ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan) tahakkuklar olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır (Healy 1985).

Toplam tahakkuklar = İhtiyari tahakkuklar (nondiscretionary accruals) + İhtiyari olmayan tahakkuklar (discretionary accruals)

Toplam tahakkuklar da literatürde “Bilanço Yaklaşımı” ve “Nakit Akım Tablosu Yaklaşımı” olmak üzere iki farklı biçimde hesaplanmaktadır (Keefe,

<http://www.investopedia.com/university/accountingearningsquality/earnings5.asp#axzz1bLCvWXgW>). Kâr yönetimi ile ilgili yapılan çalışmalarda toplam tahakkukları hesaplamada daha çok bilanço yaklaşımının kullanıldığı görülmektedir (Jones 1991; Dechow vd. 1995). Tahakkukların belirlenmesinde bilanço ve nakit akım tablosu yaklaşımını inceleyen Collins ve Hribar (2002:110-114) ise bilanço yaklaşımının tahakkukların tahmininde önemli hatalar ürettiğini tespit etmişlerdir. Tahakkukların hesaplanmasında nakit akım yaklaşımının daha iyi sonuçlar verme olasılığının yüksek olduğu ifade edilmektedir.

Araştırmamızda toplam tahakkuklar nakit akım tablosu yaklaşımı ile hesaplanmıştır. Toplam tahakkuklar; tahakkuk esasına dayalı muhasebe sisteminden elde edilen bilanço ve gelir tablosundaki kar rakamı ile nakit esasına dayalı muhasebe sisteminden elde edilen yani nakit akım tablosundaki faaliyet nakit girişleri arasındaki fark olarak hesaplanmıştır (Richardson vd. 2005: 445).

Modeller arasında toplam tahakkukları hesaplama farklılıkları vardır. Örneğin: Jones (1991) Model’inde toplam tahakkuklar vergi öncesi kar ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki fark olarak hesaplanır. Modifiye edilmiş Jones (1995) Model’inde ise toplam tahakkuklar vergi sonrası kar ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki fark olarak hesaplanır. Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Ölçüm Modelinde de toplam tahakkuklar; vergi öncesi kar ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki fark olarak hesaplanır. Larcker ve Richardson(2003) Modelinde de toplam tahakkuklar (TA) vergi öncesi kar ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki fark olarak hesaplanır.

Toplam tahakkuklar hesaplandıktan sonra her modele ait ekonometrik modele değişkenler veri setinden yerleştirilir. Veri olarak toplanan unsurlardan hesaplan değişkenler; satışlardaki değişim, alacaklardaki değişim, net ve brüt maddi duran varlıklar, piyasa değeri/defter değeri, faaliyet nakit girişleri, aktif karlılığı, toplam aktifler ve nakit akım yaklaşımı ile hesaplanan toplam tahakkuklardır.

Her model havuzlanmış panel veri analiziyle ayrı ayrı çalıştırılmış ve yukarıda belirtilen Jones, Modife Edilmiş Jones Modeli, Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Modeli ve Larcker ve Richardson (2003) Modelleri ile ihtiyari tahakkuklar (İşletmelere ait 2005-2010 yılları arasındaki veriler kullanılarak) tahmin edilmiştir ve tahakkuk modellerinin katsayı tahminlerine göre açıklayıcı gücü en yüksek olan model

Larker Richardson modeli olmuştur. Çünkü ihtiyari tahakkukları tespit etmede hangi modelin kullanılacağıın tespiti için yapılan analiz de R-kare değeri en yüksek çıkan model Larcker ve Richardson (2003) Modeli olmuştur.

Türkiye’de açıklayıcı gücü en yüksek olarak Larcker ve Richardson (2003) modeli tespit edildikten sonra ihtiyari tahakkukları (kar yönetimi) tahmin etmek için ölçme ve ayırmada istatistiksel yaklaşım olarak kullanılan Larcker ve Richardson (2003) Modeli kullanılmıştır.

Çalışma için açıklayıcı gücü en yüksek olan ve Jones (1991)’den adapte edilen; Larcker ve Richardson Modeli (2003) ile ihtiyari tahakkukların nasıl hesaplandığı ve değişkenlerin anlamları ve veri setinden hesaplanma şekilleri aşağıda anlatıldığı gibidir Orijinal denklem ve türkçeleştirilmiş denklemler alt alta verilmiştir. Ayrıca modelle ilgili açıklamalar modellerin anlatıldığı bir önceki bölümde detaylı olarak açıklanmıştır :

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i + \beta_{1i} [\Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE/A_{it-1}] + \beta_3 BM + \beta_4 [CFO/A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1.12)$$

$$TTAH_{it} / TV_{it-1} = \alpha_i [1/TV_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta SATIŞ_{it} - \Delta ALAC_{it} / TV_{it-1}] + \beta_{2i} [MDV_{it} / TV_{it-1}] + [PİYDEĞ_{it-1}] + [FAALNAKG_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$NDA_t = \alpha_i + \beta_{1i} [\Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE/A_{it-1}] + \beta_3 BM + \beta_4 [CFO/A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$\dot{I}HOLMTAH_{it} = \alpha_i [1/TV_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta SATIŞ_{it} - \Delta ALAC_{it} / TV_{it-1}] + \beta_{2i} [MDV_{it} / TV_{it-1}] + [PİYDEĞ_{it-1}] + [FAALNAKG_{it-1}] \quad (2)$$

$$DAC_{it} = TA_{it} / A_{it-1} - (\alpha_i + \beta_{1i} [\Delta REV - \Delta REC_t / A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE/A_{it-1}] + \beta_3 BM + \beta_4 [CFO/A_{it-1}])$$

$$\begin{aligned} \text{İHTAH}_{it} = & \text{TTAH}_{it} / \text{TV}_{it-1} - [\alpha_i [1/\text{TV}_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta \text{SATIŞ}_{it} - \Delta \text{ALAC}_{it} / \text{TV}_{it-1}] + \beta_{2i} [\text{MDV}_{it} \\ & / \text{TV}_{it-1}] + [\text{PİYDEĞ}_{it-1}] + [\text{FAALNAKG} / \text{TV}_{it-1}]] \quad (3) \end{aligned}$$

Modelde toplam tahakkuklar (TTAH=TA) vergi öncesi kar ile faaliyetlerden sağlanan nakit akımları arasındaki fark olarak hesaplanır. Toplam satışlar ($\Delta \text{SATIŞ} = \Delta \text{REV}$) ise cari yıldaki satışlardaki değişim ile önceki yılın satışlarındaki değişim arasındaki farktır. Toplam alacaklar ($\Delta \text{ALAC} = \Delta \text{REC}$) ise dönem başı alacak hesabı ile dönem sonu alacak hesabı arasındaki farktır. MDV= PPE ise yıl sonu brüt maddi duran varlıklardır. Bu modelde de tüm değişkenler ortalama toplam aktiflerle yani dönem başı ve dönem sonu aktifler kullanılarak ölçeklendirilmiştir. Bu modeldeki kalıntı değer ihtiyari tahakkuk olarak etiketlenmiştir yani geliştirdikleri Jones modelinden beklenmeyen ya da anormal tahakkukların tahmini bu kalıntı değerdir. Düzeltilmiş Jones modelini geliştirirken modele ilave edilen değişkenler; (BM) Piyasa Değeri/ Defter Değeri oranı ile (CFO) (the operating cash flows) cari faaliyetlerden net akımlar değeridir.

Yukarıda OLS regresyonu alınan “NDAi,t” (toplam varlıklarla düzeltilmiş isteğe bağlı olmayan tahakkukları) değeri isteğe bağlı olmayan tahakkukları , “ ε_{it} ” artık değer de “DACit” isteğe bağlı tahakkukları verir. Modelde en küçük kareler yönteminin uygulanması ile α_i , β_{1i} , β_{2i} , β_{3i} ve β_{4i} katsayıları bulunmakta ve daha sonra bu katsayılardan yararlanılarak bulunan tahmin değerleriyle, gerçek değerler arasındaki farkların bulunmasıyla elde edilen tahmin hataları (ε_{it}), t zamanındaki ihtiyari tahakkuk miktarlarını vermektedir.

Hem Jones modeli, hem de modifiye edilmiş Jones modeli ölçtüğü ihtiyari tahakkukları kâr yönetimini temsil eden değer olarak ifade etmektedir (Jones 1991:194; Dechow vd. 1995).

Tahakkuk modelleri kâr yönetimi uygulamalarının hem miktarını (büyüklüğünü) hem de pozitif ve negatif yönünü tespit ederler. Literatürde iki ihtiyari tahakkuk ölçüsü vardır. Biri pozitif değer olan gelir arttırıcı tahakkuklar diğeri de negatif değer olan gelir azaltıcı tahakkuklardır. Panel veri analizi sonucunda da bulunan ihtiyari tahakkuk miktarlarını gösteren katsayıların bir kısmı negatif bir kısmı pozitif olarak bulunmuştur.

İhtiyari tahakkuklar yöneticiler tarafından hem gelir arttırıcı hem de gelir azaltıcı yönde kullanılırlar(karı arttırmak ve azaltmak için). Pozitif yönde olan ihtiyari tahakkuklar

gelir arttırıcı kâr yönetimini ifade ederken, negatif yönde olan ihtiyari tahakkuklarda gelir azaltıcı kâr yönetimini ifade eder (Sun ve Rath 2010:15; Peasnell vd. 2005:1311).

Dechow ve Dichev (2002) tahakkuk kalitesinin zarar oranı ile negatif ilişkili olduğunu görmüştür. Çünkü yöneticilerin finansal açıdan sıkıntılı dönemlerde karı manipule etme olasılıkları daha yüksektir (Dechow ve Dichev 2002:35). Literatürle tutarlı olarak, yöneticiler kar düşüşünü engellemek için gelir arttırıcı ihtiyari tahakkukları kullanırlar (Peasnell vd. 2005:1311).

Çalışmada da 2005 ve 2010 yılları arasında örneklemdaki işletmelerin % 51'i gelir azaltıcı tahakkukları kullanmışlardır. Yani Türkiye'de kâr yönetimi uygulamalarının daha çok gelir azaltıcı yönde yapıldığını söyleyebiliriz. Çalışma için açıklayıcı gücü en yüksek olan Larker Richardson Modeli, Jones (1991)'den adapte edilmiştir. Yukarıda ikinci bölümde belirtildiği gibi Jones (1991) tahmin döneminde ⁴ İhtiyari Tahakkuklar = 0 kabul eder.

Çalışmamızda tahmin dönemi 2005 yılından başlayıp 2010 yılı dahil 6 yılı kapsamaktadır. Bartov vd. (2001) Jones ve modifiye Jones modeli değerlendirmelerinde veri seti oluştururken cross-sectinal versiyonun zaman serisi yaklaşımına göre daha iyi performans gösterdiğini ifade etmişlerdir. Ve araştırmacıların daha büyük bir örneklem büyüklüğü ile çalışmasına olanak sağladığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada da İMKB'deki veri kullanılabilirliği için tüm tahakkuk modellerinde cross-sectinal versiyon kullanılmıştır. Bu da örneklemin büyüklüğünü arttırır.

İlave olarak önceki bir çok çalışma kâr yönetimi dönemlerini tahmin dönemi ve olay (gözlem) dönemi olarak ikiye bölmüştür. Bu çalışmada Hemen (2010) gibi örneklemdaki tüm firmalar ihtiyari olmayan tahakkuk katsayılarını tahmin etmek için kullanılmıştır (Örneklemdaki tüm şirketler için ihtiyari olmayan (isteğe bağlı olmayan) tahakkuk katsayıları tahmin edilmiştir).

⁴ Orijinal Jones modeli zaman serisi yaklaşımını kullanır. Bu yaklaşıma göre uzun zaman serisi verileri gerekir ve tahmin dönemine ait katsayı tespiti için de en az 6 yıllık dönem gereklidir. Jones modeli kar yönetimi dönemlerini iki ana döneme ayırır. Birinci dönem tahmin dönemi (estimation period), ikinci dönemde olay dönemi (event period) yani manipülasyon olasılığının var sayıldığı dönemdir. İkinci dönemde işletmelerin kar yönetimini ihtiyari tahakkukları kullanarak yaptıkları varsayılmaktadır.

Önceki çalışmalarda isteğe bağlı tahakkuklar OLS regresyon kullanılarak yapılmış ve sonucunda her bir model için ortalama R kare ile birlikte pooled coefficient tahminleri sunulmuştur. Hemen (2010) ise isteğe bağlı tahakkukları ölçmek için panel veri analizini kullanmıştır. Panel veri regresyonu OLS regresyon ile karşılaştırıldığında daha doğru sonuçlar sağlar. Bununla birlikte panel veri seti çoklu zaman dilimlerinde çok sayıda şirketi kapsadığı için spesifik işletme veya zaman diliminde sıkıntı doğabilir. Çalışmamızda panel regresyon analizi⁵ uygulanmıştır. Kesit ve zaman serisi bağımlılığı durumunda OLS standart hatalar yanıltıcı olabilir ve katsayı tahminlerinin, tahminin üstünde ya da altında olmasına neden olabilir.

3.3. Kurumsal Yönetimin Ölçülmesinde Kullanılan Model ve Değişkenler

Kurumsal yönetimin kâr yönetimi üzerindeki rolü içsel kurumsal yönetim mekanizmaları aracılığı ile analiz edilmiştir. Bu mekanizmalar (değişkenler) yönetim kurulu üye sayısı, bağımsız üye sayısı, icracı olmayan üye sayısı, yönetim kurulunda oluşturulan komitelerin sayı, yapı ve bağımsızlığı, icra kurulu başkanı (CEO) ile yönetim kurulu başkanının aynı kişi olması ya da olmaması ile sahiplik yapısından mekanizmasından halka açıklık oranıdır.

Kurumsal yönetim ilkelerinden yönetim kurulu ilkesi ile ilgili veri seti İMKB'ye kayıtlı işletmelerin faaliyet raporlarında yer alan kurumsal yönetim uyum raporları okunarak hazırlanmıştır. Halka açıklık oranı İMKB'nin sayfasındaki endeks verileri bölümünden yıl bazında tek tek aranmıştır. Değişkenler ve ölçüm şekli aşağıda açıklandığı gibidir.

Yönetim Kurulu üye sayısı ve denetim komitesi üye sayısı kurumsal yönetim uyum raporlarında açıklanmaktadır ve açıklanması zorunludur. Yönetim kurulu büyüklüğü ve denetim komitesi sayısı (büyüklüğü) yönetim kurulundaki ve denetim komitesindeki üye

⁵ Çoklu regresyon, bir bağımlı değişken ile iki ve daha fazla bağımsız değişken arasındaki doğrusal bir ilişkiyi açıklamayı amaç edinen bir analiz tekniğidir. Çoklu regresyon analizinde hipotezlerin kabul edilebilirliği ve anlamlılığı R², F ve T testiyle belirlenir. Hesaplanan F testi genel olarak modelin anlamlılığını, T testi ise her bir bağımsız değişkenin anlamlılığını test etmek için kullanılır. (http://fbe.beun.edu.tr/fbe/images/ins729/sunu_7ci_hafta.pdf)

sayısı olarak ölçülmüştür. Yönetim kurulundaki icracı üye sayısının ölçümü de yönetim kurulundaki ücracı üye sayısıdır.

Yönetim Kurulu'nun bağımsızlığı kurumsal yönetim uyum raporlarında açıklanmaktadır ve açıklanması zorunludur. Bağımsızlığı ölçmede belli kriterler vardır ve bir yönetim kurulu üyesinin bağımsızlığı aşağıdaki kriterlere bağlıdır;

- a) Şirkette mülkiyetinin olmaması gerekmektedir.
- b) Şirkette veya bağlı kuruluştaki, yönetim kurulu üyeliği hariç, daha önce çalışmamış olması gerekmektedir.
- c) Şirket sahibi ile aile bağı olmaması gerekmektedir

Yukarıdaki kriterleri taşıyorsa yönetim kurulu üyesi bağımsızdır.

Yönetim kurulu üyelerinin bağımsız üye sayısı belirlendikten sonra, yönetim kurulunun bağımsızlığının ölçümü için, işletmede bağımsız üye varsa 1 yoksa 0 değeri verilerek tanımlanmıştır. "1" , "0" şeklinde kodlanan değişkenler kukla⁶ değişkendir.

CEO'nun iki görevinin olması ; CEO'nun hem yönetim kurulu başkanlığını hem de genel müdürlüğü aynı anda yürütmesi anlamına gelmektedir. Bu tanımlamaya bağlı olarak CEO'nun iki görevinin olması dichotomous variable ile ölçüldü. Ölçüm yapılırken nominal yani sayısal olmayan değişken sayısal olarak çevrilmiş ve CEO her iki görevi de yürütüyorsa 0" sadece genel müdürlük görevini yürütüyorsa 1 değeri verilmiştir.

Halka açıklık oranı da sahiplik yapısını belirleyen değişkenlerden biridir. Bauwhede, Willikens ve Gaeremynck (2003) Belçika örneği çalışmalarında kâr yönetimini üç hipotezle test etmişlerdir. Bunlardan biri de şirketlerin halka açıklık oranıdır. Bu kapsamda, çalışmada "Halka açıklık karı artırıcı kâr yönetimi uygulamalarını teşvik eden bir fonksiyon ifa etmektedir" hipotezini test etmişlerdir (Küçüksözen 2004: 162).

Kurumsal yönetim ilkesinde yer alan mekanizmalar yani değişkenler ekonometrik modelimizde yönetim kurulu ilkesini temsil eden katsayıları göstermektedir.

⁶ Kukla(dumy) değişken iki seviyeli bir nicel bağımsız değişken türüdür.Evet yada hayır, açık yada kapalı, erkek yada kadın şeklinde iki değişken varsa 0 yada 1 şeklinde kodlanır

Hipotezlerin testi için yönetim kurulu ilkesi için belirlenen değişkenlerle ihtiyari tahakkuklar arasındaki ilişkinin tespitini, Shen ve Chih (2007) ve Siregar ve Utama(2008) ile Jaggi, Leung, Gul (2009) çalışmalarındakilere benzer bir ekonometrik bir model oluşturularak belirlenmiştir. Aşağıdaki model hipotezleri test etmek için kullanılacaktır.

İhtiyari Tahakkuklar = $\alpha_0 + \alpha_1$ Yönetim kurulu üyesi sayısı + α_2 Bağımsız Yönetim kurulu üye sayısı + α_3 Yönetim Kurulunda icracı olmayan üye sayısı + α_4 İcra kurulu başkanı ile yönetim kurulu başkanının aynı kişi olması + α_5 Denetim komitesindeki kişi sayısı + α_6 Denetim komitesindeki bağımsız üyelerin sayısı + α_7 Denetim komitesindeki icracı olmayan üye sayısı + α_8 Kurumsal yönetim komitesinin varlığı + α_9 Big 5 Denetim şirketi denetimi + α_{10} Aktif büyüklüğü.

Ekonometrik modelleme ile de kurumsal yönetim değişkenlerinin ve halka açıklık oranının ihtiyari tahakkuklar üzerindeki ilişkinin önemi test edilmiştir. Belirlenen her bir bağımsız değişken ile bağımlı değişken olan ihtiyari tahakkuklar regesyon analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen verilerle yönetim kurulu ilkesi değişkenlerinin ihtiyari tahakkuklar üzerindeki etkisi test edilmiştir.

3.4. Kontrol Değişkenleri

İşletme büyüklüğü de kâr yönetimini etkiler. Literatürde işletme büyüklüğü kâr yönetimini etkileyen bir değişken olarak kullanılmıştır. Dechow, Dichev (2002) araştırmalarında tahakkuk kalitesi ile kâr yönetimi arasında pozitif ilişki olduğunu bulmuşlardır (Dechow ve Dichev 2002:35). Bu yüzden kontrol değişkeni olarak işletme büyüklüğü kullanılmıştır. İşletme büyüklüğü ölçütü olarak da işletmelerin aktif toplamı kullanılmıştır. Büyüklük toplam aktiflerin doğal logaritması alınarak ölçülmüştür.

İkinci kontrol değişkeni olarak işletmelerin için ilk beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenip ve denetlenmedikleri incelenmiştir. İlk beş büyük denetim şirketi tarafından denetleniyorsa “1” denetlenmiyorsa “0” değeri verilmiştir.

4. Analiz Sonuçları

İki aşamalı olarak gerçekleştirilen analizde ilk olarak Türkiye’de kâr yönetimini (ihtiyari tahakkukları) ölçmede hangi modelin kullanılması gerektiği araştırılmış ve tespit edilen Larcker ve Richardson modeli ile şirketlerin kâr yönetimi ölçümleri yapılmıştır, ikinci olarak da, Larcker ve Richardson modeli ile tespit edilen ihtiyari tahakkuk tutarları

ile içsel kurumsal yönetim uygulamaları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Aşağıda da ihtiyari tahakkuk modellerin tespiti ile ihtiyari tahakkuk düzeyleri ve kar yönetimi ilişkisine ait analiz sonuçları ve değerlendirmeler yer almaktadır.

4.1. Kâr Yönetimini Ölçen İhtiyari Tahakkuk Modelleri ve Değişkenlerine Ait Analiz Sonuçları ve Modellerin Değerlendirilmesi

Araştırmada ihtiyari tahakkukları daha doğru belirleyen toplam tahakkuk (kâr yönetimi) modelini belirlemek için her bir modele ait kat sayı tahminleri ve modellerin açıklayıcı gücü değerlendirildi. Modeller 2005-2010 yılları arasında 119 şirkete ait veri seti kullanılarak değerlendirilmiştir. 119 şirkete ait bağımsız değişkenler; satışlardaki değişim, alacaklardaki değişim, net ve brüt maddi duran varlıklar, toplam tahakkuklar, piyasa değeri/defter değeri, faaliyet nakit girişleri, aktif karlılığı ve toplam aktiflerden oluşmaktadır.

İhtiyari tahakkukları tahmin etmek için ölçme ve ayırmada istatistiksel yaklaşım olarak Jones Modeli (The Jones Model 1991), Modife Edilmiş Jones Modeli (The Modified Jones Model 1995), Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Ölçüm Modeli (Performance-Adjusted Current Discretionary Accruals Model,2005) ve Larcker ve Richardson (2003) Modeli olmak üzere toplam 4 model kullanılmıştır.

Toplam tahakkuklar ile satışlardaki değişim, alacaklardaki değişim, net ve brüt maddi duran varlıklar, piyasa değeri/defter değeri, faaliyet nakit girişleri, aktif karlılığı ve toplam aktifler arasındaki ilişkiyi ölçen regresyon sonuçları Tablo 13’de görüldüğü gibidir.

Tablo 13’ de her bir modele ait yukarıda sayılan değişkenlerin katsayı tahminleri gösterilmiştir. Son sütunda her bir modelin açıklayıcı gücünü (R-kare) değerini göstermektedir.

Tüm modellerdeki değişkenlerin katsayıları önceki çalışmalarla uyumludur. Tüm modellerde satışlardaki değişimin ve satışlardaki değişim ile ticari alacaklardaki değişim arasındaki farkın katsayıları pozitif ve anlamlıdır. Larcer ve Richardson modelinde ki satışlardaki değişim ile ticari alacaklardaki değişim arasındaki farkın katsayısı da pozitif ve anlamlıdır ($p=0,001$). Larcer ve Richardson dışındaki üç modelde maddi duran varlıkların katsayısı negatiftir ve anlamsızdır. Ancak Larcer Richardson modelinde maddi duran varlıkların katsayısı pozitif ve anlamlıdır ($p=0.002$). Bu durumda 3 modele göre yapılan hesaplamada örneklemden işletmelerin toplam tahakkuk düzeyleri satışlardaki

değişimden etkilenmekte, maddi duran varlıklardaki değişiklikten etkilenmemektedir. Fakat Larcer ve Richardson modelinde toplam tahakkuk düzeyleri hem satışlardaki değişimden etkilenmekte hem de maddi duran varlıklardaki değişiklikten etkilenmemektedir. Larcer, Richardson Modelinde ki diğer bir değişken faaliyet nakit girişleridir. Faaliyet nakit girişlerinin katsayısı negatif ve anlamlıdır ($p=0.000$) . Piyasa Değeri/ Defter değeri değişkenin katsayısı beklendiği gibi pozitiftir ve yeteri kadar anlamlı değildir. Dolayısıyla Larcer, Richardson modelinde toplam tahakkuk düzeyleri faaliyet nakit girişlerinde ki değişimden etkilenirken PD/DD değişiminden çok az etkilenmektedir.

Tablo 4.2 Tahakkuk Modellerinin Analizi

Bağımsız değişkenler	Sabitler	Satış farkı	(Satış farkı-Tic.al farkı)	Brüt Maddi Duran Varlıklar	Net Maddi Duran Varlıklar	Faaliyet Nakit Girişleri	PD/DD	Aktif Karlılığı	R-Kare
Bağımlı Değişkenler									
Jones Modeli	0.204 (0.360)	0.1307 * (1.263)		0.864 (-0.557)					0.0319
Modife Edilmiş Jones Modeli (1995)	0.207 (0.395)		0.984 ** (0.896)	-0.192 * (-1.605)					0.0306
Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Modeli (Kothari –2005)	0.224 (0.396)		0.112 (1.013)		(-0.300) (-0.621)			0.688 ** (1.847)	0.0295
Larcker, Richardson (2003) Modeli	0.395 (1.343)		0.831 *** (3.324)	0.387 *** (3.056)		-0.966 *** (-42.55)	0.547 (0.442)		0.7686

***; **, *, %1, % 5, %10 sırasıyla önemlilik derecesi; 2005-2010 yılları arasında gözlem sayısı n= T istatistikleri parametre tahminlerinin altında parantez içinde belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen Jones, Modife Edilmiş Jones Modeli, Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Ölçüm Modeli ve Larcker ve Richardson (2003) Modeli olmak üzere her bir modelle ihtiyari tahakkuklar (işletmelere ait 2005-2010 yılları arasındaki veriler kullanılarak) tahmin edilmiştir ve tahakkuk modellerinin katsayı tahminlerine göre açıklayıcı gücü en yüksek olan model Larcker Richardson modeli olmuştur. Çünkü yapılan analizde R-kare değeri en yüksek çıkan model Larcker ve Richardson (2003) Modelidir. Modellere ait katsayı tahminleri ve t istatistikleri ve R-kare değerleri tablo 4.2’de gösterildiği gibidir.

Açıklayıcı gücü en yüksek olan Larcker Richardson modeli ile toplam tahakkuklarda meydana gelen değişmeyi hesaplayabilmek amacıyla kurulan regresyon modelinde yer alan bağımsız değişkenler % 77 oranında toplam tahakkukları açıklamaktadır. R-kare değeri eğer çok düşükse, toplam tahakkuklardaki değişmeyi değişkenlerin açıklama gücü düşüktür. Çalışmamızda açıklayıcı gücü en yüksek model % 77 R-kare değeri ile Larcker Richardson modeli olmuştur. Larcker ve Richardson Modelindeki toplam tahakkuklarla ihtiyari tahakkuklar arasında güçlü bir doğrusal ilişki olduğunu gösterir.

Tahakkuk modelleri kâr yönetimi uygulamalarının hem miktarını (büyüklüğünü) hem de pozitif ve negatif yönünü tespit ederler. Ekonometrik modelde t zamanındaki ihtiyari tahakkuk miktarlarını veren (ε_{it}), yıl ve şirket bazında hem negatif hem de pozitif değerler alabilmektedir. Aşağıdaki tablo 4.3’ de örnek olsun diye 13 şirkete ait Larcker ve Richardson Modeli ile elde edilmiş t zamanındaki ihtiyari tahakkuk miktarları gösterilmiştir.

Daha önce yukarıda belirtildiği gibi ihtiyari tahakkuk miktarı pozitif değer alıyorsa gelir arttırıcı ihtiyari tahakkuktur; negatif değer alıyorsa gelir azaltıcı tahakkuktur. Panel veri analizi sonucunda da bulunan ihtiyari tahakkuk miktarlarını gösteren katsayıların bir kısmı negatif bir kısmı pozitif olarak bulunmuştur.

Çalışmada da 2005 ve 2010 yılları arasında örneklemdaki işletmelerin % 51’i gelir azaltıcı tahakkukları kullanmışlardır. Yani Türkiye’de kâr yönetimi uygulamalarının daha çok gelir azaltıcı yönde yapıldığını söyleyebiliriz.

Tablo 4.3 13 Şirketin 2005-2010 yılları arası İhtiyari Tahakkuk Miktarları

	İhtiyari Tahakkuk Mik.	Yıllar		İhtiyari Tahakkuk Mik.	Yıllar
1	0,04509432	2006		0,03144834	2009
	-0,04276516	2007		0,07363372	2010
	-0,21104440	2008	8	-0,01415648	2006
	-0,09035921	2009		0,05928995	2007
2	-0,03598341	2010		-0,08576900	2008
	0,00231608	2006		0,04896666	2009
	-0,05362444	2007		0,10173390	2010
	-0,03827001	2008	9	0,06981839	2006
	-0,01860856	2009		-0,02550988	2007
	-0,01688494	2010		-0,11473810	2008
3	-0,17321720	2006		0,04413031	2009
	-0,20154020	2007		0,04849345	2010
	-0,35147750	2008	10	-0,03485569	2006
	-0,10058550	2009		0,02140807	2007
	-0,17357150	2010		0,02574879	2008
4	-0,07574442	2006		-0,01799669	2009
	-0,05661666	2007		-0,08900791	2010
	-0,04602453	2008	11	0,01964145	2006
	0,06380293	2009		0,14818710	2007
	-0,02800897	2010		0,02694311	2008
5	-0,03799331	2006		0,00051238	2009
	-0,02881827	2007		0,01299464	2010
	-0,05723068	2008	12	-0,06692513	2006
	-0,01794033	2009		0,00426530	2007
	-0,06852159	2010		0,02161572	2008
6	0,01347265	2006		-0,02664243	2009
	-0,01245332	2007		0,01525843	2010
	0,04492895	2008	13	-0,01203428	2006
	0,01062082	2009		-0,03353004	2007
	0,00042371	2010		-0,08880243	2008
7	0,17918810	2006		-0,07585549	2009
	0,14593180	2007		-0,08002042	2010
	0,08407872	2008			

Tablo 4.3'deki kâr yönetimi katsayısının hesaplanma şekli aşağıdaki gibidir. Bir işletmenin verileri ile regresyon denkleminde α_i , β_{1i} , β_{2i} , β_{3i} , β_{4i} katsayılarının sırasıyla 10; 0,5 ;0,1;-0,6; 0,8 olduğu varsayılırsa, belirleme döneminde de satışlarındaki değişim (Δ SATIŞ) 112.924.416 , brüt maddi duran varlıklar (MDV) 186.177.461, toplam tahakkuklar (TTAH) 1.533.633, PD/DD 0,92; faaliyet nakit girişleri 9.918.824 ve önceki

yıl aktif toplamı da 128.038.396 olduğunda şirketin ihtiyari tahakkuklarının (kâr yönetimi katsayısı) hata katsayısı (ϵ) aşağıdaki denklemden hesaplanır.

$$TTAH_{it} / TV_{it-1} = \alpha_1 [1 / TV_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta SATIŞ_{it} - \Delta ALAC_{it} / TV_{it-1}] + \beta_{2i} [MDV_{it} / TV_{it-1}] + \beta_{3i} [PIYDEĞ_{it-1}] + \beta_{4i} [FAALNAKG_{it-1}] + \epsilon_{it}$$

Ve diyelim ki hata katsayısı 0,002316084 (Tablo 14 altıncı satır) bulunmuş olsun. Bu durumda işletmenin ihtiyari tahakkukları tutarı bu katsayı ile önceki dönemin aktif toplamı tutarı çarpımı olacaktır. (0.04509432 x 134.498.620 = 6.065.123) Bu sonuca göre işletmenin 10.477.477,68TL'lik toplam tahakkuklarının 6.065.123 TL'lik kısmı ihtiyari olmayan tahakkuklardan oluşurken 4.412.353'lık kısmı ise kar yönetimi amacı ile yapılan ihtiyari tahakkuklardan oluşmaktadır.

4.2. Kurumsal Yönetim Mekanizmaları ile Kâr Yönetimi Arasındaki İlişkinin Ölçülmesi ve Modelin Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu aşamasında kâr yönetimini temsil eden “İhtiyari Tahakkuklar” ile “İçsel Kurumsal Yönetim Mekanizmaları” arasında ki ilişkiye bakılmış ve içsel kurumsal yönetim mekanizması değişkenlerinin ihtiyari tahakkuk düzeyi üzerinde ki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır.

Yönetim kurulu ilkesi başlığı altında yer alan ayrıntılar ekonometrik modelimizde yönetim kurulu ilkesini temsil eden içsel kurumsal yönetim mekanizmaları değişkenlerinin katsayılarını göstermektedir. İMKB'ye kayıtlı işletmelerin içsel kurumsal yönetim mekanizmaları ile ilgili veri seti kamuyu aydınlatma platformunda yayınladıkları bilgilerden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Hipotezlerin testi için içsel kurumsal yönetim mekanizmaları için belirlenen değişkenlerle ihtiyari tahakkuklar arasındaki ilişkinin tespiti ekonometrik bir model oluşturularak belirlenecektir. Aşağıdaki model hipotezleri test etmek için kullanılacaktır.

İhtiyari Tahakkuklar = α_0 + α_1 Yönetim kurulu üyesi sayısı + α_2 Bağımsız Yönetim kurulu üye sayısı + α_3 Yönetim Kurulunda icracı olmayan üye sayısı + α_4 İcra kurulu başkanı ile yönetim kurulu başkanının aynı kişi olması + α_5 Denetim komitesindeki kişi sayısı + α_6 Denetim komitesindeki bağımsız üyelerin sayısı + α_7 Denetim komitesindeki icracı olmayan üye sayısı + α_8 Kurumsal yönetim komitesinin varlığı + α_9 Halka Açıklık Oranı + α_{10} Big 5 Denetim şirketi denetimi + α_{11} Aktif büyüklüğü

Ekometrik modelleme ile de içsel kurumsal yönetim değişkenlerinin ve beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenme ve aktif büyüklüğünün ihtiyari tahakkuklar üzerindeki etkisinin önemi test edilmiş olacaktır. Belirlenen her bir bağımsız değişken ile bağımlı değişken olan ihtiyari tahakkuklar regesyon analizine tabi tutulacaktır. Elde edilen verilerle yönetim kurulu ilkesi değişkenlerinin ihtiyari tahakkuklar üzerindeki etkisi test edilmiş olacaktır.

4.2.1. Kurumsal Yönetim Mekanizması Değişkenlerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler, Analiz Sonuçları ve Değerlendirmeler

Tablo 4.4 'de tanımlayıcı istatistik olarak tüm gözlemleri kapsayan ortalama, standart sapma gösterilmiştir. Larcker ve Richardson modeli ile ölçülen ihtiyari tahakkuklarla kurumsal yönetim mekanizmaları arasındaki ilişkiye ait ortalama, standart sapma değerleri sırasıyla aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.4 Kurumsal Yönetim Değişkenlerine Ait Ortalama ve Standart Sapma

DEĞİŞKENLER	Tüm Gözlemler	
	Ortalama	Standart sapma
Yönetim Kurulu Üye Sayısı	2.106	0.602
Bağımsız Yön.Kur. Üye Sayısı	-0.033	0.933
İcracı Olmayan Yön.Kur. Üye Sayısı	-6.068	0.328
Denetim Komitesi Üye sayısı	-7.723	0.726
Denetim Komitesi Bağımsız Üye Sayısı	-0.492	0.336
Denetim Kom. İcracı Olmayan ÜyeSay.	5.873	0.303
Ceo-Yön.Kurlu Başk Aynı Olmaması	-10.847	0.737
Kurumsal Yönetim Komitesinin Varlığı	0.728	0.232
Halka Açıklık	-0.779	0.582
İşletme Büyüklüğü	28.957	0.133
5 Büyük Denetim Şirketi Tarafından Denetlenme	-1.444	0.215

Ortalama yönetim kurulu üyelerinin % 74'ü ve denetim komitesi üyelerinin % 95'i icracı değildir. Bazı işletmelerde de yönetim ve denetim komitesi üyelerinin % 100'ü icracı olmayanlardan oluşmaktadır.

2005-2010 yılları arasındaki t-testi farklılıkların önemini görebilmek için sonuçlar tablo 16'da gösterilmiştir. Aşağıda Tablo 1.16'da gösterilen kurumsal yönetim değişkenleri olan; yönetim kurulu üye sayısı çokluğunun, yönetim kurulundaki icracı olmayan üye sayısının çokluğunun, yönetim kurulundaki bağımsız üye sayısı çokluğu ile denetim komitesinde ki üye sayısı, icracı olmayan ve bağımsız üye çokluğunun, CEO' nun iki görevinin olup olmasının, halka açıklık oranının ve kontrol değişkeni olarak kullanılan işletme büyüklüğü ile beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenme ile ilgili istatistiksel sonuçlar değerlendirilmiştir.

Tablo 4.5 Kurumsal Yönetim Değişkenleri İle Kâr Yönetimi Katsayıları Arasındaki İlişkinin Test Sonuçları

Bağımsız değişkenler	Bağımlı değişken ihtiyari tahakkuklar	t-İstatistikleri ve p-value Değerleri	Değişkenlere Ait Katsayılar
Yönetim Kurulu Üye Sayısı		0.666 (0.431)	0.260
Bağımsız Yön.Kur. Üye Sayısı		0.952 (-0.600)	-0.560
İcracı Olmayan Yön.Kur. Üye Sayısı		0.061 ** (-1.871)	-0.614
Denetim Komitesi Üye sayısı		0.004 *** (-2.849)	-0.207
Denetim Komitesi Bağımsız Üye sayısı		0.296 (-1.046)	-0.351
Denetim Kom. İcracı Olmayan Üye Sayısı		0.050 ** (1.961)	-0.594
Ceo-Yön.Kurlu Başk Aynı Olmaması		0.202 (-1.275)	-0.939
Kurumsal Yönetim Komitesinin Varlığı		0.187 (1.320)	0.307
Halka Açıklık		0.767 (-0.295)	-0.172
İşletme Büyüklüğü		0.000 *** (9.333)	0.124
5 Büyük Denetim Şirketi Tar. Denetlenme		0.428 (-0.792)	-0.170

***; **,*, %1, % 5, %10 sırasıyla önemlilik derecesi; 2005-2010 yılları arasında gözlem sayısı n= 595; T istatistikleri parametre tahminlerinin altında parantez içinde belirtilmiştir.

Larcker ve Richardson Modeli ile ihtiyarı tahakkukların tespitinden sonra içsel kurumsal yönetim mekanizmalarının ihtiyari tahakkuk düzeyini (kâr yönetimini) arttırıp, azaltması ile ilgili kurulan modelin havuzlanmış panel veri analizi sonucunda elde edilen bulgulara göre ;

1- Analiz sonuçları yönetim kurulundaki üyelerin sayısı ile kâr yönetimi arasında da pozitif ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayısı (0.260)'dır ve ilişki anlamlı (p=0.666) değildir. Üye sayısının artmasının kâr yönetimi üzerinde de ve finansal raporlamanın güvenilirliğini üzerine de etkisi yoktur. Çünkü kaliteyi arttıran temel unsurlardan biri de yönetim kurulundaki bağımsız üyelerin sayısıdır. Ülkemizde de 2010 yılına kadar yönetim kurulunda bağımsız üye bulduran şirket sayısı oldukça azdı. İMKB' deki şirketlerin büyük çoğunluğu yaptırımında olmadığı için yönetim kurullarında bağımsız üye buldurmaya özen göstermemişlerdir dolayısıyla yönetim kurulunda ki üye sayısının fazlalığının yönetim kurulunun etkin çalışması üzerinde bir etkisi olmamıştır. Türkiye'de yönetim kurullarının işlevi ve etkinliği, eğer aile üyeleri hala mevcut ise aile üyelerinin profesyonel kimlik kazanmaları ile ve yönetim kuruluna zorunlu olarak bağımsız ve icracı olmayan üyeler alınarak, arttırılmaya çalışılmaktadır. Literatürde ki çalışmalar yönetim kurulunun etkinliğinin, bağımsız ve icracı olmayan üyelerin varlığı ile sağlandığını tespit etmişlerdir. Yönetim kurulunun etkin olması da kâr yönetimi uygulamalarını kontrol altına alacaktır. SPK kurumsal yönetim ilkelerinde yönetim kurulunda bağımsız üye sayısının ikiden veya yönetim kurulu üye sayısının üçte birinden az olmaması tavsiye edilmektedir (Seri: IV, No:56 sayılı Tebliğ'in 4.3.4) 6102 sayılı TTK kanunu m.360/1 ile kukuk sistemine bağımsız yönetim kurulu üyeliği kavramı eklenmiştir. Çalışmamıza göre 2010 yılına kadar örneklem içinde ki sadece 19 (%16) işletme de bağımsız üye mevcuttur. 2012 TTK uygulamalarının başladığı güne kadar İMKB' de ki çok az şirkette bağımsız üye bulunmakta idi. Yürürlüğe giren TTK kanunu ile 2012 yılı itibarı ile bağımsız üye buldurma zorunluluğu getirildi ve beraberinde her şirket en az iki bağımsız üye buldurmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak 2012 sonrasında İMKB' deki şirketlerin kar yönetimi miktarlarının azalması muhtemeldir.

2- Analiz sonuçları yönetim kurulundaki icracı olmayan üyelerin sayısı ile kâr yönetimi arasında da negatif ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayısı (-0.614)'dür. Yönetim kurulundaki icracı olmayan üyelerin oranlarının ortalamasında anlamlı bir fark vardır dolayısıyla ilişki anlamlıdır. ($p=0.061$). Analiz sonuçları ile yönetim kurulundaki icracı olmayan üye sayısının çokluğunun kâr yönetimi düzeyini düşürdüğü ve finansal raporlama kalitesini arttırdığı bulunmuştur. Yayınlanan kurumsal yönetim ilkelerinde de belirtildiği gibi icracı olmayan yönetim kurulu üyelerinin sorumlulukları yönetim kurulunun etkinliği için çok önemlidir. Demirkan ve Plat (2009)'ın da araştırma sonuçlarında belirttikleri gibi, kârı düşük olan işletmelerde icracı olmayan yönetim kurulu üyeleri ihtiyari tahakkuklara daha fazla dikkat ederler; bu da kâr yönetiminin kontrol altına alınmasında önemli bir faktördür. Davidson vd. (2003) de icracı olmayan yöneticilerin çoğunlukta olmasının ihtiyari tahakkukları azalttığını tespit etmişlerdir. Calbury komitesi dokümanları dahil bir çok lokal ve uluslararası kurumsal yönetim rehberlerinde de yönetimin izlenmesinde icracı olmayan üyelerin çok önemli rol oynadığı ifade edilmiştir. İMKB'deki şirketlerin çoğunun yönetim kurulunda icracı olmayan üyeler bulunmaktadır. Bu durumda İMKB'deki şirketlerin yönetim kurulu ve denetim komitesinde icracı olmayan üye çokluğu kuralına uyduklarını ve bu durumun da kâr yönetimi uygulamalarının kontrol altına alınmasında etkili olabileceğini söyleyebiliriz. Sadece 5 şirket hariç şirketlerin % 95'inde yönetim kurulunda icracı olmayan üye sayısı çoğunlukta bulunmaktadır Fakat yukarıda belirttiğimiz gibi çalışmanın yapıldığı yıllarda şirketlerin çoğunluğunda bağımsız üye bulunmamaktaydı. Kâr yönetimi ile mücadelede uluslararası araştırmalar da bağımsız üyelerin varlığına da dikkat çekmişlerdir. Hem icracı olmayan hem de bağımsız üyelerin varlığı kar yönetimi ile mücadele de önemli unsurlardır. İMKB'deki işletmelerde de yönetim kurulundaki bağımsız üyelerin artırılması ile kâr yönetiminin önüne geçilebilir.

3- Analiz sonuçları denetim komitesinde ki icracı olmayan üyelerin sayısı kâr yönetimi arasında da negatif ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayı (0.594). Denetim komitesinde ki icracı olmayan üyelerin oranlarının ortalamasında da anlamlı bir fark vardır. ($p=0.050$). İcracı üyelerin oranı ise kâr yönetimi ile pozitif ilişkilidir. Bu sonuçlar da kurumsal yönetim uygulamalarının yani yönetim kurulu ve denetim komitesindeki icracı olmayan üye sayısı çokluğunun kâr yönetimi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Yayınlanan kurumsal yönetim ilkelerinde de belirtildiği gibi icracı

olmayan yönetim kurulu üyelerinin sorumlulukları yönetim kurulunun etkinliği için çok önemlidir. Calbury komitesi dokümanları dahil bir çok lokal ve uluslararası kurumsal yönetim rehberlerinde de yönetimin izlenmesinde icracı olmayan üyelerin çok önemli rol oynadığı ifade edilmiştir. Davidson vd. (2003); Avustralya listelenen 434 işletme üzerinde yaptıkları çalışmalarında yönetim kurulunda ve denetim komitesinde icracı olmayan yöneticilerin çoğunlukta olmasının ihtiyari tahakkuklar ile ölçülen kâr yönetimi ile çok önemli bir ilişkisi olduğunu yani ihtiyari tahakkukların azalttığını tespit etmişlerdir. Denetim komitesinin etkinliği de üyelerinin icracı olmayan üyelerden oluşmasına bağlıdır. Çalışmamızda da sadece 5 şirket hariç şirketlerin %95'inde denetim komitesinde icracı olmayan üye sayısı çoğunlukta bulunmaktadır. Denetim komitelerinde de ağırlıklı icracı olmayanlar görev almaktadır. SPK X No:22 tebliğ bölüm 6'da denetim komitesi iki kişiden oluşuyorsa tamamınının fazla ise üyelerin çoğunluğunun icracı olmaması gerektiğini ifade edilmektedir. Sonuç olarak İMKB'deki şirketlerin denetim komitesinde icracı olmayan üye çokluğu kuralına uyduklarını ve bu durumun da kâr yönetimi uygulamalarının kontrol altına alınmasında etkili olabileceğini söyleyebiliriz. Ancak yönetim ve denetim komitelerinin tam etkinliği açısından bağımsız üyelerin sayılarının artırılması gereklidir. Çünkü çalışmanın yapıldığı yıllarda şirketlerin denetim komitelerinin çoğunda bağımsız üye bulunmamaktaydı.

4- Analiz sonuçları yönetim kurulundaki bağımsız üyelerin sayısı ile kâr yönetimi arasında da negatif ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayısı (-0.560)'tır. Yönetim kurulundaki bağımsız üyelerin oranlarının ortalamasında anlamlı bir fark yoktur ve dolayısıyla ilişki anlamlı değildir. (p=0.952) Bu sonuçlar da yönetim kurulunda ki bağımsız üye üye sayısı çokluğunun kâr yönetimi üzerinde etkili olmadığını göstermektedir. Çünkü çalışmada kullanılan örneklem içindeki 119 şirketten sadece 19'unda % 15'inde yönetim kurulunda bağımsız üye vardır, diğerlerinde yoktur. SPK kurumsal yönetim ilkelerinde yönetim kurulunda bağımsız üye sayısının ikiden veya yönetim kurulu üye sayısının üçte birinden az olmaması tavsiye edilmektedir (Seri: IV, No:56 sayılı Tebliğ'in 4.3.4) 6102 sayılı TTK kanunu m.360/1 ile kukuk sistemine bağımsız yönetim kurulu üyeliği kavramı eklenmiştir. Yürürlüğe giren TTK kanunu ile 2012 yılı itibarı ile bağımsız üye bulundurma zorunluluğu getirildi ve beraberinde her şirket en az iki bağımsız üye buldurmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak 2012 sonrasında İMKB'deki şirketlerin kâr yönetimi miktarlarının azalması beklenebilir.

5- Analiz sonuçları denetim komitesinde ki bağımsız üyelerin sayısı ile kâr yönetimi arasında da negatif ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayısı (-0.351)'tir. Denetim komitesinde ki bağımsız üyelerin oranlarının ortalamasında anlamlı bir fark yoktur ve dolayısıyla ilişki anlamlı değildir. (p=0.296) İMKB'de ki şirketlerin denetim komitesinde ki bağımsız üye sayısının çokluğunun kâr yönetimi düzeyini düşürmede etkili olmadığı bulunmuştur. Çünkü çalışmada kullanılan örneklem içindeki 119 şirketten sadece 19'unda denetim komitesinde bağımsız üye vardır, diğerlerinde yoktur. Denetim komitesinde bağımsız üye bulundurulmaya başlanmasının kâr yönetimi kontrolünde etkili olabileceği söylenebilir.

6- Analiz sonuçları denetim komitesindeki üyelerin sayısı ile kâr yönetimi arasında da negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayısı (-0.217)'dir ve denetim komitesinde ki üyelerin oranlarının ortalamasında anlamlı bir fark vardır ve dolayısıyla ilişki anlamlıdır. (p=0.004) Denetim komitesi kâr yönetimini azaltıp finansal tabloların güvenilirliğini arttıran bir unsurdur. Denetim komitesinin etkinliğinin etkileyen en önemli iki unsurda komitede bağımsız ve icracı olmayan üyelerin bulunmasıdır. İMKB'deki şirketlerin çoğunda da (örnekleme de ki 12 şirket hariç), %90'nında denetim komitesi vardır. Denetim komitesindeki üyeler 7 şirket hariç icracı olmayan üyelerden oluşmaktadır.% 94 ünde denetim komitesi icracı olmayan üyelerden oluşmaktadır. Fakat çok az işletmenin (örnekleme de ki 17 şirkette) yani % 14'ünde denetim komitesinde bağımsız üye bulunmaktadır. Denetim komitesinde ki üye sayının çokluğunun etkinliğini arttıran üyelerin icracı olmaması ve bağımsız üyelerin varlığıdır. TTK'nun yürürlüğe girmesi ile 2012 yılından itibaren İMKB'deki tüm şirketlerin yönetim kurullarında bağımsız üyelerin yer almaya başlaması ile birlikte yönetim kurulu üyelerinden oluşturulan denetim komitesinde de bağımsız üyeler yer almaya başlamıştır. Çünkü TTK İMKB' de ki şirketlerin SPK mevzuatına atıf yapmıştır. SPK mevzuatı da kurullarda icracı olmayan üye ve bağımsız üyelerin bulundurulmasına atıfta bulunmuştur. Bu da denetim komitelerinin etkinliğini daha da arttıracak bir unsurdur. Literatürün tespitlerine paralel 2012 itibari yönetim kurulu ve denetim komitesinde bağımsız üyelerinde yer alması ile birlikte yönetim kurulu ve denetim komitesinin etkinliği daha da arttırıldığı için 2012 itibarı ve devamında kâr yönetimi düzeyinin daha da düşmesi beklenebilir çünkü icracı olmayan üye bulundurma kuralına 2005 yılı itibarı ile riayet edilmeye başlanmıştır. İcracı olmayan üye sayısı arttıkça kâr yönetimi azalmakta ve finansal raporlamanın güvenilirliği de

artmaktadır. Ayrıca denetim komitelerinde finans uzmanlarına da görev verilmeye başlanırsa bu da kâr yönetiminde azaltma yaratabilecek bir unsurdur. SOX denetim komitesinde finans uzmanının bulundurulmasını zorunlu kılmıştır. Fakat ülkemizde çalışmanın yapıldığı yıllarda İMKB'deki işletmelerin denetim komitelerinde finans uzmanı yok denecek kadar az sayıda olduğu için bir değişken olarak ele alınıp analizde de kullanılmamıştır.

7- Yönetim kurulunun diğer önemli karakteristiği de yönetim kurulu başkanı ve CEO'nun görevlerinin ayrılıp ayrılmamış olmasıdır (Davidson vd. 2003:3). Analiz sonuçları yönetim kurulu başkanı ve CEO'nun görevlerinin ayrılması ile kâr yönetimi arasında da negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayı (-0.939)'dur fakat ilişki çok anlamlı değildir. ($p=0.202$) Ayrıca tersi durumda pozitif ilişki olması gerekmektedir. Analiz sonuçlarına göre CEO ve yönetim kurulu başkanın farklı kişiler olması kâr yönetimini azaltacaktır ama istatistiksel olarak dikkate değer bir değişme olmamaktadır. Yapılan çalışmalarda CEO ve yönetim kurulu başkanın farklı kişiler olmasının kâr yönetimini azalttığını ifade edilmiştir. Çalışmamızda ki şirketlere baktığımızda sadece 7 şirkette CEO ve yönetim kurulu başkanı aynı kişilerdir diğer tüm şirketlerde (% 94'ünde) farklı kişiler görev almaktadır. İMKB şirketlerinin çoğu 2005 yılı itibari ile bu kurala uymuşlardır. İMKB'de ki şirketlerde CEO ve yönetim kurulu başkanı farklı kişiler de olsa CEO'ları denetleyecek mekanizma olan yönetim kurulunda, bağımsız üye bulunmamaktadır.

8- Analiz sonuçları halka açıklık oranı ile kâr yönetimi arasında da negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayısı (-0.172)'dir ve halka açıklık oranlarının ortalamasında anlamlı bir fark yoktur ve dolayısıyla ilişki anlamlı değildir ($p=0.767$) Halka açıklık oranı sahiplik yapısını belirleyen değişkenlerden biridir. Sahiplik yapısı da içsel kurumsal yönetim mekanizmalarından biridir. Literatüre göre halka açıklık kârı artırıcı kâr yönetimi uygulamalarını teşvik eden bir unsurdur. İMKB'de ki şirketlerde de halka açıklık oranları düşüktür. Fakat bu durum bir avantaj değildir. Bu işin ideali çoğunluk hisselerinin halka açık olmasıdır. O zaman şirketler daha iyi yönetiliyor, kötü yönetilirse el değiştiriliyor, yöneticiler istediği gibi davranamıyor ve dolayısıyla kar yönetimi de yapamıyorlar ve daha iyi sermaye piyasaları oluşuyor.

9- Analiz sonuçları kurumsal yönetim komitesinin varlığı ile kâr yönetimi arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayısı (0.307)'dir ve kurumsal yönetim

komitesinin mevcut olmasının kar yönetimi ve finansal raporların doğruluğu üzerinde bir etkisi yoktur. Çünkü 2005-2010 yılları arasında İMKB’de ki şirketlerin sadece 23 tanesinde (%19’unda) kurumsal yönetim komitesi mevcuttur.

10- Analiz sonuçları aktif büyüklüğü ile kâr yönetimi arasında da pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayısı (0.124)’dir ve aktif büyüklüğünde anlamlı bir fark vardır ve dolayısıyla ilişki anlamlıdır. (p=0.000) İşletmelerin aktif büyüklüğü arttıkça kâr yönetiminde azalma olması gerekirken aksine artma olmuştur. Bu da Türkiye’ de ki büyük şirketlerin kurumsal yönetim mekanizmalarını yeterli düzeyde uygulamamalarından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de kurumsal yönetim mekanizmalarının tamamının gerektiği şekilde uygulanması gerektiğini göstermektedir. Ancak 2012 yılına kadar yasal açıdan tam bir zorunluluk olmadığından ilgili kurumsal yönetim mekanizmalarını uygulamayan uygulamayan işletmeler kurumsal uyum raporlarında uygulamama nedenlerini açıkladıklarında sorumlularını yerine getirmiş kabul ediliyorlardı. Ancak 2012 yılında kurumsal yönetim mekanizmalarının uygulanması ile ilgili zorlayıcı etkiye sahip yeni TTK’nun da yer alan yaptırımlardan dolayı tüm işletmeler sorumluluklarını tam olarak yerine getirmeye başlamışlardır.

11- Analiz sonuçları beş büyük denetim şirketi ile denetlenme ile kâr yönetimi arasında da negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir ve katsayısı (-0.170)’dir ve Beş büyük denetim şirketi ile denetlenmede anlamlı bir fark yoktur ve dolayısıyla ilişki anlamlı değildir. (p=0.428) Araştırma sonucuna göre şirketlerin % 31’i beş büyük denetim şirketi tarafından denetleniyor iken % 69’u diğer denetim şirketleri tarafından denetlenmektedir. Sonuç olarak beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenen işletmelerde kâr yönetimi azalmasına rağmen istatistiksel olarak dikkate değer bir değişme olmamaktadır. Kamu gözetimi denetleme kurulunun oluşturulmasının bu durum üzerinde olumlu etki yapacağı ifade edilebilir.

4.2.2. İçsel Kurumsal Yönetim Mekanizmaları ve Kâr Yönetimi İlişkisi ile İlgili Hipotez Sonuçları

Aşağıda da içsel kurumsal yönetim mekanizması değişkenleri ile kâr yönetimi katsayıları arasındaki ilişkinin hipotez testi sonuçları raporlanmıştır.

H₁ hipotez testinin sonucuna göre yönetim kurulundaki üyelerin sayısının çokluğu ile kâr yönetimi katsayısı pozitif ilişkilidir ve ilişki anlamlı değildir ve de pozitif katsayı

0.260 ($t=0.431$). Model, kâr yönetimindeki değişkenliğin küçük bir kısmını açıklamaktadır. Bu sonuçlara göre araştırmada ki şirketlerin yönetim kurulundaki üye sayısının yüksekliğinin ihtiyari tahakkuklar üzerinde etkisi yoktur kâr yönetimini azaltmamaktadır dolayısıyla finansal raporların kalitesini de yükseltmemektedir.

H₂ hipotez testinin sonucuna göre yönetim kurulundaki bağımsız üyelerin oranı ile kâr yönetimi katsayısı negatif ilişkilidir ve ilişki anlamlı değildir ve negatif katsayı 0.560'dır ($t=-0.600$). Model kâr yönetimindeki değişkenliğin küçük bir kısmını açıklamaktadır. Araştırmada ki şirketlerin yönetim kurulundaki bağımsız üyelerin çokluğu kâr yönetimini azaltmaktadır ama istatistiksel olarak dikkate değer bir değişme göstermemektedir. Literatüre göre, yönetim kurulundaki bağımsız üye sayısının yüksekliği finansal raporların kalitesini yükseltir çünkü bağımsız üyeler, yöneticileri daha etkin izleyeceklerdir (Beasley 1996; Dechow, Sloan, Sweeney 1996; Peasnell 2005; Saleh, Iskandar, Rahmat 2007). Ancak Türkiye'de sonuç önceki çalışmalardan farklıdır, çünkü çalışmada kullanılan örneklem içindeki 119 şirketten sadece 19'unda yönetim kurulunda ve denetim komitesinde bağımsız üye vardır, diğerlerinde yoktur. Dolayısıyla istatistiksel olarak yönetim kurulundaki bağımsız üye sayısı kar yönetiminde etkili olamaz.

H₃ hipotez testinin sonucu yönetim kurulundaki icracı olmayan üyelerin oranı ile kâr yönetimi katsayısı negatif ilişkilidir ve ilişki anlamlıdır ve de negatif katsayı 0.614'tür ($t= -1.871$). Model kâr yönetimindeki değişkenliğin küçük bir kısmını açıklamaktadır. Araştırmada ki şirketlerin yönetim kurulundaki icracı olmayan üyelerin çokluğu kâr yönetimini azaltmaktadır dolayısıyla yönetim kurulundaki icracı olmayan üye sayısının yüksekliği finansal raporların kalitesini yükseltir çünkü icracı olmayan üyeler yöneticileri daha etkin izleyeceklerdir.

H₄ hipotez testinin sonucuna göre CEO'nun iki görevinin olmaması kâr yönetimi katsayısı ile negatif ilişkili ve anlamlı değildir ve de negatif katsayı 0.939'dur ($t= -1.275$). Model 2005 yılı için kâr yönetimindeki değişkenliğin küçük bir kısmını açıklamaktadır. Araştırmada ki şirketlerde CEO'nun iki görevinin olmaması kâr yönetimini azaltmaktadır ama istatistiksel olarak dikkate değer bir değişme göstermemektedir. Bu sonuçlar, CEO'nun iki görevinin olmamasının kâr yönetimi üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermiştir.

H₅ hipotez testinin sonucu denetim komitesi üyelerinin oranı ile kâr yönetimi katsayısı negatif ilişkilidir ve ilişki anlamlıdır ve de negatif katsayı 0.207'dir ($t= -2.849$).

Model kâr yönetimindeki değişkenliğin küçük bir kısmını açıklamaktadır. Araştırmada ki şirketlerin denetim komitesindeki üye sayısının yüksekliği kâr yönetimini azaltmaktadır dolayısıyla denetim komitesindeki üye sayısının yüksekliği finansal raporların kalitesini yükseltir. Çünkü denetim komitesi üyeleri denetçileri ve yöneticileri daha etkin izleyeceklerdir.

H₆ hipotez testinin sonucu denetim komitesi bağımsız üyelerinin oranı ile kâr yönetimi katsayısı negatif ilişkilidir ve ilişki anlamlı değildir. Negatif katsayı -0.351'dir (t= -1.046). Araştırmada ki şirketlerin denetim komitesinde ki bağımsız üyelerin çokluğu kâr yönetimini azaltmaktadır ama istatistiksel olarak dikkate değer bir değişme göstermemektedir. Literatüre göre denetim komitesindeki bağımsız üye sayısının yüksekliği finansal raporların kalitesini yükseltir. Çünkü denetim komitesinde ki bağımsız üyeler denetçileri ve yöneticileri daha etkin izleyeceklerdir. Ancak Türkiye'de sonuç dışarıdaki çalışmalardan farklı çıkmıştır istatistiksel olarak dikkate değer bir azalma meydana detirmemektedir. Çünkü çalışmada kullanılan örneklem içindeki 119 şirketten sadece 19'unda yönetim kurulunda ve denetim komitesinde bağımsız üye vardır, diğerlerinde yoktur. Dolayısıyla istatistiksel olarak yönetim kurulundaki bağımsız üye sayısı kâr yönetiminde etkili olamaz.

H₇ hipotez testinin sonucu denetim komitesinde icracı olmayan üyelerin oranı ile kâr yönetimi katsayısı negatif ilişkilidir ve ilişki anlamlıdır ve de negatif katsayı 0.594'tür (t= 1.961). Model, kâr yönetimindeki değişkenliğin küçük bir kısmını açıklamaktadır. Araştırmada ki şirketlerin denetim komitesinde icracı olmayan üyelerin çokluğu kâr yönetimini azaltmaktadır dolayısıyla yönetim kurulundaki icracı olmayan üye sayısının yüksekliği finansal raporların kalitesini yükseltir çünkü icracı olmayan üyeler yöneticileri daha etkin izleyeceklerdir Bu sonuçlarda önceki çalışmalarla tutarlıdır ve desteklemektedir.

H₈ hipotez testinin sonucu halka açıklık oranı ile kâr yönetimi arasındaki ilişki incelendiğinde, aralarında negatif ilişki vardır ve ilişki anlamlı değildir. Negatif katsayı 0.172'dir (t= -0.295). Sonuç olarak, halka açıklık oranının kar yönetimi üzerinde bir etkisi yoktur. Çünkü araştırmada ki şirketlerin halka açıklık oranı çok düşüktür.

Kontrol değişkenleri olan işletme büyüklüğü (aktif büyüklüğü) ile ilk beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenip ve denetlenmemeleri ile de kâr yönetimi arasındaki ilişki incelenmiştir. İşletme büyüklüğü ile kâr yönetimi arasındaki ilişki incelendiğinde aralarında pozitif ilişki vardır. Aktifi büyük olan işletmelerde daha fazla kâr yönetimi

uygulamaları yapılmaktadır. İlk beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenme ile kar yönetimi arasında negatif ilişki olması gerekmektedir. İlk beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenme ile kâr yönetimi katsayısı negatif ilişkilidir ve ilişki anlamlı değildir. Negatif katsayı 0.170'dir ($t = -0.792$). Sonuç olarak, ilk beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenmenin kâr yönetimi üzerinde bir etkisi yoktur.

SONUÇ, ÖZET DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Çalışmada analiz sonuçları ile iki önemli konunun araştırıldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Birinci olarak, Türkiye’de kâr yönetimini (ihtiyari tahakkukları) ölçmede hangi modelin kullanılması gerektiği araştırılmış ve tespit edilen Larcer, Richardson modeli ile şirketlerin kâr yönetimi ölçümleri yapılmıştır, ikinci olarak da, kâr yönetimi yapmaya yönelik olarak kullanılan ihtiyari tahakkuk tutarı ile içsel kurumsal yönetim uygulamaları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Yani çalışmada içsel kurumsal yönetim mekanizmaları uygulamalarının ihtiyari tahakkuk düzeyini etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Spesifik anlamda ifade edecek olursak, içsel kurumsal yönetim mekanizmaları olan yönetim kurulu üye sayısı çokluğunun, yönetim kurulundaki icracı olmayan üye sayısının çokluğunun, yönetim kurulundaki bağımsız üye sayısı çokluğu ile denetim komitesindeki icracı olmayan ve bağımsız üye çokluğunun, CEO’ nun iki görevinin olup olmamasının, halka açıklık oranının ve kontrol değişkeni olarak kullanılan işletme büyüklüğü ile beş büyük denetim şirketi tarafından denetlenmenin ihtiyari tahakkuklar düzeyleri üzerindeki etkileri incelenmiştir.

İlk analiz sonuçları ihtiyari tahakkukları ölçmek için geliştirilen modeller arasında Larcker ve Richardson Modelinin değişkenler arasında ki ilişkiyi en iyi açıklayan model olduğunu göstermiştir. Çünkü havuzlanmış panel veri analizi ile açıklayıcı gücü en yüksek model % 77 R-kare değeri ile Larcker Richardson modeli olmuştur. Modelde yer alan bağımsız değişkenler % 77 oranında toplam tahakkukları açıklamaktadır. Larcker ve Richardson Modeli ve diğer modeller çerçevesinde elde edilen bulgular büyük ölçüde literatür bilgilerini destekler niteliktedir. Tüm modellerdeki değişkenlerin katsayıları önceki çalışmalarla uyumludur. Tüm modellerde satışlardaki değişimin ve satışlardaki değişim ile ticari alacaklardaki değişim arasındaki farkın katsayıları pozitif ve anlamlıdır. Larcer, Richardson modelinde ki satışlardaki değişim ile ticari alacaklardaki değişim arasındaki farkın katsayısı da pozitif ve anlamlıdır (p=0,001). Larcer, Richardson dışındaki üç modelde maddi duran varlıkların katsayısı negatiftir ve anlamsızdır. Ancak Larcer Richardson modelinde maddi duran varlıkların katsayısı pozitif ve anlamlıdır (p=0.002). Bu durumda 3 modele göre yapılan hesaplamada örneklemden işletmelerin toplam tahakkuk düzeyleri satışlardaki değişimden etkilenmekte, maddi duran varlıklardaki değişiklikten etkilenmemektedir. Fakat Larcer, Richardson modelinde toplam tahakkuk düzeyleri hem satışlardaki değişimden etkilenmekte hem de maddi duran

varlıklardaki değişiklikten etkilenmedir. Larcer, Richardson Modelinde ki diğer bir değişken faaliyet nakit girişleridir. Faaliyet nakit girişlerinin katsayısı negatif ve anlamlıdır ($p=0.000$) . Piyasa Değeri/ Defter değeri değişkenin katsayısı beklendiği gibi pozitifdir ve yeteri kadar anlamlı değildir. Dolayısıyla Larcer, Richardson modelinde toplam tahakkuk düzeyleri faaliyet nakit girişlerinde ki değişimden etkilenirken PD/DD değişiminden çok az etkilenmektedir.

Öncelikle havuzlanmış panel veri analizi ile ihtiyari tahakkukları ölçen modeller içinde değişkenler arasında ki ilişkiyi açıklayan en iyi modelin Larcker ve Richardson Modeli olduğunun testi yapıldıktan sonra Larcker ve Richardson Modeli ile ihtiyari tahakkukların ölçümü yapılmıştır. Tahakkuk modelleri ile ihtiyari tahakkukların hem miktarları hem de ihtiyari tahakkuk düzeylerinin pozitif mi yoksa negatif yönlü mü oldukları tespit edilir. Pozitif yönde olan ihtiyari tahakkuklar gelir arttırıcı kâr yönetimini ifade ederken, negatif yönde olan ihtiyari tahakkuklarda gelir azaltıcı kâr yönetimini ifade eder (Sun ve Rath 2010:15; Peasnell ve Pope, Young 2005:1311). Analiz sonuçları örneklemdaki İMKB şirketlerinin çok az farkla daha çok gelir azaltıcı (%51) ihtiyari tahakkukları kullandığını göstermektedir.

Larcker ve Richardson Modeli ile ihtiyari tahakkukların tespitinden sonra da; İkinci analiz sonuçlarından yani içsel kurumsal yönetim mekanizmalarının ihtiyari tahakkuk düzeyini (kâr yönetimini) arttırıp, azaltması ile ilgili kurulan modelden elde edilen bulgulara göre ;

1- Analiz sonuçlarına göre denetim komitesi üye sayısının çokluğunun, kâr yönetimi düzeyini düşürdüğü ve finansal raporlama kalitesini ve güvenilirliğini arttırdığı bulunmuştur. Denetim komitesinde ki üye sayısının çokluğunun etkinliğini arttıran üyelerin icracı olmaması ve bağımsız üyelerin varlığıdır. TTK'nun yürürlüğe girmesi ile 2012 yılından itibaren İMKB'deki tüm şirketlerin yönetim kurullarında bağımsız üyelerin yer almaya başlaması ile birlikte yönetim kurulu üyelerinden oluşturulan denetim komitesinde de bağımsız üyeler yer almaya başlamıştır. Bu da denetim komitelerinin etkinliğini daha da arttıracak bir unsurdur. 2012 sonrasında denetim komitesindeki bağımsız üye sayılarının artması ile kâr yönetimi düzeyinin daha da düşmesi beklenebilir. Ayrıca denetim komitelerinde finans uzmanlarına da görev verilmeye başlanırsa bu da kâr yönetiminde azaltma yaratabilecek bir unsurdur. Çünkü SOX denetim komitesinde finans uzmanının bulundurulmasını zorunlu kılmıştır.

2- Yönetim kurulu üye sayısının çokluğunun kâr yönetimi ya da finansal raporlamanın kalitesi üzerinde etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Çünkü kaliteyi arttıran temel unsurlardan biri de yönetim kurulundaki bağımsız üyelerin sayısıdır. Ülkemizde de 2010 yılına kadar yönetim kurulunda bağımsız üye bulunduran şirket sayısı oldukça azdı. İMKB'deki şirketlerin büyük çoğunluğu yaptırımında olmadığı için yönetim kurullarında bağımsız üye bulundurmaya özen göstermemişlerdi. Türkiye'de yönetim kurullarının işlevi ve etkinliği, eğer aile üyeleri hala mevcut ise aile üyelerinin profesyonel kimlik kazanmaları ile ve yönetim kuruluna zorunlu olarak bağımsız ve icracı olmayan üyeler alınarak, arttırılmaya çalışılmalıdır.

3-Yönetim kurulundaki icracı olmayan üye sayısının çokluğu kâr yönetimi düzeyini düşürdüğü ve finansal raporlama kalitesini arttırdığı bulunmuştur. İcracı olmayan ve bağımsız üyelerin çokluğu yönetim kurulunun etkinliğinin arttırılmasında etkilidir bu da kâr yönetimi uygulamalarını kontrol altına alabilecek bir unsur olabilir. Hem icracı olmayan hem de bağımsız üyelerin varlığı kar yönetimi ile mücadele de önemli unsurlardır. İMKB'deki işletmelerde de icracı olmayan üyelerin yanında yönetim kurulundaki bağımsız üyelerin arttırılması ile daha kontrollü kâr yönetiminin önüne geçilebilir.

4- İMKB'de ki şirketlerin yönetim kurulundaki bağımsız üye sayısının çokluğunun kâr yönetimi düzeyini düşürmede etkili olamadığı bulunmuştur. Çalışmanın yapıldığı dönemde örnekleme içindeki İMKB işletmelerinin sadece 19 (%16) tanesinde bağımsız üye mevcuttur. Bağımsız üyelerin çokluğu yönetim kurulunun etkinliğinin en önemli unsurlardan biridir. 6102 sayılı TTK kanunu m.360/1 ile kukuk sistemine bağımsız yönetim kurulu üyeliği kavramı eklenmiştir. Yürürlüğe giren TTK kanunu ile 2012 yılı itibarı ile bağımsız üye bulundurma zorunluluğu gelmiştir ve beraberinde her şirket en az iki bağımsız üye bulundurmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak 2012 sonrasında İMKB'deki şirketlerin kâr yönetimi miktarlarının azalması beklenebilir.

5- İMKB'de ki şirketlerin denetim komitesinde ki bağımsız üye sayısının çokluğunun kâr yönetimi düzeyini düşürmede etkili olamadığı bulunmuştur. Denetim komitesinde bağımsız üye bulundurulmaya başlanmasının kâr yönetimi kontrolünde etkili olabileceği söylenebilir.

6- Denetim komitesinde icracı olmayan üyelerin çokluğunun da kâr yönetimi üzerinde etkili olduğu ve kâr yönetimi düzeyini düşürdüğü ve finansal raporlama kalitesini

ve güvenilirliğini arttırdığı bulunmuştur. Yayınlanan kurumsal yönetim ilkelerinde de belirtildiği gibi icracı olmayan yönetim kurulu üyelerinin sorumlulukları yönetim kurulunun etkinliği için çok önemlidir. Denetim komitesinin etkinliği üyelerinin icracı olmayan üyelere oluşmasına bağlıdır. Sonuç olarak İMKB'deki şirketlerin denetim komitesinde icracı olmayan üye çokluğu kuralına uyduklarını ve bu durumun da kâr yönetimi uygulamalarının kontrol altına alınmasında etkili olabileceğini söyleyebiliriz. Ancak yönetim ve denetim komitelerinin tam etkinliği açısından bağımsız üyelerin sayılarının artırılması gereklidir. Çünkü çalışmanın yapıldığı yıllarda şirketlerin denetim komitelerinin çoğunda bağımsız üye bulunmamaktaydı.

7- Analiz sonuçlarına göre CEO ve yönetim kurulu başkanın farklı kişiler olmasının kâr yönetimini azaltmadığını tespit ettik. Oysa çalışmamızdaki şirketlere baktığımızda sadece 7 şirkette (%6'sında) CEO ve yönetim kurulu başkanı aynı kişilerdir. İMKB'deki şirketlerde CEO ve yönetim kurulu başkanı farklı kişiler de olsa CEO'ları denetleyecek mekanizma olan yönetim kurulunda, bağımsız üye bulunmamaktadır.

8- İçsel kurumsal yönetim mekanizmalarından biri olan sahiplik yapısı ve sahiplik yapısını belirleyen halka açıklık oranının kâr yönetimi üzerinde bir etkisi tespit edilememiştir. Halka açıklık oranının artması kâr yönetimini azaltmamıştır. İMKB'de ki şirketlere baktığımızda halka açıklık oranları oldukça düşüktür. Fakat bu durum bir avantaj değildir. İdeal olan çoğunluk hisselerinin halka açık olmasıdır. O zaman şirketler daha iyi yönetiliyor, kötü yönetilirse el değiştiriliyor, yöneticiler istediği gibi davranmıyor ve dolayısıyla kâr yönetimi de yapamıyorlar ve daha iyi sermaye piyasaları oluşuyor. İMKB'de ki şirketlerin halka açıklık oranlarının artması ile kar yönetimi uygulamaları da kontrol altına alınabilir.

9- Analiz sonuçlarına göre aktif büyüklüğü arttıkça işletmelerin kâr yönetimi uygulamalarının arttığı tespit edilmiştir. İşletmelerin aktif büyüklüğü arttıkça kâr yönetiminde azalma olması gerekirken aksine artma olmuştur. Bu da Türkiye' de ki büyük şirketlerin de kurumsal yönetim mekanizmalarını yeterli düzeyde uygulamamalarından kaynaklanmaktadır.

10- Beş büyük denetim şirketi ile denetlenen şirketlerde kâr yönetimi azalmamıştır. Analiz sonucuna göre şirketlerin % 31'i beş büyük denetim şirketi tarafından denetleniyor iken % 69'u diğer denetim şirketleri tarafından denetlenmektedir. Kamu gözetimi

denetleme kurulunun oluşturulmasının bu durum üzerinde olumlu etki yapacağı ifade edilebilir.

Yukarıda araştırma sonucunda içsel kurumsal yönetim mekanizması değişkenlerinin kâr yönetimi üzerinde ki etkisini açıklarken bazı değişkenlerin etkili bazılarının zayıf etkili bazılarının da etkisiz olduğunu ifade ettik. Bu sonuçlara göre içsel kurumsal yönetim mekanizmalarının tümünün yeterli ve etkin şekilde kullanılmadığı sonucuna ulaştığımızı da ifade edebiliriz. Çünkü çalışmanın yapıldığı 2005-2010 yılları arasında şirketlerin içsel kurumsal mekanizmaların hepsini kullanma zorunlulukları ve yasal yaptırımları yoktu. Dolayısıyla ilgili kurumsal yönetim mekanizmalarını uygulamayan işletmeler kurumsal uyum raporlarında uygulamama nedenlerini açıkladıklarında sorumluluklarını yerine getirmiş kabul ediliyorlardı. Bu yüzden analiz sonuçları kısmında ifade ettiğimiz gibi bazı mekanizmalar çoğu şirket tarafından eksik kullanılmakta ya da hiç kullanılmamaktaydı. Ancak 2012 yılında kurumsal yönetim mekanizmalarının uygulanması ile ilgili zorlayıcı etkiye sahip yeni TTK'nun da yer alan yaptırımlardan dolayı tüm işletmeler kurumsal yönetim mekanizmalarının uygulanması ile ilgili sorumluluklarını tam olarak yerine getirmeye başlamışlardır.

Araştırmamızın sonucuna göre eğer tüm içsel kurumsal yönetim mekanizmaları gerektiği şekilde ve yeterlilikte uygulanır ve birlikte işlerlikleri sağlanırsa sermaye piyasalarında yer alan tüm şirketlerin finansal raporlarına, finansal etkinliklerine ve verimliliklerine olan güven artacaktır. Böylece ulusal ve uluslararası arenadaki yerli ve yabancı, bireysel ve kurumsal yatırımcılar ile tüm paydaşların sermaye piyasalarına duyduğu güven daha da sağlamlaşacak ve Türkiye tercih edilen piyasa konumuna geçecektir ve küresel rekabet gücünü arttıracaktır.

İçsel kurumsal yönetim mekanizmalarına dayalı kurumsal yönetim, sorumlulukları arttırılmış yönetim demektir. Sorumlulukları arttırılmış yönetimde şirket yönetimine olan güvenilirliğin temel unsurudur. Günümüzde kurumsal yönetim ilkelerine dayalı kurumsal yönetim anlayışını benimseyen işletmelerde oluşturulan muhasebe sisteminin ürettiği doğru ve güvenilir finansal bilgiler ve finansal raporlar ülkelerin yatırım dinamiklerinin temelini oluşturmaktadır.

Yasallaşarak yürürlüğe giren yeni Türk Ticaret Kanunu da işletmelerin ortaklık yapılarının düzenlenmesi ve işletmelerde kurumsal yönetim uygulamalarının daha sıkı bir

şekilde ele alınması gibi uygulamaları içerdği için, kar yönetimi uygulamalarında azalma beklenebilir.

Bundan sonraki çalışmalarda TTK'na göre uygulama öncesi ve uygulama sonrası kurumsal yönetim uygulamalarının kar yönetimi uygulamaları üzerindeki etkileri karşılaştırılabilir. Yine 2008 yılında ABD'deki taşınmaz mal piyasasının ani değer kaybetmesi ile başlayan ve dünyanın birçok ülkelerini olumsuz yönde etkileyen 2008 krizi öncesi ve sonrası kurumsal yönetim uygulamalarının kar yönetimi uygulamaları üzerindeki etkiler araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aaker Harald; Froystein Gjesdal. “Do Models of Discretionary Accruals Detect Actual Earnings Management via Inventory? A Comparison of General and Specific Models” 2010:7, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1402663 (12.10.2011)
- AICPA, Statements on Auditing Standards (SAS) No.57, Paragraphe 02, <http://www.aicpa.org/research/standards/auditattest/pages/sas.aspx#SAS43> (15.02.2011)
- Akbulak, Yavuz. “Ülkemizdeki Kurumsal Yönetim Düzenlemeleri“, Haziran 2006 <http://www.legalisplatform.net/Makale/%C3%9CÜlkemizdeki%20Kurumsal%20Yönetim%20Düzenlemeleri.pdf> (05.04.2010)
- Aktan, Coşkun Can, Deniz Börü. “Önemli Bir Tanımlama Ögesi: Paydaşlar (stakeholders)”, (Çevrimiçi) <http://www.canaktan.org/yonetim/kurumsal-sosyalsorum/kurumsal-sosyal/paydaslar.htm>, (24.12.2010).
- Aktan, Coşkun Can. “Kurumsal Şirket Yönetimi” <http://www.sobiaacademy.net/sobem/e-yonetim/kurumsal-yonetim/aktan-kurumsal.pdf> (24.12.2010).
- Aktan, Coşkun Can. “Organizasyonlarda Yanlış Uygulamalara Karşı Bir Sivil Erdem, Ahlaki Tepki ve Vijdani Red Davranışı : Whistleblowing, Mercek Dergisi,2006 1-16 <http://www.canaktan.org/yonetim/whistleblowing/aktan-whistle.pdf> (24.12.2010).
- Aksu, Mine ; Arman Kösedadağ. “İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Şirketlerinin Şeffaflık ve Kamuyu Bilgilendirme Bakımından Derecelendirilmesi”, I. Uluslararası Muhasebe Denetimi Sempozyumu ve VII. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 217-241, 2005.
- Al-Abbas, Mohammed A. “Corporate Governance and Earnings Management:An Empirical Study of the Saudi Market”, The Journal of American Academy of Business, Cambridge, Volume:15,No:1,2009,301-310.
- Alchian, A. Armen ; Harold Demsetz. “Production, Information Costs, And Economic Organization”, American Economic Review, Volume 62, Issue 4,1972, 777-795.
- Alexander, David. “The Impact Of Three Board Characteristics, Moderated By Ceo Attributes, On Earnings Management”, Doctor Of Business Administration, 2010, H. Wayne Huizenga School of Business and Entrepreneurship Nova Southeastern, UMI Dissertation Services.University.
- Albornoz, Bil D.; Jose C. Alcarria. “Analysis and diagnosis of income smoothing in Spain” European Accounting Review, Volume 12, Issue 3, 2003, 443-464.
- Ararat, Melsa “Kurumsal Şirket Yönetimi Alanında Genel Durum ve Yaşanılan Sorunlar”, Kurumsal Şirket Yönetimi-Corporate Governance Konulu Konferans, 14-18 Nisan 2003, TCMB İdare Binası Konferans Salonu, 81-94, Ankara 2003. <http://cgft.sabanciuniv.edu/sites/cgft.sabanciuniv.edu/files/MBsemineri.pdf>(26.01.2011)
- Ararat, Melsa; Ayşe Tansel Çetin. “İmkb’de İşlem Gören Bankaların Kamuya Açıklama Yoğunlukları Ve Yönetim Özellikleri”, Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu, İstanbul2008http://cgft.sabanciuniv.edu/tr/Haberler/documents/BANKALARA_RAPOR.pdf (26.01.2011)

- Ararat, Melsa; Burçin Yurtoğlu. “Report On The Voting Behavior Of International Institutional Investors”, Sabanci University Corporate Governance Forum of Turkey,2009 <http://cgft.sabanciuniv.edu/eng/>(26.01.2011)
- Ararat, Melsa. “Kurumsal Yönetim ve Şeffaflık”, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/06Sempozyum/2oturum/MelsaArarat.pdf> (26.01.2011)
- Argüden, Yılmaz; Pınar Ilgaz, Burak Erşahin. Arge Kurumsal Yönetim Modeli, Aklim Kağıt San ve Tic. A.Ş., İstanbul 2007.
- Argüden, Yılmaz. “ Arge Kurumsal Yönetim Modeli”, Logisticus Dergisi, 9 Mart 2010, <http://www.logisticusdergisi.com/haberdetay/200-ARGE-KURUMSAL-YoNETIsIMMODELI.html+ARGE+Kurumsal+Y%C3%B6neti%C5%9Fim+Modeli&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&source=www.google.com.tr> (06.02.2011)
- Arı, Mustafa. “Kurumsal Yönetim ve Finansal Raporlamanın Güvenirliliği”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt :3, Sayı:2, 2008,43-68.
- Atik, Asuman. “Detecting Income Smoothing Behaviour of Turkish Listed Companies Through Empirical Tests Using Accounting Changes” Critical Perspectives on Accounting, Volume:20,2009, 591-613.
- Ayarlıoğlu Mehmet, Kar Yönetimi (Earning Management) Uygulaması ve İMKB'de Test Edilmesi,(Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2007,Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Baraz, Barış. “Yönetim Kurullarının Kurumsal Yönetim Açısından Kritik Önemi: Eskişehir’de Bir Araştırma, 3. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi 25-26 Kasım 2004, Osman Gazi Üniversitesi Yayın No:108, 2004, 763-771.
- Bartov, Eli; Ferdinand A. Gul; Judy S. L. Tsui. “Discretionaryaccruals Models and Audit Qualifications”, Journal of Accounting and Economics, Volume:30, No:3, 2001, 421-452.
- Bartov, Eli; Dan Givoly; Carla Hayn. “Discretionaryaccruals Models and Audit Qualifications”, Journal of Accounting and Economics, Volume:33, 2002, 173-204.
- Barriga Ramiro D., Earnings Management and the Board’s Audit Committee: The Pre and Post Sarbanes-Oxley Experience, (Unpublished PhD Thesis), TUI University Cypress, 2009, California.
- Bayraktaroğlu, Ali. “Mülkiyet Yapısı Ve Finansal Performans: İmkb Örneği” , Ekonomi Bilimleri Dergisi,Cilt 2, Sayı 2, 2010, 11-20.
- Bayramoğlu, Sonay. Yönetim Zihniyeti: Türkiyede Siyasal İktidarın Dönüşümü, İletim Yayınevi,İstanbul 2005.
- Beasley, Mark S. “An Empirical Analysis Of The Relation Between The Board Of Director Composition And Financial Statement Fraud”, The Accounting Review, Volume:71, 1996, 443–465.
- Beatty, P. Randolph; Edward J. Zajac. “Managerial Incentives, Monitoring, and Risk Bearing: A Study of Executive Compensation, Ownership, and Board Structure in Initial Public Offerings,” Administrative Science Quarterly, Volume:39, No: 2, June 1994, 330-333.
- Bebchuk, L.N.; O.B. Gilli, “Misreporting Corporate Performance” Social Science Research Network Working Paper Series, November 2002.

- Beidleman, Carl, R. "Income Smoothing: The Role of Management", *The Accounting Review*, Volume:48, No:4, October 1973,653-667.
- Beneish, M. D. "Detecting GAAP Violation: Implications For Assessing Earnings Management Among Firms With Extreme Financial Performance", *Journal of Accounting and Public Policy* ,Volume:16, 1997,271 – 309.
- Bergstresser, Daniel; Philippon, Thomas. "CEO Incentives and Earnings Management", HBS Finance Working Paper No. 640585, December 2004, s.2, <http://ssrn.com/abstract=640585> (21.05.2011).
- Berle, Adolf; Gardiner Means, *The Modern Corporation and Private Property*. New York: Macmillan 1932.
- Bozkurt , Nejat. *Muhasebe Denetimi*, Alfa Basım Dağıtım Yayınları, İşletme-İktisat, Muhasebe, Borsa Yayınları Dizisi, 1. basım, İstanbul 1998.
- Brigham,F. Eugene; Phillip R. Davis, *Intermediate Financial Management*, Tenth Edition,CengageLearningIncPress,2010http://books.google.com.tr/books?id=X0CAImZd34C&printsec=frontcover&dq=Intermediate+Financial+Management&source=bl&ots=1AZKXps782&sig=aPMqy2uYZs5IjcWLjwyB9cRqBI&hl=tr&ei=_4O4TOqrIMX_4AaEjNTkDQ&sa=X&oi=book_result&ct=resultresnum=4&ved=0CDMQ6AEwAw#v=onepage&q&f=false.(14.04.2012)
- Bukics, Rose Marie L. "Improper Revenue Recognition-A Problem For The Profession", *Pennsylvania CPA Journal*, Volume:70, Issue:4, Winter 2000,1-22.
- Business Roundtable, *An Association Of Chief Executive Officers Committed To Improving Public Policy "Principles of Corporate Governance"* 2002, 1-40.
- Butler, Marty ; Andrew J.Leone; Michael Willenborg. " An Empirical Analysis of Auditor Reporting and Its Association with Abnormal Accruals" *Journal of Accounting and Economics*,Volume:37, 2004, 139–165.
- Çabuk, Adem. *Mali Tablolar Analizi*, Nobel Yayınları, Ankara 2007.
- Callao, Susana; Jose Ignacio Jarne. "Have IFRS Affected Earnings Management in The European Union?", *Accounting in Europe*, Volume:7,No:2, 2010, 159-189.
- Cantürk, Kayahan. "Finansal Türevler: Efsaneleri ve Algılanma Hataları", *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*,Cilt:16 Sayı:1,2009, 23-37
- Ceffins,Brain; Steven Bank. "Is Berle and Means Really a Myth", *Business History Review*, Volume 83, No:3,2009, 443-474.
- Chan,Konan; Narasimhan Jegadeesh; Theodore Sougiannis, " The Accrual Effect on Future Earnings", *Review of Quantitative Finance and Accounting*, Volume:22, 2004, 97- 121.
- Chang, Jui Chin "Earnings Informativeness, Earnings Management And Corporate Governance Under The Sarbanes-Oxley Act Of 2002, (Unpublished PhD Thesis), Morgan State University ,2008,Baltimore.
- Christie, Andrew A.; Zimmerman Jerold L. " Efficient And Opportunistic Choices Of Accounting Procedures", *Accounting Review*, Volume 69, Issue 4,1994, 539–566.

- Claessens, Stijn; Simeon Djankov; Larry H. P. Lang. "The Separation of Ownership and Control in East Asian Corporations" *Journal of Financial Economics* Volume:58, No:12,2000, 81-112.
- Coase R.H. "The Nature of the Firm", *Economica*, New Series, Volume:4, No:16, 1932: 386-405.
- Cohen, Jeffrey R., Krishnamoorthy Ganesh; Arnie Wright . "The Corporate Governance Mosaic and Financial Reporting Quality", *Journal of Accounting Literature*, Volume 23, 2004, 87-152.
- Coombes, Paul; Simon Chiu-Yin Wong. "Chairman Or CEO- One Job Or Two?" *The Mc Kinsey Quarterly*, No.2, 2004, S.44, <http://www.ssrn.com> (21.03.2011)
- Copeland, Ronald M. "Income Smoothing", *Journal of Accounting Research*, Sayı:6; *Empirical Research in Accounting, Selected Studies 6 (Supplement)*,1968, 101-116.
- Corporate Governance Principles 2004 [1999]-OECD: OECD Principles of Corporate Governance Introduction", http://www.valuebasedmanagement.net/articles_oecd_corporate_governance_principles_2004.html (07 Mart 2010)
- Cox, R.; Weirich, T. "The Stock Market Reaction To Fraudulent Financial Reporting", *Managerial Auditing Journal*, Volume : 17, No: 7 ,2002: 374-382.
- Çetin, Ayten; Ayça Akarçay Öğüz. "Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıkların İncelenmesi", *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*; Cilt:29 Sayı:2, 407-430.
- Çolpan, A. M. *Kapitalizmin Evrimi ve Kurumsal Yönetim Teorileri, Kurumsal Şirket Yönetimi*, Editör: C. C. Aktan, Ankara: SPK Yayını,2006, Yayın No: 196.
- Dahya, Jay; John J. McConnell; Nickolaos G. Travlos. "The Cadbury Committee, Corporate Performance and Top Management Turnover" *Journal of Finance*, Volume:57,2002, 461-484.
- Dalkılıç, F. "Ulusal ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Mesleki Yargının Rolü", 2008, Dokuz Eylül Üniversitesi. <http://www.belgeler.com/blg/1ggj/ulusal-ve-uluslararası> (16.12.2011)
- Darman, Manisalı Güler, *Kurumsal Yönetim Uygulamalarında Yakınsamaya Hukuksal Düzenleme Ve Piyasa Dinamiklerinin Etkisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)2009, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Das, Somnath; Pervin K. Shroff; Haiwen Zhang. "Quarterly Earnings Patterns and Earnings Management", 2007, <http://ssrn.com/abstract=982642> (16.12.2012)
- Daştan, Abdulkerim. "Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Kurumsal Muhasebe Etkileşimi", *Bankacılık Dergisi*, Sayı:72,2010,3-19.
- Davis James H. , F. David Schoorman, Lex Donaldson "Toward a Stewardship Theory of Management", *Academy of Management Review*, Vol. 22, No. 1, January 1997: 20-47.
- Davidson, Ryan; Jenny Goodwin; Pamela Kent. "Internal Governance Structures and Earnings Management, Working Paper No. 2003-009, December 2003,1-34.
- Deangelo, Linda E. "Managerial Competation, İnformation Costs and Corporate Governance : The Use of Accounting Performance Measures In Proxy Contests", *Journal of Accounting And Economics*, Volume 10, No:1, 1988, 3-36.

- Dechow, Patricia M., Weili Ge, Chad R. Larson; Richard G. Sloan. "Predicting Material Accounting Manipulations" Working Paper, University of California, 2008, Berkeley, University of Washington, University of Michigan, and Washington University <http://leedsfaculty.colorado.edu/gunny/WorkshopSeries/Papers0708/Dechow.pdf>
- Dechow, Patricia; Scoot A. Richardson; İrem Tuna. "Why Are Earnings Kinky? An Examination of the Earnings Management Explanation", *Review of Accounting Studies*, Volume: 8, 2003,355–384.
- Dechow, P. M.; Ilia. D. Dichev. "The Quality Of Accruals And Earnings: The Role Of Accrual Estimation Errors". *The Accounting Review*, Volume:77, 2002,35-59.
- Dechow, Patricia M.; Douglas J. Skinner. "Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners and Regulators", *Accounting Horizons*, Vol.14 No:2, 2000: 235-250.
- Dechow, Patricia M.; Sloan, Richard G.; Sweeney, Amy. "Causes And Consequences Of Earnings Manipulation: An Analysis Of Firms Subject To Enforcement Actions By The SEC.", *Contemporary Accounting Research* ,Volume:13,No:1,1996, 1 - 36.
- Dechow, Patricia M.; Richard G. Sloan; Amy P. Sweeney. "Detecting Earnings Management", *The Accounting Review*, Volume: 70, No:2, 1995, 193-225.
- DeFond Mark L. ; Chul W. Park . "Smoothing Income in Anticipation of Future Earnings", *Journal of Accounting and Economics*, Volume: 23, No.2,1997 s.115-139.
- Defond, M. L.; Jiambalvo, J. " Debt Covenant Effects and The Manipulation of Accrual", *Journal of Accounting and Economics*,Volume: 17, 1994,145-176.
- Demir,Volkan; Oğuzhan Bahadır. "UFRS (TFRS)'deki Değerleme Ölçüleri Kapsamında Şirket Değerlemesinde Defter Değeri Yaklaşımı", *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, TÜRMOB Yayını, Sayı:23, 2007,65-79.
- Demirbaş, Mahmut; Süleyman Uyar. *Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Denetim Komitesi*, Güncel Yayıncılık, İstanbul,2006.
- Demirkan, Sabahattin; Harlan Platt. "Financial Status, Corporate Governance Quality, And The Likelihood Of Managers Using Discretionary Accruals", *Accounting Research Journal* Volume: 22, No: 2, 2009 , 93-117.
- Denetim İlke ve Esasları 1.Cilt. 3.Baskı, İstanbul: Hesap Uzmanları Derneği, Temmuz 2004.
- Denis, Diane K. ; John J. McConnell. "International Corporate Governance" *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, Volume 38 No:1, 2003, 1-37.
- Desai, Hemang; Shivaram Rajgopal; Mohan Venkatachalam. "Value-Glamour and Accruals Mispricing: One Anomaly or Two", *The Accounting Review*, Volume ;79, No. 2, 2002, 355-385.
- Doğan, Mustafa, *Kurumsal Yönetim*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007.
- Doğu, Murat. "Kurumsal Yönetim Düzenlemeleri", *SPK Meslek Personeli Derneği Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2003,Sayı:8 <https://www.spk-mpd.org/dergi08.doc> (16.12.2010)

- Donaldson, Lex.; James H. Davis. "Stewardship Theory Or Agency Theory: CEO Governance And Shareholder Returns", Australian Journal Of Management, Volume: 16, Issue:1, June, 1991,49–64.
- Dorsman, Andre B.; Henk P.A.J.Lagendijk; Bart Van Prag. "The Association Between Qualitative Management Earnings Forecasts And Discretionary Accounting İn The Netherlands", The European Journal of Finance,Volume:9, 2003,19-40.
- Dunlavy, Colleen A. ,Corporate Governance in Late 19th-Century Europe and the U.S.: The Case of Shareholder Voting Rights, Comparative Corporate Governance: The State of the Art and Emerging Research, Editörler Klaus J. Hopt, Hideki Kanda, Mark J. Roe, Eddy Wymeersch, and Stefan Prigge, Oxford University Press 1998 <http://books.google.com.tr> (22.06.2012)
- Eisenhardt, K.M. "Agency Theory: An Assessment and Review" Academy of Management Review,Volume:14,No:1,1989, 57-74.
- Ekşi, Cihan, Yönetim Kurulu Üyeliği Ve Şirket Performansı: Türk Firmaları İçin Bulgular, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2009,Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erdoğan, Murat. " Gelirin Oluşumu ve Maliyeti",e-akdemi, Hukuk,Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Sayı:29, Temmuz 2004.
- Erdönmez, Ataman Pelin. " Türkiye’de 2001 Yılındaki Mali Kriz Sonrasında Kurumsal Sektörde Yeniden Yapılandırma", Bankacılar Dergisi, Sayı:47, 2003, 38-55.
- Evcil , Volkan. "Basel II (Basel2) Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, Sermaye Yeterliliği DüzenlemelerininGeçmişigeleceği"2004www.gazeteler1.com/volkan.asp?buket=32831 (6.103.2011)
- Eren, Erol. Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Yayınları, İstanbul 2005.
- Ergin, Hüseyin; Şerafettin Sevim; Ayşenur Eliuz. "Kurumsal Yönetimin Ögesi Olarak Denetim Komitesinin Etkinliği Ve İmkb’ye Kayıtlı Şirketlerde Bir Araştırma", Muhasebe Ve Denetime Bakış, Yıl:8, Sayı:25, Mayıs 2008, 1-21.
- Ertuna, Bengi; Ali Tükel. "Şirketlerin Kamuyu Aydınlatma Düzeyleri: Ortaklık Yapısı ve Kurumsal Yönetimin Etkileri", İMKB Dergisi, Cilt:10,Sayı:40, 2009, 7-38.
- FASB (Financial Accounting Standards Board). (1985). Statement of Financial Accounting Concepts No. 6 "Elements of Financial Statements". Norwalk, Connecticut <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175822102897&blobheader=application%2Fpdf> (20.03.2011)
- Fama, Eugene F.; Michael C. Jensen. "Separation of Ownership and Control", Journal of Law and Economics, Volume 26, 1983, 301-325.
- Fukuyama, Francis. Güven Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, Çev. Ahmet Bugdaycı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005.
- Gerekan, Bilal; Abdulkadir Pehlivan "Kamu Kurumlarında Denetim Komitelerinin Kompozisyonu ve Çalışma Biçimi Üzerine Bir Araştırma", Cilt:11, Sayı:1, 2009:331-353.
- Green, Scott, Sarbanes-Oxley And The Board Of Directors: Techniques And Best Practise For Corporate Governance, John Wiley and Sons Inc., New Jersey, 2005.

- Gönenç, Halit “Sermaye Sahipliği Yapısı, Yatırımcıların Korunması ve İşletme Değer: Türkiye, A.B.D. ve Japonya Karşılaştırması”. VII. Ulusal Finans Sempozyumu Kitabı,157-167, İstanbul 2004.
- Grasso, Lawrence P.; Patricia A. Tilley; Richard A. White, “The Ethics of Earnings Management: Perceptions After Sarbanes-Oxley”, *Management Accounting Quarterly*, Autumn, Volume: 11 Issue 1,2009, 45-69.
- Guenther, Daid A.; Maydev L. Edward; Sarah E.Nutter. “Financial Reporting, Tax Costs, and Book- Tax Conformity, *Journal of Accounting and Economics*,1997 , Volume:23,Issue:3,225-248.
- Güredin Ersin, *Denetim*, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul 1993.
- Healy, Paul, M. “The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions,” *Journal of Accounting and Economics*, Volume:7, April 1985, 85-107.
- Healy Paul M.; James M.Wahlen. “A Review Of The Earnings Management Literature And Its Implicans For Standard Setting”, *Accounting Horizons*,13,(4)1999:1-36 papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=156445 (15.05.2012)
- Healy, Paul M.; James M. Wahlen. “A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting” *Accounting Horizons*, Volume:13 No:4, December 1999, 365-383.
- Hemraj, Mohammed B. “ Corporate Governance: Directors, Shareholders and the Audit Committee.”, *Journal of Financial Crime*, Volume: 11 No:2,2003, 150–157.
- Himmelberg, Charles P.; Glenn R. Hubbard; Darius Palia. "Understanding The Determinants Of Managerial Ownership And The Link Between Ownership And Performance”, *Journal of Financial Economics*, Volume:53,No:3, 1999,353-384.
- Howe, Martha Ann, *Management Fraud and Earnings Management: Fraud Versus GAAP As a Means to Increase Reported Income*, (Unpublished PhD Thesis), University of Connecticut, UMI Dissertation Services,1999,USA.
- Hribar, Paul; Daniel W. Collins. “Errors in Estimating Accruals: Implications for Empirical Research”, *Journal of Accounting Research*, Volume:40, 2002,105-134.
- Huang, P.; Timothy, J. Louwers; Jacquelyn S. Moffitt; Yan, Zhang “ Ethical Management, Corporate Governance, and Abnormal Accruals”, *Journal of Business Ethics*, Volume:83,2008, 469–487.
- Hutchinson, Marion . “Governance Issues in Accounting”, *Accounting Research Journal*, Volume:22,Issue2, 2009, 89-92.
- İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası Raporu, *Defter Değerinin Hesaplanması*, 2008: 14- 18.
- Jaggi, Bikki; Sidney Leung; Ferdinand Gul. “Family Control, Board İndependence And EarningsManagement: Evidence Based On Hong Kong Firms”, *Journal Of Accounting And Public Policy*, Vol. 28, No. 4, 2009,281-300.
- Jensen, Michael C.; William Meckling. “Theory of The Firm: Managerial Behaviour, Agency Costs and Ownership Structure”, *Journal of Financial Economics*,Volume:4, 1976,305-360.

- Jensen, Michael C. "The Modern Industrial Revolution, Exit, and the Failure of Internal Control Systems", *The Journal of Finance*, Volume:48 , No:3, 1993, 831-880.
- Jensen, Michael C.; Murphy, Kevin J.; Wruck, Eric G. "Remuneration: Where We've Been, How We Got To Here, What Are The Problems, and How To Fix Them, ECGI Finance Working Paper No.44/2004, July 2004, s.21-22, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=561305, (12.02.2010)
- Jensen, Michael C. "Value Maximization, Stakeholder Theory, and The Corporate Objective Function", Amos Tuck School of Business at Dartmouth College, Working Paper No.01-09, October 2001,, <http://ssrn.com/abstract=220671>, (20.12.2010).
- Jiatao,Li ; J. Richard Harrison. "Corporate Governance And National Culture: A Multi-Country Study", *Corporate Governance*, Volume 8, No: 5, 2008, 607-621.
- Jones, J.Jennifer. "Earnings Management During Import Relief Investigations", *Journal of Accounting Research*, Volume: 29,No:2, 1991,193-228.
- Karacaer, Semra; Pelin Özek. "Denetim İşletmesinin Büyüklüğü ve Kâr yönetimi İlişkisi: İMKB Şirketleri Üzerinde Ampirik Bir Araştırma" *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı:48,2010,60-74.
- Karpuzoğlu, Ebru. *Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma, Hayat Yayıncılık İletişim Yapım Eğitim Hizmetleri ve Tic. Ltd.Şti.,Dördüncü basım. İstanbul 2004.*
- Kayacan, Murad.Küreselleşen Dünya Da Yeni Şirket Gündemi Kurumsal Yönetim, Türkiye Etik Değerler Merkezi Vakfı, Yayın No:1, 2006.
- Kayacan Murat; Erhan Yazgan. "Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Uluslararası Sermaye Hareketlerini Etkileyen Unsurlar: Kurumsal Yönetim ve İç Denetim", *Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Gelişmekte Olan Piyasalar Uluslararası Sempozyumu*, 24-27 Nisan 2008, 13-28, Balıkesir 2008.
- Kaymaz, Önder; Ali Alp; Ramazan Aktaş. "İyi Kurumsal Yönetim Yapıları Ve Üç Temel Ayağı: İç Kontrol, Risk Yönetimi Ve Muhasebe Uygulamaları, İmkb Dergisi, Cilt:10, Sayı:40, 2009,39-67.
- Keefe,Tim<http://www.investopedia.com/university/accounting/earningsquality/earnings2.asp> (12.02.2013)
- Kirkbride, James; Steve Letza . "The CEO in Law and Practice: A Study of Categorisation and Control, Corporate Governance" *An International Law Review*, Volume:10, No.3, July 2002,136-152.
- Kıyılar, Murat, Muhammet Belen. "Kurumsal Yönetim Kavramı ve İlkeleri Bir Kurumsal Yönetim Formu Olarak Türkiye'de Holding Yapılanma Biçimlerinin Değerlendirilmesi", *İSMMM 1. Uluslararası Muhasebe Denetimi ve VII. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu*, Antalya, 20-24 Nisan 2005, 87-119 , Antalya 2005.
- Kinney, Michael R. ; Wempe William F. "JIT Adoption: The Effects of LIFO Reserves and Financial Reporting and Tax Incentives", *Contemporary Accounting Research*, Volume: 21, Issue:3,2004, 603-638.
- Kirschenheiter, Micheal; Melumad, Nahum D. "Can Big Bath and Earnings Smoothing Co-Exist As Equilibrium Financial Reporting Strategies?", *Journal of Accounting Research*, 2002 Volume:40,No:3, June 2002,761-796.

- Koehn Jo Lynne; Stephen C. Del Vecchio. "Ripple Effects of The Sarbanes-Oxley Act., The CPA Journal ,Volume 74, Issue 2 , February 2004, 36-40.
- Koehn Jo Lynne; Stephen C. Del Vecchio. " Revisiting The Ripple Effects of The Sarbanes-Oxley Act., The CPA Journal, Volume:76 Issue :5, May 2006, 32-49.
- Kooiman Jan, Modern Governance: New Government-Society Interactions, Sage PublicationsLtd.,London,1993http://books.google.com.tr/books?id=CRXt1WgkaIMC&pg=PA35&lpg=PA35&dq=Kooiman+1993&source=bl&ots=piyEMcH98O&sig=107nLryOzspg2ZhjQLRYCWHRmOw&hl=tr&ei=GVu8TKybNYPusgbVy_H0BA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=6&ved=0CDUQ6AEwBQ#v=onepage&q=Kooiman%201993&f=false (28.03.2012)
- Kurt, Mustafa; M. Kayacan. Bir Yönetim Pratiği Olarak Kurumsal Yönetim ve Türkiye’de Yayılımı, Türkiye’de İşletmecilikte Yeni Perspektifler, Gazi Kitabevi, Ankara 2007.
- Küçükçolak, Ali; Levent Özer. " Do Corporate Governance, Independent Boards And Auditors Affect Market And Financial Performance: An Application To Istanbul Stock Exchange", Review of Business, Volume: 28 ,Issue:1, 2007, 18–31.
- Küüksözen, Cemal; Güray Küçükkocaoglu. "Kâr yönetimi: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Uluslararası Muhasebe Konferansı Bildiri Kitabı, Muhasebe Bilim Dünyası (Möдав), 1-55, 3-5 Kasım, İstanbul 2004.
- Küüksözen, Cemal , Kâr yönetimi: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No: 183, ,Yayınlanmış Doktora Tezi, 2005, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Küüksözen, Cemal; Güray Küçükkocaoglu. "Kurumsal Şirket Yönetiminde Finansal Bilginin Rolü" Muhasebe ve Denetime Bakış, Sayı:16 , 81-103
- Larcker, David F.; Scott A. Richardson. " Fees Paid to Audit Firms, Accrual Choices and Corporate Governance", Journal of Accounting Research , Volume:42, Issue:3.2003, 625-658.
- Laux, Cristian; Volker Laux. "Board Committees, CEO Compensation, and Earnings Management, American Accounting Association, Volume:84, No.3, 2009, 869-891.
- Lightle, Susan S.; Gregory Bushong. "The Role of Internal Audit in the Effort to Improve Audit Committee Effectiveness", The Ohio CPA Journal, October- December, Volume 59, Issue 4, 2000, 39-43.
- Lee, Sanghoon, "Corporate Governance And Firm Performance", Doctor of Philosophy, The University of Utah, Department of Economics, 2009.
- Lev, Baruch. "Corporate Earnings: Facts and Fiction", The Journal of Economic Perspectives, Spring, Volume:17, No: 2,2003, 27-50.
- Levitt, Arthur, (1998), "The Numbers Game", Speech at New York University <http://www.sec.gov/news/speech/speecharchive/1998/spch220.txt> (26.03.2011)
- Maher, Maria; Thomas Andersson, " Corporate Governance: Effects on Firm performance and Economic Growth",1999, www.oecd.org/dataoecd/10/34/2090569.pdf, erişim tarihi :08.05.2010

- Maggi,Giovanni; Andres Rodriguez Clare. “Costly Distortion of Information in Agency Problems”, The Rand Journal of Economics, Volume:26,No:4,1995,675-689.
- Menteş, Ahmet. Kurumsal Yönetim ve Türkiye Analizi, Derin Yayınları, İstanbul 2009.
- Metiner, Bülent , “Kurumsal Yönetim İlkeleri Doğrultusunda Halka Açık Şirketlerde Yönetim İdeal Kurulunun Yapılanması” Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,2006,Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Mckee, E. Thomas. **Earnings Management: An Executive Perspective**, South - Western, The Thomson Corporation, Texere, United States of America,2005.
- Mcmullen, Dorothy Ann. “Audit Committee Performance: An Investigation of the Consequences Associated with Audit Committees”, Auditing: A Journal of Practice & Theory, Volume:15, No.1, Spring 1996, .87-103.
- Millstein, Ira M.; Michel Albert; Adrian Cadbury; Robert E. Denham; Dieter Feddersen; Nabou Tateisi , Corporate Governance - Improving Competitiveness And Access To Capital İn Global Markets, Oecd Yayınları, Paris 1998.
- Mulford, Charles. W. ; Euqene. E. Comiskey. The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices, John Wiley & Sons Inc., USA ,2002, <http://books.google.com.tr/>
- National Commission on Fraudulent Financial Reporting (the Treadway Commission), Report of the National Commission on Fraudulent Financial Reporting, New York, N.Y., 1987.
- Nalbantoğlu, Rıfat T. “Türk Bankacılık Sektöründe Krediler ve Muhasebe Denetim Mesleği”, V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMMO Yayınları - 32, Aralık 2001: 137-147.
- Noronha, Carlos; Yun Zeng; Gerald Vinten. “Earnings Management in China: An Exploratory Study”, Managerial Auditing Journal, Volume:23, No:4, 2008, 367- 385.
- Oman, Charles; Steven Fries; Willem Buitter. “Corporate Governance in Developing, Transitionand Emerging Market Economies,” 2003, OECD: 45 <http://www.nber.org/~wbuitter/oecd.pdf> (01 .05. 2010)
- OECD (2004a). Principles of Corporate Governance, OECD. <http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>, (11 Mart 2010)
- OECD (2004b). Corporate Governance: A Survey of OECD Countries. Paris: OECD, 14 May 2004.
- OECD, Kurumsal Yönetim İlkeleri 2004, Kurumsal Yönetim Derneği Yayınları, Yayın No: KYD-Y/2005-01-01, İstanbul Ocak 2005.
- Özkan,Özgür ; Tuğçe Uzun Kocamış. “ Karşılıklar Standardı İle Vergi Usul Kanunu Ve Türk Ticaret Kanunu’na Göre Karşılık Kavramının İncelenmesi Ve Muhasebeleştirilmesi” İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, Ocak-Şubat 2011, 191-214.
- Paslı, Ali. Anonim Ortaklık Kurumsal Yönetimi: Corporate Governance, Beta Yayınları, İstanbul, 2004.

- Pastoriza, David; Miguel A. Ariño. "When Agents Become Stewards: Introducing Learning in the Stewardship Theory", 1st IESE Conference, "Humanizing the Firm & Management Profession", Barcelona, IESE Business School, June 30-July 2, 2008.
- Peasnell K.V.; P. F. Pope ; S. Young " Board monitoring and earnings management: Do outside directors influence abnormal accruals?", *Journal of Business Finance & Accounting*, Volume 32 , 2005, 1311-1346.
- Peasnell, K.V.; P.F. Pope; S. Young. "Do Outside Directors Limit Earnings Management?", *Corporate Finance Review*, Volume:10 ,No:5,2006.5-9.
- Pfeffer, J. ; Salancik G.R. *The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective*, New York: Harper&Row, 1978.
- Pornupatham, Sompong, "An Empirical Examination of Earnings Management, Audit Quality and Corporate Governance in Thailand: Perceptions of Auditors and Audit Committee Members", Unpublished PhD Thesis, 2006, Cardiff University, United Kingdom.
- Psaros, Jim; Ken T. Trotman. "The Impact of the Type of Accounting Standards on Preparers Judgments", *Abacus*, Volume: 40, No:1, 2004,76-93.
- Rezaee, Zabihollah. *Financial Statement Fraud Prevention and Detection*, John Wiley&Sons Inc., 2002. <http://books.google.com.tr/> (15.09.2011)
- Rezaee, Zabihollah. *Financial Statement Fraud Prevention and Detection*, John Wiley&Sons, Inc., 2009. <http://books.google.com.tr/> (02.10.2011)
- Rezaee, Zobihollah. "Causes, Consequences, and Deterrence of Financial Statement Fraud", *Critical Perspectives on Accounting*, Volume 16,2005, 277–298.
- Richardson, Scott.; Richard G.Sloan; Mark T. Soliman; İrem Tuna. " Accrual Reliability, Earnings Persistence and Stock Prices", *Journal of Accounting and Economics*, Volume:39, 2005, 437- 485.
- Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi, "Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) Ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası" Türkiye Bankalar Birliği Bilgilendirme Toplantısı, 12Aralık2003, http://www.tmsf.org.tr/documents/reports/tr/12122003_rygt d.Pdf (25.04.2011)
- Robb, Sean W.G. " The Effect of Analysts' Forecasts on Earnings Management in Financial Institutions", *Journal of Financial Research*,1998, SSRN: <http://ssrn.com/abstract=89608>
- Ronen, Joshua; Sadan, Simcha. "Classificatory Smoothing: Alternative Income Models", *Journal Of Accounting Research*, Spring 1975, 133-149.
- Sarbanes-Oxley 404 Material Weaknesses And Discretionary Accruals Accounting Forum, In Press, Corrected Proof, Available online 8 January 2009 Ruth W. Epps, Cynthia P. Guthrie
- Saleh, Norman,M.; Takiah M. Iskandar; Mohd Mo. Rahmat. " Audit Committee Characteristics And Earnings Management: Evidence From Malaysia", *Asian Review of Accounting* Volume: 15 No.:2, 2007, 147-163.

- Scarborough D.Paul; Dasaratha V. Rama; K. Raghunandan. "Audit Committee Composition And Interaction with Internal Auditing: Canadian Evidence", *Accounting Horizons*, Volume: 12, No:1, 1998, 51-62.
- Scott, R. Wiliam. *Financial Accounting Theory*, Toronto, Canada: Prentice- Hall Inc., Pearson Education, 2003.
- Shen, Chung-Hua; Hsiang-Lin Chih. "Earnings Management and Corporate Governance in Asia's Emerging Markets", Volume: 15, No:5, 2007, 999-1021.
- Schipper, Katherine. "Commentary on Earnings Management", *Accounting Horizons* (December), 1989, 91-102.
- Sean W. G. Robb. "The Effect of Analysts's Forecasts on EM in Financial Institutions", *The Journal of Financial Research*, Volume: 21, No:3, 1998, 315-331.
- Securities and Exchange Commission, Annual Report (Washington, DC: Securities and Exchange Commission, 1999) <http://www.sec.gov/pdf/annrep99/ar99full.pdf>
- Siregar S. Veronica; Sidharta Utama. "Type of earnings management and the effect of ownership structure, firm size, and corporate-governance practices: Evidence from Indonesia" *The International Journal of Accounting*, Volume: 43, 2008, 1-27.
- Skinner, Douglas. J. ; Richard G.Sloan. "Earnings Surprises, Growth Expectations, And Stock Returns Or Don't Let An Earnings Torpedo Sink Your Portfolio" *Review of Accounting Studies*, Volume 7, 2002, 289-312.
- Sloan, Richard. "Do Stock Prices Fully Reflect Information In Accruals And Cash Flows About Future Earnings?", *The Accounting Review*, Volume:71 No:3, 1996, 289-315.
- Solomon, Jill; Aris Solomon. *Corporate Governance and Accountability*, John Wiley and Sons LTD, The Atrium, Southern Gate, West Sussex, England, 2004.
- SPK, Kurumsal Yönetim İlkeleri Rehberi, Temmuz 2003 http://www.ecgi.org/codes/documents/kyy_tr.pdf (14 .06. 2010)
- SPK, (2005a) Kurumsal Yönetim İlkeleri Rehberi, Şubat 2005.
- SPK. (2005b), Kurumsal Yönetim İlkeleri Uyum Raporu. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu, <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=67&fn=67.pdf>. (14 .06. 2010)
- SPK, Seri. X, No.22 "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ", Resmi Gazete, Tarih: 12.6.2006, Sayı:26196 (Mükerrer)
- SPK Faaliyet Raporu, 2008, <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=705&fn=705.pdf&submenuheader=null> (21 .08. 2012).
- SPK, E-Veri Bankası, 2010, <http://www.spk.gov.tr/apps/eVeri/index.aspx?submenuheader=-1> (14 .08. 2012).
- Stolowy, Hervé; Gaétan Breton. "A Framework For The Classification Of Accounts Manipulations", 2000, 1-4 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=263290.
- Stolowy, Hervé; Gaétan Breton. "Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework", *Review of Accounting & Finance*, Volume:3, No:1, 2004, 5-64.

- Sun Lan; Subhrendu Rath. "The Effect of Firm Performance on Modeling Discretionary Accruals: An Evaluation of Accrual Models", <http://www.macaoafa.org/proceedings/index.php/mafa/issue/view/2> Macao International Symposium On Accounting And Finance, November 21 – 24, 2011, Venue: Macao Polytechnic Institute, Macao, China, <http://www.macaoafa.org/proceedings/index.php/mafa/issue/view/2>.
- Swartz , Nikki. "Executives Praise SOX but Seek Changes", Information Management Journal; Jul/Aug 2005; Volume 39, Issue 4, 2005, 22-25.
- Şehirli, Kübra. Kurumsal Yönetim, Araştırma Raporu, SPK Denetleme Dairesi, Sayı: 14-4/55-3.
- Şensoy, Necdet. "Muhasebede Gerçekleşme Kavramı ve Yansımaları Kapsamlı Kar, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, MÖDAV, Cilt:4, Sayı:2, 2002,25-46.
- Teoh Siew Hong; T.J. Wong; Gita R. Rao, "Are Accruals During Initial Public Offerings Opportunistic?" Review of Accounting Studies, Volume: 3, Issue:1-2, 1998, 175-208.
- Teoh, Siev H., Welch, Ivo; T.J. Wong. "Earnings Management and the Long Run Market Performance of the Initial Public Offering", Journal of Finance, 1998, Volume: 53, No:6, 1935–1974.
- Toraman, Cengiz; M. Fatih Bayramoğlu. "Avrupa Birliği Uyum Sürecinin Muhasebe Uygulamalarına Etkisi", Mali Çözüm Dergisi, 17. World Congress of Accountants November 2006 , Sayı:76 (Özel Sayı), 457-480.
- Turaboğlu, Tuncay Turan. "Vekalet -Temsil- Problem ve Maliyetleri", Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü, 2004, Cilt:15, Sayı:51, 109-124.
- TÜSİAD, Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyisi, Yayın No: 336, İstanbul, Aralık 2002.
- Ugeux, Georges. "Towards Global Convergence in Corporate Governance: an Assessment of The Current Situation", International Journal of Disclosure and Governance, Volume:1, Issue:4, 2004, 339-354.
- Uğurlu, Mine. "Agency Costs and Corporate Control Devices in the Turkish Manufacturing Industry", Journal of Economic Studies", Volume 27, Issue 6, 2000, 566-599.
- Uludağ, Dilek Türker. Sermaye Yeterliliği, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No: 134, İstanbul, Nisan, 2001.
- U.S.SEC, "The Sarbanes Oxley Act of 2002", http://www.sarbanesoxley.com/section.php?level=1&pub_id=Sarbanes-Oxley ,) (Erişim Tarihi:02.04.2010).
- Uyar, Süleyman. " Denetim Komitesi'nin Karşılaştırmalı Hukuk Sistemi İçindeki Yeri", Muhasebe Bilim ve Dünya Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 4, Aralık 2003, 49-66.
- Uyar, Süleyman. "İç Denetçi İle Denetim Komitesi Arasında Nasıl Bir İlişki Olmalıdır?", Türkiye İç Denetçiler Enstitüsü (TİDE), İç Denetim Dergisi, Sayı: 12, 2006,23-29.
- Uysal, Özgür Özmen. "Uluslararası Muhasebe Standartlarının Oluşum Süreci: IASC ve Önde Gelen Ulusal ve Uluslararası Örgütler", Muhasebe ve Denetime Bakış, Sayı 17, 2006,87-107.

- Uzay, Şaban. “İşletmelerde Denetimin Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin (Audit Committee) Rolü ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Muhasebe ve Denetime Bakış, Ocak 2003, 71-82.
- Uzun, Ali Kemal. “Denetim Komitesi : Bağımsız Denetimin Gözetimi,2009, http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Turkey/Local%20Assets/Documents/Turkey_tr_ky_DenetimKomitesiNoIII-Bagimsizdenetimingozetimi_270309.pdf(14.06. 2012)
- Ülgen Hayri; S. Kadri Mirze. İşletmelerde Stratejik Yönetim, LiteratürYayınları, İstanbul,2004.
- Xie, Biao, Wallace N. Davidson; Peter J. DaDalt. “Earnings management and corporate governance: the role of the board and the audit committee”. Journal of Corporate Finance, Volume: 9, No: 3, 2003, 295-316.
- Varış, Meral; Ali Küçükçolak; Oral Erdoğan, Levent Özer. “Sermaye Piyasalarında Kurumsal Yönetim İlkeleri”, IMKB Dergisi Özel Sayı, Yıl 5. Sayı 9,2001,1-69.
- Walsh, Paul; Russell Craig; Frank Clarke. “Big Bath Accounting Using Extraordinary Items Adjustments: Australian Empirical Evidence”, Journal of Business Finance&Accounting, 1991 Volume : 18, No:2, January 1991, 173-189.
- Warfield, Terry D.; John J. Wild; Kenneth L.Wild. “Managerial Ownership, Accounting Choices and Informativeness of Earnings”, Journal of Accounting and Economics, Volume : 20, 1995, 61-91.
- Weber Margaret Liebenow, Executive Equity Incentives, Earnings Management and Corporate Governance, MBA, Presented to the Faculty of the Graduate School of The University of Texas at Austin.
- Weimer, Jeroen, Joost C. Pape. “Taxonomy of Systems of Corporate Governance”, Corporate Governance, Volume: 7 , No: 2 ,1999,152-166.
- Weinberg, John A. “Accounting for Corporate Behavior”, Federal Reserve Bank of Richmond Quarterly, Volume: 89, Issue 3, Summer, 2003,1-20.
- Wells, Joseph T. Corporate Fraud Handbook Prevention and Detection, John Wiley&Sons, 2004.
- Wiedman, Christine. “Discussion of "Quarterly Earnings Patterns and Earnings Management” Contemporary Accounting Research, Volume:26, No:3, 2009, 833-841.
- Williams, Jan, R.; Sue F. Haka; Mark, Bettner; Joseph, Carcello. Financial Accounting, McGraw-Hill ,Singapur 2009.
- Wilson, Mark; Shailer, Greg . “Accounting Manipulations and Political Costs: Tooth&Co Ltd., 1910-1965”, Accounting and Business Research,Volume: 37,No:4, 2007,247-266.
- World Bank, World Bank. Ukrainian Corporate Governance Manual,1999 Corporate Governance: Improving Competitiveness and Access to Capital in Global Markets: A Report to the OECD by the Business Sector Advisory Group on Corporate Governancehttp://www.oecd.org/LongAbstract/0,3425,en_2649_34813_1934092_1_1_1_37439,00.html (29.06.2011)

- Yardımcı, Ebru. “Kurumsal Yönetim, Risk Yönetimi ve Mevzuat Uyum”, Kurumsal Yönetim Dergisi, Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği Yayını, Sayı:9, 2010, 22-23.
- Yayla Hilmi Erdoğan , Güç Ve Yetki İlişkilerinin Muhasebe Bilgisi Kararları Üzerindeki Etkisi: Türkiye’deki Özel Hastaneler Üzerine Yapısal Bir Model Önerisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılcı, Münevver. “ Denetim Komitesinin İç Denetimin Etkinliğini Sağlamadaki ve Hileleri Önlemedeki Rolü”, Muhasebe ve Denetime Bakış, Yıl:3, Sayı:7, Ocak 2003, 23-33.
- Yurtsever , Gürdoğan ; Özgür Çatıkkaş . “Bankacılığımızda Denetim Komitesi Uygulaması”,<http://www.mabsed.org/files/ic-denetim-dergisi-denetim-komiteleri.pdf>
- Yüksel, Ayhan..“Basel II’nin KOB_ Kredilerine Muhtemel Etkileri”, BDDK Araştırma Dairesi Raporları:2005/4, Ağustos, 2005.
- Yükçü, Süleyman. Finansal Muhasebe , Yaklaşım Y ayıncılık, İzmir 2004.
- Yükçü, Süleyman. Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi, Altın Nokta Basım Yayın, İzmir 2011.
- Zabrosky, Alex W. “Sarbanes Oxley Law of Opportunity and Liability”, Consulting to Management, Volume: 14, No: 2, June, 2003, 26-27.
- Zajac Edward J.; James D. Westphal. “The Costs and Benefits of Managerial Incentives and Monitoring in Large U.S. Corporations: When More is not Better?,” Strategic Management Journal, Volume:15, 1994, 121-142.

İNTERNET KAYNAKLARI

- http://www.bis.org/list/bcbs_all/page (18 .07. 2010)
- <http://www.estandardsforum.org/france/standards/principles-of-corporate-governance> (10 .05. 2011)
- <http://www.imkb.gov.tr/Indexes/StockIndexesHome/CorporateGovernanceIndex.aspx> (18 .06. 2011)
- <http://www.sox-online.com/soxact.html>. (14 .011. 2010)
- <http://www.spk.gov.tr/apps/teblig/index.aspx?lang=T> (05.04.2010). 02.11.2002 tarih ve 24924 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Seri:X, No:19 sayılı Tebliğ
- <http://www.spk.gov.tr/apps/teblig/displayteblig.aspx?id=413&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf>. (Tebliğiler) (05.04.2010)
- <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=0&pid=0&submenuheader=-1> (15.04.2010)
- <http://www.ticaretkanunu.net/yeni-turk-ticaret-kanunu/> (15.08.2012)
- <http://www.tmsk.org.tr/dosyalar/Finansal%20Raporlamaya%20İlişkin%20Kavramsal%20Çerçeve.pdf>. (25.05.2011)